

GRAMOFON

Klasszikus és Jazz

2017. TÉL

2017. TÉL

INTERJÚK

Kárpáti János
Dubrovay László
Kovács Linda
Dresch Mihály

BRETZ GÁBOR

„Az idő a basszistának dolgozik”

GRAMOFON KÖNYVEK

Gádor Ágnes,
Deseő Csaba,
Friedrich Ádám
új kötetei

XXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

ISSN 1416-1109

9 771416 110003

ÁRA:
900 Ft

Élmény!
Minden tekintetben.

JAZZ Showcase 2018

**A Tálas Áron Trió és
Mike Moreno**

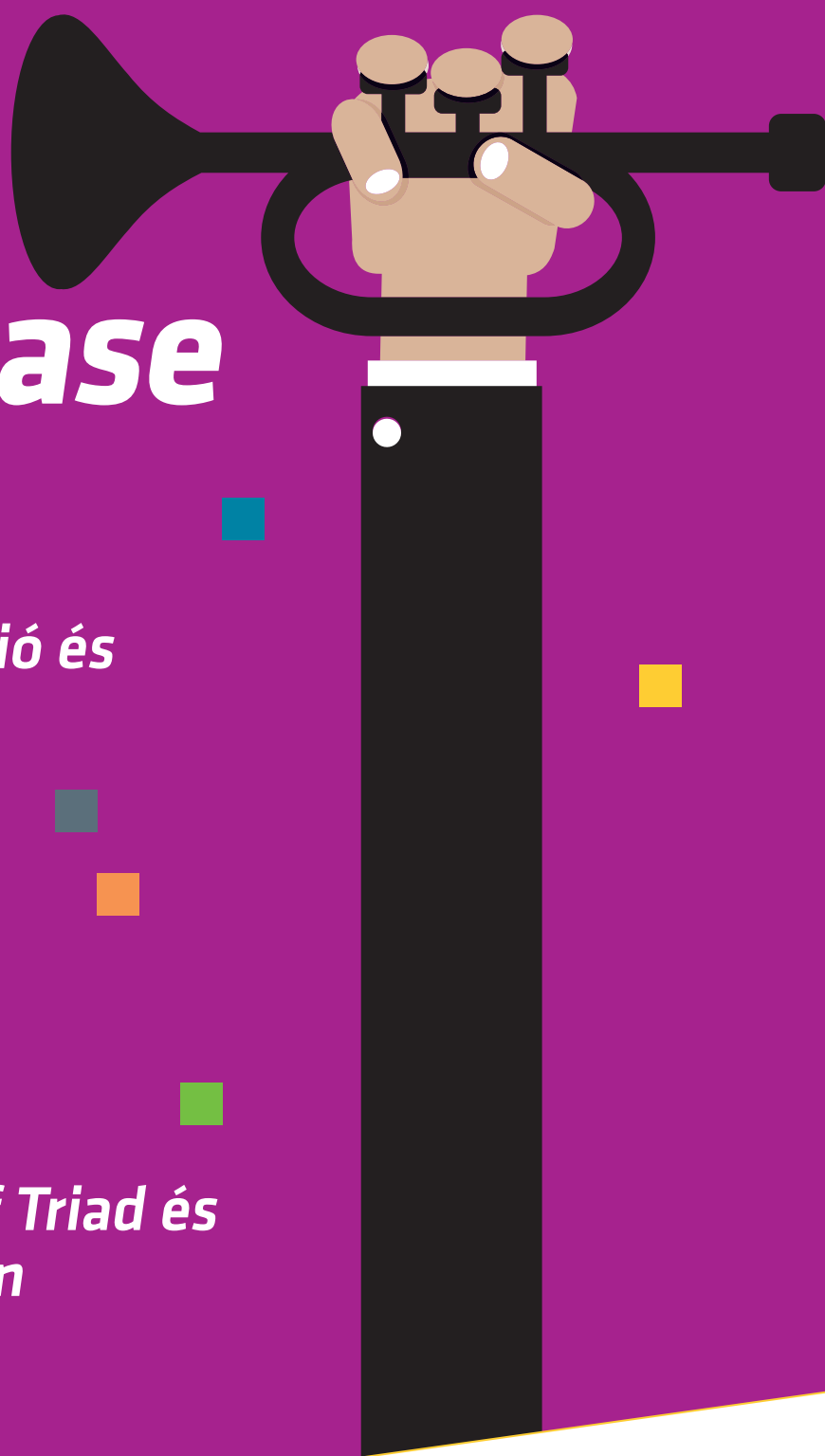
február 1. / 20.00

**In memoriam
Zoller Attila**

február 2. / 20.00

**A Bacsó Kristóf Triad és
Gilad Hekselman**

február 3. / 20.00

mupa.hu

DOSSZIÉ

„Sívó József – Karajan koncert-
mestere 4

KLASSZIKUS

A kékszakkallú herceg párja

Eötvös Péter a Senza sangue Müpa-beli
előadásáról 10

Így látják Kodályt

Rendhagyó évfordulós megemlékezés 12

Megihlető magyar művek

Kodály Zoltán és Arany János előtt
tisztelegő koncertek a Vigadóban 14

„Jó olvasni vidám, örömteli megnyilatkozásait”

Mozart levelek bővített kiadásban,
Kárpáti János közreadásában 16

„Szép, esztétikus és igaz mű szülessen”

Dubrovay László hangfantáziáitól, közös
alkotásról, muzikalitásról 20

A polctól az Aleph-rendszerig

Gádor Ágnes a Zeneakadémia
könyvtárának történetéről 24

„Egy hangban minden benne van”

Találkozás a nyolcvanéves
Friedrich Ádám kürtművésszel 26

Haydn-fesztivál újratöltve

Felix Austria – a Gramofon új
cikksorozata az osztrák zeneéletről 30

Cziffra Fesztivál 2018

Balázs János, Arkagyij Volodosz,
Pierre-Laurent Aimard, Bősze Ádám,
Kállai Ernő 33

Alfano, Foroni, Cherubini: az olasz opera kincstára Wexfordban Magyar muzikusok a leprikonok földjén

Lindner András és Tóth Endre írországi
fesztiválbeszámoló 36

CÍMLAPSZTORI

„Az idő a basszistának dolgozik”

Bretz Gábor új szerepkörökben is
bemutatkozik 42

Körkép

• Budapesti Fesztiválzenekar, Concerto
Budapest, Budafoki Dohnányi 46

Zenekar, Miskolci Szimfonikus
Zenekar, Pannon Filharmonikusok,
Szegedi Szimfonikus Zenekar,
Duna Szimfonikus Zenekar, Honvéd
Együttes, Óbudai Társaskör

- A Gramofonnak nyilatkozó művészek:
Arabella Steinbacher, Csalog Gábor,
Feledi János, Egri Monika és Pertis
Attila, Vajda Gergely, Gyüdi Sándor,
Lukácsházi Győző, Dénes István,
Strausz Kálmán, Kiss Gy. László

JAZZ

Kettős élet, kettősfogás, klasszikus és jazz

Megjelent Deseő Csaba hegedű-
és brácsaművész önéletrajza 58

„Sokan megijednek ettől a zenétől”

Találkozás Kovács Linda
jazz-énekesnővel 62

„Dalok a lelkednek” – Cséry Zoltán új útjai

Kedves clown – nagy trombitás
Száz éve született Dizzy Gillespie
Márton Attila megemlékezése 66

VILÁGZENE

„Öntörvényű utat jártam be”

Beszélgetés Dresch Mihállyal 68

Hagyományok Háza: vissza a gyökerekhez

Csizmadia Anna: Dánótám én... 73

GRAMOFON-HANG

Az akusztikus művészetek mostoha- gyermek: a hangfelvétel-esztétika

15. rész: A zenei historizmus és a
hangfelvétel – V. közlemény
Ujházy László tanulmánya 74

GRAMOFON ZENÉKRITIKAI MŰHELY

Klasszikus zene, opera, jazz, népzene és világzene

Kiadói információk 77

ARABELLA STEINBACHER BUDAPESTEN (46. oldal)

DESEŐ CSABA EMLÉKIRATAI (58–61. oldal)

DRESCH MIHÁLY, AZ ÖNTÖRVÉNYŰ (68–70. oldal)

Gramofon – 1996 óta a klasszikus zene és a jazz szolgálatában

Főszerkesztő: **Retkes Attila** Főszerkesztő-helyettes: **Bérecsi Barbara** Szerkesztőségi és kiadói munkatársak: **Hózsá Zsófia, Józsa Botond** Főmunkatársak: **Réfi Zsuzsanna, Ujházy László, Várkonyi Tamás, Zipernovszky Kornél** Lapterv: **Práczky István** Tervező szerkesztő: **Kondor Anna**
Címlapon: **BRETZ GÁBOR**. Fotó: LiliKoi Photography

A szerkesztőség levelezési címe: Gramofon – H-1282 Budapest, Pf. 68. Telefon: +36 20 998 1499. E-mail: retkesattila@retkesattila.hu; zene@gramofon.hu • **Internetes folyóirat: www.gramofon.hu** • Kiadja a **Retkes Attila Kulturális Értéktérítő Kft.** H-1021 Budapest, Hűvösvölgyi út 54. V. ép. Felelős kiadó: Retkes Attila • Előfizetés, terjesztés, hirdetés: 06 20 998 1499, e-mail: retkesattila@retkesattila.hu

Nyomás és kötés: Kapitális Nyomdaipari Kft. 4002 Debrecen, Balmazújvárosi út 14. Felelős vezető: ifj. Kapusi József

Megjelenik évszakkonként. Előfizethető a kiadó címén; postai úton, telefonon vagy e-mailben.
Az éves előfizetés ára 2017-ben: 3000 forint

SÍVÓ JÓZSEF

Karajan koncertmestere

Sívó József hegedűművész (1931–2007) Aradon született egy cigányzenész családjában, Budapesten szerzett diplomát, és a bécsi Zeneakadémia professzori székéből ment nyugdíjba. Karrierje talán legsikeresebb két évtizedében a Bécsi Filharmonikusok koncertmestere, a Filharmonikus Quartett primáriusa, az osztrák és a nemzetközi zenei élet kedvelt hegedűs szólistája; Karajan, Sawallisch, Buchbinder, Vladimir Orloff partnereként fontos lemezfelvételek közreműködője. Kortársai, üstökösszerű pályájának tanúi szívesen emlékeznek rá: „ja, Sívó Jóska?” – kérdeznek vissza nosztalgikus mosollyal, „igen, szívesen beszélék róla, csak kérdezzen!”

• Gyenge Enikő

Ha végignézzük a magyar hegedűiskola (Auer, Joachim, Hubay) „tanárfáját”, jól látható, hogy kisebb vargabetűkkel mindenki a Pesten született Böhm József köpenyéből bújt elő. Sívó József sem kivétel, egy bibliai fordulattal szólva Böhm tanította Bécsben Georg Hellmesbergert, az tanította id. Joseph Hellmesbergert, az tanította ifj. Hellmesbergert, Hellmesberger Enescut, Enescu meg Sívót. A kör bezárult, amikor Sívót meghívták a bécsi Zeneakadémia hegedű tanészékére, ahol előbb a Flesch-tanítvány Ricardo Odnoposoff asszisztense lett, majd saját jogán professzor.

Az életútról: jó helyen lenni, jókor

Sívó József apja, idősebb Sívó József az aradi színház zenekarának hegedűse volt, anyja háztartásbeli. Egyetlen öccse, Ferenc (1936–1989) kiváló jazz-zongorista, sajnos, korán meghalt. Valószínű, hogy Enescu Aradon került kapcsolatba idősebb Sívóval, aki megmutatta a mesternek tehetséges hegedűs fiát. Sajtóforrások szólnak arról, hogy Enescu a harmincas években sokszor és szívesen járt Aradra, koncertezett, vezényelte a helyi zenekart, és örömmel fogadta, amikor a város díszpolgárává avatták.¹ Sívó később többször említi Enescu szigorát, azt, hogy a kezére csapott a vonóval, amikor hamisan játszott.²

A család a negyvenes évek elején – 1942–43-ban, de talán már 1940-ben, a 2. bécsi döntést követően – költözött Budapestre; a Bérkocsis utcában, majd a Kún utcában laktak. Sívó így emlékezett: „apám repatriáltatta magát, mert egy nyakas magyar volt. Ami abban is megnyilvánult, hogy akkoriban délben játszott a rádió a magyar himnuszot, amit ő

nyitott ablaknál hallgatott. Ez tilos volt, úgyhogy ilyenkor jöttek a rendőrök, és pár ezer lejt kértek, majd felszólították, hogy kapcsolja ki a rádiót. Erre ő azt válaszolta, hogy most már megfizettem az árát, végighallgatom. Úgyhogy ez drága multság volt, és egy idő után apám úgy döntött, hogy átköltözünk Magyarországra.”³ A Magyar Rádió nyomtatott műsorában 1941 januárjától áprilisig több ízben találkozunk Sívó József cigányzenekarának nevével⁴. A negyvenes évek családi eseményeiről nincsenek megbízható információink, Sívó soha nem beszélt róla. Távoli családtagok ma úgy emlékeznek, hogy az apa cigányzenekarával a Nemzeti Szállóban, majd a Mátyás Pincében dolgozott, és hogy ifjabb Sívó igen komoly apai kiképzésben részesült, amelyben a napi 8-9 órás gyakorlás volt az alap.

Tanulmányok

Id. Sívó és Enescu oktatása után, 1947-ben tizenhat éves korában Ország Tivadarnál kezdte meg zeneakadémiai tanulmányait rögtön a 2. évfolyamon (csak főtárgyat vett fel, önképző ismétlő tanulmányi rendszerben). A Zeneakadémiai törzslap szerint a Knézits utcai Polgári iskolába járt. 1949-től már rendes másodéves hallgató, a főtárgy mellett Bartha Dénes (zenetörténet), Mihály András (kamarazene), Járdányi Pál (népzene) óráira is bejárt. Az év végén Szász Józseffel első helyen megosztva hegedű jutalomdíjat kapott. Az 1950/51-es tanévben III-IV. éves akadémiai (önképző) ismétlő, aki a hegedű főtárgy mellé a karvezetést is felvette, Gát Józsefnél. Az 1951/52-es tanévben IV. éves ismétlő, további tanárai Molnár Antal (kamarazene) és Kodály Zoltán

(népzene) voltak. 1953-ban az akadémiai IV., művészképző I. évfolyamába lépett, ettől az évtől kezdődően Rados Dezső volt tanára, az 1954/55-ös tanévben (az új évfolyam-meghatározás szerint) akadémiai V. év (államvizsgára bocsátható megjegyzéssel), az 1955/56-os tanévben engedéllyel megismételt V. évet végzett. Tanárai az eddig említetteknek kívül Szőnyi Erzsébet, Vásáry Tamás, Melles Károly, Ujfalussy József, Gábrriel Ferenc, Katona Béla voltak.

Sívó többször utalt rá, hogy a Zeneakadémián valamelyest kiváltságos helyzetben volt: tudták, hogy versenyeken számíthatnak rá, rendre be is válogatták az utazók közé: 1955 augusztusában a varsói VIT versenyről egy második, 1956 májusában a Prágai Tavasz versenyről egy harmadik díjjal tért haza. 1956 júniusában jeles minősítéssel diplomázott.⁵ Az Állami Vizsgáztató Bizottság (Zathureczky, Garay, Rados) összefoglaló véleménye: „Pódiumtehetség. Erényei: szép hang, magasrendű manuális képesség. Művészi érettség és önállóság tekintetében kell fejlődnie, hogy az adott-ságainak megfelelő színvonalat elérhesse.”⁶

A korabeli sajtóban már 1951-től kezdve folyamatosan találunk róla koncertelőzeteseket, beszámolókat, rádióműsor-bejegyzéseket: számos hangversenyen szerepelt, szonáta-partnerként, kamaragyüttesekben, diplomakoncerteken, a zenei versenyeket megelőző „bejátszó” eseményeken. Rátermettségét Hambalkó Edit így jellemezte: „ahogy kiment a színpadra, ahogy végignézett a pódiumról – úgy emlékszem a tekintetére... arra a magabiztosságra, hogy na, most meglátjátok, mi történik – boldog volt, hogy szerepelhetett, igazi színpadra született tehetség volt!”

1956 júliusában egy akkoriban csodaszámba menő utazás során a Vadrózsa táncgyüttesrel eljutott a francia Rivierára, és augusztustól szólólista státuszba vette az Országos Filharmónia.

Hogy mely pillanattól készült elhagyni az országot, nem tudni. Visszaemlékezései szerint egyáltalán nem készült erre. 1956. október 23-án saját emléke szerint a szeptemberi Liszt-versenyen díjazott Lazar Bermannel adott szonátaestet a Váci utcai Bartók-teremben.⁷ Amikor kijöttek, már lőttek az utcákon. Szűk két hónap múlva, 1956. december 13-án Sívó

Sívó a Zeneakadémián ismerkedett meg a zongoristahallgató Szepessy Zsófiával, aki később a felesége lett. Hambalkó Edit zongoraművész Sívó zeneakadémiai évfolyamtársa volt, életre szóló barátságot ápolt mindkettejükkel: „Jóska egy nagyon oldott, közvetlen, kedves fiú volt, Zsófinak udvarolt, így rögtön barátságba keveredtünk... ami abban az időben sokkal egyszerűbben ment: a háború után voltunk, a határok zárva, úgyhogy... mi voltunk egymásnak, kialakultak a közösségek, diákok, sokszor a tanárokkal együtt. Sívó élénk és érdeklődő volt – nem mondom, hogy nagyon olvasott, de nagyon tájékozott volt. Zenei dolgokban abszolút. Az ő gondolata reggel-délben-este a zene volt, ez sugárzott róla, a legnagyobb természetességgel... Sokat beszélt a zenéről, amit sokan dicsekvésnek vettek – mert ha valaki így beszél a zenéről, és a saját maga elgondolásairól, az esetleg magát akarja előtérbe tolni... de igazából nem volt benne ilyesmi. Azzal együtt, sokan szerették, de sokan nem szerették emiatt...”

Amit én nagyon szerettem Jósánál, hogy az órákon a tanárral is bátran vitatkozott, illetve ha valamivel nem értett egyet, olyan kérdéseket tett fel (de okosan!), ami a tanárokat mehökkentette, elgondolkodtatta (talán nem várták tőle), de soha nem bántóan, inkább azt lehetett érezni, hogy gondolat van mögötte. (És az igazi jó tanár örült a kérdéseknek.) Sokakkal kamarázott, többször velem is. Ösztönös, de okos muzsikos volt, úgyhogy egy élmény volt vele dolgozni, mert az első lejátszás után elkezdett elemezni... hogy ez mért van így, mért van úgy... nézzük meg, szóval rengeteg jó kérdése, ötlete volt... Egyszer volt egy olyan összejövétel, amikor a Bach Chaconne-ban valamilyen problémát talált, és az egész főiskola elkezdett ezzel foglalkozni a 23-as teremben! Ott gyülekeztünk, ott volt Szabolcsi Bencétől kezdve sok mindenki más, tárgyalva ezt a dolgot... Szóval olyan szakmai kérdések foglalkoztatták, és olyan szinten, hogy Szabolcsi Bence is belefolyt, egyfajta közüggé vált.”

szolgálati útlevelemmel a zsebemben, másik négy fiatal magyar zenész társaságában átlépte Hegyeshalomnál a határt. Disszidálásának történetét többször elmesélte. „Engem kiraktak az országból”⁸ – fogalmazott; behívták a minisztériumba, és az akkori főosztályvezető szelíd, de ellentmondást nem tűrő rábeszélésének engedve, másnap vonatra szállt.

Bécsben

Első bécsi napjairól szintén a művész visszaemlékezéseit idézzük. „Először a Brahmsplatz-on aludtam az utcán, a Brahms szobor alatt. Ez egy nagyon muzikális hely, csak télen egy kicsit hideg volt. Másnap elkezdtem járni a várost, bementem a Kärtner Strasse-ra és felnézve a cégérekre, látom, hogy egy hegedű van kiakasztva. Hát, mondom, ez az! Tröstler, egy híres hangszerész üzlete előtt álltam. Bementem, és egy ilyen magyar pantomimmal – mert a nyelv még sehol sem

Több Sívó-interjúban olvashatjuk, hogy barátja és csodált riválisa, Banyák Kálmán után 10 évvel (tehát 1951-ben) Sívó is megkapta a Reményi-díjat, egy mesterhegedűt, és hogy ő volt az utolsó díjazott. Ennek a történetnek jártunk utána. A Reményi hegedűkészítő műhely mecénási felajánlását 1902-től kezdődően évente lehetett megpályázni a Zeneakadémia legjobb végzős művészképzős növendékeinek. Michael Reményi, a Reményi-cég mostani alelnöke, megkeresésemre megerősítette, illetve kiegészítette információimat. A döntést nyilvános hangversenyen hozták meg, ahol a pályázók egy Bach szólóművet, egy rövid kötelező kortárs darabot és egy szabadon választott művet játszottak. A zsűrit általában más tanszékekről hívták, de például Reményi László, aki maga is kiváló zenész volt, rendszerint helyet kapott a zsűriben. Mivel a Reményi-műhelyt 1951-ben államosították, majd a család 1959-ben kivándorolt Kanadába, ez a nagy múltú mecénatúra megszakadt. A család Torontóban továbbvitte az üzletet (Remenyi House of Music), és a díjat újra elindították Torontóban 1974-ben, amikor Fenyves Lóránd lett az Egyetem vonós tanszékének vezetője.

„Sajnos egy üzletileg is ellenérdekelte professzor aknamunkája nyomán 1983-ban a folyamat megszakadt. [...] Magyarországon a díjat nem kötöttük semmilyen feltételhez, Torontóban 'élethosszig való használatra' adtuk át a hegedűt, hogy azután visszakérüljön az Egyetem hangszerbankjába, bár erről nem kötöttünk szerződést [...]” A Zeneakadémia 1970-ben összeállított listái alapján 1950-ben Kocsis Albert kapta meg utoljára a díjat jelentő mesterhegedűt. De Michael Reményi más információkkal is szolgált: „Jól emlékszem Sívó professzorra, párszor meglátogattam, amikor Torontóban koncertezett. Mondta nekünk, hogy ő volt az UTOLSÓ, bár nem hivatalos Reményi-díjazott. Nem tudom, hogy a díjátadó versenykoncertet egyáltalán megtartották-e abban a rémes évben. Azt mondta, hogy mivel László tudta róla, hogy el akarja hagyni az országot, hagyta, hogy válasszon ki egy hegedűt magának. Én magam nem tudom, pontosan melyik hangszerről lehetett szó. [...]” Sívó Budapesten élő családtagjai máig jól emlékeznek a megkapott és büszkén birtokba vett új hangszerre.

1902/3	Sandor Koszegi	1926/27	Alice Takats
1903/4	Ferenc Weltmann	1927/28	Anna Fischer
1905/6	Rose Weltmann	1928/29	Sandor Vagh
1906/7	Emil Teimanyi	1929/30	Laszlo Wachtel
1907/8	Eddie Brown	1930/31	Tibor Domotor
1908/9	Bela Loblovitz	1931/32	Tamas Magyar
1909/10	Janos Temesvary	1932/33	Margit Bardocz
1910/11	Marta Linza	1933/34	Gabrielle Lengyel
1911/12	Alice Benko	1934/35	Mihaly Kuttner
1912/13	Arpad Bognar	1935/36	Frigyes Balazs
1913/14	Miklos Grof	1936/37	Tibor Varga
1914/15	Emil Roosz	1938/39	Akos Weinberg
1915/16	Zoltan Kurthy	1939/40	Jobanna Martzy
1916/17	Herwin Hegedus	1940/41	Kalman Banyak
1917/18	Lilla Kalman	1941/42	E. Cserfalyi
1919/20	Laszlo Hajos	1942/43	Marta Hidy
1920/21	Ilona Votisky	1943/44	Arpad Gerecz
1921/22	Janos Nagy	1946/47	Klara Bakonyi
1922/23	Endre Gertler	1947/48	Denes Kovacs
1923/24	Laszlo Szentgyorgyi	1948/49	Zsuzsanna Fodor
1924/25	Istvan Farago	1949/50	Albert Kocsis
1925/26	Iren Weichherr		

PREVIOUS WINNERS AT THE FACULTY OF MUSIC, UNIVERSITY OF TORONTO

1974/75	Edward LeCouffe, violín		
1975/76	John Lowry, violín		
1976/77	Mark Friedman, violín		
1977/78	Wendy Rose, violín		
1978/79	Elizabeth Dolin, cello		
1979/80	Janice Bing-Wo, violín	Ron Hay, viola	
	Martha Campbell, violín	Perry Foster, cello	
1980/81	Marie Bérard, violín		
1981/82	Paule Préfontaine, violín		
1982/83	Susan Cottrell		

volt – elmagyaráztam, hogy én hegedűs vagyok. Az öreg felállt, nagyon kedves volt, kinyitotta a páncélszekrényt, kivett egy hegedűt, és a kezembe adta. Mondtam magamnak, hogy most itt nincs mese, hegedűlni kell. Miután hegedültem, ő eltűnt, és felhívta a világhírű hegedűművészt Odnoposoffot, hogy jöjjön, mert van itt valaki, akit meg kell hallgatnia. Miután meghallgatott Odnoposoff, azt mondta: 'Nézd fiam, én felveszlek téged a főiskolára, és adok neked havi 1000 schilling ösztöndíjat, hogy meg tudjál élni.' Azt is mondta, hogy adjam le az útlevelemet. Leadtam, erre azonnal bezártak. Gyanús volt, hogy ki az Isten jön útlevéllal Ausztriába, amikor százezrek szöknek át gyalog. Mondtam, hogy én nem szeretek gyalogolni ilyen távolságokat. Úgy volt, hogy 2-3 napot kell bent lennem, de ebből egy hét lett. Ott volt Zathureczky is, mert oda mindenkit bevágtak, aki ilyen szolgálati útlevéllal jött Bécsbe, mint én.”⁹

Karrierje kezdetén nagy segítségére volt Odnoposoff, akin keresztül számos szakmai ismeretséget kötött; életre szóló barátságok, sok szálon futó zenei együttműködések alapjait rakta le ekkor. Barátságot kötött Friedrich Guldával, és az akkor még csak 17 éves Martha Argerich-hel¹⁰, aki 1957-ben megnyerte a genfi versenyt. 1958-ban Sívó is elindult ezen a versenyen, amit meg is nyert (2. díjat kapott, az 1. díjat nem adták ki). A zsűriben többek között Szigeti József és Zino Francescatti ültek. A verseny után megkereste az osztrák

belügyminiszter, és felajánlotta az osztrák állampolgárságot: ezzel kezdetét vette Sívó látványos ausztriai zenei karrierje. Az egy évvel korábban Philharmonia Hungarica néven a disszidens magyar muzsikusokból alakult zenekarban is aktív volt.

1959-ben a Bécsi Operaház hegedűs próbajátékot hirdetett, 72 jelentkező közül Sívó Józsefet vették fel.¹¹ Ezzel akár rébbe érhetett volna, de ő szeretett versenyezni: 1960-ban részt vett a genovai Paganini-versenyen, és elhozta a 6. díjat (az 1. és az 5. díjat nem adták ki). A főzeneigazgató Herbert von Karajan sok jelét adta elismerésének. Sívó így emlékezik: 1963-ban „Karaján kötelezett rá, hogy megpályazzam a koncertmesteri állást. Nagyon megszeppentem, mert akkor még nem volt olyan zenekari rutinom, ami igazán kellett volna ahhoz, hogy a világ egyik leghíresebb zenekaránál koncertmester legyek. Karajan ezt egy mozdulattal elintézte: 'majd megtanulja', és hozzátette: 'maga játsszon! ha nem akar játszani, felmondunk.' Hát nem volt kérdés, hogy mit csináljak.”¹² Az elnyert koncertmesteri állással együtt járt a Philharmonisches Streichquartett primárius tiszte, amit 1965–1967 között töltött be, havonta négy koncert, különböző műsorokkal, elég jelentős helyszíneken. Mivel 1964-ben meghívták a bécsi Zeneakadémiára Odnoposoff asszisztensének, ezzel sokasodtak feladatai, jó pár éven át az Opera és a Filharmonikusok koncertmestere, kvartett-

primárius, zeneakadémiai tanár volt egy személyben, és még szólista-meghívásoknak is eleget tett.

A számos kedvező kritikai hang közül abból idézünk, amely első kvartett-megjelenését követte a Salzburgi Fesztiválon.¹³ „Új ember áll a Philharmonisches Streichquartett [...] élén: Sívó József. Alighanem egyfajta újjászületésnek lehetünk tanúi. Sívó hatalmas technikai tudása, muzikalitása és szólista ambíciói fellendítették a kvartettet is. Sívó játéka szerencsésen elegyíti a bécsi vonós-leggierót egy temperamentumos, egészségesen kifejező hanggal, pontossággal és zeneiséggel. Megfelelő ember a megfelelő pult mellett ül, ami még a Mozart-vonósnégyesek esetében is meghatározó, hiszen itt a prím a legnehezebb és legfontosabb szólam. [...]” Sívó nagyon jól átlátta, hogy mi kell – a jó hegedülésen kívül – ahhoz, hogy Bécsben elfogadtassa magát: többen úgy emlékeznek rá, mint igazi pragmatikus megfigyelőre, aki mindent megtett, hogy úgy viselkedjen, ahogyan a Kammersängerek és Kammerkünstlerek kicsit sznob világában kellett.¹⁴ Egyik interjúban kitért a befogadás-elfogadás kérdésére: „Én soha nem éreztem magam kisebbségnek. Buta az a kisebbségi, aki 'kisebbségnek' érzi magát, vagy ezt elfogadja. Én öt nyelven beszélek, de csak egyet hibátlanul. Ennek ellenére megkaptam a legmagasabb osztrák kitüntetést (*Ehrenzeichen für Wissenschaft und Kunst I. Klasse*), ugyanúgy, mint Karajan, Böhm, Bernstein.”¹⁵

A zenei világ legismertebb személyiségeivel kötött barátságot, játszott együtt. Ha a művész visszaemlékezései esetleg meg is szépiténék a múltat, a végeredmények (koncertműsorok, rádió- és lemezfelvételek) kézzel foghatóak. A teljesség igénye nélkül: Musikverein, Carnegie Hall színvonalú termek, fesztiválok (Salzburg, Karintiai nyár), szonátaestek, szólózás, vonósnégyes.¹⁶ A karmesterek kedvelték, Karajan mellett Bernstein, Sawallisch, Maazel, Giulini, Böhm, Kertész is elismerte a tudását. Karajan kifejezetten őt kérte koncertmesternek a Hattyúk tava híressé vált lemezfelvételére – a felvétel később számos kiadást ért meg.¹⁷ Prokofjev első hegedűversenyének és Glazunov hegedűversenyének lemezfelvételeit¹⁸ nagy elismeréssel emlegetik a hegedűsök. Kortárs zeneszerzők bízták rá új műveik ősbemutatóját.¹⁹ A híres csellista Vladimir Orloff vele játszott lemezre Brahms kettősversenyét.²⁰ Henryk Szeryng egyik bécsi hangversenye után a ráadást „kedves barátjának, Sívó Józsefnek ajánlotta”.²¹ Szarkasztikus stílusát, humorát, önróniáját is nagyra értékelték. Jó barátságban volt Milsteinnel, Ojsztrahhal, Elmannal, Szigeti József otthonában fogadta, és a sort hosszasan lehetne folytatni – ezek a kapcsolatok számos történetben öltönek testet Sívó interjúi során.²²

„Ezekkel az emberekkel nem lehet jó barátságba kerülni, csak kollegiális kapcsolatba. Vagy elfogadják az embert, vagy nem. Bár Szeryng, Milstein és Francescatti igazi barát volt. [...] Milsteinnel volt egy érdekes történetem. Itt játszott Bécsben, velünk, a Filharmonikusokkal, és odajött a próba után, hogy délután meghívna egy kávéra. A Hotel Sacherben lakott, elmentem oda egy kávéra. Ő kinyitotta a hegedűtokját, és megmutatta a Maria Teresa Stradivarióját. Nagyon szép hangszer volt. Nekem egy kicsit kicsi volt a hangja, de az ő

kezeiben minden szólt. Ő egy igazi jelenség volt. Kijött a hosszú sáljával, ami a földig ért, és elkezdett hegedülni: olyan egyszerűen az életben nem hallottam senkit hegedülni. Szóval ki kellett próbálnom a Stradivarit. Ez elől nem lehetett kitérni, az ilyen nagy művészek nem viccelnek, vagy utoljára láttuk egymást. Kíváncsi volt rá, hogy a Bécsi Filharmonikusok koncertmestere hogyan hegedül.”

Erre Szeryng is kíváncsi volt. Zágrábban történt, hogy „egy-más mellett laktunk a szállodában. Egyszer csak bekopogott, és azt kérdezte: 'Jóska játszottál te már az én Stradivarimon?' Mondtam neki, hogy nem. Erre ő azt mondta: 'Próbáljuk ki, szeretném a te kezdedben hallani a hangját. Játsszuk a Bach d-moll szólószonátát.' Én megkérdeztem, hogy végig? Mire ő: 'Nem, egy tételt te játszol, egy tételt én.' Így végig is játszottuk a darabot. Aztán vele színpadon is játszottunk együtt, a Bach Kettősversenyt. Meg Menuhinnal is, Londonban.”

Szigeti Józseffel svájci házában találkozott. „Azt mondta: 'fiam, menjünk ki sétálni.' Egyszer csak megállt, rám nézett: 'mondd, játszottad te Bach hat szólószonátáját?' 'Igen', válaszoltam. 'És kívülről játszottad-e?', kérdezte. 'Igen.' 'Akkor meg tudnád-e mondani, hogy az a-moll fúga első tiz taktusában milyen hangok vannak?' Hát én egy kicsit elszédültem erre a kérdésre. Három taktust sikerült összeszednem, utána leálltam: 'ez így nem fair', mondtam. Ez olyan nehéz, mert én elhiszem, hogy tudja ezeket a darabokat kívülről, de most azt mond nekem, amit akar. 'Nem, fiam', válaszolta, 'felmegyünk a lakásba, megkapod a kottát, amelyiket akarod, van öt kiadás, és kérdezzél te is.' Felmentünk, leült velem szembe, letette a kottákat, és... mindent tudott...! Borzalmasan szégyelltem magamat.”

Muzsikus partnerei egytől egyig természetességét, jó ízlését emelték ki.

Jandó Jenő zongoraművész szerint „rendkívül természetes ember volt, akivel fél mozdulatokból értettük egymást... nem kellett kérdezgetni, hogy te ezt hogy gondold... játszunk és ennyi. Mondjuk, én is eléggé jó iskolából jöttem, meg kítűnő partnerekkel játszottam előtte is. Azt, hogy valakinek vannak természetes, szép, jó megnyilvánulásai, én borzasztóan nagyra tudom értékelni... és igyekeztem is kiszolgálni, és néha nekem is vannak, láttam rajta, ahogyan reagált... Szóval nem beszélgettünk össze-vissza, hanem játszottunk.”

Rudolf Buchbinder zongoraművész megkeresésemre telefonon felhívott, hogy beszéljünk Sívóról. „Jóskával kiváló művészi-baráti kapcsolatban voltunk! Sajnos, közös munkánk már kb. 30-40 éve voltak, ez már történelem! Remek hegedűs volt, nagyszerű kamarazene-partner, ösztönös és egyben kifinomult ízlésű zenész. Kiváló koncertmester, és – bár ezt nem tudom megítélni, mert nem vagyok hegedűs – nagyszerű tanár is. A barátom volt, sok vidám órát töltöttünk együtt a zenélés mellett és azon kívül is. Van egy jónak mondott lemezfelvételünk, amin Schumann és Strauss szonátáit játszunk. Még mindig tetszik nekem.”

Szenvedélyévé vált, hogy utazásai során hangszerészeket ke-

Forrás: családi archívum

Sívó és Odnohosoff a bécsi Zeneakadémián

resett fel, és mindig talált valami kincset (vonót, hegedűt), amit megvásárolt. Első osztályú vonógyűjteményének külön fejezetet kellene szánnunk. Kedvenc hegedűje egy 1694-es Petrus Guarnerius volt – sokszor mesélte, hogy ezt kollégája és barátja, Nathan Milstein „elől” vette meg Londonban a Hilltől.²³ 1972-ben megvált koncertmesteri állásaitól, hogy idejét és energiáit a tanításnak és a koncertezésnek szentelje. Mondhatjuk, hogy „a világ egyik legjobb zenekara” ezt egy kicsit zokon vette: a Bécsi Filharmonikusok koncertmesterei általában több évtizednyi szolgálat után, nyugdíjba vonulva szoktak távozni.

A professzor

Tanári munkássága során Sívó szeretett budapesti tanárainak (Országh, Rados) módszereit követte, számos egyéni vonással kiegészítve. Nagyon sokszor tanított „mesterkurzus” formában: minden diákja egyszerre jelen volt, és sorban játszhattak, egymást is hallgatva. Szigorú volt, vallotta, hogy a tehetség fölött mindig ott kell lógnia Damoklész kardjának, még akkor is, ha közben „kék foltokat kap a gyerek lelke”.²⁴ Ennek gyakorlati megvalósulásáról két volt tanítványát kérdeztük ki.

Gerald Schubert (a Bécsi Filharmonikusok tagja, a bécsi Zeneakadémián Sívó asszisztense, jelenleg professzor): „Ő eléggé különbözött korábbi tanáraitól. Bár csak 13 éves voltam, mindig felnőttként kezelte. Első órám nagyon emlékezetes volt, mert sokat és mélységében beszélt nekem a zenei kifejezésről, a hatásokról. Azon kevesek egyike volt, akik a tanítás során szavakban is jól meg tudták fogalmazni,

le tudták írni a zene tartalmát. Amikor egy Händel-sonáta lassú tételét vittem órára, azt mondta, képzeljem el, hogy egy templom színes üvegablakán keresztül a padlóra vetül egy csodás, színes fénynyaláb. Így kell ennek szólnia. Vagy amikor később Prokofjev első hegedűversenyét játszottam, egy egész történetet mesélt hozzá, és kérte, hogy ennek alapján hegedüljek. Mindig jó ötletekkel és hasonlatokkal próbálta elérni – méghozzá egyénre szabva – hogy a zene hangulatához, mondanivalójához közelebb kerüljünk. Azt is mindig nagyon jól be tudta lőni, hogy egy növendéknek éppen melyik darab lenne a leghasznosabb: 'jetzt darfst du Mendelssohn spielen!' – az ilyen mondatai szállóigévé váltak közöttünk. Szigorú volt, ritkán dicsért. Arról is beszélt, hogyan kell gyakorolni, például sokat skálázni, de az óráin ritkán hallgatott skálát. Amikor mégis, az katasztrófába torkollott: mindenki a C-dúr kezdte el játszani (ami a Flesch-ben az első, de ami a hegedűn nem a legkönnyebb skála). Erre én ravaszul a G-dúrba fogtam bele. 'Intelligens megoldás' – mondta – 'legalább az első hang (a G üres húr!) tiszta!' [...]"

Falvai Attila (a Nemzeti Filharmonikusok koncertmestere, a Kodály-kvartett primáriusa): „Sívót véletlen családi kapcsolat révén ismertem meg, édesapám, Falvai Károly volt 1956-ban a Vadrózsa táncgyűttes művészeti vezetője, akivel Sívó a francia Rivierán együtt turnézott. Így merült fel a neve, és 1984–85 között kijártam hozzá Bécsbe tanulni, általában évente négyszer-ötször. A lakásán fogadott, egész délutánokat töltöttünk együtt, hegedültünk és főztünk is, főzés közben (nagyon jól főzött, egyébként!) sok történetet mesélt a szakmáról, koncertmesteri munkájáról és zenész barátairól – sokszor ezek a beszélgetések még hasznosabbak voltak, mint maga a hegedűóra. De nagyszerűen

A Sívó vezette Wiener Philharmonische Streichquartett salzburgi bemutatkozásáról szóló kritika. (Kurier, 1965. augusztus 24.)

tanított, nagyon szerettem hozzá járni. Olyan nagy rálátása volt a repertórium egészére (a teljes operai és zenekari repertoár, plusz még a kvartettirodalom), hogy amikor például egy Mozart hegedűversennyel kerestem meg, sokszor nem is hegedűsi, hanem operai analógiákkal világította meg a problémát – ez fantasztikusan hasznos és újszerű volt számomra. Aztán, mivel mániákus hangszer-, és vonógyújtó volt, alig várta, hogy megmutassa legújabb szerzeményeit, amit azonnal ki is kellett próbálnom és összehasonlítanom a korábbiakkal; nem kell mondanom, hogy ez is milyen egyedülálló stúdióval ért fel. Sokszor nyáridőben elmentünk 1-1 óráckára sétálni, azt hiszem, az évek során barátságba kerültünk, később is meglátogattam évente 1-2-szer. Őrzöm az instrukciókat, amiket egyes daraboknál mondott. Nem volt egy agyontanító tanár, de például a Beethoven hegedűverseny mindhárom tételénél mondott 1-2 olyan fontos dolgot, amire ma is emlékszem. Mindig a gyakorlati oldalról közelített, és úgy fogalmazott, hogy 'én így csinálnám'. Sokszor a zenei megoldásaimat is így fogadta: 'én nem így játszánám, de tetszik'. Persze némelykor egyáltalán nem tetszett, amit hallott, ilyenkor lebeszélte róla: 'így nem igazán bécsi' – mondta például egy Mozart-tételnél, és az életműből leszűrhető legfrappánsabb analógiával indokolta: 'ne csináld! [...]'

* * *

Sívó József 2000-ben vonult nyugdíjba zeneakadémiai állásából. 2007-ben egy könnyűnek ítélt műtét szövődményei következtében hunyt el, 76 éves korában.

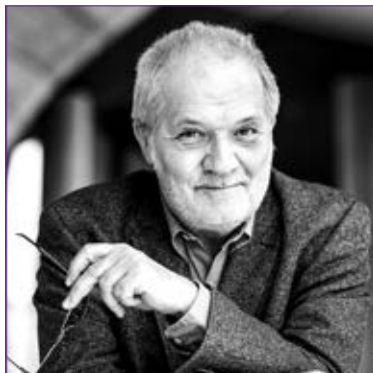
Jelen írás nem jöhetett volna létre dr. Csík Adrián, Prof. Gerald Schubert, Halper László, Rados Ferenc, Hambalkó Edit, Jandó Jenő, Falvay Attila, Szentpéteri Csilla, Victoria Morino (Salzburgi Fesztivál archívuma), Varga Luca (Liszt F. Zeneakadémia irattára), Kirilovics Gizella, Ortwin Ottmaier, Gránát Endre, Pauk György, Baranyi Anna, Faragó-Thököly Márton, Michael Reményi, dr. Weiss András, Ispán Franciska, Déki Lakatos Sándor segítségével.

JEGYZETEK

- 1 Arad gazdag és meglepően komoly zenei hagyományokkal rendelkező város: 1833-ban már konzervatóriuma volt, színházát 1874-ben maga Ferenc József nyitotta meg, a helyi Filharmóniai Társaság 1890-ben alakult, emblematikus kultúrpalotáját 1913-ban avatták. Liszt, Johann Strauss, Brahms, Joachim, Bartók, Enescu számos hangversenyt adtak itt.
- 2 Falvay Attila közlése nyomán
- 3 Halper László Zenészlegendák című sorozatának interjúja nyomán – nyomtatásban: FROKK, 2013
- 4 Sívó József cigányzenekara játszik (lásd még Nemzeti Sport, Népszava, Pesti Hírlap)
- 5 Bach: c-moll szonáta BWV 1017, III-IV. t., Csajkovszkij: D-dúr hegedűverseny, Beethoven: A-dúr hegedű-zongoraszonáta (Rados Ferenc), Bartók-Zathureczky: Gyermekeknek, Gershwin-Heifetz: Porgy és Bess (önállóan megtanult mű), Tartini-Kreisler: Variációk egy Corelli-témára.
- 6 Érdekes beleolvasnunk a korszakra igencsak jellemző hallgatói zárójelmezésbe: „Népzenező családból származik. Kitűnő pódiumképességű hegedűs. Ha ilyenirányú támogatást kap, nagy feladatok elvégzésére is képes” (Rados Dezső)[...]; „1955-ben a varsói VIT-en II. díjat nyert, ezzel kapcsolatban a Népművelési Minisztérium A szocialista kultúráért jelvényt adományozta a részére.” (Igazgatói hivatal véleménye)[...]; „Javaslat: ½ zenekari státusz a budapesti nagyzenekarok egyikénél, ½ állás (ösz-töndij) a Filharmóniánál. ½ állás az ÁHZ-ban július 1-től legyen érvényes, ösztöndíj augusztus 1-től.”
- 7 Szabófalvától San Franciscóig – Érdi Sándor 1992-es interjújából származó információ. A hangversenyről nem találtunk semmilyen adatot, de feltételezzük, hogy ez volt a teremben 8 órakor kezdődő koncert, amelynek közreműködőit a Szabad Nép nem nevesítette.
- 8 Halper-interjú Pár adatot a folyamatban levő levéltári kutatásaim tisztáznak majd.
- 9 Halper-interjú
- 10 A művésznővel hosszú hónapok után csak lapzárta utánra sikerült interjú-időpontot egyeztetnünk. Ha megvalósul, egy későbbi lapszámban visszatérünk a témára.
- 11 A Bécsi Operaház zenekarának tagjai 3-5 éves operaházi tagság után kérhetik felvételüket a Bécsi Filharmonikusok egyesületébe. A két együttes tagsága gyakorlatilag azonos.
- 12 Halper-interjú
- 13 SG, Kurier, 1965. augusztus 24.
- 14 Csík Adrián (családtag), Hambalkó Edit, Rados Ferenc, Gerald Schubert
- 15 Érdi-interjú
- 16 A legjelentősebb hangversenyek felsorolása meggyőző lehetne, de meghaladja írásunk kereteit.
- 17 Karajan mondta Sívóról: „olyan, mint egy versenylő, amit sörösköcsi elé fogtak”. (Érdi-interjú és Falvay Attila közlése)
- 18 Prokofjev 1. hegedűverseny, Glazunov a-moll hegedűverseny, Sívó József, Horst Stein, Suisse Romande Zenekar, 1971 (LP, CD)
- 19 Egon Wellesz: 5 miniatűr hegedűre és zongorára (1965), Ernst Vogel: Hegedűverseny (1968), Erőd Iván: op. 14. hegedű-zongoraszonáta (1969-1970), Kurt Rapf: Mindhárom hegedűverseny (1971-1986), Fr. Gulda: Wings – a concert piece for solo violin, strings, percussion (1973), Marcel Rubin: Hegedű-zongoraszonáta (1991), Ernst Vogel: Kammerkonzert für Violine u. Orchester (1992)
- 20 Brahms: Kettősverseny, Sívó József, Vladimir Orloff, Wiener Symphoniker, Wolfgang Sawallisch (1968, koncertfelvétel LP, CD)
- 21 Gerald Schuberttől származó információ
- 22 Halper-interjú
- 23 Gyűjtőszendélye műtárgyakra (szőnyegek, festmények) is irányult. Halála után híres Guarnerijét több szakértő egybehangzóan későbbi eredetűnek ítélte.
- 24 Érdi-interjú

A kékszakállú herceg párja

Eötvös Péter a Senza sangue budapesti előadásáról

Évtizedek óta keresi az operavilág a darabot, amely illő és méltó párja A kékszakállú herceg várának ahhoz, hogy egy operaesten előtte elhangozzék. Eötvös Péter kifejezetten erre a célra írta Senza sangue, azaz Vértelenül című operáját, melynek témája – Bartók művéhez hasonlóan – a férfi-női kapcsolat. A tavalyi Nemzeti Színház-beli bemutató után február 10-én a Müpában is színpadra kerül az operapár, Káel Csaba rendezésében. A mű részleteiről és a februári előadásról Eötvös Pétert kérdeztük.

➡ Hózsa Zsófia

Gramofon: A Senza sangue nem csupán cselekményével, hanem zenéjével is szorosan kapcsolódik a Kékszakállúhoz. Mit jelent ez közelebbről?

Eötvös Péter: A Senza sangue librettója Alessandro Baricco azonos című novellája alapján készült. A két opera zenei kapcsolódása egyértelmű, pontosan ugyanolyan összeállítású zenekart használók, mint a Kékszakállú zenekara. A témáját tekintve is kapcsolódik egymáshoz a két mű, hiszen mindkettőben férfi és nő különleges kapcsolatáról van szó, s bár a kapcsolat más jellegű, ugyanolyan erővel és mondanivalóval bír. Az én operámban a nő a családja gyilkosával találkozik és ötven év távlatából próbálják feldolgozni a régi traumát. A múlt és a jelen váltakozása a zenében is kifejezésre kerül, és stílusában tudatosan nem kontrasztál Bartók zenéjével.

G.: Korábban azt nyilatkozta, hogy a fekete, fehér és szürke árnyalatait használta a darabban. Ez zenei kontextusban igen fursán hangzik.

E.P.: Bartók operájának történetében a szövegíró, Balázs Béla a hét ajtóhoz hét különböző szintet rendelt – ezek a partitúrában is szerepelnek. Egyértelműen következett tehát számomra, hogy a Senza sanguében ne a színek, hanem a fekete és fehér, illetve az átmenetet képező szürke különböző árnyalatai domináljanak. Ez a hangzásban is meg tud jelenni: a zenének ugyanis színasszociáció-ébresztő tulajdonsága van. Mondhatnánk úgy is, hogy az est első része, a Senza sangue a fekete-fehér filmek, a Kékszakállú pedig a színes filmek hangulatában játszódik.

G.: A Senza sangue esetében ez valamifajta zenei egyszerűséget jelent?

E.P.: Nem egyszerűséget, hanem hangszíneket, akkordokat, hangzsképeket. Tudomásom szerint Káel Csaba rendezése is ezt az irányt követi majd, tehát az én darabomat a fekete-fehér film jegyében állítja színpadra, a Kékszakállú pedig színes formában, a már korábban létrehozott és bemutatott produkció ismétlésképp.

G.: Ön mennyire aktív résztvevője a rendezésnek?

E.P.: Nemrég volt Káel Csabával az első megbeszélés, amelyen megosztottam vele elmondtam neki a saját koncepciómat. A Senza sangue szerkezete ugyanúgy hét jelenetből áll, mint Bartók operája. Baricco nem ilyen formában írta az elbeszélését, de a történet lehetőséget adott a hétrészes szerkezet megteremtésére és arra, hogy az egyes jelenetekben a két szereplő viszonyának változását követhessük nyomon.

G.: Számos helyen vezényelte már a darabot, s köztük voltak olyan alkalmak is, amikor a két opera szünet nélkül hangzott el.

E.P.: Dirigáltam Göteborgban, Rómában, Avignonban, a budapesti Armel Operafesztiválon, majd ezután következett az a színpadi előadás Hamburgban, ahol első alkalommal játszottuk szünet nélkül a két operát. Az eredeti elképzelésem is az volt, hogy a két darab összekapcsolható legyen. Ezért a Senza sangue négy utolsó hangját úgy komponáltam meg, hogy az egyenesen a Kékszakállú bevezető zenéjéhez vezessen. Ha jól tudom, februárban a Müpában is attacca hangzik el a két opera.

G.: És szintén Ön fog vezényelni. Szívesen dirigálja a saját műveit?

E.P.: Az egyetlen érv amellelt, hogy én dirigáljam a darabjaimat, hogy a próbafolyamat során a lehető legtisztábban láthatom a gyakorlati megvalósítását. Karmesterként közvetlenül érzem, hogy a zenészek, énekesek hogyan reagálnak, hogyan tudnak beleilleszkedni a zene folyamatába. A Senza sangue esetében ez nem egészen így történt, mert a megrendelést a New York-i Filharmonikusoktól kaptam, és a bemutató koncertszerű előadását Alan Gilbert vezényelte Kölnben. Sok szempontból sokkal jobban szeretem, ha más dirigálja a darabjaimat: bizonyosságot jelent számomra, hogy a műveim nélkülem is működnek, rendben hagyom hátra őket, és akkor is élnek majd, amikor én már nem.

Grigorij Szokolov

Ránki Dezső

Jevgenyij Kiszin

Bogányi Gergely

MVM KONCERTEK

A Zongora

Müpa-bérlet – 2018

2018. január 26. (péntek), 19.30 óra – Fazil Say
2018. február 21. (szerda), 19.30 óra – Arcadi Volodos
2018. március 28. (szerda), 19.30 óra – Grigory Sokolov
2018. október 30. (kedd), 19.30 óra – Ránki Dezső
2018. november 19. (hétfő), 19.30 óra – Bogányi Gergely
2018. december 11. (kedd), 19.30 óra – Piotr Anderszewski

Zeneakadémia-bérlet – 2018

2018. január 7. (vasárnap), 19.30 óra – Andrei Korobeinikov
2018. január 17. (szerda), 19.30 óra – Mitsuko Uchida
2018. április 4. (szerda), 19.30 óra – Vadym Kholodenko
2018. április 25. (szerda), 19.30 óra – Alexei Volodin
2018. november 9. (péntek), 19.30 óra – Boris Berezovsky
2018. november 30. (péntek), 19.30 óra – Várjon Dénes

Müpa-bérlet – 2019

2019. január 15. – Yulianna Avdeeva, 2019. február 25. – Balázs János, 2019. április 29. – Grigory Szokolov
2019. szeptember 21. – Ránki Dezső, 2019. november 5. – Evgeny Kisin, 2019. december 11. – Arcady Volodos

Bérletárak (6 koncertre):

2017. december 31-ig: 36.000 – 30.000 – 24.000 – 21.000 – 18.000 – 15.000 Ft

2018. január 2-től február 15-ig: 42.000 – 36.000 – 30.000 – 24.000 – 21.000 – 18.000 Ft

Szólójegyek vásárlása esetén a hat koncert ára: 66.000 – 54.000 – 42.000 – 33.000 – 27.000 – 21.000 Ft

ZAK-bérlet – 2019

2019. január 23. – Bogányi Gergely, 2019. március 4. – David Fray, 2019. március 19. – Nikolai Lugansky
2019. április 3. – Ránki Fülöp, 2019. május 3. – Vladimir és Vovka Ashkenazy, 2019. október 24. – Evgeni Koroliov

Bérletárak (6 koncertre):

2017. december 31-ig: 36.000 – 30.000 – 24.000 – 18.000 – 15.000 – 12.000 Ft

2018. január 2-től február 15-ig: 42.000 – 36.000 – 30.000 – 24.000 – 18.000 – 15.000 Ft

Szólójegyek vásárlása esetén a hat koncert ára: 59.000 – 48.000 – 36.500 – 30.000 – 23.500 – 18.000

Jegyek és bérletek vásárolhatók a Zeneakadémia jegypénztárában,
megrendelhetők a jakobikoncertinfo@gmail.com e-mail-címen.

Internetes jegyvásárlás: www.jakobikoncert.hu – a Jegyvásárlás és
a Bérletvásárlás menüpontokban. Bővebb információ a www.azongora.hu honlapon.

A hangversenysorozat névadó szponzora:

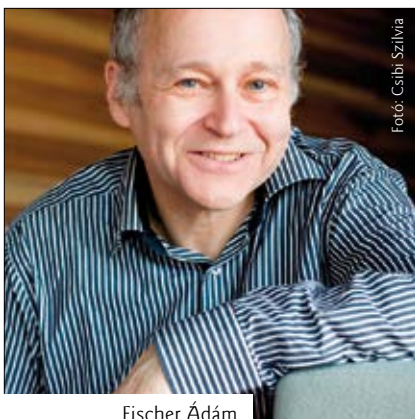

Így látják Kodályt

A sokrészes egykori rádiósorozat (és könyv) címét parafrázálva a Kodály-éven, decemberben nem a zeneszerzői életműről írunk sokadszor, nem is a nevéhez kötődő zenepedagógiai koncepcióról és ennek fantasztikus művelődésszervezői hatásáról. Arra keresünk választ, hogyan látják Kodályt ma, 50 évvel halála után külföldön, és hogyan él (él-e?) szelleme és munkássága Magyarországon. Kérdéseinket először Fischer Ádám karmesternek tettük fel, aki több Kodály-CD-vel a háta mögött és a világ számos zenekarának és közönségének véleményét ismerve, képpen lehet a Kodály-zene és a személyiség recepciójáról a nagyvilágban. A hazai állapotokról Óri Csillát kérdeztük, a Magyar Kodály Társaság elnökségi tagját, a budapesti Marczibányi téri, Kodályról elnevezett zenetagozatos iskola igazgatóját.

➔ Gyenge Enikő

Megpróbáltam utánanézni, hogy Kodály halála után milyen gyakorisággal szerepeltek művei Európa vezető zenekarainak műsorán. Ha jelent valamit egy ilyen statisztika: változónak, leginkább ötletszerűnek tűnik jelenléte. A Háry-szvit és a Galántai táncok fel-feltűnik, a Marosszéki táncok és a Páva-variációk már sokkal ritkábban. Fischer Ádám szerint „biztosan sokkal kevesebbet játsszák, mint Bartókot, és ez nem is véletlen. Pedig Kodály semmiképpen nem kevésbé jelentős, mint Bartók, csak másban áll a rendkívülisége – és mondjuk, ezt kevesebben tudják a világban. Kodálynak két fantasztikus érdeme van: az egyik a magyar nyelv zenéjének a megteremtése, a magyar prozódiaé. Amikor a kutatók Egressyről meg Erkelről beszélnek, az ebben az értelemben komolytalan. Mondhatjuk kicsit sarkosan, hogy 19. századi elődeivel szemben Kodálynak nem a magyar nemzet, hanem a magyar nyelv volt a fontos: Kodály írt először a magyar nyelvet (ritmusát, szellemét) legmesszebbmenően kiszolgáló zenét. Az adott dolog, hogy ezt Magyarországon kívül nem tudják teljes valójában értékel-

Fischer Ádám

Fotó: Csíbi Szilvia

ni. A másik, amiben ő óriás volt, az a cappella kórusművészet: Kodály a magyar Palestrina. Ennek jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni! És itt van az ismertség és az ún. recepció problémája: egy kórusmű soha nem lesz olyan ismert és népszerű, mint egy zenekari darab, és amiről nem tud a közönség, ami a nagy hangversenytermekben nem kerül be, amiről nem ír a sajtó, az nincs. Kodály legnagyobb műve nem a Háry János vagy a Galántai táncok, hanem a Jézus és a kufárok, az Öregek, a Zrínyi szózata. Ezekben egyedülállót alkotott, mondanivalóban, szöveg és zene egységében, mindenben. De ezek hatása annyira a magyar nyelvben gyökerezik, hogy egy külföldi ugyanúgy nem tudja igazán értékelni, mint ahogy mi sem értünk igazán, minden árnyalatában egy... mondjuk kínai szöveges zenét. Azt hiszem, még ma sem látjuk át teljesen, hogy Kodály mit tett a magyar nyelvért. Én gyerekként párszor elmentem hozzájuk, és ma is emlékszem, amit mondott egyszer a magyar nyelvben a szavak elejének hangsúlyozásáról: nem szóhangsúlyozásról, hanem a mondat hangsúlyozásának ívéről kellene beszélni, a mondat-deklamációról. Ez fontos fogalom volt a számára.”

A Háry János kapcsán felmerülhet a kérdés: mit tapasztal, hogyan érti egy nem magyar anyanyelvű hallgató azt a Taborzót, amely nem ébreszt benne semmilyen dalos-szöveges emléket? Fischer Ádám szerint „Sehogy. Máshogy. De állítom és vállalom, ez Kodályt nem is nagyon érdekelte: ő az emberi hangra akart írni. Nemcsak a zenepedagógiája kapcsán vallotta, hogy az emberi hang a legnemesebb hangszer. Az ő világának megértéséhez nekem nagy impulzust adott, amikor olvastam, hogy nem akarta, hogy külföldön a műveit magyarul énekeljék. Mert azt nem értik az énekesek.”

Gondolhatunk itt a Psalmus és a Székely fonó olasz nyelvű milánói előadásaira, de a Psalmusnak egy német nyelvű verziót is kidolgozott, amelyben „az új szöveghez jócskán átalakította a ritmust. Neki a nyelv és zene egysége szent volt. Ez valamelyest szembe megy a mai ideológiával: ma lefordítják a szövegeket, de persze, nem mernek a ritmuson változtatni, ezért a ritmushoz és nem a jelentéshez keresik a szavakat... és valósággal kerékbe törnek a nyelvet, meg persze a zenét is, minden tekintetben. Én zenekarokat vezénylek, nyilván ezért kérdez engem a zenekari művekről.

De Kodály zenekari műveit kiemelni az életműből olyan, mintha Schuberttől csak az operákról beszélnének: fantasztikusak, de nem igazán jellemzőek Schubertre. Kodály az a cappella vegyeskarokban találta meg önmagát és alkotott korszakosat. Ezért külföldön a zenéje mindig egy kicsit lokálisnak tűnik majd, Magyarországon kell, hogy igazán megértsek. A magyar kultúra, de elsősorban a magyar nyelv kultúrájának harcosa volt. Ahogy a szintén évfordulós Arany János. Apám hívta fel erre a figyelmemet: Arany János (1817–1882), Kodály (1882–1967) – a magyar

nyelv két apostola mindig egyszerre ünnepel, ha Arany-év van, az egyben mindig Kodály-év is. Jelképek is szép.”

* * *

Végeztem egy kis magánfelmérést nem-zenész ismerőseim körében azzal a kérdéssel, hogy kinek mi jut eszébe Kodályról, akár a mindennapok információs szintjén, akár a zeneszerző munkásságáról, akár saját iskolai múltjából. A válaszok közhelyszerűen kiszámíthatóak voltak: az első, ami eszükbe jutott, a szolmizálás... (nem tudták, nem szerették). Kevesebben emlegették a kottaolvasást... (nem tudták, nem szerették). A zeneszerző Kodályról csak segítő kérdések hatására sikerült valamit kicsikarnom: Kállai kettős, Hány János (Intermezzo), Esti dal. A népdallal kapcsolatban volt egy kis életkori szórás: aki a rendszerváltás után járt iskolába, inkább vegyes érzelmekről számolt be (nem tudtak mit kezdeni vele, „poros”). Amikor azonban a saját egykori iskolai kórusokról – ami véleményem szerint a Kodály-konceptió alfája és omegája – kérdezősködtem, elfátyolosodtak a tekintetek, belelkedtek a válaszok: a kóruséneklés a legtöbbjüknek maradandó, életre szóló élményt jelentett, egyben a zene tiszteletét, szeretetét.

Kodály Zoltánné és Őri Csilla

Őri Csilla szerint „ezek a vélemények tökéletesen leképezik a Kodály-konceptió mai állapotát, és valamennyire a rendszerváltás által okozott törésre is rámutatnak. Nem mondom újat: a kodályi zeneoktatási koncepció a rendszerváltás előtt élte fénykorát. Ebben benne van az, ahogyan hatalmi szóval létrehozták a kapcsolódó zeneiskolai rendszert, és a zenetagozatos iskolák akkori népszerűsége is. Egy zenetagozatos iskolába jártni a gyereket egyfajta felemelkedést, a szellemi elithez való tartozást jelentett, és persze a kórusokkal a nyugati utazások páratlan lehetőségét. A rendszerváltást követően a nyelvi, informatika-tagozatok, kétnyelvű iskolák, egyházi, alternatív és alapítványi iskolák megalakulásával a zenetagozatos iskola egy lett a sok közül, ráadásul az úgynevezett 'piacképes' tudás rosszul értelmezett lözöngye is a háttérbe szorította. Pedig bebizonyosodott, hogy a

Emléktábla Kodály Zoltán kecskeméti szülőházának falán

nem zenészeket képző tagozatos iskolákban a zenével való intenzív foglalkozás minden más tantárgy eredményeit javítja. Ma már ez szinte közhely és látható, hogy számos, különböző társadalmi háttérből származó szülő újra keresi a gyerekének a zenei képzést biztosító iskolát.”

Az Opera gyermekkarának vagy a Magyar Rádió Gyermekkórusának iskolájába sokszor a túljelentkezés, de Őri Csilla megítélése szerint „ez akkor is nagy harc: a zenetanár-

nak nap mint nap bizonyítania kell, hogy a zenei élményen keresztül mi mindent tud nyújtani. Hogy a kóruspróba, legyen az bármily élményszerű, azért kemény munka, amin keresztül nemcsak a produkció (koncert, CD-felvétel), hanem a tanulók igényességre, türelemre, kitartásra, szorgalomra, jó ízlésre való nevelése is megvalósul. A rendszerváltás előtt énektanárnak tanulni egy karrier lehetőségét jelentette, érdemes volt beleölni évek munkáját, gyakorlását, nulla gyermekkort, és akkor a kellő szakmai kreativitással, lelkesedéssel, módszertani eszköztárral, humorral, empátiás készségekkel stb. felvértezve példaképként, pedagógus-személyiségként állt a fiatal tanár a gyerekek elé. Sajnos a bevezető felmérésből kiolvasható negatív zenetanulási élmények mögött sokszor egy motiválatlan, kedvetlen énektanár áll.” Ez bármely tantárgy esetében igaz lehet, „csak hogy egy matektanártól általában nem várják el a magas hőfokon izzást, az élményt a kőből. Ezt féltetve: nekem valóban hiányzik az énektanárok lelkesedése. Amikor a Kodály-iskolák kamaraének versenyét tartjuk, alig lehet meggyőzni a tanár kollégákat, hogy jelentkezzenek gyerekekkel a versenyre.”

Nagy kérdés, hogy mi hozhat áttörést? A napi kötelező éneklés – amennyiben bevezetik – lehetőség, vagy újabb problémák forrása lehet? Az igazgatónő úgy látja, ez „attól függ, hogy sikerül-e az érintetteket – iskolaigazgatók, tanárkollégák, gyerekek, szülők – meggyőzni a dolog szépségéről és fontosságáról. Egyelőre nem látom ennek jelét: a kötelező mindennapos éneklésről olyanok döntenek, olyanok lelkesednek érte, akik már évek óta nem láttak iskolás gyereket! Minden tiszteletem azé az énektanáré, aki a mai világban képes ezt jól megoldani. Számos műhelybeszélgetésen, konferencián vettem részt a szakma legrangosabb képviselőivel, már túlságosan is sokat beszéltünk róla. Iskolaigazgatóknak is tartottam előadást: mindössze két kollégám állította, hogy megfontolja a bevezetés mikéntjét. A lényeg, hogy azt az énektanárt kell megbízni ennek a projektnek a vezetésével, aki a saját iskolájában már sikeresen csinálja! És nem parancsszóra... ha tényleg komolyan gondoljuk, az óvodában kell elkezdeni, mint egy napi sütit, egy olyan pozitív rituálét, amibe aztán – mert menő lesz utána – a nagyokat – az új kicsik természetesen belenőnek.”

Megihlető magyar művek

Tartalmas és elgondolkodtató hangversenyekkel kezdte őszi szezonját a Magyar Művészeti Akadémia: a testület évadnyitó hangversenyén Kodály- és Dubrovay-művek, az évforduló alkalmából Arany János előtt tisztelgő esten pedig Mihalovich Ödön és Weiner Leó szerzeményei hangzottak fel. Népszerű és elfeledett daraboknak, korszakalkotó kompozícióknak, koncerttermi bemutatónak, s ezek izgalmas egymásra-hatásának egyaránt tanúi lehettek az érdeklődők.

◆ Réfi Zsuzsanna

Bár két, tematikájában eltérő estről volt szó, mindkét hangversenyen népzenei gyökerű magyar műveket hallhatott a publikum. A klasszikus és kortárs kompozíciók között akadt több irodalmi ihletésű darab is, s a magyar zene különböző korszakaiból kapott izelítőt a látogató, hiszen az 1800-as évek végétől egészen napjainkig ívelt az alkotások sora.

Az MMA sorozata rendhagyó és hiánypótló. A testület szervezte koncerteken ugyanis izgalmas és szokatlan programok szerepelnek, a népszerű művek mellett méltatlanul elfeledett alkotások is felhangzanak – ráadásul kiváló művészek tolmácsolásában. Maga a milió szintén sajátos, hiszen a remek akusztikával bíró nagyteremben üldögélve a látogató nem feledkezhet meg arról sem, hogy egykor ezen a helyen állt a Vigadó elődje, a Redoute, az akkori Pest egyedüli koncertterme, ahol Erkel Ferenc és Liszt Ferenc is gyakran fellépett.

Múlt és jelen, hagyomány és újítás – ez határozta meg az első, augusztus végi estét, melyen Kodály tánc-rondójához és szvitjéhez Dubrovay László két zongoraversenye társult. Az elhangzó művekből a két zeneszerző mellett egy harmadik portréja, az előbb emlegetett Liszt Ferencé is kirajzolódott, Dubrovay számára ugyanis ő az egyik legfontosabb zeneszerző: sokat játszott, elemezte műveit, s a 2010-ben született III. zongoraversenye is Liszt előtt tiszteleg. A nagy szonátaforma egyszerre romantikus és klasszikus, erőt sugárzó kezdéssel, lírai második résszel, indulóval, ördögi scherzóval, s játékos, könnyed feloldással.

A két kortárs zongoradarabot Kodály Zoltán művei foglalták keretbe. A Kodály gyerekkori világát idéző *Galántai táncok*, a magyar népi hangszeres hagyományok modern feldolgozása kiváló párként szolgált az I. zongoraversenyhez. Dubrovay alkotása koncerttermi bemutatóként hangzott fel, hiszen 1982-es születését követően eddig csupán lemezfelvétel készült belőle, Kocsis Zoltánnal. Most Balázs János ült a zongoránál, s keltette életre a Dante *Isteni színjátéka*, Goethe *Faustja* inspirálta darabot, amely a lét kérdéseit feszegeti. A háromtétéles mű a Mennyországától a Tisztítótűzön keresztül vezet a Földre, a legmagasabb csúcsokig érő hangfolyamokkal, éteri siratóénekekkel. Még érdekesebbé tette a 35 év után felhangzó alkotást, hogy a zongoraverseny előadásában maga a zeneszerző is részt vett, szintetizátorával keverve, változ-

„A legmagasabb csúcsokig érő hangfolyamok, éteri siratóénekek.”

Kodály Zoltán

Mihalovich Ödön

Forrás: Gramofon-archív

Forrás: Gramofon-archív

Arany János

tatva, elektronikusan modulálva a hangot, amelynek keveredése a zenekarral érdekes, újfajta hangzást eredményezett.

Az alkotások egymásra is hatottak: más fülle hallgatta az ember a műveket egymás tükrében. Ahogy a napjainkban készült III. zongoraverseny fontos alkotóeleme a népzene, úgy a zárásként felhangzó Kodály-darab, a *Háry János-szvit* szintén a népdalt állítja a középpontba. A koncert valóban a 20-21. század fordulójának zeneszerzői kérdéseit és válaszait fogalmazta meg, ahogy ezt a hangversenyt vezénylő Hollerung Gábor is nyilatkozta. Együttese, a Budafoki Dohnányi Zenekar fiatalos tüzzel, lelkesedéssel mutatta be a műveket, akárcsak a kortárs zene avatott tolmácsolójának számító Balázs János, aki fejből játszotta a versenyműveket.

A következő, szeptember közepi koncert szintén különleges darabokat vonultatott fel, hiszen az est Arany János előtt tisztelt, akinek *Toldi* című elbeszélő költeménye több komponistát is megihletett: született belőle opera, valamint zenekari képek sorát bemutató mű is.

A 19. század végi dalszínház világát idézte a hangverseny első részében felhangzó két részlet, amelyek a Mosonyi-tanítvány Mihalovich Ödön operájából származnak. A Wagner és Liszt zenei irányzatát követő szerző második dalműveként született a *Toldi szerelme*, amelyet először 1893-ban

tűzött műsorára az Ybl-palota, a főszerepben Perotti Gyulával. S ahogy a Zenei Szemle beszámolt róla: „Ilyen magasba törő, minden részében nemes anyagból való konstrukciót csak egy rajongó művészjellelem hozhat létre. A *Toldi szerelme* irodalmunkban az első mű, amelyen a modern zenedráma hangja végigmegy és amelynek szívverésébe magyaros liktetés is vegyül.” Az egyik napilap bírálója szerint pedig: „Mihalovich *Toldija* olyan mű, amelyre még a német nemzet is, mely egy Beethovent, egy Wagnert és Webert mondhat magáénak, büszkén tekintene. Annál inkább kell, hogy ez a rendkívüli alkotás bennünket is büszkeséggel töltsön el.” Az operát 1911-ig háromszor is felújították, s összesen húsz alkalommal hangzott fel. Vezényelte Nikisch Arthur, Dohnányi Ernő és Fleischer Antal is, részleteket pedig egészen 1935-ig játszottak belőle. A vigadóbeli esten a nyitányt követően *Piroska imája* is felhangzott. Az áriát az ősbemutatón a kiváló magyar primadonna, Szilágyi Arabella adta elő, most pedig egy fiatal, számos énekversenyen sikerrel szereplő szoprán, Horti Lilla tolmácsolta nagy tetszést aratva, s igazolva: miért is voltak oly népszerűek annak idején az ehhez hasonló operarészletek.

Egy másik zeneszerző-pedagógusnak, a klasszikus formák kiváló ismerőjének első és utolsó darabja ugyancsak helyet

Weiner Leó

kapott a programban. Weiner Leó huszonkét évesen komponált melodikus, magyar nemzeti karakterű műve, a *Szerenád* zárta az első részt – az az alkotás, amely meghozta szerzőjének a világhírt. A második részben a komponista által főművének tekintett darabját, a *Toldit* hallgathatták meg az érdeklődők. A tizenkét zenekari képből álló alkotás talán éppen terjedelmes, filmszerűen leíró jellege miatt váltott ki 1953-as bemutatását követően csekélyebb visszhangot. Az Arany eposza alapján keletkezett kompozíciót – bár lemezfelvétel született belőle – nem tűzték korábban műsorra, a Pesti Vigadóban adott koncert volt a második nyilvános előadása. Pedig akadnak benne jócskán élvezetes részletek, s igaz, „konzervatívan ro-

mantikus” mű, de igényesek a tematikus motívumai, tánc-tételei, s változatos a hangszerezése is. Illusztratív mű, zenei képek sorozata. Kérdéses, hogy a kompozíció mennyire működik a verssorok nélkül; azonban így, kivetítón olvasva hozzá az énekeket, a zene még élvezetesebbé teszi a költői képeket, s filmszerűvé változtatja Arany János sorait.

A Mihalovich- és Weiner-darabok Csányi Valéria vezényletével, a MÁV Szimfonikus Zenekar értő tolmácsolásában hangzottak fel, a hangverseny végén felcsattanó tapsvihár pedig azt bizonyította, a publikum újra felfedezte magának ezeket a műveket.

„Jó olvasni vidám, örömteli megnyilatkozásait”

Mozart levelek bővített kiadásban, Kárpáti János közreadásában

A közelmúltban látott napvilágot a Rózsavölgyi Kiadónál a Wolfgang Amadé Mozart – Válogatott levelek és dokumentumok című kötet. A közreadó zenetörténészt, dr. Kárpáti Jánost kérdeztük Mozarttal kapcsolatos meglátásairól, a könyvben található, több esetben magyarul először olvasható szövegről, új fordításról, a zeneszerző körül kialakult legendák valós hátteréről. A kötetről írt recenzióink a 77. oldalon található.

➡ Csanda Mária

Gramofon: Első ránézésre az tűnik fel, hogy Mozart nevéhez nem a megszokott Amadeus, hanem az Amadé név kapcsolódik. Miért került sor a változtatásra?

Kárpáti János: Mozart leveleiben mindössze négyyszer bukkan fel az Amadeus név, mindig tréfás konnotációval. Egyik ilyen az Álruhás kertészlány müncheni bemutatója előtt írt üdvözlőlete: „Én, Johannes Chrysostomus Wolfgangus Amadeus Sigismundus Mozartus üzenem az anyának, nővérnek és minden barátoknak, különösen a szép szűzeknek, hogy fáj a fogam.” Igazi aláírásként – a Constanzének szóló a Te örökké hű Mozartod kivételével – következetesen a franciás Amadét, olasz környezetben pedig az Amadeót használta. Saját műjegyzékének eredeti címzése is igazolja, hogy az Amadét tekintette igazi nevének: Verzeichnüß aller meiner Werke – Wolfgang Amadé Mozart.

G.: Hogyan lehetséges mégis, hogy művei mind a mai napig Wolfgang Amadeus néven jelennek meg?

K.J.: Mozart halála után terjedt el az Amadeus név, és ehhez sajátos módon Constanze adta a kezdő lépést a császárhoz benyújtott nyugdíjkérvényével, melyet Wolfgang Amadeus Mozart császári és királyi kamarazeneszerző özvegyeként írt alá. A korai emlékek és jótékonyági koncerteket is ezzel a névvel reklámozták, és a lipcsei kiadó, a Breitkopf & Härtel már 1798-tól az Amadeust használta a művek kiadásakor. Jellemző azonban, hogy épp a leghitelesebb szakértő, Ludwig von Köchel szállt szembe az „amadeuszózással”, amikor 1862-ben klasszikussá és nélkülözhetetlenné vált műjegyzékének címébe nem az Amadeust, hanem az Amadét illesztette.

G.: A 18. században virágzott a levelezési kultúra, az irodalomban a levélregény műfaja. A Mozart családra ez éppúgy hatott, mint a kor más szereplőire. Wolfgang levelei mellett a kötetben helyet kap az apa, Leopold Mozart jó néhány levele. Hogyan tükröződik a levelekben személyiségük?

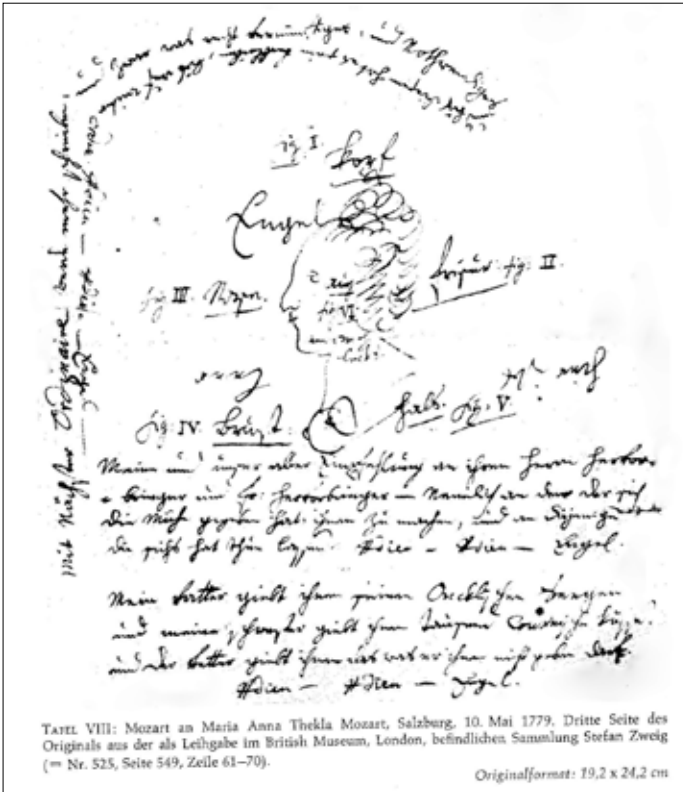
K.J.: Leopold Mozart tudatosan próbált leveleivel az epistoláris irodalom vonulatába besorolni. Mániákus levelező

Mozart levele apjának, Mannheim, 1777. november 8.

volt, 468 levelet írt, belőlük 359-et ismertünk. A salzburgi háziúrnak és barátoknak, Lorenz Hagenauernak küldte úti-beszámolóit három és fél évig tartó európai körútjáról, melyen csodálatos képességű két gyermekét, Maria Annát és Wolfgangot mutatta be fejedelmi, királyi udvarokban. Ha ezek a levelek nem maradtak volna fenn, szinte semmit sem tudnánk a csodagyerekek, különösen Wolfgang elképesztő zenei teljesítményeiről. Ugyanakkor az édesapának jutott ideje és volt szeme arra is, hogy utazóként szétnézzen, hiszen a sikereken túl hosszasan és színesen számol be tájakról, városokról, épületekről és festményekről. Egyedül-

Mozart levele Maria Anna Theklának („Bäsele”), Salzburg, 1779. május 10.

álló például annak a leírása, hogyan fogadta őket a francia királyi udvar XV. Lajos díszbédjén. A beszámolókat Hagenauernak címezte, de az öröklétnek szánta őket. Levelei szerves részei a Mozart-biográfiának, ezért Schiedermaier 1914-ben megjelent és első kritikai összkiadásnak tekinthető munkája két-két külön kötetbe gyűjtve közölte Wolfgang és Leopold leveleit. Elkülönített formában azonban nehezen követhetők levélváltásuk tematikai összefüggései, így a szigorúan időrendet követő modern német összkiadásban – 1962–2006 – már mód nyílik arra, hogy egymás után, egymásra reflektálva olvashassuk apa és fiú leveleit. Ezt a kronologikus elvet vettem át magam is a kötet szerkesztésekor.

G.: Milyen különbségeket fedezhetünk fel apa és fia levelezésében?

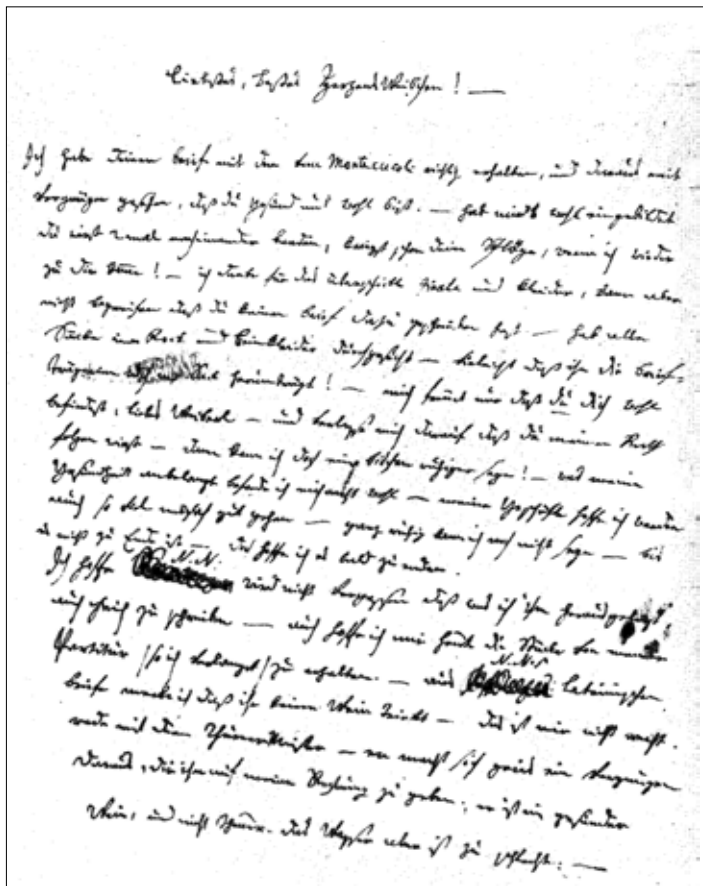
K.J.: Apjától különbözően Wolfgang stílusa hétköznapi, természetes, ugyanakkor élénk, személyes és megragadó. Nem törődött azzal, hogy levelei öröklétné lesznek-e. Interpunkciót szinte nem használt, mondatai közé többnyire gondolatjelet tett. A levelek egyetlen célja nála a közlés, tájékoztatás a napi életről, komponálásról, találkozásokról, sikerekről vagy megaláztatásokról. Mai gondolkodásunkkal nehezen felfogható, hogy Mozartnak több mint 600 művet alkotó kompozíciós tevékenysége mellett arra is jutott ideje, hogy megírjon 284 levelet, melyek közül 61 sajnos elveszett.

A mindennapos szóhasználat könnyedségével írott levelek között akadnak kivételek. Az apának szóló levelekben a felnőtt Wolfgang stílusa is megváltozik: erélyesebb-férfinasabb hang szólal meg, a kimagasló képességek tudatában lévő önértetes művész határozott érvelésével, olykor keserűségével. A Szóktetés bemutatója után néhány nappal, miután elküldte apjának a partitúrát, például ezt írja: „Ma kaptam meg 26-i levelét, de hogy ilyen közönyös, hideg levelet kapjak az operám jó fogadtatásáról szóló híreimre, arra valóban nem számítottam. A saját érzelmeim után ítélve azt hittem, égni fog a vágytól, hogy a csomagot kibontsa, hogy minél előbb lássa fia művét, amely Bécsben nemcsak egyszerűen tetszett, hanem oly zajt csapott, hogy a közönség mást már nem is akar hallani, és a színházban tolong a nép. Tegnap játszották negyedszer, és pénteken megint adják – de Önnek nem volt rá ideje...”

G.: A kivételeket említve közéjük tartoznak Mozartnak unokahúgához, Maria Anna Theklához írt levelei. Jól tudjuk, hogy a 18. század nem volt olyan szemérmes a testi dolgok vonatkozásában, mint a későbbi, a prűdériát meghonosító 19. század, mégis feltűnő a különbség a spontán csevegő levelek nyelve, a némelykor szándékoltan finom, udvarias nyelvezet

Mozart olasz nyelvű levele Aloisia Webernek, Párizs, 1778. július 30.

Mozart levele feleségének, 1791. július 3.

és az unokahúgnak. „Bäslé”-nek írt humorosan vulgáris stílus között. Egyes feltevések egészen addig elmennek, hogy utóbbit a Tourette-szindróma tüneteinek megnyilvánulásaként értelmezik.

K.J.: Míg a Tourette-szindróma esetén az ilyen szavak dühkitörésként, öntudatlan, motorikus kényszer következtében fakadnak ki a beteg száján, Mozart kizárólag tréfából építette bele őket a „húgocskának” küldött, amúgy kedveskedő leveleibe. Nála soha nem kísérté káromkodás az effajta beszédet. A tudomány szkatológiának nevezi azt a pszichológiai jelenséget, amelynek során szóban vagy írásban az emberi ürülékkel kapcsolatos kifejezések kerülnek középpontba. A 18. században német földön mindez egyáltalán nem volt perverz szokás, inkább nagyon is gyakori jelenség, Mozart megnyilvánulásai tehát nem különösek. Társaságban verseket faragtak a témáról, sőt Mozart még tréfás kánont is írt, K. 561 jegyzékszámmal ismerhetjük.

Az unokahúg-levelek nem csak emiatt különlegesek. Ulrich Konrad, a Mozart-levelek összkiadásának egyik szerkesztője szerint a Bäslé-levelekben Mozart a bohóckodás és a szókakrobatika színpadára lép, és főképpen egy gátlástalan tréfacsináló szerepét játssza el. Amikor Mozart édesanyjával párizsi útjára indul, augsburgi átutazásuknak egyik nagy nyeresége volt unokahúgának megismerése. A huszonegy éves fiatalember a két évvel fiatalabb rokonlányban olyan habitusú partnert fedezett fel, amilyennel eddig nem talál-

kozott. A hozzá írt levelekből teljesen hiányzik minden formalitás, minden apjától megkövetelt szigor és ráció, vele lehetett gátlások nélkül fecsegni, neki érdemes volt rímeket faragni, „csupa disznóságot”. Ennek a fiatalembernek, aki húsz éven keresztül szigorú apai irányítás alatt élt, már az is szabadságot nyújtott, hogy ezúttal csak anyjával utazott, Augsburgban pedig rátalált valakire, akivel igazi gondolati és nyelvi szabadság várta. Mozart Bäslének írt leveleit a magyar kiadói gyakorlat sokáig tabunak tekintette, és Kovács János sem óhajtotta közölni azokat a mostani kötet alapjául szolgáló ötven évvel ezelőtt kiadott Mozart-breviáriumban. Magyarországon először Báthori Csaba fordításában jelent meg belőlük néhány

G.: Ebben a kötetben viszont újabb fordításukra bukkanunk.

K.J.: Rájöttem, hogy az a szándék, amellyel a kitűnő költő közeledett hozzájuk, egyfajta rokozó szellemű stílussal, ugyanakkor gondosan rekonstruálva a hanyag, hibákkal telt helyesírást, nem illik bele a kötetben közölt többi természetes, keresetlen stílusú levél folyamába. Ezért a kilenc Bäslévelből hatot újrarendítettem, igyekeztem a rímek és belső rímek, alliterációk és szójátékok visszaadásában megtartani azt a jól érzékelhető spontaneitást és egyszerűséget, ahogyan ezek megszülettek, mindezt a mai helyesírás szabályainak megfelelően, ahogyan ez a kötet valamennyi levelére érvényes.

G.: Írt-e Mozart szerelmes levelet?

K.J.: Ismeretes, hogy Mozart mannheimi tartózkodásuk során ismerkedett meg a Weber családdal, és beleszeretett a zeneileg is rendkívül tehetséges, később nagy énekesnői karriert befutó Aloysiába. Neki írta Párizsból egyetlen szerelmeslevelét, amely az elején kizárólag zenei oktatást tartalmaz arról, hogyan kell előadni a számára komponált hangversenyáriát, és csak lassanként alakul át szerelmes szöveggé, amelyben Mozart tőle szokatlan nyelvi modorosságra vált, s mindezt olaszul, ami szintén némi mesterkéeltséget kölcsönöz a levélnek.

G.: Mozart szerette a feleségét, Constanzét, aki „nem csúnya, de a legkevésbé sem szép. Egész szépsége két kis fekete szemében és szép természetben van” – írja róla tárgyilagosan apjának, beleegyezését kérve a nősüléshez. Ön hogyan ítéli meg Constanze szerepét Mozart életében?

K.J.: Sok szó esett az irodalomban arról, hogy a fiatalabb Weber-lány csak afféle helyettesítője lehetett az 1778–79-ben egyoldalúan imádott Aloysiának. Ezt a gondolatot ma már belemagyarázásnak tartjuk. Amikor Mozartnak Bécsben, konfliktusba kerülve Colloredo hercegérsekkel és udvarával, költöznie kellett, a Weber-lányok anyjánál, Cecilia Webernél kapott szállást és ellátást, ahol mindennap találkozhatott Constanzéval. Nyilvánvaló, hogy kapcsolatuk ott

alakult egyre szorosabbá, végül szerelemmé. Mozart berlini és frankfurti utazása sok alkalmat adott a Constanzéval való levelezésre, és e levelek egyszerű, kedves és természetes módon aggódó hangja kétséget kizáró módon tanúskodik Mozart felesége iránt érzett őszinte érzéseiről. Kapcsolatuk erősen érzéki tartalmáról árulkodik az 1789. április 23-án Berlinből küldött levél befejezése: „Június elsején Prágában alszom, és 4-én – 4-én? drága asszonykámnál. Készítsd elő szép tisztán kedves szép fészket, mert az én kis fiacskám ezt valóban megérdemli, nagyon jól viselkedett, és nem kíván mást, mint hogy a te legszebb ...t birtokba vegye. Képzeld el a csibészt, mialatt ezeket írom, az asztalra oson és kérdően mutogat, de nem vagyok lusta, kemény fricskát kap, de a fiú annál ... a csibész most még jobban éget, alig fékezhető már...” Ezeket a sorokat az özvegy, vagy második férje, Nissen törölte a kéziratból, de az első modern közlő, Ludwig Schieder mair fotográfiai eljárással olvashatóvá tette őket.

G.: Mint a zenik esetében általában, Mozart körül is sok mítosz alakult ki. Számomra a legérdekesebb a Requiem titokzatos megrendelője, de történetek terjedtek el Mozart rossz anyagi helyzetéről is. Ön szerint mi az igazság?

K.J.: Egyes történeteket azért tartottam érdemesnek közlésre – például a Don Giovanni nyitányának a bemutatás előtti éjszakán való megkomponálását –, mert számos egyéb mendemondával együtt már Mozart életében megszülettek.

A kortársak, Niemetschek és Nissen örökítették meg őket, vagyis érdekes korabeli dokumentumnak tekinthetők. Sok később született legendát viszont csak napjaink modern kutatási módszereivel oszlattak szét, a kor mélyebb ismerete alapján. Élén járt ebben Volkmar Braunbehrens, aki pontos adatokkal cáfolja meg magyarul is megjelent munkájában az el nem ismert, nyomorgó és tömegsírba temetett Mozart romantikus történetét. Mozart zongoraversenyeit és operáit Bécsben is, Prágában is nagy sikerek fogadták, pénzben pontosan kimutatható jelentős honoráriumokban részesült. Temetésének szomorú körülményeit pedig II. József éppen akkoriban bevezetett, túlzott – és halála után el is törölt – higiéniai rendelkezései magyarázzák.

Mindez a korabeli levelekből és dokumentumokból csak részben derül ki, ezért volt szükség arra, hogy egyes tételekhez kiadósabb jegyzetanyagot kapcsoljak. Kovács János említett Mozart-breviáriuma óta a nyolckötetes teljes levélszűz kiadás és a világszerte megjelent résztanulmányok annyi új információt hoztak napvilágra, hogy a bőségebb jegyzetelés a szerkesztő számára kötelezőnek mutatkozott. Örülök annak, hogy a kötetet kibővíthettem az egykor „nyomdafestéket nem tűró” Bäsle-levelek közlésével, valamint a prágai levelekkel, amelyekben olyan jó olvasni Mozart vidám, örömteli megnyilatkozásait. Az olvasók immár nem giccsfilmekből, freudista magyarázatokból, hanem a levelek hiteles forrásából merítve közelebből, sokkal árnyaltabban ismerhetik meg Mozart valóságos emberi alakját. ■

ELEGÁNS
EGYEDI
EXKLUZÍV 2018

JANUÁR 2. KEDD 19.00
KODÁLY KÖZPONT

Újévi díszhangverseny

PANNON
FILHARMONIKUSOK

Jegyvásárlás: www.jegymester.hu, Kodály Központ jegypénztára és az ismert jegyirodák
Tickets: www.jegymester.hu and the ticket office of Kodály Központ.

www.pfz.hu
72/500-300

„Szép, esztétikus és igaz mű szülessen”

Dubrovay László hangfantáziáról, közös alkotásról, muzikalitásról

Mindenre nyitott, s ma is a zenében rejlő új lehetőségek foglalkoztatják. A rendhagyó instrumentumok adta különleges hangzás vagy a felhangrendszer képezte színek, de a legmodernebb technikák is harmóniát, dallamot teremthetnek. A hamarosan 75 éves Dubrovay László ennyi zenével töltött évtized után is szívesen lép felfedezetlen utakra, s bármilyen alkotói korszakát éli is, kompozíciói mindig rá jellemzőek, egyediek és felismerhetők. Szerencsés embernek tartja magát, hiszen ma is örömet leli a zeneszerzés minden fázisában, abban, ahogy megteremt egy gyönyörű dallamot, ahogy vonalzóval rajzolja tökéletesre a kottaszárazakat, ahogy tanácsaival segíti művei előadóit vagy ahogyan megtervezi a legújabb lemezének ismertetőjét.

➔ Réfi Zsuzsanna

Forrás: MMA

Dubrovay László: „Mindig vonalzóval rajzolom a hangokat, mert fontos, hogy a partitúraoldal is szép legyen, s öröm, ha esztétikai élményt is ad”

Gramofon: *Temérdek műve született, ráadásul nagyon sok műfajban. Tényleg a zene minden műfaja érdekli?*

Dubrovay László: Igen, ráadásul, ha izgató egy zeneszerzési probléma, akkor kipróbálom különböző területeken. Az is előfordult, hogy először fúvószenekarra komponáltam darabot, majd abból készítettem szimfonikus zenekari változatt – ez egyébként mindig fordítva történik. Számomra a műfajok közötti játék természetes volt, mert mindig más izgatott – hol egy rézfúvós-ötös, hol egy vonószekari darab. Szeretem mind az elektronikus, mind a hagyományos hangzást. Ezek interakciója gazdagítja a zenei fantáziát.

G.: *Bár a kezdetektől rendszeresen felhangzottak a darabjai, akadt néhány kompozíciói, amely sok évig hevert a fiók mélyén. Ez nem zavarta?*

D.L.: Nem, mert abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy szinte mindig azt komponáltam meg, amit éppen a szívem diktált, s kevés olyan darabom akadt, amelynek sokáig kellett volna várnia a bemutatóra. A Faust, az elkárhozott című balettemet az Operaház felkérésére írtam, s igazgatóváltás miatt nem került színre – ilyen okok miatt például sokáig pihenhet egy mű. Rengeteg munka volt velem, egy táncjáték ugyanis igen koncentrált kompozíciós technikát igényel, mert sok benne az akció, s mindegyikhez más és

Megszólaltatásra várva – Részlet Dubrovay László Aphrodite című balettszvitjének zongora-letétjéből

más jellegű zenére van szükség. De így is elkészültem vele egyetlen év leforgása alatt. S amikor kiderült, nem mutatja be a dalszínház, arra jutottam, ha már megszületett az a sok millió hang, hangozzék is fel. A tételek zöméből szviteket írtam, amelyet szinte azonnal elő is adott több zenekar. Majd továbbgondolva a művet, készült belőle fúvószenekari verzió is. Sőt, később Faust halálából komponáltam egy fúvószenekari darabot is. A Pécsi Vasutas Koncertfúvós Zenekarban tizenhat klarinétot, ugyanennyi trombitát találni, de fuvolából ugyancsak akad nyolc. Erre a hatalmas, különleges hangszerösszeállítású zenekarra készült a darab, s a schladmingi fesztiválon nagy sikert aratott. Döbbenetes volt a hangzása. Ilyen zenekari felállás máshol nem létezik, én pedig már csak emiatt is megírok egy darabot...

G.: *Azt is lényegesnek tartja és figyel rá, hogy a zenekarok számára könnyen előadhatóak legyenek a művei.*

D. L.: Olyan szerencsém van, hogy akad kompozícióm, amelyet már tizenegy hazai társulat műsorra tűzött – ez a Magyar szimfónia. De sok az olyan darab is, amelyet három vagy négy zenekar eljátszott, s a versenyműveimet is legalább három-négy szólista megszólaltatta. Fontos, hogy komponáláskor is gondoljon arra az ember, hogy amit ír, minél több zenekar számára legyen eljátszható. Hiszen az a cél, hogy minél gyakrabban hangozzék fel kortárs zene, rengeteg ugyanis az előítélet az ilyen művekkel kapcsolatban.

G.: *Visszatérve a Faustra: ha két évtized után is, de színre került a balett, s nagy tetszést keltett. Havi rendszerességgel játsszák a kompozícióit, s akad darabja, amelyet egy szezon után ismét műsorra tűznek, mert akkora közönségsikert aratott. Ritkaság ez a modern műveknél.*

D. L.: Ezért nekem is meg kellett küzdenem. Hogy megértsem, milyen fontos, hogy a publikum be tudja fogadni a darabokat, egyszer meg kellett buknom. A Zeneakadémia Nagytermében, a hetvenes évek második felében adtunk

egy koncertet, amelyen felhangzott a négy Soós Andrásnak írt, tizenegy perces kompozícióm, s a különleges felhangtechnikával bíró énekes a felvett három szölamhoz a negyediket élőben adta elő. A darab tetszett a publikumnak, de aztán szerepelt a műsorban a mű tiszta elektronikus verziója is, felvételtől. Itt már egyetlen perc után éreztem, a közönség mocorogni kezd, nyolc perc elteltével pedig elviselhetlenné vált a nyüzsgés. Életem legsörnyűbb három perce következett, amit ki kellett bírnom a pódiumon. Akkor értettem meg, hogy minden műfajnak és minden zenei anyagnak megvan a maga speciális hossza, az az idő-

tartam, ameddig a publikumot leköti. S lehet, hogy valami élő előadásban siker, de ha hangszóróból hangzik fel, akkor már kibíratatlanul hosszúvá válhat. Később mindig visszagondoltam erre a hangversenyre, s mérlegettem, mi az, ami sok és mi az, ami kevés. Hiszen egy zenemű információátadás is. Zeneszerzőként ezért mindig figyelem a közönség reakcióit. Ha nem jut el hozzájuk az üzenet, akkor én vagyok a hibás, nekem kell változtatnom.

G.: *Több mint fél évszázada, pontosan ötvenegy évvel ezelőtt szerzett zeneszerzői diplomát. Mennyiben lett más a zenével való kapcsolata?*

D. L.: Számomra mindig fontos volt, hogy minden új zeneszerzési technikát megtanuljak, ami a világban létezik. Amikor a Zeneakadémiára jártam, akkor érkezett meg Magyarországra a dodekafónia, azt is elsajátítottam, s ezzel a technikával készültek kompozícióim. Ekkor írtam az Öt zongoradarabot a Cinque pezzi fagott-zongoraművet, s bár ezeket 1968-ban írtam, ma is szerepelnek a műsorokon. Igyekeztem muzikálisabban használni a dodekafóniát, mint azok, akik kitalálták. Volt ugyanis egy olyan az esztétikai elképzelésem, hogy a 12 hangból összeállított zenei anyag gyönyörűen is szólhat. S nem érdekelt, hogy a dodekafónia elvei szerint melyik hangnak kell következni, felépítettem olyan harmóniát, amelyben mind a tizenkét hang benne volt. Ezeket a műveket vállalom mind a mai napig, mert muzikálisak, s úgy vélem, ez a kulcsszó. Ha a zeneszerzőnek nincs egyfajta érzékenysége - hogy Ravelt idézzem - a harmóniák, a melódiaképzés, a ritmus, a hangszínek iránt, ha nincs ilyen adottsága, akkor el se kezdjen műveket írni. A lényeg mindig ez volt számomra.

G.: *Szerencsés volt, mert eljutott Németországba.*

D. L.: Igen, Stockhausennél és Humpertnél tanulhattam, s a hangkutatás legújabb elemeit ismertem meg, mivel két elektronikus stúdióban is dolgoztam. Ennek azért volt óriási

Forrás: MMA

Dubrovay László: „Számomra a műfajok közötti játék természetes”

jelentősége, mert kitágította a hangról alkotott képemet. Rájöttem arra, hogy nemcsak pontszerű hangok, hanem köztes tartományok is léteznek, s használhatunk olyan mikrokromatikus mozgásokat, elemeket, amelyek nagyon érzékenyek, kifejezőek. Ismét visszaléptünk a zene korszaki korába, amikor nem voltak kikristályosodott hangmagasság-rendszerek, hanem az emberből gesztusok törtek ki. Ebben annyi a kifejezés és erő, hogy a mai modern technikába illesztve fantasztikusan érzékletessé és hatásossá válik. Grafikusan lerajzolható, hogy mettől meddig legyen csúszás, glissando, s így lehet akár negyed- vagy hatodhangú zenét írni. A hangfantáziát óriási módon ki lehet terjeszteni, mert nemcsak ezeknek a gépeknek, a generátorhangoknak, meg az elektronikus módon létrehozott hangrezgéseknek a hangjait lehet a zenébe beépíteni, hanem konkrét hangokat: mindenféle zajokat fel lehet venni, s abból más hangokat létrehozni. Fantasztikus módon ki lehet tágítani a hangzó világot. Szerencsére sok új alternatívát kipróbálhattam a különböző nyugati nagyvárosok stúdióiban. Az új hangzáslehetőségekkel éveken keresztül foglalkoztam, és a sokféle gondolkodás nyilván hatott a későbbi kompozícióimra is. Hazahoztam Németországból az akkori legmodernebb, szállítható szintetizátort, amellyel aztán nagyon sok live elektronikus darabom készült. Egy hangszer hangját bevezetjük a szintetizátorba, így létrehozunk egy teljesen új minőséget, s a két, különböző hang nagyon érdekes együttes hatást eredményez. Sok kamara- és szólómű készült így, aztán arra gondoltam, összeépítem a zenekari hangzással, s ekkor született meg az első elektronikus zongoraverseny.

G.: *Gondolom, azért is erre az instrumentumra esett a választása, mert zongoraművésznek készült.*

D.L.: Igen, végigjátszottam a legnagyobb, legnehezebb műveket, jól ismerem a hangszer technikáját, lehetőségeit. Az utóbbi években pedig a kiváló, fiatal zongoraművész, Balázs János ösztönöz újabb és újabb zongoradarabokra. Mindig megdöbbent a virtuozitása, a zenei készsége, s a kortárs darabokba vetett hite, amellyel valóban sikerrel közvetíti ezeket a kompozíciókat. De nemcsak a zongora ilyen kedves a számomra, minden hangszert szeretek. A hangzás kiterjesztését segítette, hogy olyan elektronikus hangzásokról, amelyeket sokszor csak stúdióban lehetett létrehozni, kiderült, nagyszerű muzikusok – olyanok, mint Hóna Gusztáv, Geiger György, Matuz István, Ittész Gergely vagy Bazsinka József – is képesek előcsalni a hangszerekből. Velük konzultálva írtam egy szólósorozatot, tizenöt művet, amelyet a Hungaroton is kiadott. Így sikerült kiterjeszteni az instrumentumok hangzáslehetőségeit, s új zenei nyelvet létrehozni. De szükség van itt is egy olyan szervezőerőre, ami zeneivé tudja tenni a legelképesztőbb zajeffektusokat. A zajok is lehetnek építőkövei a zenének, ha ezeket a komponista kellőképpen tudja ‘humanizálni’. Ez a szólósorozat új hangzáslehetőségeket mutatott meg. Született három trombitaversenyem is, s minden hangszert alaposan megismertem. A kiváló muzikusok inspirálóan hatottak rám, ők pedig örültek, hogy ezekkel a művekkel megmutathatják virtuozitásukat, hiszen olyan dolgokra képesek, amelyektől eláll a publikum lélegzete. S bebizo-

A ZENÉBEN IS LEHET FÉNYT VARÁZSOLNI

„Negyven esztendőn keresztül tanítottam a Zeneakadémián – meséli Dubrovay László –, s elemeztem minden stílusirányzatot. Sikerült megértenem a zenei anyag fejlődésének tendenciáját, ami nem más, mint egy állandó előrehaladás a felhangrendszerben. Minden stílust pontosan meg lehet határozni, ha vertikálisan mérjük, hogy milyen hangzatok szólanak meg. Ennek a gondolatnak a továbbvitele az, hogy tudok olyan harmóniakat építeni, amelyek ezen túlmutatnak. Ha ezek funkcionálisak, s engedelmessé válnak a fizika vonzásterveinek, akkor képesek vagyunk hat, hét, nyolc, vagy akár tizenkét hangból is olyan feszültségben oszcilláló zenei anyagot előállítani, amelyhez ismét tudok dallamot írni – olyan élő harmóniarendszert teremteni, ami a fizika törvényeit követi. S a legmodernebb hangzások nyitottságával is születhet éneklő zene, amiben lehet sírni, nevetni... Ha az én zenémet elkezdik hallgatni, rögtön tudják: ez Dubrovay-kompozíció. Nagyon sok minden van mögötte, mindaz, amit a zenetörténet felhalmozott. Annak vagyok ugyanis a híve, hogy lehet ma is értelmesen beszélni, s a közönség számára érthető darabokat komponálni. A legújabb, ami érdekel, az a hangszínparaméter, mert temérdek új lehetőséget rejt. Született is már egy Hangszín szimfóniám. Hiszen meg lehet úgy írni egy dallamot, hogy a hallgató azt érzékelje, a piros átjászik zöldbe, sárgába. Bizonyos dinamikai mozgásokkal, hangszín-modulációkkal, a hangszín világosodásával a zenében is lehet fényt varázsolni.”

nyitották: egyetlen hangszer is képes teljes zenekari hangzást produkálni. Egyébként, ha végignézek az alkotó korszakaimon, volt olyan időszak – a millennium táján –, amikor az foglalkoztatott, hogy hogyan lehet a magyar népi hangszereket (kanásztülök, láncos bot, tekerőlant, duda, doromb, tárogató) használni, a hangjukat elektronikusan feldolgozni. Ezek alkalmazásával is új hangzás született.

G.: *Úgy látja, hogy a művei az előadóktól válnak teljessé?*

D.L.: Igen, hiszen hihetetlen módon ösztönző egy-egy kiváló zenész, s az én kompozícióból és az ő tudásukból kel életre valami új. Ez ugyanis csapatjáték. S ezek a darabok azt is bizonyítják, hogy egy kornak a legizgalmasabb, legújabb vívmányai is összeegyeztethetők azzal a gondolkodással, hogy szép, esztétikus és igaz mű szülessen. Érdekes, hogy valamely, általam először használt effektust később mástól is visszahallom. Bizonyos elemek így beépülhetnek a zenetörténet folyamataiba.

G.: *Nemcsak a műfajok, hanem az eddig született darabjainak a listája is nagyon gazdag...*

D.L.: Gyorsan komponálok, megesett már, hogy egy 12 perces mű másfél nap alatt készült el. Kétszáznál több darabot írtam, mert mindig foglalkoztatott valami. Végtelenül boldog ember vagyok, mert a zeneszerzés annyi örömet ad, és annyi területen! Boldogság, ha sikerül komponálni egy

gyönyörű dallamot vagy harmóniát. Mindig vonalzóval rajzolom a hangokat, mert fontos, hogy a partitúraoldal is szép legyen, s öröm, ha esztétikai élményt is ad. Ahogy az is, hogy a darabjaimat szívesen tűzik műsorra, hogy tehetséges muzsikussal dolgozhatok, s a művészeknek elmagyarázhatom a hangok mögött rejlő drámai összefüggéseket. Öröm, ha a művem hat a publikumra, ha dolgozhatok egy kompozíció felvételén, vagy ha szépre sikerül az új lemez borítója. És persze az, ahogy a műveim önálló életre kelnek, hiszen minden előadó tolmácsolásában más és más arcukat mutatják meg.

G.: *Min dolgozik jelenleg?*

D.L.: Még nem tudom, mi lesz a következő darab, később derül ki, mi születik a fejemben járó harmóniákból. Az elmúlt és az ideai szezonban rengeteg darabom hangzott el, köztük a Vonós szimfónia, a három zongoraverseny – ráadásul mindhárom lemezre is vettük Balázs Jánossal, Hollerung Gáborral, s a Dohnányi Zenekarral: az album decemberben jelenik meg. A kettősversenymet január végén játssza a Concerto Budapest a Jávorkai testvérekkel, februárban pedig a hegedűversenym hangzik fel Jávorkai Sándorral és a Szent István Zenekarral. Azután a Budapesti Vonósok adják elő a Magyar rapszodiát, áprilisban a csellóversenym kerül színre a Nemzeti Filharmonikusokkal és Rohmann Dittával. Egy szerző ennyi előadással pedig csak boldog lehet. ■

TOKODY 40 – BEL CANTO

*válogatás Rossini, Bellini
és Donizetti műveiből*

közreműködik:

MUSKÁT ANDRÁS – tenor

zongorán kísér:

JANOS ACS

2017. DECEMBER 10. 19.30
PESTI VIGADÓ,
SINKOVITS IMRE KAMARASZÍNPAD

A polctól az Aleph-rendszerig

Erkel engedélye, Liszt hagyatéka, Dohnányi gratulációja

Hogyan vásárolta meg d'Albert Liszt kottaszekrényeit, hány könyvvel indult az olvasókör, miként kerültek az intézménybe Schubert és Mozart művei, s miért írt felháborodott levelet az igazgatónak Ferencsik János? A százharminc esztendőn átívelő levél- és dokumentumgyűjtemény számos különleges olvasnivalót tartalmaz. Betekinthetünk Közép-Európa legnagyobb zenei gyűjteményének születésébe, de az intézmény- és könyvtártörténet mellett a zenei élet ismert szereplőit is új oldalukról ismerhetjük meg. Gádor Ágnes *A Zeneakadémia könyvtárának története dokumentumokban (1875–2005)* című kötete november közepén jelent meg, a Gramofon gondozásában.

➡ Réfi Zsuzsanna

Gádor Ágnes

Száraz, s talán kissé unalmas anyagra számít az olvasó, de már az első néhány oldal után egyre nagyobb érdeklődéssel böngészi a különböző leveleket, amelyek kor- és kultúrtörténettel is szolgálnak. Kiderül: az első kottákat és könyveket a beiratkozási díjakból vásárolták, s tárolásukra elegendő volt egyetlen polc, majd következett két üveges szekrény, aztán a hagyatékok, vásárlások, adományok által nőtt egyre nagyobbra a gyűjtemény. Érdekes olvasni Trefort Ágoston sorait, Erkel Ferenc levelezését, s megismerni Hubayt intézményvezetői oldaláról. A dokumentumokból kiderül, miért nevezték Erkel Lajos titkári feladatellátását pongyolának, milyen árendeményt kérő alkudozást folytatott a Breitkopf & Härtel kiadóval Peregriny titkár, s hogyan ajánlotta fel saját, jutalmul kapott 300 forintját könyvek beszerzésére. Szerepel a dokumentumok között Körösy József statisztikai adatokat kérő levele, s azok a sorok is, amelyekből kiderül: a főigazgató mi mindent adományozott a könyvtárnak.

Olvashatunk arról is, miként indult bayreuthi tanulmányútra az olvasókör, mikor kérték fel a könyvtár vezetésére Sereghy Elemért, aki oly szorgalommal és odaadással dolgozott, hogy íróasztala mellett érte a halál. Prahács Margit nevével először a zongoraszak előkészítő osztályának rendes növendékei között találkozunk, majd ő lesz „A könyvtárnok”, akinek oly sok mindent köszönhet az intézmény, s aki nem mellékesen a Baumgarten-díjat is elnyerte. Akadnak levelezések miniszteri tanácsosok, vitézek, népbiztosok, s persze elvtársak aláírásával is. Szó esik Bohém-estélyről, Dohnányi munkatársi gratulációjáról, háborús veszteségekről, az első számítógépek beszerzéséről, vagy arról, hogy ho-

gyan találtak új helyiségeket a gyűjteménynek. Kiderül, milyen neves művészeket kellett felszólítani többször, hogy szolgáltatassák vissza a náluk maradt kottákat, mely szerzeményeket kölcsönözték ki a legtöbbször, hogyan sikerült vámentességet kapni néhány küldeményre, s miként jutott valutakerethez a könyvtár. Olvashatunk levelezést a ‘fasiszta szellemű, antidemokratikus művek jegyzékéről’, és letartóztatott segédkönyvtárosról is. Megtaláljuk a gyűjteményben Ferencsik felháborodott sorait, aki a bezárt könyvtár miatt – próba helyett – kénytelen volt szélnek eresztetni az intézeti zenekart. Jól követhető, hogy a Sereghy- és Prahácskorszakot követően milyen változások mentek végbe Kárpáti János igazgatóságának évtizedei alatt, melynek végére már működött az Aleph-rendszer, és csak elektronikus úton lehetett kölcsönözni. Két dolog azonban az első évektől a XXI. századig szinte változatlan maradt: a pénz- és helyhiány.

* * *

A kötet összeállítója, Gádor Ágnes igazán jól ismeri a Zeneakadémia könyvtárát, hiszen negyvenkét esztendőt töltött itt, s maga is olyan legendás figurává vált, akárcsak az elődei. „A könyv ötlete először akkor merült fel bennem, amikor a kilencvenes évek elején beállított a könyvtárba egy német házaspár, s kiderült: a hölgy rokona Koesslernek. 'A tanár', azaz Kárpáti pedig azonnal elővett egy dossziét néhány érdekes Koessler-írománnyal. Néhány évvel később indult egy sorozat a Zeneakadémia történetéről, s ebbe már a Koessler-ről, Popperről írt tanulmányok is bekerültek, amelyhez felkutattuk a létező dokumentumokat. Ekkoriban Szirányi Gáborral – aki munka- és szerzőtárs is volt – végigtúrtuk az irattárat, s mindkettőnket elragadott az intézménytörténeti láz. Születtek tanulmányaink az olvasókörrel, a Dohnányi-émlékkönyvhöz válogattuk a hozzá köthető dokumentumokat. Ekkor gondoltam rá először: annyi mindenről írtunk már, de mi lesz a könyvtárral?! Nekiláttam, s a kezdetektől mindent összeszedtem, amelyben szerepelt a könyvtár vagy a zeneműtár. Mindez másfél éves munkát je-

DOKUMENTUM-RÉSZLETEK

249/1887

1887. december 10. márc. 16. [tárgy: Erkel Ferenc műveinek lemásolása a könyvtár részére]

Nyilatkozat

Alóírt ezennel beleegyezem, hogy a m. kir. operaszínháznál előadott s annak könyvtárában lévő összes dalműveim partitúráit az orsz. m. kir. Zeneakadémia egyenkint lemásolathassa, kikötvén azonban, hogy ez a nevezett intézetet nem jogosítja fel azoknak nyilvános előadására.

Kelt Budapesten 1887. évi december hó 10-én

Erkel Ferencz – Pauli Rikhárd – Dr. Peregriny János

* * *

161/1924

1924. június 6.

Tárgy: Szigeti Józseftől 40 küldött csomag (Geneve) vámmentes behozatala tb.

Pénzügyminiszternek

Az igazgatásom alatti Orsz. m. kir. Zeneművészeti Főiskola címére a mellékelt szelvény szerint Geneve-ben Szigeti József által feladott 734 ragszámú 3 kg súlyú csomag érkezett, melynek tartalma behozatali engedély alá esik.

Ezen csomag tartalma: Beethoven: Hegedűverseny zenekari anyaga, amely az Orsz. m. kir. Zeneművészeti Főiskola tulajdonát képezi, és amelyet az intézet adott ki kölcsönképp Szigeti József hegedűművésznek

A legmélyebb tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy ezen csomagra vonatkozólag a behozatali engedélyt megadni, és annak vámmentességét engedélyezni kegyeskedjék.

Fogadja stb.

Bpest, 1924. június 6.

Hubay
igazgató

* * *

A Siklós Albert özvegye által, jegyzék kíséretében letétként átadott anyagot kérem a könyvtár részéről átvenni, s mint letétet – mely a rendelkezések szerint hagyatékként fog főiskolánkra szállni – kezelni. A hangjegyek előadásra megbízható érdeklődőknek díjtalanul lesznek térítvény ellenében kölcsönadhatók. Szíves tudomásul és megfelelő intézkedés végett lássa Dr. Prahács Margit könyvtárnok úrnő.

Bp. 1942. november 11-én

Dohnányi

lentett, hiszen dobozról dobozra lehetett csak haladni. Szinte minden általam talált dokumentum bekerült a könyvbe. Számomra is akadtak érdekes levelek, az ötvenes évekbeli selejtezőkor például felkérték Prahács Margitot, hogy ideológiai szempontból vizsgálja át a zeneműboltok állományát. Éppen őt, aki két évig fel volt függesztve, s Kodály levelére – mely szerint a könyvtár nem működik nélküle – helyezték csak vissza. Izgalmas olvasmány, s emellett rémtörténet az is, ahogy a dokumentumokból kiderül: hogyan

A Zeneakadémia Könyvtára napjainkban

vesztett el az Olaszországba, koncertre kikölcsönzött Hunyady-nyitány teljes zenekari anyaga.”

S hogyan lett az intézmény munkatársa, miként követte a könyvtárnokot és „A tanárt” az igazgatói székben? Bár karvezetésre nem vették fel – egyetlen hellyel csúsztott le a listáról –, Gádor Ágnes életében mindig is fontos szerepet játszott a zene, az ének. „Nyolcéves koromtól énekelek, mindig is kórusbolond voltam. Azért is választottam annak idején a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumot, mert 140 fős énekkarral rendelkeztünk. Hamar új kórusvezetőt kaptunk Mohayné Katanics Mária személyében, akit döbbsent csodálattal figyeltünk attól a pillanattól kezdve, hogy a cinkotai kórus élén megláttuk vezényelni. Érkezésével megszületett a Szilágyi Erzsébet Kamarakórus is, amelynek alapító tagja voltam, s végigkísértem ennek a hihetetlen társaságnak a fél évszázados történetét.”

Később is a zeneszeretettel vezette a pályáját. X-es származásúként, hiába érettségizett kitűnőre, nem mehetett egyetemre, így az Erkel Könyvesboltban kezdett dolgozni. Néhány évvel később, amikor vége lett a tilalomnak, az ELTE földrajz-könyvtár szakának hallgatója lett. A diplomaszerezést követően az Országos Műszaki Könyvtár friss munkatársaként futott össze Forrai Magdolnával – aki a Vándorkórusból ismerte –, s ő megkérdezte: nincs-e kedve náluk, a Zeneakadémia könyvtárban dolgozni. Így 1972-től tudományos munkatárs, majd főmunkatárs, igazgatóhelyettes és igazgató lett, s végül a nyugdíj mellett másfél esztendőn át ismét tudományos munkatársként dolgozott, Mihalovich Ödön levélgyűjteményét kutatva. „Már az első nap beleszerettem az intézménybe. Jó volt részt venni az ott folyó munkában. Elképesztő mennyiségű kötet, kotta közé kerültem, a nyolcvanas évek végén pedig már statikust kellett hívunk, hogy megvizsgálja, nem szakad-e az egész galéria a nyakunkba. Az én ötletem volt, hogy építsük be az udvart, majd amikor a pince is felszabadult, oda szintén szekrények, polcok kerültek. Ugyanis amelyik könyvtár nem gyarapodik, az meghal. Ami pedig nálunk nincs meg, azért Bécsig kell utazni.” Gádor Ágnes most megjelent kötete után már a következőt készíti. Márciusban lát napvilágot a Katanics című könyv, amelynek egyik szerzője és szerkesztője. S persze énekel ma is, a Goldmark Kórus altját erősíti. ■

Találkozás a nyolcvanéves Friedrich Ádám kürtművésszel

„Egy hangban minden benne van”

Friedrich Ádám kürtművész kifogyhatatlan a történetekből, s ez nem is csoda, hiszen immár nyolcvan éves életpályája rendkívül gazdag. Mint az Állami Hangversenyzenekar első kürtöse, a Budapesti Fesztiválzenekar alapító tagja, a Liszt Ferenc Kamarazenekar állandó közreműködője, a Zeneakadémia professzora és a Bartók Rádió műsorvezetője, az elmúlt fél évszázad magyar zeneéletének meghatározó egyénisége. Liszt Ferenc- és Bartók-Pásztory-díjas, Ferencsik János emlékdíjas és Érdemes Művész, akinek kedves, nevetető, tanulságos, olykor könnyfakasztó történeteiből novemberben, a Gramofon kiadójánál jelent meg a negyedik kötet Kényszerleszállás címmel, s mellette a korábbi, Réz-Metszetek című könyv második kiadása is. Részben ezek tartalmát idézve beszélgettünk az életéről, éppen olyan kedélyesen, közvetlenül és természetesen, ahogyan az a könyvekhez és Friedrich Ádámhoz illik.

◆ Hózsá Zsófia

Gramofon: Néhány éve Hajdúböszörmény díszpolgárává avatták. Bár csak az első tizennégy évét töltötte itt, mégis talán ez a legfontosabb hely az életében.

Friedrich Ádám: A háborúig olyan volt a gyerekkorom, mintha paradicsomban éltem volna. Volt egy villánk egy hatalmas telekkel az úgynevezett Középkertben, melyhez fantasztikus emlékek kötnek. Azon kívül, hogy rengeteget játszottam, itt kezdtem társadalmi életet élni, és megalapozni a beszédkultúrám: már három-négyévesen állandóan a kerítés mellett sétálgattam, és mindenkivel elbeszélgettem, aki arra járt az utcán. Azt is tudtam, hogy kinek a kismalaca sántult meg, vagy hol születtek kismacsák. Ez a ház a háború után is megmaradt – tőlünk nem vettek el mindent, nem úgy, mint szegény nagyanyámtól. Korábban egy ideig ő igazgatta a böszörményi polgári leányiskolát, ahol édesanyám is tanított. Szégyellem, de a háború borzalmaiból akkor szinte semmit sem fogtam fel, pedig a bombázásokat a környékbeliek a mi pincénkben vészelték át. Édesapám '43-ban, az öcsém születésének évében meghalt – távol tőlünk, Sopronban, így senki sem tudja, valójában hogyan és miért.

G.: A családban mindennapos volt a zenélés, így gondolom, egyértelmű volt, hogy ön is erre adja a fejét.

F. Á.: Eleinte a foci bizony sokkal jobban érdekelt, mint az zene. Néhány hónapig Sopronhorpácson laktunk, és amikor visszajöttünk, derékig ért a gaz a telekudvaron. Egy függönyrúdgurigával egy nyár alatt lefociztam az egészet. Felírtam a falra, hogy Magyarország-Ausztria, és jegyeztem az eredményeket – persze mindig úgy intéztem, hogy a magyarok győzzenek. A nővérem akkor már elkezdett zongorázni, és igen szépen játszott. Édesanyám tanította, és sokan jártak hozzá szolfézsórára is. Szerette volna, ha én is elkezdek zongorázni, de nem akartam – talán éppen azért, mert egész nap szólt a zene a házban. Szófogadó, rendes gyerek voltam, de ebben bizony nem álltam kötélnek.

A világotáztó Friedrich Ádám – itt éppen Firenzében.

Nyolcadikos koromban aztán az egész családdal átköltöztünk Miskolcra, ahol anyám az új szakiskolában tanított. Országos hírű módszertana volt. Nem igazán értem magam sem, de ott, a kamaszkorom kellős közepén egyik pillanatról a másikra fejest ugrottam a zenélésbe, és elkezdtem zongorázni, kürtölni és csellózni. Reggeltől estig valamelyik hangszerezen játszottam – legkevesebbet a kürtön. Az akkori tanárom gyönyörűen fúj, de egyszerűen nem tudta átadni a technikát, és elmagyarázni, hogy mitől szól olyan szépen a hangszere. Így nem volt nagy motivációm, de a hangzás-

igény legalább belém táplálódott. Mindennek tetejébe a gimnáziumban egy osztályba kerültünk a feleséggel, Kláival. Azonnal megtetszett, és ez azóta is így van. Tehát fuccsba ment az a tervem is, hogy tanulás helyett is a zenéléssel foglalkozom: ha imponálni akartam neki, nem tehettem meg, hogy rosszul felelek. Azt hiszem, neki köszönhetem a kitűnő érettségimet. A kürtölés tehát nem ment túl fényesen, mert nem gyakoroltam, a csellista vagy zongorista pályához pedig túl későn kezdtem el a hangszerjátékot. Aztán egymás után jöttek a pesti szakfelügyelők, és közölték anyámmal, hogy belőlem az életben nem lesz kürtös. Több sem kellett nekem: nekiálltam gyakorolni, és fel is vettek a Zeneakadémiára.

G.: *Mégpedig 1956 őszén. Milyen emlékei vannak a forradalomról és erről a zürzavaros tanévről?*

F.Á.: '56 szeptemberében volt a nagy Liszt Verseny, ami miatt csak októberben kezdődött a tanítás, majd 23-án véget is ért. Valaki felszaladt, hogy gyerekek, vonulnak az emberek az utcán. Persze otthagytunk mindent és elindultunk mi is. Életemben nem járkáltam annyit, mint aznap: dél után fél 2-től éjjel 1-ig nem ültem le. Egy ideig együtt voltunk a zeneakadémistákkal, de mire a Bem-szoborhoz értünk, már egyedül voltam a tömegben. Hallottam Sinkovits szavaltát a Petőfi-szobornál, és ott voltam, amikor Sztálint levágták az emelvényről. Makacs fiú volt, először még a drótkötél is elszakadt, amivel megpróbálták ledönteni. Mire február-márciusban elkezdődött volna a tanítás, a lengyel szakszervezet meghívott harminc főiskolást vendégségbe, és engem is beválogattak a csapatba. Hihetetlen volt számomra, hogy külföldre utazhatok, eszem ágában sem volt lemondani róla. A születésnapomon voltam bent az ÁVH-nál, ahol még a nevem miatt is kötözködtek, de engedtek. A minisztériumtól egy hét távollétre kaptunk engedélyt – végül 50 napig maradtunk. Ezalatt mindjárt meg is tanultam lengyelül, és a zárókoncerten – amellett, hogy játszottam –, én mondtam a búcsúbeszédet a résztvevők nevében. Néha bebecsúsztak pár orosz szó, de nekünk, magyaroknak még ezt is elnézték. Mire hazaértem, már rég folyt a tanítás a Zeneakadémián. Persze jól le is szidtak, de én sosem bántam meg ezt az utazást.

G.: *Már zeneakadémista korában állást kapott, ha jól tudom, először a MÁV Szimfonikusoknál.*

F.Á.: Igen, néhány évig ott voltam második kürtös, majd átkerültem az Állami Hangversenyzenekarba, ahol minden kürtös sváb volt, én viszont szász. Persze, amikor ez a próbajátékon szóba került, én is svábnak mondtam magam – tudtam, hogy még ez is számít. A próbajáték időpontját egyébként addig tologatták, hogy pont a nászutunk kellős közepére esett. Eszemben sem volt lemondani az utazásról, hiszen akkor még nem működött olyan egyszerűen a dolog, mint ma. Végül hárman utaztunk: Klári, én meg a kürt. Tizenhét jelentkezőből végül hárman maradtunk, s az utolsó fordulóban be kellett ülni a zenekarba. Második kürtöt játszottam Csajkovszkij V. szimfóniájában, melyben az első

— Idős Friedrich Lajos halála. A város közéletének egy régi érdemes tagja távozott el az élők sorából csütörtökön reggel. Hosszas betegeskedés után meghalt Friedrich Lajos volt nagykereskedő és gyárigazgató 70 éves korában. Ritka munkásságú, övéért minden áldozatot meghozó családfő volt, ki úgy közéleti szereplésében, mint családapai tiszte betöltésében mindenkor példaadó személység volt, s kit épen e miatt általános tisztélet és megbecsülés vette körül. Régen betegeskedett, s e miatt már régebben kénytelen volt visszavonulni a munkavégzés mezejéről, ahol pedig mindig az első sorban haladt. Halála gyászba borította feleségén, testvérén, gyermekein és unokáin kívül az Ujvárosy—Kövér—Antalóczi, Méder sib. családokat. A család a következő gyászjelentést adta ki: Id. Friedrich Lajosné szül. Méder Pirokska felesége, úgy a maga valamint gyermekei, unokái, testvere, apósa és az összes rokonság nevében is mély fájdalommal tudatják, hogy a legjobb férfi, apa, nagypapa, testvér, vő és rokon id. Friedrich Lajos nagy kereskedő, gyárigazgató folyó évi március hó 4 én reggel fél 8 óraker életének 70-ik boldog házasságának 42 ik évében az Urban csendesen elhunyt. Drága kedvesünk földi részzeit f. hó 6 án délután 2 óraker fogjuk a róm. kat. egyház szertartása szerint a Mester uca 7. szám alatti házunktól a róm. kat. temetőben örök nyugalomra helyezni. Az engesztelő szentmise áldozatot f. hó 6-án reggel fél 8 óraker fogjuk az Egek Urának bemutatni. Az örök világosság fényeskedjék neki!

— Zongoraórák. Dr. Friedrich Józsefné szeptember hó 15.-én kezdi a tanítást. Jelentkezni lehet lakásán, Mester-u. 7. sz. alatt.

Két családi emlék a hajdúböszörményi helyi sajtóból. Friedrich Ádám szülővárosának díszpolgára.

kürtnek van egy gyönyörű szólója. Szünetben a zenekari titkár megkérdezte: „Fiam, játszott már ezt a szólót?” Mit mondhattam volna... „Persze, hogy játszottam!” Erre közölte, hogy akkor mindjárt be is mutathatom. Gyakorolni nem állhattam neki, mert lelepleztem volna magam – egy-két kényes lépést megnéztem, és amikor beültünk, nekivágtam. De végig sem kellett fújnom: a zenekar elkezdett taposolni. Ez 1960-ban volt, és '91-ig játszottam az ÁHZ-ban.

G.: *Az Erkel Színházban is játszott egy ideig, ami egészen más repertoárral és életmóddal jár, mint a szimfonikus zenekari munka.*

F.Á.: Igen, három hónapig helyettesítettem az Erkelben az első kürtöst. Köszönettel gondolok vissza Beleznay Tibor kollégámra, aki nélkül egy-egy előadás talán még ma is tar-

tana. Az operakottákban ugyanis borzasztóan nehéz eligazodni, tele vannak módosításokkal, színes jelzésekkel: ide ugorj, oda ugorj, ezt fél hanggal feljebb... És mindezt a legtöbbször blattolva. Kedves és befogadó közeg volt, rendkívül jól éreztem ott magam – pedig igen nehéz időszakomat éltem: volt, hogy egyenesen a kórházból taxiztam az előadásra, mert bent feküdtem migrénnel. Üdítő volt valami egészen mást játszani, mint addig – főleg, hogy nagyon szerettem, és hallgatóként fejből tudtam szinte az összes operát.

G.: Honnan ered ez a széleskörű operaismeret- és szeretet? Volt ideje előadásokra járni vagy lemezeket hallgatni a muzsikusi pálya mellett?

F.Á.: Amikor Miskolcon beleszerettem a zenébe, kedvenc szórakozásom az volt, hogy operafilmeket néztem a moziban. Mivel nem sok közük volt az aktuálpolitikához, ezeket még a legvadabb Rákosi-korszakban is behozták külföldről. Lammermoori Lucia, Rigoletto, A trubadúr, Aida... Meg sem tudom mondani, hányszor láttam őket. Anyám háromgyerekes özvegy volt, de ha én háromszor akartam látni ugyanazt a filmet, akkor annyiszor adott rá pénzt. Ezek az élmények életre szóltak, de a koncertek is, hiszen Miskolcon pezsgő zenei élet volt. Például Cziffra Györgyöt is hallottuk ott, egy diósgyőri cukrászdában. A mai napig sem fizettem ki a tortámat – akkora tömeg volt, hogy a végén kisodort magával. De nemcsak fiatalkoromban jártam koncertekre, egész életemben igyekeztem minél többön ott lenni. A zenekari muzikusokra ez egyáltalán nem jellemző, nagyon ritkán találkoztam csak kollégákkal a koncerteken. Pedig ebből lehet a legtöbbet tanulni. Technikát is – rengeteg hasznos légzéstechnikai fortélyt lestem el például énekesektől –, és ami ennél sokkal fontosabb: a zenélést. A koncertélmények azok, amik az ember muzikalitását életben tartják és fejlesztik.

G.: A koncertezés mellett több mint 30 évig tanított, előbb zeneiskolában, majd a Bartók Konzervatóriumban, '83-tól pedig a Zeneakadémián. Mi volt a legfontosabb elv, amit szem előtt tartott pedagógusi pályája során?

F.Á.: Igen, a Zeneakadémia velem együtt lett főiskolából egyetem. 59 évesen kellett habilitálnom koncerttel, idegen nyelvű tanítással. Sosem voltam híve annak, hogy csak egyféleképpen lehet jól kürtölni. Először mindig azt puhatoltam a növendékeknél, hogy mi az, amit maguktól tudnak. Ha ő kicsit máshova teszi a fúvókát, mint én, de jól szól, miért változtatnék rajta? Egész tanári pályafutásomra pozitívan gondolok vissza, mert én magam is rengeteget tudtam tanulni a növendékektől.

G.: Egyik könyvében olvastam néhány történetet arról, amikor néhány hónapig egy dél-olasz város, Catania zenekarában muzsikált. Melyik a legkedvesebb emléke?

F.Á.: Ott játszottam életem legkellemesebb próbajátékát: talán, mert nem is tudtam, hogy az. A palermóiak többször kérték, hogy a cataniai megbízásom után szerződjek hozzájuk, de én nem adtam be a derekam. Egyszer az ottani első

A Filharmonia Fúvósötös legsikeresebb időszakában; jobbra elől Friedrich Ádám

kürtös, akivel hamar jóban lettünk, meghívott magához egy délutáni iszogatásra és közös játékra. Az összejövetel harmadik résztvevője egy palermói argentin kolléga volt. Fantasztikus volt az a délután. Reicha-triókat játszottunk, Etna, tenger, a kert tele virággal: körbevett minket a hamisítatlan itáliai hangulat, egy finom pohár bor után pedig még élvezetesebb volt a játék. Szólamot is cseréltünk, s emlékszem, a palermói kolléga rácsodálkozott, hogy mélykürtöt is tudok játszani. Amikor legközelebb bementem a cataniai színházba, felháborodva közölték, hogy próbát játszottam Palermóba. De végül persze nem mentem el.

G.: Sosem gondolt arra, hogy végleg külföldre költözzön?

F.Á.: Sokszor hívtak, és minden alkalommal komolyan elgondolkodtam az ajánlatokon, de a feleségem és a lányaim nem akartak jönni. Olaszországban szívesen dolgoztam volna, úgyhogy el is telefonáltam a fél fizetésemért, de Klárit nem tudtam kicsalni. Egy luxemburgi koncertünk után egy magyar impresszárió erősen ígérte, hogy kivisz Los Angelesbe. Az mondjuk nekem is túl messze lett volna, és Németország sem tetszett, pedig ott is akadt volna lehetőség. Végül is én nagyon szeretem Magyarországot – azt hiszem, kitelepülni nem is tudtam volna, esetleg pár évadra kimenni. Itthon ugyanis három állással tudtam csak fenntartani a számunkra – viszonylag – kényelmes életszínvonalat. De persze az is hozzátartozik a dologhoz, hogy itthon a külföldihez képest nagyon magas színvonalú zenei élet volt, és azt hiszem, van is.

G.: És Ön ennek nem csak a muzsikusi oldalát ismerte, hiszen sokáig dolgozott rádiós műsorvezetőként. Hogyan került a Bartók Rádióhoz?

F.Á.: Elmentem oda és azt mondtam, hogy szeretnék műsort vezetni. Nagyon bizalmatlanok voltak, ami érthető, de egy próbafelvétellel meggyőztem a döntéshozókat. Sokáig vezettem a Muzsikáló délutánt, majd a Muzsikáló reggelt. Azt a műsorvezetési stílust vettem alapul, ami nem zenetudományi, inkább általános emberi szempontból közelíti meg a zenét. Imádtam ezt a munkát, mert beszélni sosem esett nehezemre, és a mikrofontól sem jöttem zavarba. Volt, hogy nem a megfelelő adástervet küldték el nekem, és teljesen másra készültem, mint amit sugároztak. Gond nélkül le tudtam rögtönözni egy egész műsort. Kertész Iván szerkesztő barátommal együtt küldtek el bennünket egy évtizede. Ez nagyon fáj, és fáj a mai napig. Amikor leadtuk a belépőkártyánkat, a portás azt mondta: „Uram, tudom, hogy elmegy. Igazán sajnálom, én nagyon élveztem az adásait.” Ennél nagyobb dicséretet és szebb búcsúztatót nem kaphattam volna.

G.: A kürtölést biztosan legalább ilyen fájdalmas volt abbahagyni...

F.Á.: Nem, a kürtölést könnyebb volt abbahagyni, mert a vége felé már komoly problémákkal küszködtem: remegett a kezem. Klári talált nekem egy szívritmus-szabályozó gyógyszert, ami megszünteti a kézremegést, s ezért kifejezetten ajánlják zenészeknek: állítólag a Bécsi Filharmonikusok

kon tesztelték egy matinékoncerten. Valóban használt, nyolc aktív évet kaptam tőle ajándékba. De nemcsak adott, el is vett: nyugodtan fújtam, csak éppen nem örültem neki. Régebben bárhogy is izgultam, nagyon jó érzéssel töltött el, ha tetszett, amit hallottam. Meg tudja, ez a szakma eléggé megviseli az idegeket, hiszen a kürt nagyon gyakran egyedül játszik, a hibát pedig a süketek is hallják. Nem beszélve a folyamatos bizonyítási kényszerről, a kollégákkal való, különböző hangulatú versengésekről. Mindennek tetejében pedig ott vannak a saját elvárások is, hiszen, ha egyszer elérünk egy szintet, többé nem akarjuk alább adni – akkor sem, ha tudjuk, hogy tökéletes nincs. Puskás és Messi is rúgtak már mellé tizenegyet.

G.: A Kényszerleszállás „Kitől tanultam meg kürtölni?” című fejezetében egyetlen kürtös nevére sem bukkantam...

F.Á.: Én egész életemben muzsikusként közeledtem a hangszerem felé, és nem hangszeresként a zene felé. Muzsikálni pedig nem a kürtösök vagy kürttanárok tanítottak, hanem a családtagjaim, a barátaim, a cselló, az általam hallott zenészek és énekesek... Van, aki sokkal többet tud nálam a kürtölésről, de attól nem jobb muzsikos. Csajkovszkij VI. szimfóniáját játszottuk egyszer, aminek az elején, a kürtszólamban van egy hosszú tartott cisz. Akkor éppen nálunk muzikált Banda Ede, mint szólócellista. Próba után odajött és azt mondta: „Erről van szó!” „Miről, tanár úr?” – kérdeztem én. „Hogy egy hangban minden benne van.”

A WARNER MUSIC KLASSZIKUS AJÁNLATA

Diana Damrau
Charles Castronovo
Ludovic Tézier
vezényel: Daniel Oren
A Royal Opera House előadása, 2016

DVD
0190295792053
BR
0190295792022

DONIZETTI: LAMMERMOORI LUCIA

Joyce DiDonato
Michael Spyres
Marie-Nicole Lemieux
vezényel:
John Nelson

4 CD
0190295762209
+ bónusz DVD

BERLIOZ: A TRÓJAIK

Imenoo
Riccardo Primo
Siroe
Xerxes
Radamisto

standard CD
0190295759667
deluxe CD
0190295774455

THE HANDEL ALBUM – PHILIPPE JAROUSKY

Mascagni
Puccini
Boito
Ponchielli
Giordano
Leoncavallo

CD
0190295780241
LP
0190295756369

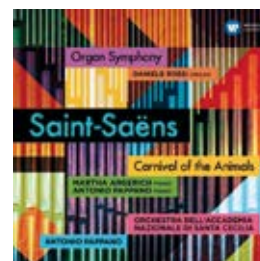
ETERNAMENTE – ANGELA GHEORGHIU

Debussy
Ravel
Fauré
Duparc
MARIANNE
CREBASSA
FAZIL SAY

CD
0190295768973

SECRETS – FRANCIA SZERZŐK DALAI

DANIELE
ROSSI
MARTHA
ARGERICH
ANTONIO
PAPPANO

CD
0190295755553

**SAINT-SAËNS: Orgonaszimfónia
Az állatok farsangja – kézzongorás változat**

Haydn-fesztivál újratöltve

A „boldog Ausztria” most éppen nem házasodik, hanem mit sem törődve a minden napra jutó válságjelekkel, politikai aecarkodásokkal és kisszerűségekkel, szívósan, okosan és láthatólag minőségi kompromisszumok nélkül építi zenei életét és ehhez illő imázsát. Könnyű a helyzete: Bécs (meg Salzburg meg Bregenz) még mindig az európai zene fővárosainak számítanak, és ez láthatólag így is marad. Világmegváltó vagy önsanyargató következtetések – sárga irigység – helyett arra jutottunk, „előremenekülünk”: elmegyünk pár hangversenyre, fesztiválra, operába, és a Gramofonban új sorozatot indítva megosztjuk a kedves olvasókkal lelkes vagy éppen fanyalgó benyomásainkat, megszólaltatunk muzikusokat és menedzsereket, érdekes programokat szemlélünk, és jövőbeli eseményeket ajánlunk. Hiszen Bécs csak egy lépés...

◆ Gyenge Enikő

Van az angolban egy pár, német helyesírással írt és kiejtett szó: ilyen például a Kindergarten (óvoda), vagy a Schadenfreude (káröröm). A források esküsznek rá, hogy utóbbi osztrák hatás. Miről jutott ez eszünkbe? A nyár vége és a kora őszi gazdag zenei kínálatából a burgenlandi HaydnLandTage fesztivált választottuk ki, azt a mintegy 30 éves múltú visszatekintő fesztivált, melynek csodás szakmaisággal kialakított programja idén sem hazudtolta meg múltját és alapítóinak (dr. Walter Reicher és Fischer Ádám karmester) hozzáértését.

Schadenfreude

Meglepődve olvastuk, hogy a fesztivál az idei évtől kezdve kiköltözésre kényszerült az eddigi otthonául és fő helyszínül szolgáló kismartoni Esterházy kastély Haydn-terméből, mivel az Esterházy Magánalapítvány elnöke és Kismarton előljárósága felmondta együttműködését a fesztivállal. („Cserébe” szintén szeptember elején Herbstgold néven saját fesztivállal álltak elő.) A Haydn-fesztivál szervezői megpróbálták erényt kovácsolni a költözésből, és Burgenland különböző helyszíneire –

Haydn életútjához szervesen kapcsolódó településekre – kihelyezni a fesztivált – sietünk megjegyezni, hogy koncepciózusan és sikerrel. A legalaposabb elemzéssel sem érezhetjük kompromisszumos megoldásnak a palettára kerülő új hangversenyhelyszíneket: a boldogasszonyi (Frauenkirche) búcsújáró bazilikát, a doborjáni Liszt-központ hangversenytermét, a fertődi Esterházy kastélyt, a rohrau-i, féltoronyi (Halbturn) és kittsee-i kastélyokat, a felsőkismartonhegyi templomot, vagy a Fertő-tó parti szabadtéri színpadot.

Foto: Gerhard Ullram

A féltoronyi Harrach-kastély (Burgenland tartomány, nezsideri járás)

„ÚGY ÉREZTÜK, HOGY KI VAGYUNK RÚGVA”

Fischer Ádám kedélyesen szülőik válásához hasonlította a fordulatot, amit a „gyerekek”, ez esetben a Haydn-fesztivál és az Osztrák–Magyar Haydn Zenekar sínylettek meg, de amiből azért van továbblépési lehetőség.

„A Haydn-fesztiváloknak majd’ 30 éve mindig van egy témája, amely elsősorban a kismartoni Esterházy-kastély Haydn-termére volt tervezve. Ezért kicsit úgy éreztük, hogy ki vagyunk rúgva, és hogy eddigi koncepciónk értelmét veszítette. Igyekeztünk azért az új helyszínnel a szükségből erényt kovácsolni. Amikor a vita kirobbant az Esterházy Magánalapítvány és a burgenlandi előljáróság között, úgy tudtuk feloldani a helyzetet, hogy a zenekar

(az én zenekarom) aláírt egy rezidens zenekari szerződést az alapítvánnyal (az Esterházy Magánalapítvánnyal és igazgatójával, Ottrubay Istvánval – a szerk.), én pedig hátraléptem és a Haydn-fesztivál társalapítójaként a másik oldalon maradtam. Ennek egyebek mellett technikai okai is voltak: az alapítvány nem tud három évre előre tervezni, nekem pedig a Metropolitan, Scala és egyéb intézményekben vállalt megbízásaim miatt ez elengedhe-

A kismartoni Hegytemplom, Joseph Haydn nyugóhelye

„Az én nyelvemet az egész világon megértik” (J. Haydn)

A fesztivál évente új témával frissíti a zeneszerzőről alkotott képünket: idén **Haydn és Párizs** jegyében alakultak a Reicher intendáns és Fischer Ádám művészeti tanácsadó által kialakított programok. A helyszínek sokfélesége miatt a hangsúlyok is áthelyeződtek: nem került sor operabemutatóra, a saját rezidens zenekar, az Osztrák-Magyar Haydn Zenekar helyett most csak meghívott zenekarok játékát hallgathattuk, és a téma maga is lehetővé tett egyfajta mondané jellegű nyitást. Pár eseményt, előadót és műsort emelünk ki, a teljesség igénye nélkül.

A meghívott művészek és együttések listája impozáns: maga Párizs jelent meg a nyitókoncerten az Orchestre d'Île de France zenekarral és Enrique Mazzola karmesterrel, akik a Teremtéssel tették le névjegyüket az augusztus 24-i esten. A koncertnek az Osztrák Tudományos Akadémia bécsi székháza adott otthont. A francia Renaud Capuçon Haydn-hegedűversennyel és a Bázeli Kamarazenekarral lépett fel a doborjáni Liszt-teremben, két-két koncertet adott a Wiener Kammerorchester Julia Hagen csellistával és az Évszakok-

ban közreműködő bécsi Schönberg Kórusal, Erwin Ortner vezényletével, és Fischer Ádám Dán Kamarazenekara is fellépett: Harmonie-Messe a Wiener Kammerchorral, énekes szólistákkal, majd a zárókoncerten Jasmine Stančul zongoraművésszel. A csellószerző Haydn-nak hódolva Mischa Maisky adott szólóestet a zeneszerző hamvait őrző kismartoni Bergkirchében.

Haydn maga ugyan nem járt Párizsban, de a művei annál inkább, és itt nemcsak a Párizsi szimfóniákra gondolunk, hanem a ráadásként Párizsba küldött ún. Tost-kvartettekre is. A „Rohrau-tól Párizsig” cím égisze alatt a bécsi Pacific Vonósnégyes két Haydn-kvartett között egy Ravel-művel örvendeztette meg a rohrau-i kastélykoncert közönségét, míg egy, a fertődi kastély koncerttermében megtartott „Versailles & Eszterháza” kamarakoncert a barytontriók és a francia gambamuzsika világába nyújtott betekintést, a Hamburger Ratsmusik együttes előadásában. (Mint tudjuk, Pompaedvelő Miklós herceg többször járt Versailles-ban, amiről mintát vett, amikor a fertődi kastélyának építését tervezte.) A zenekari művek válogatásából nem maradhatott ki Mozart „Párizsi” szimfóniája és a „Jeunehomme”-zongoraverseny sem, valamint hangulatos ízelítőt kaphat-

etlen lett volna. Így került a képbe karmesterként Nicolas Altstaedt, akivel a zenekar évente több koncertet is ad majd a Haydn-teremben és máshol.

A zenekar névváltoztatásának (Haydn-Philharmonie) van-e valami üzenete – kérdeztük a karmestert. „A zenekart 1987-ben alapítottam, amikor az osztrák–magyar név politikai értéket képviselt, és az én személyemhez kapcsolódva a zenekari próbák mindig két nyelven folytak. A vasfüggöny megszűnése után ez tulajdonképpen okafogyottá vált, a hangsúly egyre inkább Haydnra tolódott át, és amikor Altstaedt került a zenekar élére, közösen az új név mellett döntöttünk. Hogy ez jó-e vagy rossz,

nem tudom. Az Osztrák–Magyar Haydn Zenekar márkanév az enyém, és a magam részéről nagyon remélem, hogy még visszakerülök a zenekarom élére, illetve velük együtt a Haydn-terembe is.”

És a Herbstgold-fesztivál? „A Haydn-fesztiválnak 30 éves múltja van... egy ilyen kulturális márkát és érték-koncentrációt elég sok munkába kerül felépíteni, és egyetlen perc alatt meg lehet szüntetni... Nekem erre nincs újabb 15 évem.” Egészen Magyarországon érezhetjük magunkat: megszüntetni, beszántani, a nyomát sóval behinteni... „Igen, Burgenland az kicsit Magyarország, eléggé haragszanak is, amikor időnként így kiderül...”

tunk két korszak szórakoztató zenéjéből is: a Haydn korabeliből a Schneeberger trió szabadtéri szerenádkoncertjén, a francia sanzon aranykorából pedig Valerie Sajdik és zenésztársai sanzonestjén.

Egy hangversenyről...

Amikor írásunk december elején megjelenik, indokolatlannak tűnhet a fesztivál egy kiragadott koncertjének zenekritikai elemzését közölni. Mégis fontosnak érezzük kijelölni egy együttes helyét a magyar olvasók

Renaud Capuçon

Philippe Villafranca

Bécs csak egy lépés – Eseményajánló, gondolatébresztő

Reggelre matinékonzert. Havonta egy-két alkalommal, általában szombaton délelőtt 11-től a Staatsoper énekesei vagy hangszeres muzsikusi dal- vagy kamarazenei matinén lépnek fel az Operaház csodálatos Mahler-termében. Nem utolsó szempont, hogy a belépőjegy megfizethető. December 11-én dalmatiné lesz (Margaret Plummer, Orhan Yildiz, Cécile Restier – Purcell, Mozart, Leoncavallo, R. Strauss, Puccini). December 16-án az Ornamentum Philharmonicum, a Bécsi Filharmonikusok tagjaiból alakult kamaraegyüttes többek közt Corelli Karácsonyi concertóját, Bach 4. Brandenburgi versenyt és Telemann Ouverture à la Pastorelle-jét játssza. (Bővebben: www.staatsoper.at)

Délutánra Beethoven. Novembertől újra látogatható Bécs egyik legfontosabb Beethoven-emlékhelye, a heiligenstadti végrendelet helyszíne. A hangulatos, Heuriger-borozók szomszédságában meghúzódó házban a mester sok időt töltött el, amikor a heiligenstadti gyógyfürdőt látogatva súlyosbodó fülbajára keresett gyógyírt. Az új, kibővített gyűjtemény Beethoven életének talán legdrámaibb időszakának állít emléket, egyben az életmű átfogó, korszerű bemutatásával a város első reprezentatív Beethoven-bemutatóhelye lesz. Címe: 1190 Bécs, Probusgasse 6. (www.wienmuseum.at)

Estére opera. Fischer Ádám – aki 2017 januárjától a bécsi Operaház tiszteletbeli tagja –, decemberben négy Rózsalovagot és négy Varázsfuvolát dirigál. Kérdésünkre, hogy mit ajánlana ezek közül, egyértelműen a Rózsalovagot választotta, amely, mint mondta, Bécsben mindig érdekes, mindig friss, annak ellenére, hogy ebben a klasszikus rendezésben játsszák már évtizedek óta. Legutóbb tavaly januárban vezényelte egy különleges ünnepi előadáson, amely egyben a híres koncertmester, Rainer Küchl búcsúelőadása volt. Küchl több mint 45 évig volt az operazenekar (és a Bécsi Filharmonikusok) koncertmestere: ezzel a második leghosszabb koncertmesteri karrier az övé. 1970-ben, amikor élete első Rózsalovagját játszotta, még dült a hidegháború, szó sem volt számítógépről és számos elektronikus kutyáról. Innen a már-már anekdotikus mondas: „Az életben minden, de minden változik – csak a Staatsoper Rózsalovagja marad a régi.” (www.staatsoper.at)

(hangverseny-látogatók, hangversenyrendezők) értékrendi listáján: a Bázeli Kamarazenekarét, amely köztudottan nagy hagyományokra épülő együttes, ragyogó nemzetközi karrierrel, ám produkciójuk még magas elvárásainkhoz képest is meglepetést tudott okozni. A hangverseny első száma Haydn párizsi sorozatából „A tyúk” szimfónia volt (karmester nélkül nem kis teljesítmény), ezután Haydn C-dúr hegedűversenye Renaud Capuçon szólójával, majd a szünet után Schubert „A halál és a lányka” vonósnégyesének Mahler által készített drámai hatású és igen bonyolult vonósnézekari átirata hangzott el. Nehezen tudnánk elképzelni technikailag tökéletesebben kimunkált, zeneileg tartalmasabb tolmácsolást; nem létezett az a jelentéktelen kísérőszólam, amely ne szólalt volna meg a legpuhább hangszínnel, a legjobb dinamikai arányokkal.

A dobozjáni koncerten nem is egy, hanem rögtön két vendég-koncertmester adta egymásnak a székét. Az első részben a francia Philippe Villafranca vezetett – a Luxemburgi Kamarazeneakar koncertmestere, az Aviv Kvartett másodhegedűse –, akinek ez volt az első közös projektje a bázeli zenekarral. (Látva koncertmester és zenekara tökéletes összhangját, ezt alig lehetett elhinni. Szinte már közhely, hogy a kamarazenei gyakorlat szintekkel emeli a zenekarok hangzását, nem is lehet véletlen, hogy éppen egy vonósnégyesből hívtak vendég-koncertmestert). A bázeli együttes különleges művészi kapcsolatokat ápol Renaud Capuçonnal, aki szólistaként, és (most a szünet után Villafranca mellé ülve) koncertmesterként is számos alkalommal közreműködött már. „Nagyszerű volt Renaud Capuçonnal dolgozni”, felelte kérdésünkre Villafranca. „Tapasztalata, derűje és karizmatikus egyénisége felvillanyozta a zenekart a koncerteken. Jómagam a kamarazenei tudásomat tettem hozzá a munkához, és az együttes csodálatosan vette a lapot.”

Giovanni Antonini, a Bázeli Kamarazeneakar állandó vendégkarmestere elsősorban a barokk és a klasszika szakértője. Kezdeményezésére Haydn 2032 címen nagyszabású projektet indítottak útnak, amelynek során két zenekar, a bázeli és az Il Giardino armonico a mester összes szimfóniáját egységes hangversenyciklusok formájában, nagyszabású európai turnékon szólaltatja meg (és CD-felvételen is rögzíti) 2032-ig, a zeneszerző születésének 300. évfordulója alkalmából. Érdemes figyelni erre a sorozatra.

Cziffra – cukrászdában, moziban vagy koncertteremben

Több műfajt felvonultató hangversenyek, ZongOpera, bárest, mesterkurzus, zenei vetélkedő és gasztronómiai különlegességek. A Balázs János által megálmodott sorozat az összes korosztály számára érdekes programokat kínál, s minden területen igyekszik Cziffra Györgyre irányítani a figyelmet. 2018. február 19–27. között harmadik alkalommal várja a látogatókat a Cziffra Fesztivál, s az alapító zongoraművésznek még temérdek terve van.

◆ Réfi Zsuzsanna

„Már Cziffra György születésnapján, november 5-én elindult a sorozat – meséli Balázs János – hiszen a MOMKultban levetítettük az életéről szóló történelmi dokumentumfilmet, *A Virtuózt*. A Kékesi Attila rendezte alkotás, melynek művészeti vezetője s szereplője voltam, eddig elhallgatott részleteket mesél el Cziffra életéről, és olyan hiteles személyek szólalnak meg benne, mint családtagjai, kortársai, barátai – például Vásáry Tamás vagy Szakcsi Lakatos Béla. Ezzel egy időben elindítottuk az iskolásoknak szóló Cziffra-kód elnevezésű vetélkedőt is, amelynek témája Liszt Ferenc és kora, az adventi időszakban pedig a MOM Parkban kihelyezett zongorán koncerteznek a fesztivál versenygyőztes fiataljai. Ismét tartunk mesterkurzust is: február 11-én és 12-én várjuk az érdeklődőket a Kroó György Zeneiskolában Bogányi Gergelyvel, Dráfi Kálmánnal, Mocsári Károllyal és Vásáry Tamással.

Bár jövőre már a harmadik programsorozatot rendezzük az NKA főtámogatásával, a legfontosabb irányvonalak nem változtak. Most is igyekeztem úgy összeállítani a műsort, hogy legyenek különleges, egyedi produkciók, s olyan művészek muzsikáljanak együtt, akik eddig még nem léptek közösen színpadra. Mivel Cziffra György sok műfajt képviselt, erre törekszem én is. Rendhagyó lesz például az a hangverseny, amelyen megjelenik a pop-rock, a jazz és a klasszikus zene is. *Az improvizáció* című esten Szakcsi Lakatos Bélával és Presser Gáborral hármasban fogunk rögtönözni, váltogatva a műfajokat. Szintén sokszínű lesz a ZongOpera következő estje: Miklósa Erika, akivel a Virtuózok zsűriasztalánál ismerkedtem meg, zongorakiséretemmel nemcsak népszerű operaáriákat, hanem könnyűzenei darabokat és musicalrészleteket is énekel majd. Imádom a kamarazenet; annak ellenére, hogy szólista vagyok, szeretek háttérbe vonulni, és zongorajátékommal inspirálni a partnereket.

Nagy örömmel tölt el, hogy két olyan kiváló Grammy-díjas művész is elfogadta felkérésünket, mint Arcadi Volodosz és Pierre-Laurent Aimard. Új helyszínnel is bővülünk, hiszen a MOMKult és a Zeneakadémia mellett a Műpában is rendezünk majd hangversenyt.

Programjainkkal igyekszünk minden korosztályt megszólí-

Fotó: Kléb Attila

tani, s nemcsak a fesztivál időszaka alatt, hanem több hónapra keresztül Cziffra Györgyre irányítani a figyelmet. Lehetőséget nyújtunk arra, hogy ne csak a koncerttermi látogató ismerhesse meg a zongoraművészt, hanem az is, aki betér egy moziba, étterembe vagy cukrászdába: a Takler Pincészet a Rubato-cuveé-vel tiszteleg emléke előtt, a Szamos Cukrászda pedig a Cziffra-szelet után megalkotja a La Campanella elnevezésű süteményt is.

Igyekszem nagy hangsúlyt fektetni a nemzetközi kapcsolatokra is, hiszen 2021-ben, Cziffra születésének 100. évfordulóján már világszerte eseménysorozattal szeretnénk ünnepelni.”

Arkagyij Volodosz*Különleges képesség a közönség megbabonázására*

Napjaink egyik legkeresettebb zongoristája soha nem indult versenyeken, pályája mégis üstököszerűen ívelt felfelé már a kezdetektől. Arkagyij Volodosznak egészen fiatalon szerződést ajánlott a Sony: a lemezcég vezetője úgy vélte, olyan tehetséggel, mint az orosz zongoraművész, csak egyszer találkozhat az ember élete során.

Volodosz Leningrádban látta meg a napvilágot. Szülővárosában, majd Moszkvában és Párizsban tanult, Madridban pedig Dmitrij Baskirovnál képezte magát. Egyedi játéktílusára hamar felfigyelt a közönség. Előadásmódját Horowitzéhoz hasonlítják, dicsérik káprázatos technikáját, konvenciókat kerülő, de mindig a zenét szolgáló megoldásait, s különleges képességét a közönség megbabonázására. De Volodosz nem csupán kiváló előadó: zeneszerzői tehetségét is kamatoztatja, átíratja egyedi stílusukkal hatalmas sikereket aratnak. Egy korábbi interjújában azt nyilatkozta, a közönséget tartja a legjobb zsűrinek, hiszen egészen más inspirációt ad az előttük történő játék, mint amikor egyedül van. Azért azt is hozzátette: vannak olyan művek, amelyeket a hallgatóság sosem ért meg teljesen.

Február 21-én a Műpában, a Cziffra Fesztivál keretében rendezett koncertjére ezúttal a német romantikus repertoár líraibb darabjaiból állította össze műsorát. Schumann egyik első műve, a *Pillangók* (1829–32) szinte ugyanabban az évben született, mint Schubert egyik utolsó darabja, az *A-dúr szonáta* – ez a két kompozíció fogja közre Brahms mintegy negyven évvel későbbi Op. 76-os zongoradarabjait.

Forrás: SalzmanMusic

Pierre-Laurent Aimard*Könnyed, karakteres és virtuóz*

„(...) ha definiálnom kellene, hogy mivel foglalkozom, nem állítanám, hogy zongorista vagyok. Zenész vagyok, a zongora pedig történetesen a hangszerem. Nem szeretem a skatulyákat, és azt, hogy csak egy perspektívából tekintsek a zenére. Szeretem a kamarazenélést, (...) szeretek tanítani és beszélni a zenéről. Más szóval, ennek a tüneménynek a különböző oldalain élni.” – ekképp foglalta össze ars poeticáját korunk kiváló zongoristája, a francia Pierre-Laurent Aimard.

A művész már tizenhat évesen megnyerte a Messiaen-versenyt, majd tizenkilenc esztendősen lett Pierre Boulez zenekara, az Ensemble InterContemporain első zongoristája. Mesterei közé tartozott Olivier Messiaen, és több mint tizenöt évig dolgozott együtt Ligeti Györggyel, akinek összes zongoraművét lemezzre vette – Ligeti több darabját is kifejezetten az ő számára komponálta. Aimard az egyik leghitelesebb megszólaltatója a XX. századi kompozícióknak, repertoárja azonban szinte a teljes nyugat-európai zenetörténetet felöleli, emellett pedig az afrikai és a távol-keleti zenekultúrákban is otthonosan mozog. Játéka a végtelenségig perfekcionista, egyszerre könnyed és virtuóz, karakteres és változatos. Emellett érzékeny billentéséről és szokatlan műsorválasztásáról is ismert, amelyről most megbizonyosodhat a magyar közönség is.

A Zeneakadémián, február 22-én Beethoven monumentális *„Hammerklavier”* szonátája mellett ugyanis három orosz szerzőtől – Profokjevtől, Obukhovtól és Szkrjabintól – játszik majd műveket, melyek igazi ritkaságnak számítanak a koncerttermekben.

Forrás: Dubrovnik Summer Festival

Bősze Ádám stand up-estje**Történetek művekről, művészekről, közönségről**

Forrás: Gramofon-archív

„A stand up-est gyökerei a Bartók Rádióhoz és a Kaposfesthez nyúlnak vissza – meséli Bősze Ádám –, hiszen amikor kilenc évvel ezelőtt a komolyzenei csatornához kerültem, úgy döntöttem, magamat adom, és két zene-szám között a hallgatóságot szórakoztató történeteket mesélek. Sokan voltak, akinek ez tetszett – és persze akadtak olyanok is, akiknek nem. Mindenesetre gyűjteni kezdtem a frappánsabb történeteket. A Kaposfesten kezdettől én vagyok a műsorvezető, s egy alkalommal arra kértek a szervezők, addig, amíg átpakolják a színpadot, szórakoztassam a közönséget, de lehetőleg ne zenetudományi elemzésekkel. Egy ilyen előadásom után Frankl Péter odajött hozzám, és azt mondta: ha mindebből önálló estet készítek, szívesen jön zongorázni. Elgondolkodtatott, de végül egy olyan verziót állítottam össze, amiben nincsen zene: másfél órányi szöveg művekről, alkotókról, előadókról, valamint a közönség reakcióiról. Sajnos a tesztjeim mind kudarccal végződtek, többször előadtam ugyanis néhány hallgatónak a műsort, kevés sikerrel. Egy rendező ismerősöm viszont megnyugtató: ahhoz, hogy ez működjön, nagyobb közönségre van szükség – igaza volt. Nyáron, a Kaposfesten olyan sok volt az érdeklődő, hogy a produkciót át kellett helyeznünk a színházterembe, ahol végül 450 ember nevetett és tapsolt a zenei stand upon. A program budapesti premierje a

Cziffra Fesztiválon lesz február 27-én, a MOMKult Színháztermében. Egy másik, kizárólag operáról szóló műsort is készítek, mellyel majd a Bartók Plusz sorozatában jelentkezem, a távlati cél pedig az, hogy külföldön, angolul is elhangozzék a produkció.”

Kállai Ernő, a Cziffra Fesztivál koncertmestere**Egyetlen szemvillanásból értik egymást**

Chopin, Ravel, Bloch és Webern művei mellett Mozart Diverzimentója hangzik el a Cziffra Fesztivál Kamarazenekarának koncertjén, utóbbi darabot az együttes koncertmestere, Kállai Ernő választotta a programba. A fiatal, karizmatikus hegedűművész, aki az Operaház koncertmestere, nagyon szeret kamarázni. Amikor tavaly Balázs János felkérte a társulat megalapítására, örömmel látott munkához. Az együttes vázál vonósnégyese, a Kállai Kvartett szolgált: tagjai lettek a szólamvezetők, s összegyűjtötték maguk mellé a hivatásos zenekarok legtehetségesebb fiatal muzikusait. Könnyű volt a válogatás, hiszen a fesztivál alapítójával hasonló zenei nyelvet beszélnek, és régi az ismeretségük is, ugyanis még a Zeneakadémián, a rendkívüli tehetségek osztályában barátkoztak össze. Egyetlen szemvillanásból, gesztusból is értik egymást. A harmadik alkalommal megrendezett Cziffra Fesztiválon a MOMKult Színháztermében lépnek pódiumra, s a február 19-i kamaraesten Balázs Jánossal, a szlovén klarinétművésszel, Darko Brlekkal és a magyar-holland hegedűművésszel, Gwendolyn Masinnal muzsikálnak. Kállai Ernő elárulta: egyelőre csak a rendezvénysorozaton játszanak, de Balázs Jánossal beszélgettek már arról, hogy a társulat akár a fesztiválon kívül is folytassa működését.

Forrás: Cziffra Fesztivál

A 2018. évi Cziffra Fesztiválról folyamatosan közlünk híreket és programajánlókat honlapunkon: www.gramofon.hu
A fesztivál honlapja: www.cziffrafesztival.hu

Alfano, Foroni, Cherubini: az olasz opera kincsestára Wexfordban

Negyedszer látogattam el az írországi kisváros, Wexford operafesztiváljára és sosem eséltem. Mindig nagyra értékeltem a színvonalas produkeciókat, és csodáltam, hogy évről-évre a helybéli önkéntesek serege segíti a programok zavartalan lebonyolítását. Idén négyszáz lelkes „operaszolga” tette a dolgát, és alapvetően nekik köszönhető, hogy a műsorfolyam hibátlanul működött. A legrangosabb európai zenei események között számon tartott fesztivál, az Ír Nemzeti Operának is kikiáltott színházban ezúttal a 66. szezonjában, közel három héten át kényeztette az operakedvelőket.

◆ Lindner András / Wexford

A világ minden tájáról ezrek érkeznek rendszeresen össze Wexfordba, hogy másutt nem játszott, felújításra érdemes darabokkal ismerkedhessenek. Nem csak a premierekre telik meg a modern operaház, a későbbi előadásokon sem marad sok szék üresen. Elmaradhatatlan kelléke a produkecióknak, hogy az előadások előtt a dirigens érkezését követően a publikum felpattan a helyéről és nagy lelkesen kezdi énekelni az ír himnuszot. Miután a szöveg megjelenik a kivevítőkön, a fülbemászó zene pedig könnyen elsajátítható, az ír nézők mellett néha a külföldiek is bekapcsolódnak a dalolásba. Nacionalisták az írek? Erősen – vallották többen is –, bár állítólag ez az érzés a múlthoz képest gyengülni látszik. Idén Franco Alfano, Jacopo Foroni és Luigi Cherubini egy operáját állították a középpontba, de különös érdeklődés kísérte a kortárs ír zeneszerző, Andrew Synnott két egyfelvonásosát is – csakúgy, mint a Rossinitól, illetve

Verditől „Short works”-ként egyórásra rövidített operákat. A hat darabból öt olasz nyelven hangzott el, az angol fordításokat pedig a színpad fölött, illetve annak két oldalán elhelyezett, már említett kivevítőkön lehetett követni.

A legnagyobb élményt Franco Alfano – Tolsztoj novelláján alapuló – Risurrezione (Feltámadás) című operája jelentette számomra. Az 1904 végén bemutatott darab színes zenekari szövetével, dallamgazdagságával lebilincselte, de a főszerepekben kiváló alakítást nyújtó francia szoprán, Anne-Sophie Duprels, valamint Gerard Schneider osztrák-ausztrál tenor, továbbá a remek kórus, és a figyelmet végig lekötöni képes rendezés is elnyerte tetszésemet és aratott zajos közönségsikert. A legnehezebb Katyusa szerepe, mert ő végig a színen van. A szólam vokális bravúrokat követel az énekestől, de talán még fontosabb, hogy kiváló színészi adottságokat is, hiszen a nő óriási változásokon megy ke-

Anne Sophie Duprels (középen elől) Alfano operája, a Risurrezione főszerepében

Foto: Clive Barda

Jelenet Jacopo Feroni operája, a Margherita wexfordi előadásából

resztül a darab során, mígnem elérkezik az apoteózisig. A verista operákban szokásos módon Katyusa szólama viszonylag alacsony, ami azonban váratlan magasságokkal is párosul, és ezekkel, a figurával mesterien azonosuló Duprels jól megbirkózott. Schneider is meggyőzőt szárnyaló tenorjával, ahogyan Charles Rice is Simonson rövid szerepében. A nagy sikerben méltán osztozott a zenekart és kórust irányító Francesco Cilluffo. Bár a komponistára a legtöbben csak úgy emlékeznek, hogy ő fejezte be Puccini Turandotját, a most színre vitt opera bizonyította, hogy miközben a legerősebb hatással talán Giordano és Mascagni volt Alfano, szerzője több vonatkozásban is méltán helyezhető Puccini közvetlen közelébe. Végülis még nem volt 30 esztendő, amikor komponálta, Puccini pedig abban az életkorban még csak a *Le Villivel* készült el.

Illúzióeltöke és hitelesek voltak Tiziano Santi realista díszletképei, amelyek a pályaudvari jelenetben egyértelműen a Bohémélet téli képére, a prostikat felvonultató képben pedig leginkább a Manon Lescaut behajózási hangulatára hajztak. A felszabadulást hozó zárójelenet a napos búzamezővel és benne a Katyusát az elveszített ártatlanság jelképeként az operában mindvégig árnyékként követő gyermek-alteregővel – ez Rosetta Cucchi rendező leleménye – már telitalálat volt a javából. A szentimentálisan áradó dallamok, a hangszerelés akaratlanul is Puccinire emlékeztettek, hiszen már a nyitókép is az izgatott várakozást érzékeltető mozgalmasságával a Pillangókisasszonyt juttatta eszembe, mindez azonban nem zavart, mert Alfano nem utánoz, csupán alkalmazza a verizmus stílusjegyeit.

A Lipcsében, majd Párizsban pallérozódó zeneszerző pénzügyileg első kiemelkedő sikerét Paul Milliet-nek, több Massenet-opera librettistájának köszönhetette, ugyanis együtt alkották meg a Folies Bergère mulató számára a Napoli című pantomimet, amely 1901-ben 160 előadást ért meg, és sok pénzt hozott számukra. Alfano itt fedezte fel magának Tolsztoj Feltámadás című novelláját, és látta a mű színpadi adaptációját Henry Bataille verziójában. A téma annyira

magával ragadta, hogy felkérte a Párizsban élő olasz író, Cesare Hanau-t, készítsen librettót a számára. Amikor ez megszületett, Alfano 1903-ban alig öt hónap alatt elkészült az opera komponálásával és a premierre sem kellett sokat várni: 1904 novemberében a torinói Teatro Vittorio Emanuelében színre is vitték az operát. A dirigens a 26 esztendő Tullio Serafin volt, akinek hosszú emlékezetes karrierje ezzel az estével vett repülőstartot. A sikeres premiert utóbb a Pillangókisasszonyhoz hasonlóan több átdolgozás követte, amíg a mű el nem érte végső formáját. Az eredetileg 358 oldalas partitúra az 1910-es új kiadásig 267 oldalnyira soványodott. Neves énekesek fémjelzték a darab világszerte bemutatkozását. Chicagóban Mary Garden, Debussy Pelleásának Melisande-ja énekelte Katyusát, az 1937-es olasz rádiófelvételen pedig Magda Olivero volt hallható a női főszerepben és mellette az ifjú Tito Gobbi tűnt fel Simonson szerepében. Alfano írt még operákat a későbbiekben is, köztük az 1921-ben bemutatott Sakúntala volt a legmeggyőzőbb, ez volt a komponista kedvence is. 1982-ben Wexfordban is színre vitték, de az 1936-os *Cyrano de Bergeracot* is elővették pár helyen, legutóbb idén a MET-ben. De így is maradt még felfedezésre váró műve: az *Il principe Zilah*, a *L'Ombra di Don Giovanni*, vagy éppen a *Madonna Imperia*.

David Agler intendáns részéről jó választásnak bizonyult idén leporolni – a négy évvel ezelőtt feltámasztott Cristina után – Jacopo Feroni első operáját, az 1848 márciusában Milánóban, a Scala szomszédságában található, de annál jóval kisebb Teatro Re-ben nagy sikerrel bemutatott Margheritát. Annak idején lelkesen dicsérte a kis színházba elképzelt operát Feroni tanítómestere, Alberto Mazzucato is, aki többek között a rendkívül mértéktartó, és finom zenekari hangzást említette a darab fő erényeként. Zenei invenciókban, hangszerelésben és drámai kifejezőerőben ugyan nem vetekedhet a Cristinával, de a két felvonásos „melodramma semiseriának” gazdag a dallamvilága és a zeneszerző végig jól egyensúlyoz benne a szertelen mókázás

Konditerembe helyezett Médea-történet: Szergej Romanovszkij (Jason) és Ruth Iniesta (Glauce)

és a drámai feszültség között. Az eredetileg Adrien Boieldieu-nak szánt – Eugène Scribe darabra épülő – librettót mesterien töltötte meg fordulatos cselekménnyel Michael Sturm rendező, együtt a színpadképet és a kosztümöket tervező Stefan Rieckhoffal, és mindezt a második világháborút követő évekbe és egy kis svájci faluba helyezték, ahol a színpadot végig uralta a jellegzetes főtér, a maga nyüzsgő világával és benne az akkori idők fő közlekedési eszközeként használt kerékpárral.

A nagy mezzó szerepeket (Carmen, Amneris, Eboli) reper-toárján tartó olasz Alessandra Volpe főlényesen uralta Margherita szólamát, egyttal vonzó jelenségként birtokolta a színpadot is. A darab két csúcspontja vitathatatlanul második felvonásbeli áriája és duettje volt Ernesto testvérel, Giustinával. Az utóbbit megformáló Giuliana Gianfaldoni szintén jó énekes, és egy kifejezetten nagy volumenű szoprán birtokosa, de éppen ebből adódóan zavart, hogy néhol erőltette a fortékat, mintha túl akarta volna énekelni a partnerét. A Varázsfuvola Taminóját és Az ezred lánya Tonióját egyaránt éneklő amerikai Andrew Stenonnak itt is jutottak magas C-k a második felvonás áriájában, amit magabiztosan tolmácsolt, de ugyanígy pozitív kép alakult ki be-nem Jurij Jurcsuk ukrán baritonról is, aki az ezredes alakját vitte színre.

A Margherita számos hadaró kettőse egyértelműen Donizetti idézte (állítólag A szerelmi bájital volt a modell Foroni számára), hiszen legtöbbször ő alkalmazta operáiban ezt a hatásos komikai elemet. Itt a polgármesternek (Matteo D' Apolito) és Robertónak (Filippo Fontana) jutott a szertelen komédiázás, sikerült is nekik több jelenetben megnevetetni a publikumot. De hozzásegített ehhez a végig magas színvonalon teljesítő fesztiválkórus is, akik már a polgármestert köszöntő nyitóképben remekeltek, később pedig a sereg érkezésekor és a lerészegedő katonák jelenetében voltak csúc-

formában; bizonyítva ezzel, hogy Foronit már csupán a kórusok mesteri kezelésében is bátran üdvözölhetjük Verdi előfutárként. Ezt leginkább mégis abban érhetjük tetten, ha arra utalunk, hogyan váltott Foroni operája formálása közben mind erőteljesebben a drámai hatások felé (persze ezt a librettó is megkövetelte tőle). A baritonária, a szerelmi kettős, majd a tercett is ebbe az irányba vitte a szerzőt. Óhatatlanul is felmerülhet sokakban, hová emelkedett volna a komponista, ha 34 évesen nagy hirtelen nem ragadja el a kolera, ha önkéntes svédországi száműzetéséből – ahol az olasz zene követeként népszerűsítette Verdi, Bellini, Donizetti több operáját – hazatért volna Itáliába? Vajon komoly versenytársa lehetett volna Verdinek? Erre azonban még a zenetörténészek sem tudják a választ, miközben a legtöbben egyetértenek abban, hogy a Margherita bekerülhetne a szélesebb operai kánonba. Tény ugyanis, hogy Wexfordban a több amerikai operaházban is rendszeresen vezénylő Timothy Myers amerikai dirigens nagy kedvvel fogta össze az együttest és vitte diadalra a produkciót.

A leghálátlanabb rendezői feladat idén a jeles színházi heroinának, Fiona Shawnak jutott, mert ezúttal nem színésznőként kellett eljátszania Euripidész drámáját, hanem Luigi Cherubini Medeáját kellett színpadra álmodnia. Ebben ugyanis szerintem megbukott. Tény, hogy számos verzió látott napvilágot az operából, amely sok tekintetben egyedülálló az operairodalomban. A darabot először 1797-ben adták elő francia nyelven a párizsi Theatre Feydeauban, mérsékelt sikerrel – utóbb a német anyanyelvű világban már nagyobb érdeklődés övezte. A több mint harminc operát, számos egyházi és kamaraművet komponáló Cherubini nemcsak személyében, hanem zenei nyelvezetében is erősen különbözött korának olasz szerzőitől. Korán Párizsba költözött Itáliából, élvezte az ottani arisztokraták támogatását, és közben lassan a konzervatórium nagyhatalmú direktorává emelkedett. Az olaszoknak túlságosan francia volt, a franciáknak túlontúl német, a németeknek pedig leginkább kozmopolita.

Az opera ősváltozatában a beszélt dialógusok folyton keverednek a zenei részekkel, amit sokan a darab hanyag szerkesztésének tulajdonítottak. Aztán 13 évvel Cherubini halálát követően, 1855-ben egy német komponista, Franz Lachner ezeket a dialógusokat átformálta recitativókká, majd évtizedekkel később ezt a teljesen énekelhető verziót fordították le olaszra, és azután ebben a formájában jutott el a legszélesebb hallgatósághoz, főként a címszerepet már az 1950-es években hihetetlen drámaisággal megformáló Maria Callasnak köszönhetően. Wexfordban nem kanyarodtak vissza az originális franciához, helyette a Lachner alapú olasz nyelvű változatot játszották rövidebb dialógusok kíséretében.

Stephen Barlow, a mostani produkció dirigense visszaállította az eredeti partitúra jóval gyorsabb tempóit, a szerző „szikár, markáns és elegánsan klasszikus artikulációját”. Hogy Shawnak mégsem sikerült Cherubini zenéjét lebilincselő formában megjeleníteni, abban nem kizárólag ő, hanem legalább annyira a színpadképet tervező ír Annemarie

Woods volt a ludas. Az ütött-kopott, szegényes szobadiszleket cseppet sem segítettek abban, hogy a cselekmény drámaiságát érzékelné lehessen. A darabot ráadásul egy 21. századi, modernül felszerelt konditeremben indították, de hogy miért éppen ott, arra aligha van magyarázat. Miként arra sem, mit keresett egy hatalmas kötömbyszerű szikla a gyerekszoba közepén? A rendező szerint ez a varázserővel rendelkező, rettegett Medea és volt társa, Jason félresikerült házasságát jelképezte, ráadásul állítólag ez rejtette a nő meggyilkolt bátyjának szellemét is. A legnagyobb problémát azonban az jelentette a kusza rendezői koncepcióval, hogy köszönő viszonyban sem volt Cherubini zenéjével. Néhány eleme már-már horrorisztikusan visszataszító és emészthetetlen volt számomra. Furcsa volt a finálé is, ahogyan a többszörös gyilkos, hóna alá csapva a halott gyerekeket, egyszerűen kísértelt a színről, így még azt a fájdalmas búcsút sem engedve az apának, hogy eltemethesse őket.

Csalódást keltett a kritika által nagy reményekre jogosító fiatal norvég drámai szoprán, Lise Davidsen is. Hiába a nagy volumenű, kifejezetten a Wagner szerepekhez illő hang, nemcsak a többiekhez képest volt gyenge az olasz kiejtése, hanem még színészként is éretlennek bizonyult. A szokatlanul magas termete miatt feltűnően esetlen mozgása nem tette hihetővé, hogy Jasonra irányuló bosszúvágya határtalan, s arra is képes, hogy ördögi módon saját gyerekeivel is végezzen. Kár, hogy a bájos spanyol Ruth Iniestának Glauce-ként csak kevés énekelnivaló jutott, mert ő volt a

legstílusosabb, bár a nemzetközi énekesgárdából még az orosz tenorista, Szergej Romanovszkij (Jason), valamint az amerikai basszus, Adam Lau (Kreon) is helytállt.

Legutoljára 1964-ben volt műsoron ír opera Wexfordban, ezért is övezte feltűnő érdeklődés a 47 esztendőes Andrew Synnott James Joyce novelláira komponált két egyfelvonásosát a Dubliners-t, amit világbemutatóként hirdettek meg a fesztivál Shortworks programjában. A zongorára és vonósnégyesre írt darabokat a szerző vezényelte a zongora mellől. A Clayton Whites Hotelben persze mindent csak félszenírozva lehet előadni, a színpad ugyanis kicsi. A Counterparts (Hasonmások) és a The Boarding House (Családi panzió) hatszereplős fiatal énekes gárdája jó benyomást keltett, érezhető nagy kedvvel játszottak, és tolmácsolták a nem kifejezetten modern, kevés disszonanciával és atonalitással színesített partitúrát, amely olyan volt, akár egy ostinato-töredékekből összeálló színes mozaik.

Az éneklés és a mesteri színészi játék magasiskolájával bővült el egy off-program: a Lunchtime Recitals szériában, a St. Iberius templomban a Medeából ismert zarogozai lírai szoprán, Ruth Iniesta hangversenye. A behízelgő hanggal büszkélkedő fiatal énekesnő – immáron Barcelona, Madrid és Berlin ünnepelt sztárja – három operaáriát (Gounod, Donizetti, Puccini) adott elő, aztán jöttek a részletek a jellegzetes spanyol operettekből, a zarzuelákból, mert leginkább azokat érzi közel magához. Bár a Medeában is ünnepelték, áriaestje végén fergeteges volt a siker. ■

ARANYBÁL
2018
AZ ARANYKOR BÁLJA

2018. JANUÁR 20.
SZOMBAT, PESTI VIGADÓ

SZTÁRVENDÉGEK:
HORGAS ESZTER, LÁSZLÓ BOLDIZSÁR

BUDAFOKI DOHNÁNYI ZENEKAR
VEZÉNYEL: **HOLLERUNG GÁBOR**

HÁZIGAZDA:
HAJÓS ANDRÁS

Jegyek kaphatók: www.aranybal.hu, www.jegy.hu

WWW.ARANYBAL.HU

Aranybál
Budafoki Dohnányi Zenekar

Magyar muzsikuskok a leprikónok földjén

Az Írország dél-keleti részén található kisváros, New Ross évről évre zongorafesztivált rendez, amelyre szép számmal érkeznek látogatók az ország fővárosából és a világ más pontjairól is. A Gramofon beszámolójának írója a háromnapos zongoraünnep meghívott vendég-előadójaként lehetett jelen.

• Tóth Endre / New Ross

A leprikónok azok a kis szakállas, zöld ruhás ír koboldok, akiknek hatalmas arannyal teli üstjük van, ha pedig egy ember elkapja őket, a szabadságuk érdekében szívesen teljesítik a fogva tartó három kívánságát. Elképzelhető, hogy ilyesmi történt egyszer a Wexford és Kilkenny megye határán található New Rossban, vagyis valamelyik helybéli azt kívánhatta az általa elfogott lepriköntől, hogy évente világhíró zongoraművészeket hallhasson a városban. A Barrow folyó partján fekvő, tízezer lelket is alig számláló New Ross lakói tizenkét éve élvezhetik minden szeptemberben a Finghin Collins ír zongoraművész által megálmodott és vezetett zongorafesztivált, amely idén különleges módon témát is kapott: a magyar zongorázás hagyományait vette górcső alá, amelynek érdekében a szervezők magyar muzsikuskokat hívtak meg, akiknek néhány magyar vagy magyar ihletésű darabot is műsorra kellett tűzniük.

A művészeti vezető, Finghin Collins idén az Amszterdamban élő zongoraművészt, Würtz Klárát – aki 1988-ban a Dublini Nemzetközi Zongoraverseny díjazottjai között volt, így a fesztivál vendégei közül is többen emlékeztek még egykori sikeres szereplésére –, valamint a montreáli zongoraversenyen főnyes győzelmet arató Fejérvári Zoltánt hívta meg, továbbá (hogy kamarazenevel is színesítse a repertoárt) Baráti Kristóf és Várdai István, valamint a Londonban élő amerikai brácsás, Jennifer Stumm társult napról napra valamelyik pianistához egy-egy zongorás kvartett erejéig.

A fesztivál magyar ízét természetesen a program mélyítette el, hiszen a három nap során elhangzott Liszt h-moll szonátája (Fejérvári), Bartók Szvitje, Szonátája (Würtz), Tizenöt magyar parasztdal című ciklusa (Collins), Kodály Marosszéki táncok című darabja (Würtz), valamint Kurtág-négykezesek is (Würtz és Collins), ugyanakkor mivel a művészeti vezető nem akart túlzásokba esni, ezért természetesen helye volt a fesztiválon többek közt Beethovennek, Schumannnak és Rahmanyinovnak is.

Sokat gondolkodtam azon, hogy mitől lesz igazán jó, illetve hangulatos egy klasszikus zenei fesztivál. Fontos-e, hogy legyen tematika, a fellépőkön múlik-e minden vagy az számít, hogy milyen kísérőprogramokat kap a látogató? Vagy éppenséggel pont a kevesebb több? Esetleg a festői környezet lenne a legfontosabb? Azt hiszem, nincs egyetlen recept, a megfelelő hangulatot pedig az előadók és a közönség között létrejövő kölcsönhatás tudja igazán garantálni. A New Ross Piano Festival azért is szerencsés kezdeményezés, mivel úgy-

Finghin Collins ír zongoraművész, a fesztivál művészeti vezetője

nevezett „boutique festivalként” – a butikhotelek mintájára – a kis méretet, a családiasságot hangsúlyozza. Egy hosszú hétvégét ölel fel, a koncertek helyszíne a meglepően kiváló akusztikájú Mária-templom (St Mary's Church), a fesztiválon dolgozó jegyszedők, kávé, teát és süteményt kínáló hostok és hostessék pedig mind-mind önkéntesek. A fesztivál gerincét az esti koncertek adják, amelyeken történetesen a meghívott főszereplőknek – vagyis idén Würtz Klárának és Fejérvári Zoltánnak – egyszer sem kellett teljes hangversenyt adniuk, hanem mindegyik esti koncert sokszínűségével gyönyörködtette a hallgatóságot.

Meghívott vendégként, illetve tudósítóként két évvel ezelőtt már ellátogathattam a fesztiválra – akkor is a Gramofon hasábjain, s akkor is Lindner András wexfordi operaélményeivel együtt számoltam be róla. Most láthatóvá vált a változás, amelyet az időkeretek kibővítése és további programok beiktatása eredményezett, ugyanis a sokáig péntek este kezdődő hivatalos nyitókoncert előtt idén már szerdán két jazzkoncertet is hallhatott New Ross közönsége: az Írországon kívül számos nemzetközi jazzfesztiválon fel-felbukkanó Phil Ware (zongora) és Damian Evans (bőgő) déli koncertjét, valamint a Chet Bakerrel és Chris Potterrel is

Forrás: Brilliant Classics

Würtz Klára

együtt muzsikáló, nagyjából nyolcvan albummal büszkélkedhető jazz-zongorista, Enrico Pieranunzi esti fellépését, pódiumbeszélgetéssel egybekötve. Csütörtökön a környékbeli zeneiskolások, vagyis a legfiatalabb zongoristák mutathatták meg tudásukat, péntek délben pedig a 2015-ös Dublini Nemzetközi Zongoraverseny egyik különdíjasa, a feltörekvő fiatal tehetség, Seán Morgan-Rooney adott hangversenyt **Mostly Hungarian...Kodály and more** címmel, amely előtt a helyi iskolásoknak kellett Kodályról beszélnem, rávilágítva a komponista sokoldalúságára, népzene kutatói és zenepedagógiai munkásságára. A fiatal zongoristának magáról kellett pár szót mondania a jelen lévő tizenéveseknek, akiknek a tanára egy rövid énekórát is tartott a jelen lévő osztálynak, amelyen ismert ír dalokat énekeltek szöveggel, majd szolmizálva. Seán Morgan-Rooney műsorát – amelyet a jelen beszámoló írója műsorvezetésével

Forrás: BFZ

Fejérvári Zoltán

egészített ki – Ligeti, Dohnányi, Chopin és Kodály művei alkották, és olyan különlegességek hangzottak el, amelyeket magyar előadók is csak ritkán tűznek programjukra. Így például Dohnányi op. 13-as Winterreigen sorozatának Postludiuma vagy Földes Andor átíratában Kodály Bécsi harangjátéka a Hány Jánosból, illetve néhány feketebillentyűs kánon. Főleg ezt az előadással egybekötött koncertet, de – Kodály halálának ötvenedik évfordulója kapcsán – alapjában véve az egész fesztivált is támogatta a dublini magyar nagykövetség. Meg kell említenem, hogy a közönség soraiban az Angliában élő ausztrál Bartók-kutató, Malcolm Gillies is helyet foglalt, aki a Muzsika folyóirat számára írt beszámolót a fesztiválról.

A délideji koncertek is új szintet hoztak a fesztiválnak, hiszen szombaton a dél-afrikai születésű fortepianista, Kristian Bezuidenhout játszotta egy Paul McNulty-féle 1805-ös Walter kópihangszeren Beethoven, Haydn és Mozart műveit. Az intim hangulatú fortepianojáték mellett a közönségnek mesélt is hangszeréről. A sokoldalú muzsikus, David Greilsammer *Labyrinth* című késő esti programja izgalmasnak ígérkezett – benne C.P.E. Bach, Mozart, Janáček és Ofer Pélz tételeinek szembeállításával –, de a művésznek betegség miatt le kellett mondania a koncertet, így helyette a művészeti vezető, Finghin Collins ugrott be és játszott el néhány Chopin-noktürnöt nemrég megjelent lemezéről. Ez az est talán a fesztivál legmeghittebb pillanatai közé tartozott. Nagy öröm volt számomra, hogy a déli koncertek előtt Finghin Collinsszal beszélgetve a magyar zongorázás hagyományait eleveníthettük fel, beszélve egyrészt azokról a komponistákról, akik fontos zongoramuzsikával gazdagították a zenetörténetet, másrészt olyan pianistákról, mint Fischer Annie, Anda Géza vagy Cziffra György, egy-egy rövid zenei bejátszással megidézve játékokat.

Nagyon szimpatikus része volt a fesztiválnak a fiatalok bemutatása, hiszen a már említett, zeneiskolásokat felvonultató koncert, továbbá Seán Morgan-Rooney fellépése mellett Würtz Klára mesterkurzusa, valamint a huszonegy éves Elizaveta Ukrainskaja koncertje is hozzájárult az új generáció bemutatásához. Utóbbi a 2016-os brémai Európai Zongoraverseny győzteseként kapott meghívást a zsűriben helyet foglaló Finghin Collinstól. Az ő műsora Rameau és Prokofjev mellett a magyar tematikának is adózott, hiszen előadásában Schubert Magyar dallama és Liszt XII. magyar rapszódija is megszólalt.

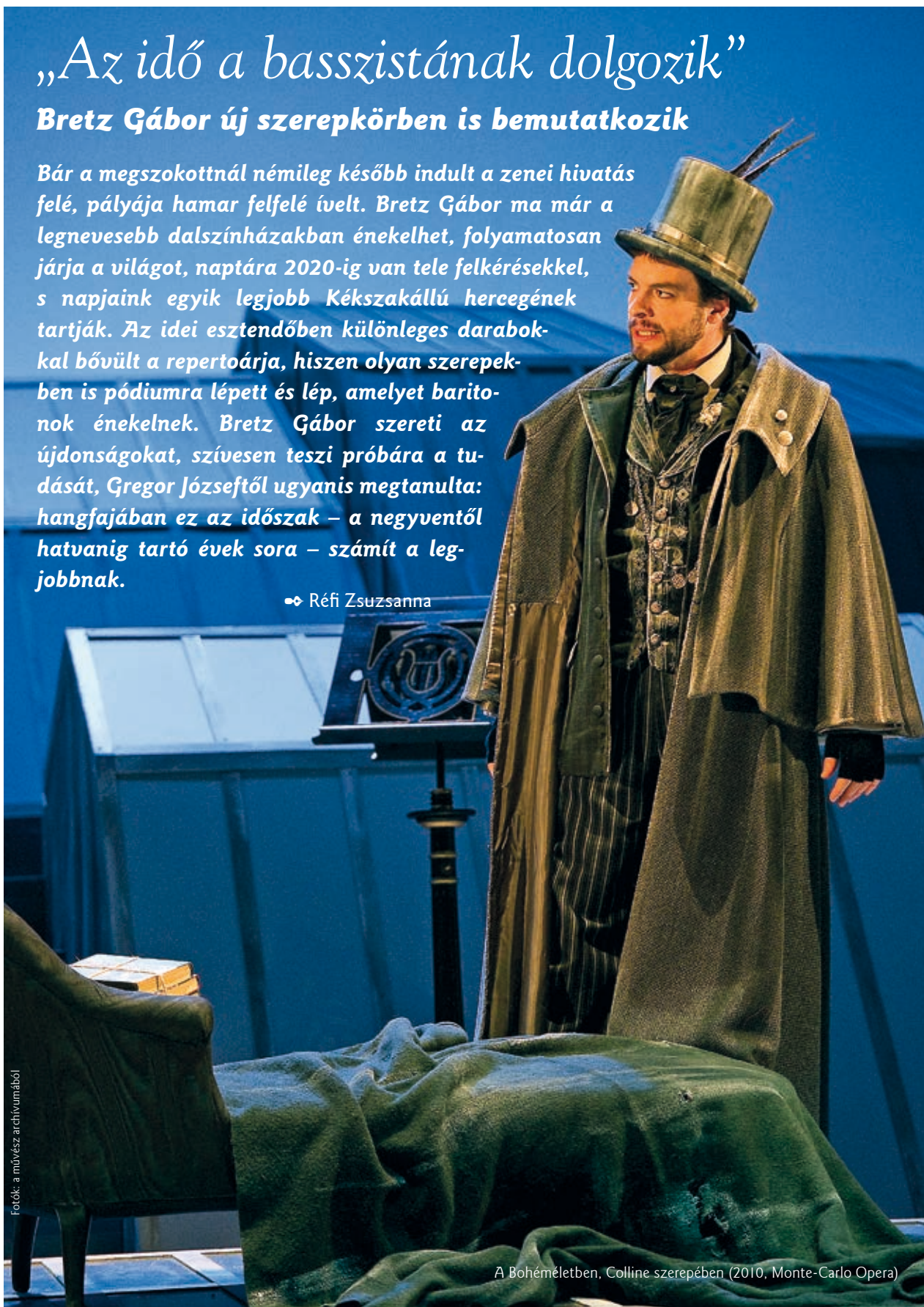
Beszámolómmal nem szándékozok a kritika műfajával keveredni, azonban mindenképp meg kell említenem, hogy a koncertprogramok összeállítása, az előadások színvonala igen csak megüti akármelyik általam eddig megismert klasszikus zenei fesztivál színvonalát. A barátságos helyiek vendégszeretete pedig hozzájárulhat ahhoz, hogy a New Ross-i Zongorafesztivál mielőbb felkerüljön a fesztiválozni vágyó magyar zenekedvelők kulturális térképére is. ■

„Az idő a basszistának dolgozik”

Bretz Gábor új szerepkörben is bemutatkozik

Bár a megszokottnál némileg később indult a zenei hivatás felé, pályája hamar felfelé ívelt. Bretz Gábor ma már a legnevesebb dalszínházakban énekelhet, folyamatosan járja a világot, naptára 2020-ig van tele felkérésekkel, s napjaink egyik legjobb Kékszakállú hercegének tartják. Az idei esztendőben különleges darabokkal bővült a repertoárja, hiszen olyan szerepekben is pódiumra lépett és lép, amelyet baritonok énekelnek. Bretz Gábor szereti az újdonságokat, szívesen teszi próbára a tudását, Gregor Józseftől ugyanis megtanulta: hangfájában ez az időszak – a negyventől hatvanig tartó évek sora – számít a legjobbnak.

◆ Réfi Zsuzsanna

Fotók: a művész archívumából

A Bohéméletben, Colline szerepében (2010, Monte-Carlo Opera)

Gramofon: Akad azért ebben a szezonban egy régi-új szerepe is, Fiescóval ugyanis annak idején még a Los Angeles-i Opera kórusába felvételizett. Azonban nem járt sikerrel.

Bretz Gábor: Igaz, s az volt talán életem leghosszabb hat perce. Ugyanis nemcsak én, hanem a korrepetitor is nagyon izgult, így a négyperces ária igen hosszúvá nyúlt... Kis kezdő voltam akkor, tizenkilenc éves, s borzasztóan szerettem volna bejutni a Plácido Domingo vezette dalszínházba. Olyannyira, hogy a próbaéneklés előtt be kellett írni, ki mikor ér rá, mely előadásokat tudja vállalni, s én húztam egy vízszintes vonalat, hogy bármikor örömmel jövök. Sajnálta is a kórusvezető, hogy nem feleltem meg. Akkoriban kezdtem egyébként komolyabban énekelni, az érettségi után nyelvet tanulni indultam el a tengerentúlra. Először Czövek István foglalkozott velem, s a Los Angeles-i Kodály Kórus tagja lettem. Az akkor már sok éve Amerikában élő operaénekes javasolta, hogy próbáljam meg a dalszínházi felvételit, majd ő irányított Antalffy-Zsíros Alberthez, akivel hazatérésem után kezdtem el tanulni, s szinte egészen a haláláig volt az ének-mesterem. Budapesten aztán következett egy kereskedelmi diploma, majd a Bartók konzervatórium Fekete Máriánál. Két év elteltével pedig a Zeneakadémiára is felvettek Sziklay Erikához, később pedig Sólyom-Nagy Sándorhoz. De a Fiesco-áriával akkor Los Angelesben tényleg kudarcot valótam. Máig emlékszem, hogy az első hangokat követően hogyan ment össze a székében a zsűri összes tagja. Ezt a Verdi-részletet aztán a Zeneakadémián tanultam újra, akkor már Medveczky tanár úr irányításával – operaszakosként ez volt a szeregyakorlatom –, s ebben a szezonban pedig végre színpadra is lépek benne, hiszen jövő februárban beállok a Magyar Állami Operaház Simon Bocanegra-előadásába. Most a felelevenítésnél, gyakorlásnál tartok, s jó énekelni valónak, hálás szerepnek tartom.

G.: Azért gondolom, még nem tett le arról, hogy a Los Angeles-i Operában is egyszer fellépjen...

B.G.: Szerepel a terveim között. Meghallgatáson – már szólistaként – jártam azóta ott, s a próbaéneklés olyan jól sikerült, hogy bízom benne, lesz folytatás. Érdekes meghallgatáskörutat jártam be egyébként 2011-ben, amikor Kékszakkállút énekeltem a Fisher Hallban, Esa-Pekka Salonen vezényletével, három koncerten, s eközben, az ügynököm javaslatára elrepültem San Franciscóba, Washingtonba, Dallasba, Houstonba, Torontóba is. Összesen nyolc dalszínházat jártam végig, s köztük volt persze Los Angeles. James Conlontól – aki akkor az ottani dalszínház dirigense volt – még konkrét szerepajánlatokat is kaptam, ezek a fellépések azonban különböző okok miatt egyelőre nem valósultak meg. Remélem, tényleg fogok még azon a színpadon énekelni. Különös állapot ez, amikor abból áll 24 óra, hogy az ember felszáll a repülőre, beesik egy hotelbe, gyakorol, majd másnap a meghallgatáson megpróbál a legjobb lenni, s ez a mókuserék ismétlődik napokon keresztül. A végére, a MET próbaéneklésére már olyan fáradt voltam, hogy nem is volt energiám idegeskedni. Fel is kértek a Carmen Escamillójára. Több hónapot éltünk 2014-ben New Yorkban a családdal, s szép,

Astrid Weberrel A bolygó hollandi előadásán, Daland szerepében (2011. Klagenfurt)

nyolc előadásból álló sorozatot énekelhettem végig, olyan partnerekkel, mint Roberto Alagna és Elina Garanca. Itt is bízom a folytatásban.

G.: Ennyi rangos dalszínház, ilyen sok fellépés és siker után még mindig van Önben lámpaláz egy próbaéneklésen?

B.G.: De még mennyire! Éppen ez az időszak volt az New Yorkban, amikor hónapokon keresztül nem léptem pódiumra, s csak René Pape covereként üldögéltem a nézőtéren. Amíg a próbaidőszak tartott, nem énekeltem közönség előtt. Amikor aztán két Carmen-előadásom volt Münchenben, rettentően izgultam. Félttem, hogy megszuklik a hangom, hogy nem tudok felugrani az asztalra, szóval mindentől. Ezt a pályát is úgy érdemes csinálni, hogy az ember folyamatosan énekeljen, kapjon visszajelzéseket a publikumtól.

G.: Erről is adott tanácsokat a fiatal énekeseknek? Tavaly nyáron ugyanis mesterkurzust tartott a Crescendo Nyári Akadémián. Mi az, amit át akar adni a növendékeknek? S folytatja majd?

B.G.: Mindenképpen szeretném folytatni, mert mindig is érdeklődtem a tanítás iránt. Szerintem a legfontosabb a jó technikai alap, elsősorban azt kell átadni. A pályán minden erre épül, ennek hiányában vagy el sem éri az adott szintet a tanítvány, vagy csak rövid ideig tud színpadon maradni. S ha ez megvan, akkor eshet szó arról is, miért fontos a folyamatos szereplés.

G.: Az egyik legtöbbet énekelt szerepe a Kékszakkállú. Hol léphetett fel eddig Bartók hőseként?

B.G.: Olyan pódiumokon alakíthattam ezt a figurát, mint a milánói Scala, a londoni Barbican, az Erkel Színház, Kop-

Fotók: a művész archívumából

Stárek szerepében, a Jenufa előadásán (2007, La Scala)

penhága, Stockholm, Bécs, Berlin, Luxemburg. S olyan különleges előadások is akadtak a sorozatban, mint a moszkvai és a szentpétervári fel-lépés Valery Gergiev vezényletével és a Mariinszkij Színház Zenekarával. New York után Portlandben szintén izgalmas produkcióban énekeltem Bartók hőseit. Egy magyar származású üvegfújú művész készítette az előadásához ajtókat, színes, érdekes kompozíciókat, amelyek kiválóan illeltek az adott jelenetekhez. Úgy volt, hogy aztán Londonban is ezt használják díszletként, de végül sajnos nem merték utaztatni a törekeny műalkotásokat.

G.: Nagyon szép kritikákat találtam a Kékszakállú-alakításairól. De a figura kicsit skatulyává is válhat. . .

B.G.: Negyvennél járok előadásszámban. Nagyon jó sokszor énekelni egy szerepet, hiszen akkor tudja az ember minél tökéletesebbé tenni a produkcióját. A történethez azonban hozzátartozik, hogy amikor néhányan átjöttek a MET vezetéséből a Fisher Hallba, hogy meghallgassanak az operában, gratuláltak, később azonban – a saját Bartók-előadásukra – mégsem engem kértek fel. Mindenki kérdezgette tőlem, hogy miért nem engem hívtak, én azonban örültem, hogy nem erre a szerepre kértek fel. Úgy érzem, akkor csak Kékszakállú lennék, én pedig remélem, hogy nagyon sok más figurát is hitelesen keltek életre.

G.: Úgy sejtettem, most Verdi- és Wagner-szerepek következnek, de azt látom, hogy Bellini-művekkel, Meyerbeerrel bővül a repertoárja.

B.G.: Én tényleg mindenevő vagyok. A bel cantóhoz hajlékony hangok kellenek, fontos, hogy erre is figyeljek. Tavasszal egyébként kicsit már jelzett a torkom, amikor az Elektra Orestje, s a hollandi mellett A puritánokkal is foglalkoztam. A három különböző stílus némileg elfárasztotta a hangszalagjaimat. Persze nehéz úgy beosztani a felkéréseket, hogy egy időben csak és kizárólag egyetlen adott korszakkal foglalkozzam. Most gyakorlom a Toscát, a Zakariást, s közben vár rám a Verdi Requiem, no meg a Lohengrin királya. Sőt, emellett egy Jochanaanom is lesz Salzburgban is. De ezek az ember legjobb évei, így hát menni kell és énekelni. Szinte mindenhová örömmel utazom. S persze, bárhol lépek is fel, mindig a legnagyobb öröm az Operaházba visszatérni. Kár, hogy most egy időre bezárt az Ybl-palota. Remélem, ez a szünet nem tart sokáig.

G.: Nagyon ésszerűen, a hangjára, magára vigyázva válogat a felkérések közül vagy néha azért elcsábul?

B.G.: Elcsábulok. Mivel szívesen énekeltem volna már Wagner zenedrámájában Henrik királyt, így nem mondtam nemet a jövő tavaszi, tíz előadásból álló, brüsszeli sorozatra. Csak ezt sajnos a család is megsínyli, hiszen ilyenkor több hétig nem találkozom a feleségemmel, s a hét gyerekemmel. Szinte már mindegyikük iskolás, így nem jöhetnek velem, mint régen, és ennyi időre a nejem sem hagyhatja magára a csokoládéboltunkat, amelyet egy éve nyitottunk. Mindenesetre azt megígértem, hogy inspirációnak hozok egy-két finom belga csokit. Az utazás ezt követően is folytatódik, lesz például egy palermói Kékszakállúm, Schöck Atalával. Sorolhatnám még a helyszíneket s a darabokat, a naptáram ugyanis 2020 tavaszáig van tele felkérésekkel, csak legyen hozzá hangom is!

G.: A Kékszakállút biztosan énekelheti jó sokáig. . .

B.G.: Egyszer azt hallottam valakitől, hogy az idő nekünk, basszusoknak dolgozik, s azt tapasztalom, hogy igaza volt. Ahogy telnek az évek, egyre jobban beleérek a repertoárba – hiszen általában sokkal idősebb figurákat kell alakítanom, mint a tényleges korom. Bár a magam 43 év-

Leporellóként a Don Giovanni előadásán
(2010, Magyar Állami Operaház)

vel most már én sem vagyok olyan fiatal. Gregor Jóska azt mondta nekem, hogy egy jó basszusnak negyventől hatvan éves koráig kell a csúcson lennie, elméletileg hát akkor ennél jobb nem leszek. Remélem, azért visszafejlődni sem kezdek!

G.: Egyre nagyobb a repertoárja, s érdekes darabokkal bővíti, hiszen nyáron *A bolygó hollandi* címszerepét énekelte, decemberben pedig *Scarpiaként* mutatkozik be. Honnan jött az ötlet, hogy ezeknek a figuráknak is a bőrébe bújjon?

B.G.: Régesrég gondoltam már arra, hogy *Scarpiaként* ki kellene magam próbálni, éppen azért, mert ez a szerep nincs olyan magasra írva. A Verdi-hősbaritonok magasabbak, azokkal nem próbálkoznék, de ezzel a Puccini-alakkal talán

sikerrel megbirkózom. A báró szerepe olyan magas, mint mondjuk Escamilloé a *Carmen*ben, de sokkal több és súlyosabb zene. Talán szemléletes példa, hogy a Don Giovanni-ban Leporello két oktávot énekel, Don Giovanni pedig másfelet. S persze, hogy egyszerűbb ez utóbbit végigénekelni... A Figaro házasságában is az a nehéz, hogy komornyikként a darab elején csicseregni kell fent az F-ket, majd a végén, a IV. felvonásban dörmögni lent a mélységben. Egyszerűbb az, ha az ember csak azon a másfél oktávon dolgozik, de intenzíven. A *bolygó hollandi*ban korábban mindig Dalandot énekeltem. Folyton azt kérdezgették tőlem, miért nem *A hollandi* vagyok, hiszen az sokkal érdekesebb karakter. Ezen a nyáron aztán Bajorországban, egy ötezres csarnok közönsége előtt tettem egy próbát. Le kellett skálázni jó mélyre, de egyébként fent kell kukorékolni. Nehéz volt, de szerettem csinálni, s a visszajelzések szerint sikert is arattam. Egyébként Wagnernél a későbbi operáiban eltűnik a bariton, csak mély vagy magas basszusra osztja a szerepeket. Én a magas basszust éneklek, Faszolt vagyok *A Rajna* kincsében.

G.: Ezek szerint a magasságaira nem lehet panasz. És a mélységére?

B.G.: Énekeltem már *Sarastrót*, *Ozmint*, *Senecát*, ezeknél mélyebb szerep alig akad a repertoárban. Persze, tudom, mostanra már el kellett érnem a legjobb állapotomba, de azért úgy vélem, minden szereppel fejlődik az ember, szerintem még érik a hangom. Meglátjuk, mi lesz belőle.

G.: Egyik nyilatkozatában arról beszélt, szereti azokat a rendezéseket, amelyekben minden részlet ki van dolgozva, és a partnerek valóban hatnak egymásra. Azt hittem, jobban élvezi, ha utazó sztárként csak előadásról előadásra jár.

B.G.: Én tényleg azt szeretem a legjobban, amikor négy-öt hetet próbálok. Akkor vagyok ugyanis nyugodt a színpadon, és akkor ül be igazán a szerep. Most *A hugenottákat* próbálva Szikora János sokat nyüzött bennünket, hogy ne csak egy helyben állva énekeljünk, hanem teremtsünk situációt, gondolkozzunk, hogy miről szól a darab, milyen az a figura, akit megformálunk. Így érdemes egy-egy szerepet repertoárra venni. ■

SYDNEY, MILANO, NEW YORK

Bretz Gábor Budapesten született 1974-ben, énektanulmányait 1997-ben kezdte meg a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában, két évvel később pedig felvették a Zeneakadémiára. Az énekművész szak mellett az operaszakot is elvégezte, s 2004-ben szerzett diplomát. Már ezt megelőzően is bemutatkozhatott a Magyar Állami Operaházban, Szokolay Várnászában *Vőfélyként*. Számos hazai és nemzetközi énekversenyen szerepelt sikerrel, 2005-ben az athéni *Maria Callas* megmérettetés nagydíját kapta meg. Már abban az esztendőben debütálhatott a berlini *Komische Oper*ben *Leporellóként*, két évvel később a milánói *Scalában* lépett színpadra, majd a *Salzburgi Ünnepi Játékokon* is bemutatkozott. A *Sydney-i Operaházban* 2008-ban *Don Giovanni*t énekelte, a londoni *Covent Garden*ben pedig a 2013/14-es szezonban debütált *Colline-ként*, s abban az évadban a *New York-i Metropolitan Operaházban* is bemutatkozhatott a *Carmen Escamillo*jaként. Repertoárján szerepel *Mefistofele*, *Figaro*, *Banquo*, *Don Fernando* a *Fidelióból*, *Sparafucile*, *A sevillei borbély* *Don Basillója*, *Sarastro* *A varázsfuvolából*, *Hermann* a *Tannhäuserből*, *Gurnemanz* a *Parsifalból*, *Fülöp király* a *Don Carlosból* vagy *Seneca* a *Poppea* megkoronázásából. Olyan karmesterekkel dolgozhatott már, mint *Daniel Barenboim*, *Gustavo Dudamel*, *Fischer Ádám*, *Valery Gergiev*, *Esa-Pekka Salonen* és *Helmuth Rilling*. Az operaéneklés mellett rendszeres résztvevője a hazai és nemzetközi koncertéletnek, s olyan művekben lép pódiumra, mint *Verdi Requiemje*, *Beethoven IX. szimfóniája*, *Händel Messiása* vagy *Schönberg Gurreliederje*.

Majdnem filmzenék

A német romantika legkiválóbb interpretátorai között jegyzett lengyel származású, de Németországban tanult világhírű karmester, Marek Janowski vezényli a Budapesti Fesztiválzenekar idei harmadik mesterbérleti hangversenyét a Müpában. A szólista a kiváló német hegedűművész, Arabella Steinbacher lesz, aki a zenekritikusok számtalan díját elnyerte már – többek között Bartók 2. hegedűversenyének előadásával, amit éppen Janowskival vett lemezre. Januári koncertjeiken a filmzenék világába repítik a közönséget Korngold Hegedűversenyével és Richard Strauss *Alpesi szimfóniájával*.

Fotó: Peter Rigaud

Arabella Steinbacher: Minden koncert unikális

„Marek Janowski nagyon közeli barátom, szinte a pótapám – árulta el a Gramofonnak a hegedűművésznő –, hiszen tizennyolc éves korom óta ismerem, s azóta folyamatos munkakapcsolat van közöttünk. Ő hívott meg először szólistaként játszani, és a kezdetekkor rengeteg lehetőséget adott nekem arra, hogy kiváló zenekarokkal dolgozhassak. Janowski fontos ember a számomra, ezért mindig örömmel tölt el a vele való közös munka. Korngold Hegedűversenyét még nem játszottuk együtt, úgyhogy nagyon izgatott vagyok.”

Erich Wolfgang Korngoldot a filmzene atyjaként is szokták emlegetni, s ez a ragadványnév a Hegedűverseny hallatán is okkal cseng a hallgató fülében. A művésznő így mesélt a darabról: „Régóta ismerem ezt a művet, de csak hat éve kezdtem vele dolgozni. Bevallom, eléggé izgultam az első előadás előtt, hiszen a zeneirodalom igen egyedi darabjáról van szó, ami sokban különbözik az általános hegedűrepertoártól. Korngold egy komoly és sikeres osztrák

komponista volt, aki 1934-ben kezdett a Warner Bros.-nak dolgozni, s a következő négy évben két világ között élt. Az Anschluss után azonban zsidó származása miatt kénytelen volt végleg emigrálni. Filmzenéivel hatalmas sikereket aratott Amerikában, de nagyon hiányzott neki a koncerttermi komponálás, amihez Hitler bukása után azonnal vissza is tért. Ekkor született a Hegedűverseny, amit varázslatossá tesz a filmzenék tagadhatatlan lenyomata. Ugyanakkor a concerto – és Korngold stílusának – hatása is erősen érezhető szinte minden utána született hollywoodi zenében, ezért mai füllel és ismeretekkel igazán érdekes élmény találkozni ezzel a darabbal. Álmodozó és nagyon romantikus, éppen ezért imádom játszani.”

Strauss *Alpesi szimfóniája* egyike a zenetörténet legnagyobb szimfonikus zenekari kihívásainak: az eredeti partitúra 125 muzsikust jelöl szükséges előadói létszámként. Bár ez a mű talán

kevésbé idézi fel számunkra a filmzenéket, a szerző vezényelte 1915-ös ősbemutató után bőven akadtak, akik – negatív kritikaként – annak titulálták a kompozíciót, vállaltan sokszínű és láttató erejű programzenei karaktere miatt. A lemezfelvételeiről is híres Janowski egyik fontos munkája az *Alpesi szimfónia* felvétele, melyet 2008-ban készített a Pittsburghi Szimfonikusokkal. Hazánkban sajnos ritkán vállalkoznak a darab előadására – Pécsen január 15-én fog először elhangozni, három budapesti koncert után ugyanis a Kodály Központban is színpadra kerül a produkció.

„Minden koncert unikális, akkor is, ha az ember több egymást követő estén ugyanazt a műsort játssza. Más a közönség, s így a termet betöltő hangulat is. A zenészek és én is minden alkalommal eltérő érzésekkel, más-más élmények hatása alatt állunk színpadra, ezért máshogy is játszunk. Izgalmas repülés részesei vagyunk minden koncerten, hiszen a színpadra lépés pillanatában sosem tudjuk, hogy mi fog történni aznap este.”

Minden napra új élmény!

Ajándékozzon karácsonyra Müpa-utalványt!

SONA JOBARTEH

BUDAPESTI
WAGNER-
NAPOK

DIANNE
REEVES

PÁTKAI
ROZINA
és MINKA

6

BOBBY
McFERRIN

SOPHIE BROWN
& THE
BLAHLUISIANA

A
NÉPZENE
ÜNNEPE

LÓCI JATSZÍK

SZABÓ BALÁZS
BANDAJA

15

TELEMANN:
BROCKES-
PASSIO

ÚJÉVI KONCERT

RÉGIZENE
FESZTIVAL

JAZZ
SHOWCAS

RECIRQUEL
ÚJCIRKUSZ
TÁRSULAT

LARS
VOGT

és a ROYAL
NORTHERN
SINFONIA

PIOTR
ANDERSZEWSKI
és a SKÓT
KAMARAZENEKAR

24

A Müpa saját rendezésű előadásaira elköltött minden 10 ezer forint után 1000 forint értékű ajándékutalványt adunk!
Az ajánlat 2017. november 22-étől 2017. december 23-ig érvényes.

mupa.hu

Perényi-születésnap és ősbemutató Csalog Gáborral

Fotó: Hrotkó Bálint

Perényi Miklós január 5-én ünnepli 70. születésnapját, mégpedig a Concerto Budapesttel, a Zeneakadémia Nagytermében. A Dvořák és Schumann műveiből összeállított programot másnap megismétlik, a zenekar számára ez az este azonban jóval nagyobb kihívás lesz: az ünnepi koncertet ugyanis Kondor Ádám Zongoraversenyének ősbemutatója követi majd. A Rác Zoltán vezényelte darab zongoraszólamát Csalog Gábor játssza.

Csalog Gábor: Kondor Ádámot generációknak egyik legkomolyabb és legelmélyültebb zenei elméjének tartom

A zongoraművész nevéhez szinte megszámlálhatatlan kortárs zenei koncert és bemutató fűződik. Hosszú idő óta rendszeresen játssza Kondor Ádám műveit is: „Magamnak érzem az ő zenéjét – csakúgy, mint a hozzám közeli szerzők (élők vagy holtak) bármelyikét. Efféle közelség nélkül nem is kezdenék el megtanulni egy művet sem. Habár én mindenevő vagyok, de azért válogató is. Az ő esete velemrészben életkori okok miatt is alakult így: Ádám alig pár évvel fiatalabb nálam. Generációknak egyik legkomolyabb és legelmélyültebb zenei elméjének tartom. Ezen felül a stílus, amit Kondor zenéje képvisel, engem mélyen megérintett, sőt inspirált is egy időben, hiszen sok hasonló eszményünk van zenei és egyéb kulturális kérdésekben is. Korábbi évtizedeinek posztmodern műveire figyeltem fel, követtem stílusváltozásait, több művét is bemutattam. Különösképpen megszerettem a hatalmas méretű, 2004-ben írt klarinét-zongoraművét, a *Variation of a double*-t: ezt a korszak legjobb zenéi között tartom számon. Szeretném is még eljátszani Klenyán Csabával, pár sikertelen és sikeres próbálkozás után is. Azután ott van a *Partita*, amit Varga István csellista barátommal mutattunk be. Igen érdekes, semmire sem hasonlító mű. Fura emlékem van ez utóbbi előadásáról: nem is egészen értem utólag, mi, s hogyan történt – csak arra, hogy valami számomra fontos dolog. „Persze a zenét az ember nemcsak az értelmével fogja föl.”

A lehető leghitelesebbeként tartjuk számon azokat a bemutatókat, melyeknek előadója személyes kapcsolatban áll a zeneszerzővel. Rengeteget tehet hozzá a művek interpretálásához az, ha a hangszerjátékos ismeri az alkotó sze-

mélyiségét, gondolkodását, gesztusvilágát. Csalog Gábor elmondása alapján ezzel kapcsolatban is a legjobbakra számíthatunk a januári bemutaton: „Mint sok más kortárs szerzővel, Ádámmal is személyes munkakapcsolatom van. Sőt, velem még ezen is túllépő baráti levelezőviszonyban vagyok régóta, amit az sem szakított meg, hogy ő közben évekig Thaiföldön élt. És akkor jön még egy harmadik aspektus: zeneszerzői életem elején, hét-nyolc éve éppen tőle kaptam a legtöbb biztatást, a legmélyrehatóbb kritikákat vagy épp hasznos irányjelzőket műveim elhangzása után.”

A zongoraművész nemrég kezdett el mélyebben foglalkozni a zongoraversennyel, s bár még nem jutott el a teljes megértésig, néhány gondolatban összefoglalta, mire számíthat majd a Zeneakadémia közönsége: „Virtuóz jellegű mű, ennyi biztos. De a dolog ravasz, mert a háttérben láthatatlanul meghúzódik egy második, „segítő” zongoraszólalom. (Egyfajta mankó, ha szegény zongorista nem tudna annyi hangot eljátszani, amennyit a szerző elképzelt.) Mostanában diplomázott remek volt diákom, Andor Krisztián vállalta ezt a szólalomot. A szólószólalommal ezzel együtt alkot egy szövedéket, mely remélhetőleg sziporkázik majd. Krisztián számára hálátlan a feladat, hiszen ő közben láthatatlan lesz. Bizonyos szempontból kézre áll a darab, más szempontból pedig egyáltalán nem. Ez nem baj, sőt: van egy rejtélyes rétege a műnek. Sok minden csak a Concertóval közös próbákon dől majd el. De a dolognak ez a része számomra csak a koncertet megelőző napokban állhat össze, a zenekarral való közös próbákon. Izgalmas lesz.”

Honvéd Férfikar

KODÁLY ÉS A KÖLTÉSZET

2017. december 8. 19:00

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

jegy.hu

HELYSZÍN:

Magyar Tudományos Akadémia Díszterme
Budapest, V. ker. Széchenyi István tér 9.

VEZÉNYEL:

Dr. Hoppál Péter,

Riederauer Richárd,

Strausz Kálmán

Jegyek válthatóak a jegy.hu oldalon
WWW.HONVEDFERFIKAR.HU

Fabábok, mesevilág, Harry Potter

A Budafoki Dohnányi Zenekar téli hangversenyein szobrok és fabábok elevenednek meg, beléphetünk a mesevilágba, sőt, akár Harry Potterrel is kalandozhatunk. Mindehhez nemcsak a zene, hanem a látvány is a közönség szolgálatába áll majd a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben.

Foto: Szigeti László

Feledi János saját társulatával mutatja a Respighi koreográfiát

Február 16-án *Suppé Szép Galathea* című operettjét mutatja be a zenekar Gábor Sylvie, az operaház játékmesterének rendezésében, a nem mindennapi koncert második felében pedig Bartók fából faragott királyfija kel életre Cakó Ferenc homokgrafikáján. Az esten az együttes vezetője, Hollerung Gábor vezényel, csakúgy, mint azon a pontosan két hónappal korábbi koncerten, melyen John Williams Harry Potter-szvitjét és a *La boutique fantasque*-ot játssza majd a zenekar. Utóbbi műre, melyet Ottorino Respighi állított össze Rossini zongoraműveinek saját hangszerelésű változataiból, Feledi János készít koreográfiát – őt kérdeztük az előadás kapcsán:

„Két éve, a *Róma fenyői*-produkció előkészítésénél szorosan összefonódott a munkánk Hollerung Gáborral, ugyanis elvárta, hogy nagyon pontosan és a részletekre figyelve koreografáljak. Respighi műve rendkívül kifejező, egészen konkrét képeket jelenít meg, ezért nem szeretttük volna, ha kicsit is a zene ellen dolgozom. Szerencsére mindketten nyitottan álltunk egymás munkájához és a lehető legjobb eredményre törekedtünk, így magától értődő volt a folytatás. A decemberi produkció ötletét Gábor vetette fel, a koreográfiához pedig szabad kezet adott. Körülbelül fél éve kezdtünk el közösen gondolkodni a témán, azóta pedig folyamatosan hallgatom a zenét. A hosszú ismerkedés rengeteg inspirációt adott: a muzsikának minden évszakban más-más színe volt, más dolgok jutot-

tak eszembe a hallgatása közben. Lassú érlelő folyamat eredményeképp alakult ki tehát a táncok karaktere, dramaturgiája. De természetesen szoktam és szeretek klasszikus zenét hallgatni anélkül is, hogy koreografálnék rá – lehetetlen színvonalasat alkotni úgy, hogy nem szeretjük a munka alapanyagát.” – mondta el a Gramofonnak a koreográfus, aki a produkciót saját társulatával, a Feledi Project-tel állítja színpadra. Az együttes 2010-es alakulása óta számos egész estés darabot készített, amelyeket sikerrel játszanak Budapest színházaiban és hazai, illetve nemzetközi fesztiválokon. Koreográfiaikban egyedi módon ötvöződnek a klasszikus balett mozdulatok a modern, kortárs tánc elemeivel.

„*Varázsbútik* helyett egy kicsit másra, *Varázsdobozra* fordítottam le a címet.

A mű eredeti helyszíne egy játékbolt, ahol rengeteg baba van. Annak érdekében, hogy a zenekar a színpadon foglalhasson helyet, egy alternatív megoldást találtam a Müpa teljes színpadának berendezésére: egy egyszerű díszletem, azaz egy szekrény képezi az átjárót evilág és a mesevilág között – a történet tehát egy varázsdobozban játszódik majd. A főszereplő kisfiú ebbe a szekrénybe lép be, és az ottani világban rengetegféle babával találkozik. Útja során első látásra beleszeret egy spiccbabába, akiért sok-sok kalandot átélve kell megküzdenie.”

Feledi János munkáira az erős drámaiság jellemző, produkcióiban általában nehéz létkérdéseket jár körül. Respighi darabja ezzel szemben egy ártatlan, *happy end*-del végződő mese. „A *Varázsdoboz* világa valóban egészen más, mint azoké a zenéké, amelyekkel eddig dolgoztam. Kánkántól a mazurkáig számos karakter és stílus megtalálható a darabban, ami lehetőséget ad a teljes táncos paletta felvonultatására. Izgalmas és örömteli kihívásként élem meg ezt a munkát. Elsősorban a gyerekeknek és az ifjúságnak szánom a darabot, de természetesen a felnőttek számára is ugyanolyan élményekkel és tanulságokkal szolgálhat. A babák változatos karaktervilágában mindenki magára tud ismereni, a mesevilág pedig kortól függetlenül megérinti valamennyi ember szívét. Azt hiszem, a nézők őszintén fognak majd drukkolni a kisfiúnak, hogy megtalálja szíve-választott spiccbabáját.”

**concerto
BUDAPEST**
zene szenvedéllyel

MOZART-NAP

2018

03.04.

ZENEAKADÉMIA / 2018. MÁRCIUS 4., VASÁRNAP

MOZART kimeríthetetlen repertoárja egy újabb nagy volumenű rendezvény létrehozására inspirálta **Keller Andrást** és a **Concerto Budapestet**: a zenekar egész napos koncertsorozattal kíván adózni a nagy mester előtt. A MOZART-NAPON kora délelőttől az esti óráig a legkiválóbb szólisták, kamaraalakulatok és szimfonikus zenekarok tolmácsolják a komponista életművének legszebb darabjait.

Szólószerepben üdvözölhetjük a skandináv régió egyik legtehetségesebb hegedűsét, az Arctic Filharmonikusok vezetőjét **Henning Kragerud**-t, a londoni Guildhall School of Music tanárát, **Alexander Janiczeket**, közreműködik a többszörösen díjazott **Rost Andrea**, **Bogányi Gergely** és **Várjon Dénes**, továbbá a **Vashegyi György** vezette **Orfeo Kamarazenekar** és a **Liszt Ferenc Kamarazenekar**.

További részletek: www.concertobudapest.hu

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

ZENEAKADÉMIA
KONCERTKÖZPONT

Az Egri&Pertis duó és Philippe de Chalendar Miskolcon

A Miskolci Szimfonikus Zenekar először rendez Budapesten saját mini-koncertsorozatot, melynek első estjén, december 3-án az Olasz Kultúrintézetben Brahms és Schumann művei hangzanak majd el. A hangverseny szólistája a 2016-os Liszt Ferenc Nemzetközi Zongoraverseny III. helyezettje, Leon Bernsdorf lesz. A programot másnap este a miskolci közönség is meghallgathatja, számukra azonban a téli kínálatból talán még érdekesebb lehet az a januári 18-i koncert, melyen a zenekar Philippe de Chalendar karmestert és az Egri&Pertis Zongoraduót látja vendégül.

Egri & Pertis: „Magyarországon is egyre több város növi ki magát kulturális szempontból”

A művészpár az ismertebb darabok mellett előszeretettel mutat be ritkaságokat is. A miskolci koncerten a három „sláger”, Mozart briliáns Esz-dúr kettősversenye (az első versenymű, amit a duó – még főiskolásként – zenekarral játszott), az Állatok farsangja és Liszt *Rákóczi indulója* mellé különleges színpolitiként Széchényi Imre gróf *Magyar ünnepi indulóját* illesztették. A műsorról a duó tagjait, Egri Mónikát és Pertis Attilát kérdeztük.

Pertis Attila: „A koncert koncepciója teljesen rendhagyó: a szokásos nyitány-versenymű-zenekari mű-felépítés helyett a zenekar úgy tervezte a műsort, hogy mi végig aktív szereplők legyünk, vagyis a két versenymű kiegészítéseként duó-darabokat kértek. Így esett a választásunk Lisztre és barátjára, Széchényi Imre grófra, aki nem más, mint Széchényi István unokaöccse. (Édesapja, Széchényi Lajos a bátyja volt Széchényi Istvánnak.) Széchényi Imre darabjait 2016-ban fedeztük föl magunknak egy véletlenül meghallgatott rádióriportnak köszönhetően. Ebben egy kései leszármazott, gróf Széchényi Kálmán mesélt e különleges, kettős pályafutású (politikus és zeneszerző) rokonának feledésbe merült

munkásságáról, melyről ő is csak nemrég, egy naplóbejegyzésből szerzett tudomást. Odaadó kutatómunkájának köszönhetően több mint száz mű – közte több négykezes – került elő hazai és nemzetközi könyvtárakból. Ezt hallván felvettük vele a kapcsolatot, és mindjárt kottát is kaptunk tőle. Széchényi Imre érdekes, sokszínű szerző, műveit nemcsak Magyarországon, hanem Olaszországban, Svájcban és Ausztriában is előadtuk, és mindenütt lelkesen fogadták. Ízléses, magyaros hangvételű szórakoztató szerzeményei mellett gyakran tűzzük műsorra az *An Mariette című darabját, ami elmélyült, merész és szenvedélyes zene, több helyen Wagnerre és Liszt szimfonikus költeményeire emlékeztet, anélkül, hogy bármelyiküket utánozná. Magyar ünnepi indulója minden bizonnyal üdítő meglepetés lesz a miskolci közönségnek.”*

Egri Mónika: „Mivel évtizedek óta Bécsben élünk, gyakran kérdezik tőlünk, látunk-e különbséget a magyar és az ausztriai zenei élet között. Komoly különbségeket korábban észleltünk, de Magyarország az utóbbi években óriási változáson ment át. Ami régebben feltűnt itthon, az a Budapestre való koncentrátság volt, Ausztriában sokkal inkább eloszlik a zenei élet a különböző városok, sőt falvak között. Mostanában nagy örömmel látjuk, hogy Magyarországon is egyre több város növi ki magát kulturális szempontból, ez pedig jelentősen gazdagítja az itthoni zenei életet.”

P. A.: „A Miskolci Szimfonikus Zenekarral először Mendelssohn Kettősversenyét játszottuk Budapesten, Kovács László vezényletével, de ennek már sok éve. Egy személyes emlékem is fűződik hozzájuk: még gyerekként, a legelső zenekari fellépésem egy hivatásos együttessel épp a Miskolci Szimfonikus Zenekarral történt, Mura Péter vezényletével, akit én Fischer Annie legendás versenymű-koncertfelvételein keresztül ismertem meg. Így őszintén örülök, hogy 2018-ban – ezúttal Philippe de Chalendar vezényletével – ismét velük zenélhetünk majd a közönségnek!”

Ütős este a Kodály Központban

Egy magyarországi bemutató a fő attrakciója a Pannon Filharmonikusok január 11-i koncertjének: Vajda Gergely *Drums, drums, drums*, azaz „Dobok, dobok, dobok” című versenyműve hangzik majd el először itthon, a szerző vezényletével. De nemcsak a főfogásért érdemes ellátogatni a koncertre, hiszen a mellé válogatott művek – Kurt Weill szvitje a *Koldusopera* alapján, Stravinsky D-dúr vonóscserecse és Hindemith *Koncertzenéje* – mind ritkaságszámba mennek a hangversenyéletben.

Vajda Gergely ütődobra, nagydobra és drumsetre írt versenyművet

Vajda Gergely másfél évtizede főként az Egyesült Államokban tevékenykedik, így a *Drums, drums, drums* is ott hangzott el először, európai bemutatójára pedig 2017 májusában került sor a Frankfurti Rádiózenekar közreműködésével. Más ütős koncertok általában tíz-húsz, vagy akár negyven ütőhangszert is alkalmaznak, a zeneszerzők minél több hangszínt igyekeznek felvonultatni. Vajda Gergelynek azonban más célja volt a három ütőhangszerre és zenekarra írt darabbal, melyben egy ütődob, egy nagydob és egy drumset, azaz dobfelszerelés a főszerep: „A mű megírására az a kíváncsiság vezetett, hogy vajon milyen hangzást eredményez, ha a dobfelszerelés valamennyire eltakarja a háttérben zajló zenei történetet. Mondhatnánk úgy is, hogy a zenekar ki van fordítva önmagából, hiszen az ütősök egyébként hátul szoktak ülni, itt azonban a ritmus a zászlóshajó, a dallamok és harmóniak pedig csak mögötte hallhatók. A dobfelszerelésre támaszkodva stiláris utalások is szerepelnek a darabban a rockzenére és más könnyűzenei műfajokra. De oly módon is fontos szerepet játszik a hangszercsoport, hogy a másik két szólóhangszer imitálja a rajta megvalósítható játékmódot. A darab négy tételéből egyet csak a szólóhangszerekből álló trióra írtam, a többi pedig különböző ütős játékmódokról kapta a nevét. Az

első tétel címe például »Tucci-tucci« – a fiaimtól kölcsönöztem ezt a kifejezést, amellyel a rádióban hallható zenéket szokták illetni.” A dobfelszerelésen Borlai Gergő fog játszani a Kodály Központban, aki az amerikai bemutató szólistája is volt. A nagydob mellett a Pannon Filharmonikusok ütőhangszeres zenésze, Góth Tamás áll majd, az ütődobos szólista pedig Joó Szabolcs, a Nemzeti Filharmonikusok tagja lesz.

Az est programja valóban nem mindennapi, minden egyes elhangzó mű különlegességnek számít. Vajda Gergelyt a műsor-összeállítás koncepciójáról is megkérdeztük: „A programot azon gondolat alapján állítottam össze, hogy minden elhangzó mű a zenekar más-más szekcióját mutassa be. Kurt Weill *Koldusopera*-szvitje fúvósokat, illetve néhány ütőhangszert foglalkoztat. Hindemith művében csak vonósok és rézfúvósok játszanak, az én darabomban pedig az ütősök vannak előtérben. Talán Stravinsky D-dúr koncertójának hangzása a legmegszokottabb a közönség számára, hiszen ebben csak vonósok játszanak. A zenekar tehát összetevőire bomlik, és a hallgatónak alkalma nyílik kicsit közelebből megvizsgálni az egyes szekciókat. Érdekes megfigyelni, hogy mit tud kezdeni egy zeneszerző egy hiányos zenekari hangzással.”

A zeneszerző-karmester egyszer azt nyilatkozta magáról: „a reptéren vagyok otthon”. Folyamatosan ingázik a két földrész között, s bár a zeneszerzéshez állítólag nyugalom és ihletadó környezet kell, neki így is van energiája komponálni. „Annak, hogy karmesterként sűrű a programom, és sokat utazom, van egy igen pozitív hatása a zeneszerzésre: nem hagyja, hogy sokat írjak. Ha valakinek túl sok ideje jut a komponálásra, könnyen előfordul, hogy kevésbé erős ötletek is megvalósulnak a keze alatt – pláne, ha a darab rendelkezésre készül. Még Beethovennel is előfordult ez annak idején: az *István, a király* nyitány például – el kell ismerünk – kevésbé sikeres, mint a többi. Amikor eszembe jut egy ötlet, sokszor hónapokig nem tudok sort keríteni a megvalósítására, ezalatt azonban érik, formálódik bennem az anyag, és mire leírom, a legtöbb kérdéses pont kikristályosodik számomra. Így volt ez a *Drums, drums, drums* esetében is: másfél évig foglalkoztatott a téma, mire elkezdtem írni. Ebben az életformában persze fontos segítség a számítógép is, amin minden anyagot tárolok, és bárhol, bármiikor elővehetem akár feljegyzés, akár komponálás céljából.”

Ludas Matyitól a Szent Gellért oratóriumig

Elégedetten zárhatja a 2017-es évet a Szegedi Szimfonikus Zenekar, hiszen az utóbbi hónapokban két kortárs CD-vel is gazdagította a hazai lemezkínálatot. Nyáron Tóth Péter két éve bemutatott oratóriumát vették fel a szegediek, a karácsonyfa alá pedig már bekerülhet első gyermeklemezük, a Ludas Matyi című zenés játék.

Gyüdi Sándor művészeti vezető, karmester Tóth Péter *Szent Gellért* oratóriumának felvételéről beszélt a Gramofonnak: „Zenekarunk mindig is fontosnak tartotta, hogy új művek írására inspirálja – akár megrendelőként – a magyar zeneszerzőket, ezért minden évadban szerepelnek műsorunkon ősbemutatók is. Ugyanakkor azt tapasztaljuk, hogy az új alkotások nem könnyen kerülnek be más zenekarok repertoárjába, mi pedig nem tehetjük meg, hogy egymást követő évadokban újra meg újra előadjuk őket. Ezért merült fel bennem, hogy olyan alkotással kellene előállnunk, melynek műfajánál, témájánál fogva a koncertélet rendes menetén túl más előadási alkalmak is lehetnek. Évek óta közreműködői vagyunk a

Gyüdi Sándor: „Az oratóriumban bariton szólistaként megszólal maga Gellért is”

szegedi Szent Gellért Fesztiválnak – ez adta az ötletet, hogy a Szeged-Csanádi Egyházmegye első püspöke, az első magyar szentek egyikeként tisztelt vértanú emlékére vokálszimfonikus alkotás szülessen. Dr. Kiss-Rigó László megyesi püspök úr a kezdeményezés mellé állt, sőt, az egyházmegye vált a darab megrendelőjévé. A mű megírására Tóth Pétert kértük fel, akinek több zenekari darabját is bemutattuk már, színházunk pedig gyermekeknek írt operáját állította sikerrel színpadra. A komponista kitűnő dramaturgiai megoldást választott: egy, a szent tiszteletére bemutatandó latin mise kórusra és zenekarra írt tételei, valamint egyéb egyházi szövegekre és népi imádságokra írt szakaszok között bariton szólistaként megszólal maga Gellért is. Elmékedései, vallomásai, imádságai életének különböző szakaszaihoz kapcsolódnak. Az első előadás a 2015-ös Szent Gellért Fesztiválon nagy sikert aratott, azóta többször is elhangzott az oratórium. Nyár elején az ősbemutató fellépőivel, Szélpál Szilveszterrel, a Vaszy Viktor Kórusral és a szimfonikus zenekarral elkészítettük a hangfelvételt, ami éppen a 2017-es fesztiválra jelent meg.”

A Szegedi Szimfonikus Zenekar rendkívül színes évadba kezdett ősszel, melynek téli programjairól az együttes igazgatója, Lukácsné Gyöző mesélt: „Decemberben megjelenik az első gyerekeknek szóló CD-nk, amelyen a Balogh

Sándor-Lukácsné Gyöző szerzőpáros Ludas Matyi meséje nyomán készült zenés játéka hallható. A megjelenés szervesen illeszkedik a zenekar munkájához, hiszen ebben a magyar városban kerül legtöbbször színpadra kicsiknek szóló szimfonikus zenemű. A télutó és tavaszéle gyermekprogramjain Ludas Matyi történetével és az öt megszemélyesítő hangszerekkel lehet majd ismerkedni. Emellett persze lesznek beavató koncertjeink, és továbbra is keressük a tehetséges szegedi muzsikuszereket, hogy lehetőséget adhassunk nekik a zenekarral való közös játékra.

A felnőttekről sem feledkezünk meg: az új év első hétvégéjén két alkalommal is vidám programmal – mondhatnám: zenei paródiaműsorral – jelentkeztünk. Ezúttal zenekarunk kiváló szólistái játsszák majd a főszerepet, egy kicsit más arcukat mutatva, mint amit a bérletes hangversenyeken megszokhattuk tőlük.

Januárban Beethoven-estet tartunk Kovács János karnagy úr irányításával, februárban pedig a francia zene bűvöletébe vonjuk közönségünket Dukas, Poulenc és César Franck műveivel, Gyüdi Sándor vezetésével. Vasárnapi matinéinkon zenében szólal meg a természet, de még az asztrológia sem marad ki a programunkból, hiszen M. Kecskés András pantomimművész közreműködésével a planétákra is elutazunk.”

„Mozartnak köszönhetem, hogy életemet a zenének szenteltem”

A fenti, Csajkowskijtól származó mondat szolgál a Duna Szimfonikus Zenekar december 8-i koncertjének mottójául. A Duna Palota Színháztermében rendezett hangversenyen ugyanis az orosz romantikus szerző művei mellett Mozart két kürtversenye hangzik majd el. Talán most meglepődött az olvasó: de hisz neki csak egy kürtversenye van: a híres Esz-dúr!

Ez csupán félígazság, Mozart ugyanis elkezdett dolgozni egy nagyszabású E-dúr versenyművön is, amit sajnos gyorsan félbehagyott. Dénes István zeneszerző-karmester azonban hosszú és küzdelmes munkafolyamat eredményeképp befejezte a művet, és 2017-ben meg is jelentette egy német kiadónál. A magyarországi bemutató szólistája Nagy Miklós kürtművész lesz, aki inspirációjával nagymértékben hozzájárult a darab meg-, illetve újjászületéséhez. Az E-dúr kürtversenyről és a vele kapcsolatos munkáról Dénes István számolt be a Gramofonnak

„Mozart E-dúr kürtverseny-töredékével (KV494/a) – melyre akkori kürtös évfolyamtársam, Magyar Imre hívta fel a figyelmemet – először főiskolás koromban találkoztam. Mint fiatal komponistát természetesen izgatott a kiegészítés, a befejezés lehetősége, de akkoriban megoldhatatlannak tűnt számomra ez a feladat. 2004-ben megváltozott a helyzet, amikor a kiváló, szinte korlátlan hangszertechnikával rendelkező Nagy Miklóssal megismerkedtem. Az ő inspiráló játéka által sikerült a gátlást, kétséget és a tekintélytiszteléből fakadó korlátokat legyűrni, és Mozart zeneszerzői műhelyének közelébe férközni. Nyilvánvaló, hogy – az ismert kürtversenyeihez képest – ebben az esetben egy monumentálisnak ígérkező munkába fogott bele: a 65 ütemes expozíció méretében a zongoraversenyekével vetekszik. Mind a mai napig érthetetlen, és valószínűleg örök rejtély marad, hogy miért is szakadt félbe ez a munka.

Az E-dúr kürtversenyből összesen 91 ütem maradt ránk: egy 65 ütemes zenekari bevezető és 26 ütemnyi szóló kürt, a 82. ütemtől már megszakadt kísérettel. Az expozíciót közelebről szemügyre véve izgalmas rendezőelvet és a monumentalitás feltételezhető okát fedezhetjük fel: a 3-as szám, mint a szabadkőművesség rejtett szimbóluma döntő szerepet játszik a témák, ütemek elrendezésében, és az ismétlésekben is. Mint a későbbi Varázsfuvolában a híres »Dreimalige Akkord«-dal, talán itt is egy titkos beavató-ünnepség részesei lehetünk. Kilencven évvel később Verdi Aidájában – Mozarthoz hasonlóan – a misztériumok lényege a háromszori ismétlésekben rejlik.

A szóló kürtszólóban Mozart elképesztő merészsége nyilvánul meg: a hangszer akkori lehetőségeit mind ritmika, mind hangkészlet területén maximálisan kihasználja. Mintha egy mindaddig nem is sejtett dimenzióba akarná vinni a hallgatót. Ez akkoriban a szólistának és a közönségnek is nagy kihívást jelentett volna – talán ez lehetett a be-

Forrás: www.istvandenés.eu

Dénes István: „Örök rejtély marad, hogy miért szakadt félbe az E-dúr kürtverseny komponálása”

fejezhetlenség egyik oka. Mozart még éppen elvezet minket a domináns hangnembe, ezzel feladva a leckét az utókornak.

A sokféle ajánlott kadencia inspirálhat minket Mozart gondolatainak továbbszövéséhez, melyek akár a 21. század zenei nyelvezetéig is elvezethetnek. 231 év távlatából nehéz eldönteni: mit szabad, mi az időszerű, mit enged meg a korszak, melyik kor szellemének kell engedelmessé válni? De ha a zene felhangzik, az Idő összeolvad egy pillanatban, az Akkor és Most elválaszthatatlan egységgé válik. A kezdetben felvetett »befejezhetlenség dilemmája« így az előadóművészet nagy paradoxonjába torkollik: minden előadás egyszeri és megismételhetetlen, éppen ezért állandó ismétlésre van ítélve.”

Kodály-megemlékezések a Honvéd Férfikarral

Idei bérletes sorozatának első két koncertjét Kodály műveiből állította össze a Honvéd Férfikar. December 8-án az MTA Dísztermében Kodály és a költészet címmel adnak hangversenyt, melyen meghívott karnagyként Hoppál Péter államtitkárt látják vendégül – erről, valamint jövő évi programjaikról beszélt a Gramofonnak Strausz Kálmán, az együttes vezető karnagya.

„Novemberi hangversenyünkre *Kodály és a népzene* címmel olyan műsort állítottunk össze, ami rávilágított a zeneszerző népzene ihlette férfikari műveinek változatos megoldásaira: a dalmfeldolgozásokra, illetve a népzeneben megismert hangrendszerek fejlesztésére és használatára. Talán ennél is izgalmasabb témájú a sorozat második koncertje, a *Kodály és a költészet*, hiszen a mester ebbéli tevékenysége rendkívül szerteágazó volt. Komoly technikai és zenei kihívást jelentő férfikari darabokat írt a legzseniálisabb költők, Petőfi, Ady, Kölcsei verseire, melyek stílusa gyökeresen eltér a népzene-feldolgozásokétól. Ez alól talán egy kivétel van: az Ady-versre írt *Fölszállott a páva*, amelyben Kodály – kézenfekvő módon – a népdalt is használja. Talán merész kijelentés, hogy egy mesteri költeményt bonyolultabb megzenésíteni, mint egy kész népdalt feldolgozni – mindenesetre ezek jóval több lehetőséget, teljes alkotói szabadságot biztosítottak Kodály számára, s így a zenei megoldások végtelenül gazdag tárházát fedezhetjük fel bennük. December 8-i koncertünkön ezt a témát járjuk majd körül, némi prózai ismertetővel.”

A hangversenyen nemcsak Strausz Kálmán, hanem Dr. Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkár is vezényel majd. „Egyszer az Operában dolgoztunk már együtt Hoppál Péterrel. Bár politikai tevékenysége jelenleg roppantul sok idejét lefoglalja, alapképzettségét tekintve kóruskarnagy, és még ma is szívesen szán időt a vezénylésre. Úgy érzem, nagyon örült a mi felkérésünknek is. Persze, büszkén hozzá kell tennem: jelentős csábító erő van abban, és szinte minden kóruskarnagnak megdobogtatja a szívét, hogy a Honvéd Férfikar Magyarország, de talán egész Európa egyetlen hivatásos férfikórusa.”

Az elmúlt év összegzése és a jövőbeni tervek kapcsán a következőket osztotta meg a Gramofon olvasóival Strausz Kálmán: „Jó érzésekkel zárom az évet, sokrétű és izgalmas programokon vagyunk túl: szimfonikus zenekari koncerttől magyar mű bemutatóján át egészen operajátszásig sikerrel valósítottunk meg számos előadást. A Magyar Állami

Strausz Kálmán

Forrás: Honvéd Együttes

Operaház *Olasz nő Algírban* című produkciójának próbái jelenleg is folynak. A Zrínyi-év lezárásaképp újra előadtuk a tiszteletére írt Vajda János-kantátát, Rossinitől a kortársakig a zeneirodalom teljes palettája szerepelt a repertoárunkon.

A jövő évet hasonlóan mozgalmasra tervezzük: *A zene hához megy* című programmal továbbra is minél több iskolába igyekszünk eljutni Kárpát-medence-szerte, az előadások témája pedig Kodály lesz. Tavaly is végigjártunk jó néhány várost, iskolát Erdélyben és a Felvidéken; akkor Bartókról beszélünk és énekelünk. Az ifjúsági koncertek egyik fontos eleme, hogy a végén közösen éneklünk a gyerekekkel. Bár ezt sokszor nehéz elérni, végül mindig élvezettel csinálják. A 2018-as Tavaszi Fesztiválon lesz egy fontos hangversenyünk: az I. világháború 100. évfordulójára öt kitűnő zeneszerzőtől rendeltünk kantátákat, melyeket be is mutatunk két éve. Most újra eljártsszuk ezeket a Zeneakadémián. Ezen kívül szeretnénk Kodály összes férfikarát lemezre rögzíteni, és Brahms-koncertünk is lesz a Nemzeti Filharmonikus Zenekarral. Szerencsére úgy tűnik, a következő szezonban sem fogunk unatkozni.”

Jódliparádé, muzsikus-sztorik és örömuzene Óbudán

Harmonika, tárogató-zenekar és egy költő is színpadra lép Kiss Gy. László december 9-i koncertjén. A terítőken „vidám muzsikák, mulatságos történetekkel fűszerezve.” A rendhagyó hangverseny ötletéről és a programról a Liszt Ferenc-díjas klarinét- és tárogatóművész mesélt.

„Az Operaház zenekara és a Budapesti Fesztiválzenekar tagjaként szinte az egész szimfonikus és operairodalmat végigjártam, de a szakma mellett mindig kerestem azokat a zenei lehetőségeket, amik más világba viszik az embert. Egy klasszikus zenésznek néha hatalmas szellemi nyomást kell elviselnie: gondoljunk csak arra, amikor külföldön turnéznak a zenekarok, és két hét alatt tíz koncerten kell helytállniuk nehéz műsossal, folyamatos utazás mellett. Ehhez mindenképp szükséges az, hogy az ember az öltözőben, a próbák után, a délutáni séta közben megtalálja a könnyed, vidám hangulatot.

Szeretném megmutatni a közönségnek, hogy az úgynevezett „szomorúzenészek” (mert a könnyűzenészek így hívják minket) tudnak vidám és jópofa társasági emberek lenni. Ez adta az ötletet és inspirációt, hogy az előző évi három tárogatókoncert után egy ilyen rendhagyó programmal álljunk színpadra: történeteket mesélünk saját zenési életutunkból, a megszólaló muzsikák pedig ezekhez kapcsolódnak majd. Rövid időre azért visszakacsintunk a komoly művészethez is: elhangzik két Tóth Árpád-vers a költő unokája, Hollós Máté előadásában, és Schumann *Álmodozása*.”

Kiss Gy. László hétévesen kezdett zenélni, mégpedig egyik pajtásának parlagon heverő szájharmonikáján. Zsenialitása gyorsan kibontakozott, s ennek hatására kezdett zeneiskolába járni. De más meghatározó élmény is érte Sopron környéki szülőfalujában, Kapuváron: „A rádióban, tévében sok osztrák és német zenét hallottam, közte persze jódlit is. Akadémista koromban, klarinétgyakorlás közben egyszer elkezdtem próbálgatni a technikát és rájöttem, hogy nekem is megy. Az operaház zenekarának tagjaiból később alapítottunk egy nyolc-tízfős együttest, ahol kamatoztathattam a tudásom. Magyarországi sváb és német zenét játszottunk, és a nem túl gyakori itthoni fellépések mellett németországi rendezvényekre is jártunk. Mindeközben pedig tanítottam is. Sűrű életünk volt, de a könnyű műfajok mindig segítettek a terhek elviselésében.”

Felmerülhet a kérdés: vajon nem hátráltatja-e pályájukon a

Kiss Gy. László: „Történeteket mesélünk saját zenési életutunkból”

klasszikus zenészeket, s főként a pályakezdőket a könnyűzenei tevékenység? Kiss Gy. László a maga tapasztalatai alapján így vélekedik erről: „Nem hiszem, hogy ebből bárkinek hátránya származhat, főleg a mai, formabontást preferáló világban. Én minden zenésznek ajánlom, hogy legalább minimális szinten művelje a könnyűzenét, hiszen még klasszikus előadásmódját is színesebbé, kreatívabbá, kifejezőbbé teheti vele. Gershwin *Kék rapszódia*-ját vagy a Ravel-*Bolero* szaxofonszólamát nem lehet hitelesen eljátszani anélkül, hogy valakinek ne legyen affinitása a könnyűzenei stílusokhoz. Persze mindezt csak módjával, hiszen az eltérő hangszertechnika könnyen a klasszikus hangképzés rovására mehet.”

A decemberi rendhagyó koncert ötlete és koncepciója egy estére szól, közönségsiker esetén azonban nem kizárt, hogy lesz folytatása – amellet, hogy Kiss Gy. László két tárogatókoncertet is ad 2018-ban az Óbudai Társaskörben. „Az egyik hangversenyen a Budapesti Vonósokkal fogok játszani, az őszi, *Hiányzó gyöngyszemek* című koncerten pedig azokat a darabokat adom majd elő, amelyeket nekem írtak az utóbbi évtizedekben, s ritkán hallhatók a koncertteremben. A esték második felét pedig hagyományosan az örömuzenélés jegyében töltjük, ami népzene, és néha jazz-standardeket jelent. A közönség így legalább kétféle zenei világgal találkozhat egy estén.”

Megjelent Deseő Csaba önéletrajzi kötete

Kettős élet, kettősfogás, klasszikus és jazz

Deseő Csaba klasszikus és jazzhegedűs, illetve -brácsás, zenekarvezető jóval több mint fél évszázadot felölelő pályáját, melynek során nagy hírnévre tett szert itthon és Európában, gazdagon illusztrált emlékirataiban foglalta össze. A kötet a Gramofon Könyvek év végi újdonságaként látott napvilágot. A Köztársasági Arany Érdemkereszttel és a Magyar Érdemrend lovagkeresztjével, valamint Szabó Gábor-díjjal kitüntetett művész lapunk régi munkatársa.

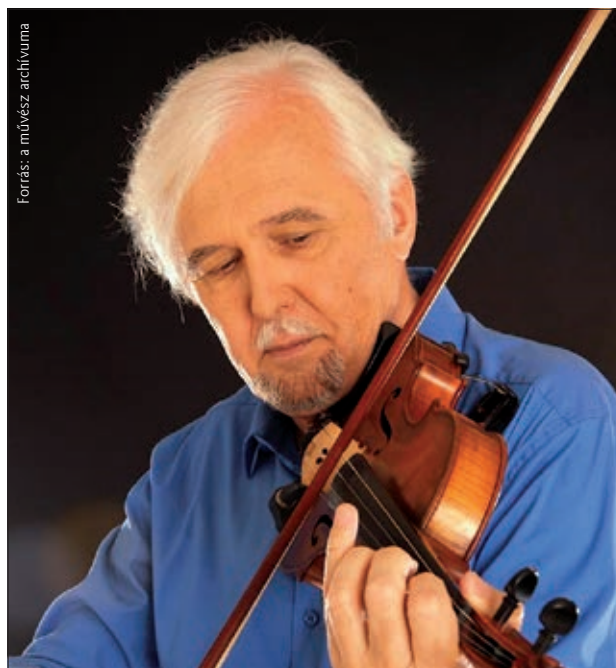
◆ Ziperhovszky Kornél

Gramofon: Mikor határoztad el, hogy megírod az emlékeidet, dokumentárod a rengeteg izgalmas zenét, munkát, örömet, amit átéltél?

Deseő Csaba: Az egész történet egy véletlennek köszönhető. Szerettem írni, de csak rövid lélegzetű cikkeket, kizárólag zenei témában, lemezkritikákat és hasonlókat. Könyvre soha életemben nem gondoltam. Egyszer, 2006-ban egy kisebb kiadó igazgatónője, akinél más ügyben jártam, megkérdezte: nem akarok-e egy könyvet írni az életemről. Meglepett a dolog, és azt válaszoltam, hogy volna miről, de még nem gondoltam rá. Biztatott, hogy kezdjek hozzá, küldjek el néhány fejezetet. Megírtam valahány oldalt, amit a hölgy nagy örömmel fogadott és kérte, hogy írjam tovább, mert ő ezt ki szeretné adni. Nagyjából el is készült a kézirat, de 2008 körül jött a gazdasági válság. A hölgy váratlanul küldött egy udvarias e-mailt, hogy sajnos mégsem tudja vállalni a kiadást. Tehát lekerült a napirendről, ezután pedig magánéleti tragédia következett be, amikor szegény feleségem meghalt. Akkor hosszú időre a világon mindentől elment a kedvem, a könyvírástól is. Egy évvel ezelőtt egy Gramofon-könyvbemutatón Retkes Attila, a kiadó igazgatója megkérdezte, hogy állok a könyvemmel, ugyanis időközben egy internetes honlapon is megjelentek fejezetek a kéziratból. Biztatott, hogy fejezzem be, ő szívesen kiadja. Ez nagyon meglepett, de egyúttal kedvet is adott.

G.: Amikor '61-ben diplomáztál, még fel sem merülhetett benned a jazz, mint a zenei pálya iránya. Hogy került be mégis a zenetanári, majd főállású szimfonikus zenekari muzsikusi pályádba?

D. Cs.: Körülbelül tízéves korom óta jazzrajongó vagyok. Már akkor figyeltem a rádióban olyan előadókra, mint Glenn Miller, Louis Armstrong, Ella Fitzgerald és Oscar Peterson. De soha senkitől nem tanultam jazzt játszani. A hegedű ritka hangszer ebben a műfajban. Gyerekkoromban inspiráló hatással volt rám Stéphane Grappelli, később Stuff Smith amerikai lemezei. Grappelli elérhetetlen magasságokban mozgott számomra, rettentő virtuóz volt. Hozzá képest Smith stílusa egészen más, technikailag korántsem annyira villogó, ám nagyon dögös, és talán könnyebben

Forrás: a művész archívuma

utánozható. Hiszen mindenki példaképeket választ és ötánuk kezd el játszani, én őt próbáltam meg – mondjuk így – követni. Természetesen nem szolgálai módon, igyekeztem saját stílust kialakítani. Úgyhogy kettejüket nevezném nagy gyerekkori példaképeknek.

A zenegimnáziumi és főiskolás évek alatt fel sem merült, hogy én jazzből éljek meg, ez csak hobbi volt, hiszen jazzélet akkoriban Magyarországon még nem létezett. A „három T” közül még inkább a tiltás volt érvényben. Amikor lazultak a viszonyok, és a jazz bekerült a túrt kategóriába, mit ad Isten, 1959-ben vettem a bátorságot és felléptem. De ez az Astoria bárbeli első fellépés csak egy elszigetelt kísérlet volt; igazából akkor indult be a dolog, amikor Kertész Kornél és társai jóvoltából megalakult a Dália klub. Ott már fölléptem a kvartettemmel, felejthetetlen emlék. Már akkor is több volt, mint hobbi. Mély lelki indíték volt, egyszerűen imádtam a jazzt. De akkor föl sem merült, hogy abból meg lehet élni. Nekem a kezdeti években a tanári pálya biztosí-

Deseő Csaba és Berkes Balázs 1963-ban, a Dália klubban

totta úgy-ahogy a megélhetést, és a Dália klub után jöttek a különböző hivatalos fellépési lehetőségek, a Magyar Rádióban, televízióban, vidéki koncerteken, fesztiválokon.

G.: *A Dália első fellépőinek neveit a jazzrajongók általában ismerik, ezek között mindig is ott voltál. Azt viszont én is csak a Dáliával kapcsolat fejezetből tudtam meg, hogy az Ifjúsági Jazzklub Híradó-ban is publikáltál.*

D. Cs.: Ebből összesen négy szám jelent meg. A Dáliában már voltak ismeretterjesztő, népszerűsítő előadások – Kertész Kornél klubvezető jó ötlete volt, hogy beszéljünk is a jazzről. Mint diplomás zenész, én is tudtam mondani a hallgatóságnak egyet s mást, ekkor kezdődött a megszállottság ezen a téren is.

G.: *A Dália könyvmatosán kívül a rádióban, a tévében, vagy a CD-korszakban indult Gramofonban is ott voltál, nemcsak mint aktív zenész, hanem mint ismeretterjesztő is. Mondhatjuk, hogy misszionárius vagy?*

D. Cs.: Igen, de ez inkább ösztönös volt, mint tudatos. Amikor rendszeresen felléptem a vasárnaponkénti Interbrass klubban a Marczibányi téren, kitaláltam, hogy csináljunk szombat esti jazz-diszkót. Ha jól emlékszem, héttől kilencig összegyűlt néha harminc-ötven fiatal, akiknek bemutattam a lemezgyűjteményemből a kedvenc zenéimet. Lelkesen hallgatták, hozzászóltak, fölverték a saját magnóikkal, ki volt alakítva ez a lehetőség: ha hoztak magukkal magnót – főleg kazettás létezett akkor –, fölvehették a műsorokat is. Akkor nem volt még könnyű amerikai lemezekhez hozzájutni Magyarországon. Ezt a sorozatot hat-hét éven

keresztül csináltam, és még most is találkozom néha olyan idősebb emberekkel, akik innen emlékeznek rám.

G.: *Egyszer egy méltatód azt írta, hogy te vagy a legelegánsabb magyar jazz-zenész – persze e mögött ott van az óriási precízség és a biztos tudás, anyagismeret. A zenéd erről ismert, és ilyen jellegűek a megőrzött régi zsebnaptárakra támaszkodó emlékirataid is. Mi volt a könyv megformálásban a legnehezebb – eleve számításba véve, hogy magánéletedet a háttérben csak néha világítottad meg?*

D. Cs.: Nem a magánéletemet akartam elmesélni, bár természetesen arról is szó esik. Kizárólag szép emlékeim vannak a feleségemmel leélt 46 évről, amelynek családi vonatkozásiról is ejtek néhány szót. De azt gondolom, hogy az olvasókat inkább a zenei témák érdeklik, tehát arra fókuszáltam. Tekintve, hogy kettős életet éltem, a könyv – úgy érzem, hogy találó – címe is erre utal. Ez a kettős vonal megszépítette, gazdaggá és nagyon színessé tette az életemet ahhoz képest, mintha csak az egyik műfajban éltem volna.

G.: *A klasszikus zenei pályád a tanítással indult, majd az ÁHZ brácsaszólamában teljesedett ki. Mennyire volt a jazz és a klasszikus egy éremnek a két oldala? Mennyire tudtad egyben látni a hangszerhez és a zenéhez való viszonyodat? A legtöbb muzsikusz ezeket nem tudja összeegyeztetni, de legalábbis nem olyan hosszú távon és olyan sikeresen, ahogy te.*

D. Cs.: Egy szimfonikus zenekarba bekerülni és ott végigmuzsikálni egy életet nagyon szép, de azért az ember csak egy csavar a gépezetben. A karmester a főnök, és az ő instrukciói dominálnak. Te alárendelt ember vagy, alkalmaz-

Deseő Csaba, Szabó Gábor és Kovács Gyula (1974)

kodnod kell a karmesterhez, a kottához, a kollégákhoz, a szólistához, mindenkifele: az egyéniségedet nem tudod kiteljesíteni. Nekem viszont a jazz óriási szabadságot biztosított. Kvartettben vagy kvintettben azt tudtam megvalósítani, ami hozzám legközelebb áll, az én elképzeléseimet, az én zenémet. Én találtam ki a műsort, hogy milyen számokat milyen felfogásban játsszunk, milyen tempóban, milyen hangnemben. Változatosságot jelentett a hegedű meg a brácsa, bár később jazzvonalon csak a hegedűre szorítkoztam. Amikor eljött a fúziós korszak a hetvenes években, óriási kísérleteket lehetett tenni a különböző elektronikus hangzások irányába, én ezt nagyon élveztem. Egy szimfonikus zenekari zenész ilyen kísérleteket soha nem tehet. Szerencsére a zenészek kötelező heti elfoglaltsága kedvezőbb, mint más civil foglalkozásoké, ezért sok zenekari művész szólistaként is tevékenykedik, kamaraegyüttesekben muzsikál, vagy pedagógiai vonalon bontakoztatja ki egyéniségét.

G.: *Azért nem lehet szó nélkül hagyni, hogy brácsásként indultál a szimfonikus pályádon. Ha jól olvastam, egyik tanárod volt az, aki megnyitotta ezt az utat számodra anélkül, hogy ezt pályamódosításként vagy az addigiakat zárójelbe téve élted volna meg.*

D. Cs.: Pontosan. Minden hegedűsnek kötelező egy év brácsatanulás a konzervatóriumban melléktárgyként. Szerencsém volt: mivel magas vagyok, nem okozott problémát, hogy a brácsán a hegedűhöz képest nagyobb távolságot kellett átfogni, messzebbre kellett a karomat nyújtani. Illetve kiváló tanárnőm volt, aki a brácsa szakon tanított egy évig, és akire nagy hálával gondolok: Zipernovszky Mária. Úgy tudom, neked rokonod.

G.: *Igen, a nagynéném volt.*

D. Cs.: Én az egész konzis tanári karra csak elérzékenyülve tudok gondolni. Mária néni olyan kedvet csinált nekem a brácsához, hogy attól kezdve – bár a hegedű maradt a fő hangszerem és azzal diplomáztam –, rendszeresen brácsáztam kamaraegyüttesekben, az iskolai zenekarban, és még a diploma előtt bekerültem egy ifjúsági szimfonikus zenekarba is, mint brácsás.

G.: *Viszont a könyved alapján én Banda tanár úrra gondoltam az imént.*

D. Cs.: Banda Macó bácsi, Banda Márton hegedűvel végzett, ám brácsás volt az Operánál. Kamarazenét tanított nekem és az első perctől kezdve, amikor megtudta, hogy én brácsázni is tanulok, biztatott, hogy játsszak vonósnégyesben. Úgyhogy állandóan vonósnégyeseztem a kamarazene órákon. Mások sokszor hegedű-zongora felállásban játszottak végig éveket, én a vonósnégyest már akkor nagyon megszerettem. Bár a szörnyű, sötét ötvenes évekről beszélünk, akkor is működtek ilyen kivételes, fantasztikus emberek. A konzi és a zenei gimnázium egy boldog sziget volt.

G.: *A bő fél évszázad alatt, amit a jazzpályán eltöltöttél, hogyan változott a jazz társadalmi szerepe Magyarországon?*

D. Cs.: Először is a jazzkedvelők tábora hihetetlenül nagyra nőtt. Amikor a Dália klub alakult, meglepően nagyszámú, 6-700 fős tagsága volt, de 1963/64-ben váratlanul begyűrűzött Magyarországra is a beat-rock hullám, ami egy időre elmosta a jazz népszerűségét, háttérbe szorult a műfaj és az iránta való lelkesedés. A hetvenes évektől kezdve ismét fellendülés indult. Ez a rádió- és tévéműsoroknak is köszönhető, hiszen – nem szabad elfeledkezni róla – rendszeresen sugároztak jazzműsorokat a Magyar Rádióban és Televízióban, lehetett kapni lemezeket is, és a jazz már nem számított akkora ritkaságnak. A rendszerváltás után pedig elképesztő méretű pozitív fejlődés következett be, amit már alig tudtam követni. Mennyi jó zenészt ad ez az ország a világnak! Hihetetlen, hogy mennyi jobbnál jobb hangszeres jazzmuzikus működik itt, akik már sokkal szélesebben, nem csak Magyarországon tudnak mozogni. Ezzel párhuzamosan nőtt a közönség is. Már nem számít elszigetelt dolognak, ha valaki jazzkedvelő, jazzklubba jár. Elég, ha arra gondolunk, hogy ma Budapesten két-három olyan klub is van, ahol a hét minden napján szól a jazz, és több olyan, ahol egyszer-egyszer; nem beszélve a vidéki klubokról meg fesztiválokról. Külön kiemelném pl. a Louis Armstrong Jazzfesztivált a Bánki tó partján, ahol a hazai élvonal mellett olyan világsztárok léptek fel az utóbbi években, mint Joe Murányi, Scott Hamilton, Ken Peplowski, Joey DeFrancesco és még sokan mások. Hála az olyan mecénásoknak, mint Karacs Ferenc és csapata, akik immár tizennégy éve önzetlenül, megszállott jazzrajongókként működtetik ezt a rangos rendezvényt. Idén nyáron fel is léptem Bánkon, a *Swinging Violins* című produkcióval, amelyben Illényi Katica és jómagam hegedültünk. Ez alkalommal Ella Fitzgeraldra emlékeztünk, aki idén lenne 100 éves. Műsorunk végén, nagy meglepetésemre, a színpadon ünnepélyesen átadták nekem az idei Louis Armstrong emlékdíjat, kitüntetést, amit a Swing Jazz Kultúráért Alapítvány hozott létre. A meghatottságtól nehezen tudtam megszólalni; megrohantak az emlékek.

G.: *Ha az idő dimenzióját történetesen ki lehetne iktatni, milyen örök válogatott zenekart állítanál most össze magadnak?*

Deseő Csaba a következő tíz lemezt vinné magával arra a bizonyos lakatlan szigetre:

1. **Django Reinhardt és Stéphane Grappelli**
A harmincas évekbeli *Hot Club* felvételek közül elsősorban a *Nuages* és a *Minor Swing*.
2. **Jean-Luc Ponty: *Aurora*. 1976**
Hozzá régi személyes barátság fűz, amikor a fúziós zene kezdett hódítani, óriási hatással volt rám.
3. **Didier Lockwood: *For Stéphane*. 2008.**
A másik francia hegedűst minden idők legnagyobb jazzhegedűsének tartom, mindent tud, minden stílusban, utolérhetetlen! Ez a dupla CD-je 2008-ban jelent meg egy sor világsztár közreműködésével, Grappelli emlékére.
4. **Nat King Cole feat. Stuff Smith. 1956.**
Ezek a Nat King Cole-felvételeken (*And His Trio Featuring the Solo Instruments of Harry Edison, Willie Smith (2), Juan Tizol, Stuff Smith*) Stuff Smith '56 szeptemberében óriási formában hegedült.
5. **Oscar Peterson: *Night Train*. 1963.**
Életem nagy zongorista ideálja. Más lemezeit is említhetném, még legalább tízet, mert a lelkemben őt nem múlja felül senki.
6. **Miles Davis: *Kind of Blue*. 1959**
Ezt megelőzően, 1958-ból létezik egy kompiláció LP *Jazz Track* címmel, az egyik oldalán játszik a nagy szextett Coltrane-nel, Adderley-vel, Bill Evans-szal, Paul Chambers-szel és Jimmy Cobb-al. Miles Davis örök.
7. **Stan Getz-Joao Gilberto feat. C. A. Jobim. 1963**
Ifjúkorom óta egyik örök kedvencem.
8. **The Cannonball Adderley Quintet: *At the Lighthouse*. 1960**
Cannonball Adderley a kedvenc altósom, kb. 1957 óta. Ez az egyik legjobb lemeze.
9. **Michael Brecker – STEPS AHEAD: *Magnetic*. 1986.**
Bámultam Brecker tudását, művészetét. Fáj, hogy olyan korán elment! Sok lemezét őrzöm.
10. **Till Brönner: (*The Good Life*). 2016.**
Miles Davis és Chet Baker csodálatos zenei világát a német Till Brönner élteti tovább. Számomra ma ő az első számú jazztrombitás a világon, aki rendkívüli tehetségével, sokoldalúságával tágra nyitja a kapukat minden igényes generációnak számára. Lemezeit kb. 15 éve gyűjtöm, talán a legfrissebb CD-jét vinném magammal a lakatlan szigetre.

D. CS.: Ha ma felkérnének egy lemezfelvételre, és mindenki élne és elérhető volna, akkor a következő volna a felállítás: Elsőnek Gyárfás István gitárost hívnám. Sok zongorista partnerem volt, nem könnyű választani, de Cseke Gábor mellett tenném le a voksomat. A többiek külföldiek lennének, valamennyien a túlvilágról. Meghívnám Boško Petrovićot vibrafonozni, Martin Drew-t pedig dobolni. Hozzá hasonló kvalitású dobossal soha nem találkoztam, és vele is csak két alkalommal játszottam. Az én szememben a világ legjobb bőgőse Niels-Henning Ørsted Pedersen volt, akivel sajnos nem játszottam, de sokszor hallottam élőben, lemezen egyaránt. Talán nem utasítanám el a meghívást... ■

FON
TRADE MUSIC

Egy valódi hangszerüzlet

Eddigi legszélesebb
FÚVÓS ÉS ÜTŐHANGSZER
kínálatunkkal várjuk
vásárlóinkat

1081 Budapest, Kiss József utca 14.
+36 1 210-2790, +36 30 488-6622

Nyitvatartás: h-p 9⁰⁰-17³⁰
www.fontrademusic.hu

„Sokan megijednek ettől a zenétől”

Találkozás Kovács Linda jazz-énekesnővel

Kisgyermek kora óta zenél, és bár kamaszkorában kicsapták a konzervatóriumból, sikeresen diplomázott a főiskolán. 2002 óta saját kvartettjében, jelenlegi triójában és duójában, valamint más formációk vendégeként meghatározó alakja a hazai jazzéletnek. A modern mainstream jazztól jutott el a kísérletező és egyedi hangvételű vokális műfajig, amelynek eddigi legkülönlegesebb állomása a Fenyvesi Mártonnal és Dés Ádrással alkotott trióval, a közelmúltban létrejött Recycle-lemez (recenziónk a 90. oldalon). Szívesen zenélt együtt stílusától eltérő előadókkal, nyitott minden izgalmas felkérésre.

➔ Bencsik Gyula

Kovács Linda, Fenyvesi Márton és Dés András

Forrás: www.kovacs linda.com

Gramofon: *Hogy élték meg az őszi lemezbemutató koncertet?*

Kovács Linda: Szerintem az egyik legjobb koncertünk volt. Ennek a zenekarnak az a specialitása, hogy minden koncert más, hiszen jóformán szabad improvizációra épül a zenénk. Ez persze rizikós is, de az említett koncert jól szerkesztettre sikerült, megvolt a zene dinamikája, nem tarkították üresjáratok.

G.: *Egy alapvetően rögtönzésekre épülő műsor esetében milyen szerkesztettségéről lehet beszélni?*

K.L.: Semmilyenről, csak most ezt a szót használtam. Mondhatni így alakult azon a koncerten, bár óhatatlanul mi is elkezdünk néha sémákban gondolkodni, de nyilván az nem szerencsés egy ilyen típusú zene esetében. Sok tényezőtől függ, milyen lesz egy-egy fellépés, ám valamennyi koncert árulkodik arról is, melyikünk milyen zenei fejlettségi szinten áll, merre tart éppen. Mindhárman más fázisban vagyunk zeneileg, nem feltétlenül ugyanaz érdekel bennünket, ezért nem biztos, hogy adott koncerten azt és úgy játszunk, ahogy az épp jól esne mindhármunknak. A lemezbemutatón úgy éreztük, minden jól működött. Az

Opusban kiváló a hangtechnika, ami már induláskor felbott minket.

G.: Milyen szakmai visszajelzéseket kaptatok?

K.L.: Eddig csak jókat. Három elismerő kritikát kaptunk külföldről is: Németországból, Lengyelországból és Szlovákiából.

G.: Honlapod szerint jelenleg három formációban szerepelsz: a már említett trió mellett a Márkus Tibor vezette Equinoxban, valamint Bögöthy Ádám bőgőssel közös duóban. Ezekben a megszólalásaidban is az újszerűt keresed?

K.L.: A duóban feltétlenül. Sokan eleve megjednek a bőgőének kettőstől. Az új utak keresése belőlem fakad. Nem azért csinálom, mert ezzel szeretnék valami extravaganciát mutatva köztudatba kerülni, egyszerűen így működöm. Dés Andris mondta – amikor először játszottunk együtt, nagyjából húszéves koromban –, hogy azt szereti bennem, hogy merész ötleteim, a megszokottól eltérő gondolataim vannak.

G.: Ez nem hat a karrierépítés ellen?

K.L.: De. A standardek éneklése adott esetben kapukat nyit a közönség felé, nekem viszont döngötnem kell a kapukat, úgy érzem.

G.: Kísérletezés volt a Kiss Erzsivel közös zenéléseid?

K.L.: Nem, az egy véletlen felkéréssel indult, aztán hét évig tartott. Imádtam. Az Egy Kiss Erzs Zene mellett játszottam a Kiss Erzs dalaira épülő Panchan nevű együttesben is, amely ütőhangszerekkel kiegészített a capella volt. Magyarországon nehéz megélni jazz-zenészként, főleg, ha az ember kísérletező típus. Szerintem mindenre, a nehezebben értelmez-

hető produkciókra is rászoktathatók az emberek. Fontosnak tartanám például improvizatív módon tanítani a zenét.

G.: Te hogy tanultad?

K.L.: Édesapám lakodalmass zenész volt, gitározott és énekelt. Csütörtökönként próbáltak a pincénkben, azokat a zenéket hallgattam egész kicsi koromban. Hétévesen ő íratott be a zeneiskolába zongorázni, utána két évig jártam konziba zongora szakra, de nem fejeztem be, mert meglehetősen renitens voltam, ezért távoznom kellett, ráadásul eltávolodtam a zenetanulástól is. Mindkét intézményben klasszikus zenét tanultam, amivel nem tudtam mit kezdeni, miközben zenefogyasztóként a techno, rap, hardcore, metál-vonalat jártam végig. Egy kis Pantera, Sepultura, Green Day, majd ebből finomodtam vissza a Doors, Nirvana érintésével a jazzig.

G.: Hogy tértél vissza a zenetanuláshoz?

K.L.: Kicsapatásom után semmit sem akartam tanulni. Édesanyám nyomására levelezőn leérettségiztem a szülővárosomban, Gyöngyösön. Tizenöt-tizenhat éves koromra bezippantott a jazz. Az érettségi előtti évtől a budapesti Postás Zeneiskolában tanultam jazzéneket, Lakatos Ágnes növendékeként három évig. Utána a Kőbányai Zenei Stúdióba, majd a Zeneakadémia jazz-tanszakára jártam.

G.: 2007-ben diplomáztál, miközben 2002-től már saját zenekarod volt.

K.L.: Először egy baráti társaságból álló – Bob Marley-számokat játszó –, Koala névre hallgató együttesben vokálóztam. Dés Andris ütözött benne, aki már az Equinoxban is hallott énekelni, és azt javasolta, alapítsak saját zenekart.

Fotó: Tolvaj Barbála

Kovács Linda: „Bögöthy Ádámmal már négy éve zenélünk együtt: a saját dalaimat, illetve néhány feldolgozást adunk elő élő elektronikával”

Andrissal, Lamm Dávid gitárossal, és Szandai Matyi bőgőssel megalakítottam az első formációm, a Kovács Linda Quartetet. Tagcserékkel, szünetekkel néhány évig létezett. Az igazi mérföldkő az első, 2009-es Teach me Silence című lemez volt, ezen jelentek meg először saját dalok. Nem sokkal később érdekelni kezdett a hangszerelés is. Akkortájt, 2010 körül szűnt meg a kvartettem, ezt követte egy kvintett-felállítás – dob nélkül, két fúvóssal, szaxofonnal és harsonával. Mindössze három koncertet ért meg, de elindított a hangszerelés és zeneszerzés útján.

G.: Volt akkoriban másféle kísérletezésed is: előbb Orbán Györggyel, majd az említett Bögöthy Ádám bőgőssel alkottál duókat, utóbbival napjainkban is zenéltek együtt.

K.L.: Így van, az én ötletem volt, hogy ebben a felállásban is kipróbáljam magam. Gyurival standardekot adtunk elő, vele azt nagyon volt jó játszani. Ádámmal már négy éve zenélünk együtt, ma szinte kizárólag a saját dalaimat, illetve néhány feldolgozást adunk elő élő elektronikával: loop stationnal és némi effektekkel kiegészítve szerkeszttem meg a dalokat.

G.: 2011-től működik a Recycle.

K.L.: A lemezbemutató koncert után nagyon sokan jöttek oda hozzánk gratulálni, igen különböző emberek. Ez a zene vonzó azoknak, akiknek nincsenek zenei előítéleteik, rendkívül érzékenyek, és kellően nyitottak az új hangzásra. Érdekes, hogy a koncert után egy gitáros barátom azt mondta: ebből a zenéből neki bőven elég volna 45 percnyi egyszerre.

G.: Mennyi energiát igényel egy-egy fellépés ezzel a formációval?

K.L.: Az Ádámmal közös duóknak sokkal többet kivesz belőlem, mert ott szerkezetekben gondolkodunk, az éneklés mellett kezelem a gépet, ami folyamatos koncentrációt igényel. Ahhoz képest a triómba „csak” bele kell ülni, és hát-

radólve várni, mikor tudok bekapcsolódni. Ez sokkal könnyesebb nekem, itt Marci izzad, de ezzel nem azt akarom mondani, hogy itt ne lenne koncentráció.

G.: Hogyan készültök egy Recycle-koncertre?

K.L.: Alapvetően nem készülünk a koncertjeinkre. Van egy adott repertoárunk, amit a lehető legflexibilisebben kezelünk, de mivel Marci az egyetlen harmónia-hangszeres, így sok mindent ő határoz meg. Előfordul, hogy csak négy akkordból épül fel egy dal, amit aztán az elektronika segítségével tovább dúsítunk és 180 fokkal elforgatjuk egy teljesen másik világba. Minden megtörténhet, ez benne a jó.

G.: A lemezeket is koncertfelvétel.

K.L.: Így van. Kitaláltuk, hogy három koncertet rögzítünk, amiből összerakunk egy anyagot, azonban erre nem volt szükség, mert már az első koncert után azt mondtuk, hogy ez megvan, ebből fog készülni a lemezanyag. Mindhárman kijelöltük a legjobban tetsző részeket, átbeszéltük, majd fixáltuk azt a 45 percnyi részt a másfél órából, ami az albumra került.

G.: Mindez próba nélkül.

K.L.: Pontosan. A legelső koncertünk is ilyen volt a Jazz-zaj című sorozat részeként. Elhívtam a srácokat, vittem magammal néhány standard kottát, elindult a műsor és működött.

G.: Milyen projektekre készülsz?

K.L.: Tavaly volt egy szerzői estem a Budapest Jazz Orchestrával, ahol saját hangszerelésű dalaimat adtuk elő. Nagyon jól sikerült a koncert, és a zenekar olyannyira felbuzdult, hogy szeretné, készítsünk belőle lemezt. Ez lesz a soron következő új munkám, remélem, jövőre megvalósul. Közben aktívan munkálkodom a duó és trió háza táján, illetve a jazzének tanítás is fontos szerepet tölt be az életemben. ■

„Dalok a lelkednek” – Cséry Zoltán új útjai

A magyar jazz- és könnyűzenei élet sokoldalú egyénisége Cséry Zoltán zongoraművész-zeneszerző. Neves zenekarok egész sorának munkájában működött már közre dalszerzőként és billentyűsként, számos nagyszabású színpadi produkciót és lemezt hangszerelt. Néhány hónapja műfajokon és stílusokon átívelő szólószingora-sorozatba kezdett, *Dalok a lelkednek* címmel.

➔ Hózsza Zsófia

Cséry Zoltán: „Nem szabad, hogy a külső körülmények eltérítsék az embert saját útjáról”

Cséry Zoltán a győri konzervatórium zeneszerzés szakán kezdte tanulmányait; a kézenfekvő elgondolásra azonban, miszerint ottani tanárai mindenképp a klasszikus zenei pálya felé próbálták őt terelni, egyértelműen rácsáfolt: „A győri konzi zeneszerzés szakán szinte teljes alkotói szabadságot kaptunk. Azóta is hálával gondolok a főtárgytanáromra, Reményi Attilára, aki mindig hagyta, hogy megvalósítsam az ötleteimet. Sajnos nem mindenki ilyen szerencsés, de nem szabad, hogy a külső körülmények befolyásolják az embert, vagy netán eltérítsék a saját útjáról.”

Győrből egyenes út vezetett számára a Kőbányai Zenei Stúdióba, majd hamarosan az élvonalbeli együttesekbe: például a Novák Péter vezette Kimnowak zenekarba és Dész László zenekarába, a nemzetközi hírű Special Providence-nek pedig tíz éven át volt billentyűse és dalszerzője. Jelenleg tagja a Kodály Spicy Jazz nevű, egészen új formációnak, illetve a Random Trip improvizációs csapatnak, ami az utóbbi években jelentősen formálta és gazdagította a magyar könnyűzenei életet. A klasszikus zene azonban azóta sem kopott ki teljesen Cséry Zoltán mindennapjaiból: „A gyakorlás során időnként muszáj elővenni egy-egy darabot, mert semmi sem fejleszti jobban a technikát: a klasszikus zene olyan hangszerkezelési képességet tud adni, amit más műfajoktól hiába remélünk. Ezért, ha csak tehetem, szánok rá időt.”

Bár a dalszövegírás kedvenc tevékenységei közé tartozik – sőt, verses zenéit (vagy inkább zenés verseit) Kálloy Molnár Péter és Miller Zoltán színművészek szavalják – néhány hónapja szólószingora-sorozatba kezdett *Dalok a lelkednek* címmel. „Az instrumentális műfajokból ez áll hozzám legközelebb: egyszerű, letisztult, de igényes minimálzene, aminek mindig van valami mögöttes tartalma; pillanatnyi érzéseket, hangulatokat hordoz. Számomra ezek képzeletbeli filmzenék, és minden egyes szám egy-egy nagyon őszinte megnyilvánulás a részemről. Remélem, hogy elérik a céljukat, és tudok velük valami gyógyítót, lélekmelengetőt adni. Mindenképp készül majd lemez, és koncerteket is szeretnék tartani ezekből a számokból, hozzájuk illő kis, intim helyen. Sok energiát fogok szentelni ennek a projektnek a következő hónapokban. Most úgy érzem, maguktól jönnek a dalok, és azt nem szabad visszatartani.”

Három szám és két videoklip készült el eddig a projekt keretében, amelyek máris elérhetőek a legnépszerűbb internetes videómegosztó oldalon. Vajon érdemes még a mai világban CD-t kiadni? Cséry Zoltán szerint igen: „Én abban a korban nőttem fel, amikor a CD kincs volt. Minden zenésznek igénye van arra, hogy a kezébe vehesse munkája gyümölcsét. Nem beszélve arról, hogy szakmai körökben milyen presztízsértéke van egy színvonalas lemeznek akkor is, ha a rajongók inkább interneten hallgatják a számokat. Ezen a véleményen vannak a zenekarok is, amelyekben közreműködöm. Tehát nem, cseppet sem elavult vagy felesleges dolog a CD.”

Három éve, a Budapest Jazz Clubban rendezett első önálló szerzői estjén Pákai Petra énekelté szerzeményeit, akivel azóta Patché néven zenekarrá alakultak. A kizárólag saját dalokat játszó duó a közös zenélés mellett elindította a Konzi-Tour sorozatot: sorra látogatják az ország konzervatóriumait, és interaktív előadás keretében vezetnek be az ifjú zenészeket a könnyűzene világába. „Az NKA támogatásával eddig több mint tizenöt iskolát látogathattunk meg. Szerencsére mindenhol nyitottak voltak a tanárok és a diákok is, szeretettel fogadtak minket. Sok fiatal kezdett el érdeklődni a könnyűzene iránt, legtöbbször azóta is tartom a kapcsolatot. Persze mi nem hittérítésre indultunk, csak szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy az igényes könnyűzene ugyanolyan munkával jár, mint a klasszikus, és, hogy ez a két világ valójában sokkal közelebb áll egymáshoz, mint azt sokan gondolják.”

Kedves clown – nagy trombitás

100 éve született Dizzy Gillespie

1917 nem tartozik a világtörténelem legfényesebb évei közé – a jazztörténet szempontjából mégis annak mondható. Olyan kiemelkedő személyiségek születtek ebben a nevezetes évben, mint Ella Fitzgerald és Thelonious Monk, akikről idén a Gramofonban már megemlékeztünk. Ennek az évnek a szülötte a modern jazztrombita királya is, akinek jelentősége Louis Armstrongéhoz és Miles Daviséhez mérhető: Dizzy Gillespie.

➡ Márton Attila

Dizzy Gillespie (születési nevén: John Birks Gillespie) talán azért szorult kissé háttérbe Miles Davishez képest, mert ő egész – csaknem hat évtizedes – pályája során megmaradt a konvencionális értelemben vett jazz területén. Nem „harapott rá” a rock-korszak által felkínált új lehetőségekre és az ezzel járó szélesebb körű népszerűsége. Ez talán egyéniségéből is következett: Dizzy a zseniális jazzművészek között azon ritka kivételnek számított, aki – bohém lezsersége, bolondériái ellenére (beceneve is erre céloz: „szédült”) – józan életet élt és a rakoncátlan fenegyerek álarca mögött egy komoly, ambiciózus muzsikust rejtőzött, aki minden idejét gyakorlással, munkával és kísérletezéssel töltötte. Legendásan jó házasságban élt, nem drogozott, nem folytatott ön-

pusztító életmódot, így aztán mindig hozni tudta azt az egyenletesen magas színvonalat, amit a producerek és a közönség is elvárt tőle. Egy biztos: Parkerral, Monkkal és a gitáros Charlie Christian-nel együtt ő is az „alapító atyák” egyike a modern jazz kialakulásánál.

Lendületes pályakezdés

Dél-Karolinában látta meg a napvilágot, és apja korai halála miatt nem sok intézményesített zenei oktatásban volt része, bár középiskolásként tanult zenét. Ezt azonban pótolta elképesztő szorgalma, akaratereje és rendkívüli adottságai,

amire már korán sokan figyeltek. Húszévesen már New Yorkban volt és Roy Eldridge helyére szerződötték Teddy Hill zenekarába, majd európai koncertkörútra vitték. Hazatérve a Cab Calloway zenekarba került, velük turnézva találkozott Parkerral. Időközben Teddy Hill lett a harlemi Minton's Playhouse menedzsere, ahol a zenészek lehetőséget kaptak a kísérletezésre. Gillespie is ott bábáskodott a bebop születésénél, és már az 1942-ben készített felvételei is a kialakuló új stílust mutatják. Hamarosan Parker is New Yorkba jött és együtt készítették el az első igazi bebop-felvételeket. Ebben a zenében már nem volt érvényes a korábbi harmóniai, ritmikai és melodikus felfogás. A swing-korszak nagyzenekarai után ismét a kisegyüttesek kerültek a középpontba, a jazz pedig eredeti funkcionális (tánczene) szerepe helyett pódiumművészetté vált.

Dizzy ugyan egész élete során rendkívüli érdeklődést mutatott a nagyzenekari felállás iránt, de legnagyobb sikereit mégis kisegyüttesek élén aratta. Játzott Cab Calloway és Billy Eckstein zenekarában, utóbbi tulajdonképpen az első bebop big band volt. Onnan kiválván 1946-ban ő is megpróbálkozott saját nagyzenekarával, amelyet aztán még számos követett. Még élete alkonyán is volt egy nagyzenekara, amit szerényen United Nation Orchestrának nevezett. Mégis kisegyüttesekben érvényesültek igazán stílusának jellemző vonásai: a nyaktörő futamok váratlan szünetekkel, hosszan kitartott, rendkívül magas hangok, „piszkos”, blues-os frazírozás. Játékából akkor sem hiányzott a swing, amikor a legvakmerőbb zenei szabadság jegyében muzsikált. Csodálatos időérzék és erős érzelmi töltés is jellemezték játékmodját.

Norman Granz jelentősége

A jazztörténet talán legsikeresebb impresszáriójával és producerével, Norman Granz-cel való kapcsolata 1954-ben kezdődött, amikor bekerült a Jazz at the Philharmonic csapatába. Saját neve alatt megjelent lemezeinek garmadáját is általában Granz adta ki, eleinte a Verve, majd a Pablo márkán. Érdemes kiemelni a Sonny Rollins és Sonny Stitt társaságában készített Sonny Side Up című lemezt, amelyben énekelt is, a felvétel pedig olyannyira klasszikusnak számít, hogy parafrázisát Roberta Gambarini készítette el csaknem fél évszázaddal később. A rengeteg hangfelvétel közül még kiemelkedik a Have Trumpet Will Excite című nagylemeze, amelyen Les Spann fuvolája színesíti Dizzy remek trombitajátékát.

Az 1950-es évek közepétől hangszere is különleges volt: a tölcserész 45 fokos szögben felfelé irányult és így jobban hallotta saját játékát. Davishez hasonlóan ő is kedvelte a szordínó használatát, ha a szám karaktere ezt indokolta. A megtört trombita szinte márkájává vált, nem is említve játék közben békaszerűen felfújta arcát, amelytől a tanárok óva intették a trombitát tanuló ifjakat. Fiatalkorától kedvelte a bizarr öltözékeket, fejfedőket, a feltűnő humoros mozdulatokat, a harsány jókedvet, így számtalan meglepő fotó járta

körbe a világot. Jó értelemben vett clown volt, ez hozzátartozott színes egyéniségéhez, de a zenében nem ismert tréfát. Egészen jól énekelt és kifejezetten jól scattelt, amit már a legkorábbi bebop időkben elsajátított. Remek humorára vall, hogy önéletrajzi kötetének címe: „To BE or not to BOP” – vagyis a Hamlet-monológ és a bebop szó kombinációja.

A tiszteletbeli törzsfőnök

Az afro-cuban zenére, a latin ritmusokra szinte elsőként figyelte fel már közvetlenül a háború után. Együttműködése Chano Pozóval és Machitóval a latin alapú amerikai jazz legkiemelkedőbb képviselőjévé tették. Ez az érdeklődése egész életén át tartott – olyannyira, hogy erre még Fidel Castro is felfigyelt és 1985-ben az elsők között volt, akik negyedszázad elteltével meghívást kaptak Kubába. Dizzy arra használta fel tekintélyét, hogy olyan – később világhírnévre szert tett – jazz-zenészek kedvezőbb elbírálását és utazási lehetőségét kieszközölje, mint Paquito D' Rivera vagy Arturo Sandoval. A fontos mérföldkövek közé tartoztak az amerikai külügyminisztérium által szponzorált jószolgálati turnék: mindenekelőtt az 1956-os koncertkörút Afrikában, a Közel-Keleten és Ázsiában, majd ezt követően Dél-Amerikában is. Egész pályája során rengeteget utazott, Phil Woods a „Sky King” néven aposztrofálta, célozva repülőútjainak végtelen sokaságára. Így aztán nem csoda, hogy Nigériában tiszteletbeli törzsfőnökké nyilvánították, és ő sem idegenkedett olykor nyugat-afrikai díszruhában és sapkában fellépni koncertek és fesztiválok sokaságán. Aktivitásainak egyike politikai szereplése volt: 1963-ban még az elnökválasztási kampányba is benevezett. Nem tudni, hogy mennyire gondolta ezt komolyan a nagy tréfacsináló. Mindenesetre komoly sajtóvisszhangja volt az akciónak, és Jon Hendricks vállalta fel a kampány „Szavazz Dizzy-re!” című kortesdalának előadását.

Többször járt hazánkban is: egyrészt az 1970-es évtized elején két egymást követő évben a Giants of Jazz sextettjével, amelyben a bebop óriásaival szerepelt (Sonny Stitt, Kai Winding, Monk, Al McKibbon és Art Blakey), másrészt a kanadai fuvolista, Moe Koffman kvintettjével 1989-ben. Nekünk is megmutatta, hogy miközben kiemelkedő jazzikon, egyben nincs nála nagyobb szórakoztató, mulattató művész a jazz világában. Jellemző, hogy 1978-ban a Fehér Házban a Salt Peanuts című saját szerzeményét azért adta elő, mert Jimmy Carter elnök a földimogyoró termesztésének szakértője volt, a refrén éneklésében pedig az elnök is részt vett.

Dizzy Gillespie kitűnő komponista is volt, aki számos olyan szerzeménnyel gazdagította a műfaj repertoárját, amelyek ma már a klasszikus standardek sorát gyarapítják. Csak néhány ezek közül: Groovin' High, A Night in Tunisia, Woody 'n' You, Dizzy Atmosphere, Blue 'n' Boogie vagy a Con Alma. Zenei öröksége a műfaj történetének legfényesebb lapjaira kívánczok, és nem merül feledésbe, amíg jazzt játszanak a világon. ■

„Öntörvényű utat jártam be”

Beszélgetés Dresch Mihálllyal

A hazai jazz nemzetközileg is elismert kiemelkedő képviselője Dresch Mihály szaxofonos, zeneszerző és hangszerelő, aki a magyar népzene és a jazz sajátos ötvöztetésével teljesen egyedi zenei univerzumot alakított ki. Mindehhez feltalálta és megépítette a fuhun névre keresztelt hangszerét is, amely valójában a furulya és a szaxofon elegyítésén alapul, és elvileg alkalmas a sorozatgyártásra. Ezúttal elsősorban a jazz és a népzene hasonló és eltérő vonásairól, illetve általa létrehozott szimbiózisáról beszélgettünk.

➡ Bencsik Gyula

Fotó: Gramofon/Csibi Szilvia

Gramofon: *A közelmúltban egy állami díjas népdalénekes-sel beszélgettem, aki azt mondta, két ma élő zenésznek adna mindenképpen Kossuth-díjat, egyikőjük Dresch Mihály.*

Dresch Mihály: Engem már eddig is túldíjaztak: a Liszt-díjat, Magyarország Érdemes és Kiváló Művésze elismeréseket vagy például a Gramofon folyóirattól 2012-ben Az év legjobb jazzlemeze díjat is megkaptam. Ezúton is köszönöm valamennyit. Hozzáteszem: jobban elismertetném a fiatal tehetségek munkáját, ezzel is ösztönözve őket a színvonalas folytatásra, képességeik maximális kibontakoztatására.

G.: *A Fonóban beszélgettünk, amit bátran nevezhetnénk második otthonodnak, de találkozhattunk volna akár a Buda-*

pest Jazz Clubban is. Valójában egy jazzmuzsikussal, egy népzeneésszel, netán a világzene képviselőjével van dolgom?

D.M.: Meglehetősen öntörvényű utat jártam be zenészként. Engem is alakítanak a hozzám beérkező információk, így a zeneiek is. Sokáig úgy éreztem, hogy jazz-zenész vagyok, aztán rá kellett jöjjenek: ez korántsem egyértelmű. Voltaképpen egyik általad említett kategóriába sem tartozom.

G.: *Etno jazz?*

D.M.: Inkább nem nevesíteném.

G.: *Akkor induljunk ki a zenei szocializációból.*

Fotó: Majnik Zsolt

Dresch Mihály a fuhonnal

D.M.: Gyerekkoromat a Hajdú-Bihar megyei Földes községben töltöttem, ahol az első zenei élményeimet a lakodalmas zenék jelentették. Később, amikor Budapestre jártam iskolába, citeráztam, és vettem édesapámmal egy bendzsót, mert valamiért beleszerettem abba a hangszerbe. Úgy is lett, akkortól bendzsóztam is, továbbá eldöntöttem, hogy zenész leszek. Nagykorúságomra aztán a szaxofonnál kötöttem ki, mert a rádióban hallott Johnny Griffin játéka megbabonázott. Édesapám ebben is segített, így lettem tenorsaxofonos. Az első hangszerem egy cseh Amati volt, amit aztán el kellett adnom, hogy újat vegyek, és így tovább, azóta számos szaxofont elnyűttem. Először Herrer Pálnál tanultam magánúton, aztán az Állami Hangversenyzenekar első klarinétosa, Kraszna László volt a mesterem, majd a konzervatóriumtól kezdve intézményes keretek között tanultam zenélni. A népi hatások a gyerekkor után legközelebb a nyolcvanas évek közepén, a táncház-mozgalomba bekapcsolódva értek. A rendszerváltást követően többször jártam Erdélyben, és megismerkedtem helyi népzeneészekkel.

G.: Milyen előzményei voltak itthon a jazz és a népzene ötvözésének?

D.M.: Például Szabados György munkássága, amelyben legalábbis együtt voltak jelen a magyar hagyományok az improvizációval. Tőle nagyon sokat tanultam. Megemlítem az először a Syriusban hallott szaxofonost és fuvolistát, Ráduly Mihályt, akinek a stílusa magával ragadott. A külföldiek közül a norvég Jan Garbareket, vagy Tomasz Stańko lengyel trombitást említem.

G.: Nálad hogyan kezdődött?

D.M.: Már jazzt tanultam a konziban, de a gondolataimban erősen benne volt gyermekkorom faluja, és gyakran látogattam a Földesen élő nagyszüleimet. Ez a motiváció aztán önkéntelenül megjelent a játékomban is, és elindított az egyedi zenei út keresése felé.

G.: Bármelyik nép zenéje vegyíthető a jazzel?

D.M.: Ez nehéz kérdés. Szinte valamennyi országban kialakult egy sajátos jazznyelv, amely táplálkozik a helyi zenei hagyományokból, és eltér az amerikaitól. A magyar zene elsősorban dallamcentrikus, strófikus, bizonyos tekintetben hasonló periódusok és harmóniak vannak benne, mint a jazzben. A balkáni zene sokkal motivikusabb, ami másfelé orientálja az improvizációt. A román zenében is többféle forma van, de az is inkább motivikus. Minden attól függ, hogy akar improvizálni az ember, hisz létezik totálisan szabad improvizáció, van megfelelő ütemszámra, hagyományos módon, harmóniakra történő rögtönzés, vagy létezik modális improvizáció, tehát ez roppant sokrétű. A zene törvényei végül mindig utat mutatnak.

G.: Ha nem tévedek, teljesen egyedi, hogy kvarttettedben a zongora helyét a cimbalom vette át.

D.M.: A cimbalom varázslatos hangszer, magam is kipróbáltam, néhány koncerten játszottam is rajta, ami tényleg volt, maradtam a szaxofonnál és a fúvósoknál, ellenben felkértem Lukács Miklós barátomat, hogy egyesítsük erőnket, így már hosszú ideje ő cimbalmozik a zenekaromban.

Dresch Mihály vonós kvartettjének (Brasnyó Antal, Bognár András, ifj. Csoóri Sándor) most jelent meg az első albuma

Ráduly Misi a hetvenes években, disszidálása előtt használta a cimbalmot az együttesében.

G.: *Viszont a fuhunt egyedül te jegyzed.*

D.M.: A hangszer lényege egy nagy testű furulya, ami megfelel egy C hangolású fuvolának, a mérete és a belső furata is annak felel meg, viszont furulyasíp szólamtatja meg, miközben szaxofon billentyűrendszer működteti, vagyis fogásmódja a szaxofonéval egyező. Többféle fából lehet készíteni, gyalogakácából, bodzából, rózsafából, szilva- és körtefából vagy trópusi fafélékből, például ébenfából, és akár bambuszból is, de az nagyon könnyen reped.

G.: *Honnan jött az ötlet?*

D.M.: Gyimesi zenét tanultam furulyán, idővel egy-két furulyabetétet a zenekaromba is beépítettem, amit nagyobb testű, mélyebb hangú hangszeren játszottam. Elhatároztam, hogy készítek magamnak egy nagytestű C-s furulyát, kivágtam egy megfelelő fát, kifaragtam, majd az egyik tönkement, öreg fafuvolám billentyűit ráépítettem. Akkor jött az ötlet, hogy egy egész billentyűrendszert rátegyek. Batka Ervin hangszerész barátom készített nekem egy szaxofonbillentyű-rendszert, amit ráépítettünk a furulyára. Behangoltam, működött, elkezdtem használni. Egy 12 fokú temperált instrumentum jött létre, ami bármilyen hangnemben megszólaltatható. Írtam zenéket az új hangszerre, amiket aztán beillesztettem a zenekarom játékába. Így született végül a 2011-ben megjelent Fuhun című albumunk.

G.: *Milyen zenékben lehet használni?*

D.M.: Népzeneben például hegedűszólamokat lehet vele helyettesíteni, ugyanakkor jazzstandardok is játszhatók rajta. Általában váltogatni szoktam a hangszereimet – a tenor

és szopránszaxofont a fuhunnal – a koncerteken, mikor melyik illik éppen az adott kompozícióba, illetve a hangulatomhoz.

G.: *Te adtad a fuhun nevet?*

D.M.: A találmányi hivatalban (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala – a szerk.) először is nevet kellett adnom neki. Fölmerült a furafon név, de aztán azért lett fuhun, mert az előtag utal a hangszer fúvós voltára, magára a furulyára, az utótag pedig a nemzeti hovatartozására. Valójában egy kis ideológiai háttér is van a névnek. Volt szerencsém Kínában járni, ahol a pekingi kézműves piacon egy ember bambuszfurulyákat árult, és meglepve láttam, hogy azok csaknem ugyanolyan felépítésűek, mint a tanulmányaimból ismert erdélyi furulyák. Két különbség volt: szilva vagy bodza helyett bambuszból készültek, valamint volt rajtuk egy plusz furat, amire rizspapírt ragasztottak, hogy a kínai zenében ismert zizegő hangot adják. Fogtam egy ilyen hangszert, és elkezdtem rajta gyimesi zenét játszani az egybegyűltek nagy csodálkozására. Ott jutott eszembe, hogy a hunok Belső-Ázsiából jöttek a Kárpát-medence területére, a székelyek pedig az ő leszármazottaik, és valószínűleg ők hozták magukkal a furulyát hazánkba, amit aztán bambusz helyett fából kezdtek készíteni. Erre utal a fuhun név utótagja.

G.: *Mikor rukkolsz elő valami zenei újdonsággal?*

D.M.: Novemberben jelent meg a Brasnyó Antal brácsással, Bognár András nagybőgőssel és ifj. Csoóri Sándor brácsással alkotott vonós kvartett első albuma, Forrásból címmel. Ezzel a formációval lépünk fel Belgrádban, a Fonó jóvoltából. A Borbély Mihállal közös zenekarunk új albuma karácsony táján várható. ■

Hagyományok Háza

ADVENTI VASÁRNAPOK

DECEMBER

3.

HERCZKU ÁGNES

DECEMBER

10.

JAKATOS MÓNIKA

DECEMBER

17.

BOGNÁRSZILVIA

- 11:00 gyerekprogramok,
kézműves vásár és foglalkozások
- 13:00 ünnepi sütés-főzés
- 15:00 háziasszonyaink vezetésével
adventi készülődés, daltanulás,
jeles napi szokások
- 18:00 hangulatos **KONCERT**

A részvétel ingyenes.

MAGYAR NÉPI IPARMŰVÉSZETI MŰZEUM

1011 Budapest, Fő u. 6.

2017. DECEMBER 3., 10., 17.

Hagyományok Háza: vissza a gyökerekhez

A Hagyományok Háza hosszú évek munkájával gyűjtötte és fogta egybe a Kárpát-medence népi hagyományait – most pedig visszaviszi azokat szülőföldjükre. Határokon innen és túl épül a hálózat, közel-keleti kapcsolatok szövődnek, és hamarosan újra megnyílik a Corvin téri épület is. A 2017-es évről Kelemen László igazgató, az Újév-köszöntő című műsorról pedig a szerkesztő, Pávai István beszélt a Gramofonnak.

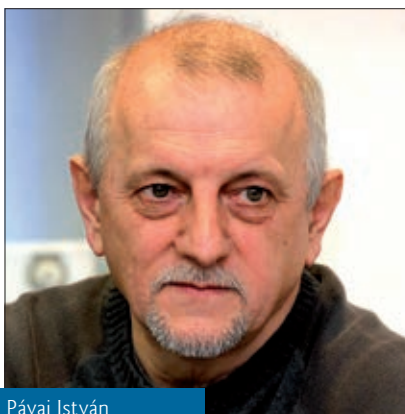
➡ Hózsá Zsófia

„A Hagyományok Háza 2017-től a kiemelt nemzeti intézmények kategóriájába került. Elkezdtük megvalósítani hároméves konzolidációs tervünket, amely intézményi hálózatunk egész Kárpát-medencére terjedő kiépítéséről szól. Szerencsés egybeesés, hogy most zajlik a székház felújítása, így tevékenységünk súlypontját elosztottuk szerte az országban és a határon túlra is. 2018 áprilisában költözünk majd vissza a Corvin térre, ahol lényegesen megnövelt és korszerűsített területen tudjuk folytatni tevékenységünket: a korábbi színházterem mellett ezentúl a befedett udvar is rendezvényhelyszínként fog működni. A földszinten egy kamaratermet alakítunk ki, könyvtárunk pedig a korábbi terület ötszörösét kapja majd. Mindannyian várjuk a visszaköltözést, és munkatársaimmal együtt nagy bizakodással tekintünk a jövőbe.

A hálózatépítés első üteme egy humánhálózat létrehozását jelentette: területi felelősöket neveztünk ki, és elkezdtünk dolgozni az adott térség hagyományörző tevékenységének felpezsdítésén. Az ország nyolc megyéjében, illetve a négy elszakított országrészen, ahol eddig megjelentünk, hatalmas érdeklődés fogadta programjainkat. A rendezvények palettája rendkívül színes: az Erdély kilenc városában futó *Jeles napok* című program sorozat például gyermekeknek szól. A székelyudvarhelyi táncbáztalálkozóhoz megközelítőleg 2000–2500 résztvevője volt, és a délvidéki, zentai táncbáztalálkozó is hasonló sikert aratott. Felvidéken eddig elsősorban már korábban is működő hagyományörző rendezvényeken képviseltettük magunkat. Emellett kárpátaljai hálózatunk is eredményesen tevékenykedik: népzeneész és néptáncos-képzéseket indítottunk, itthon pedig bekapcsolódtunk a magyar kormány óvodapedagógusoknak szóló továbbképzési programjába. Nemzetközi szinten is gyarapítjuk kapcsolatainkat. A mostani nyugat-európai fesztiváltrendek nem kedveznek a hagyományos kultúrának, ezért inkább kelet felé fordul-

Kelemen László

Pávai István

tunk, hiszen tapasztalataink szerint a világ ezen részén értik és érzik leginkább a hagyományos magyar népzene és táncot, és mindenhol szívesen fogadnak minket. Járunk már Azerbajdzsánban, a következő célállomás Kazahsztán, decemberben pedig Grúziába utazik a Magyar Állami Népi Együttes, amely idén sikerrel mutatta be itthon és külföldön is a Tánckánon – *Hommage à Kodály Zoltán* című produkciót. Az év folyamán kezdetét vette az *Utolsó óra* programsorozat is a Fonóban, ami szívügy számomra, hiszen húsz évvel ezelőtt magam indítottam és menedzseltem ezt az egész Kárpát-medencét átfogó népzenei gyűjtést. Mivel a népi kultúra csak élmények útján élhet tovább, az adatközlő zenészek fellépéseivel, koncertek, kurzusok és előadások keretében igyekszünk bemutatni és közelebb hozni a fiatalokhoz ezt a rendkívül értékes anyagot.”

A ház hagyományos, Műpában rendezett *Újév-köszöntő* című műsorát idén Pávai István népzene-kutató, a Zeneakadémia tanára szerkeszti. Így mesélt a programról a Gramofonnak: „Az általam megálmodott műsor leg-

fontosabb jellemzője, hogy nem táncszínházi előadást készítünk, hanem teljesen eredeti jeleneteket, hangulatokat jelenítünk meg a népi világból. Megpróbáljuk táncbáztalálkozó tenni a műsorból, s ezzel minél közelebb vinni a közönséghez a hagyományok világát. A Kárpát-medence egész területét bejárjuk, megvillantva a karácsonytól farsangig szokásos rituálékat, zenéket, táncokat. Két profi táncegyüttes mellett segítségünkre lesz ebben többek között számos hagyományörző fellépő, illetve a *Fölszállott a páva* című tehetségkutató gyermekversenyzői is. A műsor egy-egy elemével megemlékezünk majd Kodályról és Arany Jánosról is, akiknek tevékenysége alapvető fontosságú volt a magyar hagyományörzés területén.”

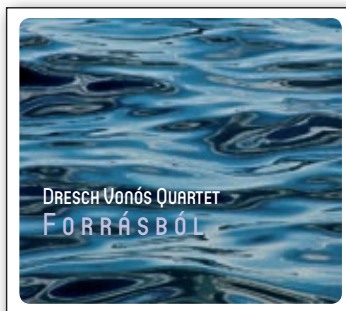
Csizmadia Anna: Dänótám én...

Csizmadia Anna neve a 2012-ben megrendezett Fölszállott a páva népzenei vetélkedő által lett ismert, melyen az énekes és hangszeres szolista kategória győztese lett. Kupuszián, egy hagyományörző Nyugat-bácskai faluban született

és nevelkedett. Az élő énekeszó természetes volt Anna szülőházában, édesanyja ugyanis mindig énekelt, s teszi azt a mai napig – az együtténeklés örömét így már gyermekként megtapasztalhatta. A „gyökérzetet” tartja fontosnak, melyből az ember élete végéig táplálkozik, s életútját döntően meghatározza ennek megtartó ereje. A Szabadkai Zeneiskola befejezése után, 2011-ben felvételt nyert a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népi ének szakára, melyet 2016-ban fejezett be. 2014-ben Junior Prima Díjban részesült, és még abban az évben átvehette a Vajdasági Magyar Művészeti Díjat is. Anna célja őseink ránk hagyott kincsének továbbadása, minél szélesebb körrel való megismertetése. Az ifjú népdalénekes első szólólemeze a Fonó gondozásában jelent meg, s a lemezbe mutató koncertre is a budai zeneház színpadán került sor november 24-én.

„2017 nyarán kezdtük meg a stúdiómunkát zenésztársaimmal. A lemezre főként szűkebb pátriám anyaga került, de hallható rajta Somogyország népzeneje, a Palócföld számomra legkedvesebb dallamai, valamint a Gyimesek lélekszorogató keservei is. Mindezt olyan csodálatos zenészek mellett énekelhettem, mint a Fokos zenekar, Brasnyó Antal, Balogh Kálmán, Juhász Zoltán és nem utolsósorban édesanyám.”
(Fonó/Gramofon)

MEGJELENT!   webbolt.fono.hu

**Csizmadia
Anna**
Dänótám én...

**Dresch Vonós
Quartet**
Forrásból

**Kalász
Banda**
Dúzs 2017

Csángálló
Fel az úton...

Az akusztikus művészetek mostohagyermeké: a hangfelvétel-esztétika

15. rész: A zenei historizmus és a hangfelvétel – V. közlemény

Előző írásunkban bemutattunk néhány kivételesen szép templomi felvételt, részben a historikus előadásokhoz kötöten, részben azokon túllépve. Ezt mindenkor elsősorban a hallgató hangzás-élménye szempontjából tettük, mint ahogyan ez a szemlélet sorozatunk cikkeire eleve jellemző. Ugyanis – mivel nem hangtechnikai szaklapról van szó – a felvételkészítés technikai körülményeit csak ritkán említjük, hiszen a hallgatókat nem a készítés módja, hanem a végeredmény érdekli: egyszerűen csak szép felvételt szeretne hallani. De mi a helyzet az előadóval, hiszen végső soron az ő akusztikai élményéből (is) táplálkozik a hallgató élménye? Hogy e kérdést megvilágítsuk, alábbi írásunkban az előadó szemszögéből vizsgáljuk meg az akusztikai környezet hatását.

➡ Ujházy László

Korunk előadóművészei közül talán Nikolaus Harnoncourt foglalta össze a legfrappánsabban, hogy az akusztikai környezet milyen hatással van a felvétel folyamatára és magára a végeredményre. S az sem véletlen, hogy mindezt egy ízig-ve-rig historikus szemléletű művész tette.

„Csak akkor, ha a stúdió – nem stúdió”

Harnoncourt így ír erről a kérdéstről: „Mi – a bécsi Concentus Musicus – 1958 óta készítünk lemezeket. Az első években több különböző cég számára dolgoztunk, és ez mindenekelőtt nagyon különböző felvételi technikákat eredményezett. Egy hangfelvételnél a zenész számára elkerülhetetlenek a konfliktusok, mivel a játszott zene hangzásának lényeges része a tér, és zenészként csak akkor érezhetjük magunkat jól, ha olyan térben játszunk, amely az illető zenére a felvételtől függetlenül is ideális lenne. Ez azt jelenti, hogy az eredeti hangzási viszonyokat a 'stúdióban' csak akkor lehet megvalósítani, ha a stúdió nem stúdió, hanem egy ideális zeneterem. Azt, hogy a technikusok szemszögéből ez másképp is lehet, néhány példával szeretném megmagyarázni. A két véglet, amivel valaha is szembekerültünk: felvétel egy szinte teljesen süket térben, illetve felvételek ideális barokk termekben. Az első esetben a zenei felvételek annyira kedvezőtlenek voltak, hogy ezt az élményt soha nem akartuk többé átélni. A zenészek alig hallották egymást, saját hangszerük tompának és színtelennek tűnt, és a hangzás nem olvadt össze a térben. Ilyen térben a hangszerek nagyon rosszul szólnak, tehát lehetetlen a valódi, inspirált zenélés. A technikai helyiségben mindez egészen másképpen és sokkal jobban szólhat, mivel itt mesterséges teremhangzást kevernek hozzá, ez azonban nem segít a zenélésen – és még ha a végeredmény hangzásilag ideális lenne, a módszer akkor is embertelen, és az ilyen felvétel zeneileg csak véletlenül sikerülhet jól. Más lehetősége-

ket is kipróbáltunk, jobban mondva kénytelenek voltunk kipróbálni. Egy alkalommal minden szólamot egyenként, különválasztva vettek fel, és sokkal később, a mi távollétünkben végezték el a végső keverést, a sztereó felosztást és tették rá a felvételre a visszhangot. Miután végigszenvedtük a különböző felvételi módszereket, s a felvétel lemezzé formálásának minden kínját, ma újra ott tartunk, ahonnan sok évvel ezelőtt elindultunk: az adott zene számára ideális tér optimális zenélésre stimulál, és csak ezt a zenélést érdemes konzerválni, ráadásul ezek a felvételek tünnek technikailag a legjobbakkal. Tehát eredeti hangzási viszonyok a stúdióban? Csak akkor, ha a stúdió nem stúdió.” Tegyük hozzá: ez a „nem stúdió” lehet templom, egy kastély díszterme vagy más történeti helyszín, sőt akár egy üres hangversenyterem is. S hogy Harnoncourt gondolatai hogyan valósultak meg a gyakorlatban, azt ránk hagyott számos, történeti termekben és templomokban készített gyönyörű felvétele ékesen bizonyítja.

A fenti idézethez azonban hozzátartozik egy magyarázat: Harnoncourt „visszhangot” említ, ám ez valójában „zengés”. A köznyelv és sajnos sokszor még a szakzsargon is összetéveszti e két megjelölést, holott akusztikai és pszichoakusztikai szempontból nagy különbség van e két jelenség között. A visszhang érzete tudatunkban akkor keletkezik, ha egy hangesemény az elhangzása után 50ms-nál nagyobb időkülönbséggel ismét eléri a fülünket. Ha 50ms-on belül érkeznek ilyen „hangisméltések”, akkor azokat külön-külön már nem érzékeljük, mivel az eredeti információt hordozó idegsejtek még nem regenerálódtak. Az ilyen nagy sűrűséggel beérkező hangok a tudatunkban egy folyamatos lecsengéssé olvadnak egybe, s ez a terem zengése. (Hasonló alapon olvadnak egybe tudatunkban a filmek mozgási folyamatai.)

Míg a visszhang a termekben és a hangfelvételeken súlyos akusztikai hiba – hiszen az állandó „szolgai” hangisméltések zavarják az érthetőséget, a hangtisztaságot – addig egy izléses zengő, lecsengő folyamat a kellemes zenei hangzás fontos eleme. Megemlítendő azonban, hogy pl. rádiójátékokban és a film-kísérőhangok esetében a – többnyire mesterségesen előállított – visszhangoknak jelentős szerepük van az igen nagy terek akusztikai érzékeltetésében. Pl. az „alpesi echo” effektus ismert kifejezés a hangtechnikában. Ám a száraz stúdiókban készülő zenei felvételeknél valójában nem visszhangot, hanem zengést kevernek hozzá a felvételhez – Harnoncourt is nyilván erre gondolt –, ennek azonban lehetnek olyan visszhang elemei, melyeket a fül konkrétan nem érzékel visszhangként.

„Csak akkor, ha a stúdió nem stúdió” – írja Harnoncourt, de valójában miért ez a stúdiókkal szembeni ellenkezés? Hiszen akusztikai szempontból tervezettek, szakmailag megalapozott ajánlások figyelembe vételével épülnek, kiegyenlített a hangzásuk, nem tartalmaznak zavaró teremrezonanciákat, visszhangokat, s ennek köszönhetően nagyon változatos összetételű együttesek és zenei műfajok felvételét teszik lehetővé. Ám éppen ezért hangzásuk inkább semlegesnek mondható, ami úgy jellemezhető, hogy „mindenre jó, de semmire sem kiemelkedően szép”. Utözengési idejük is rövidebb, hiszen az a felvételen mesterséges eszközökkel már a harmincas évektől kezdve növelhető, míg egy szükségtelenül nagy zengés nem csökkenthető.

Az együttesek és a hangmérnökök sokszor inkább ezért keresik a különleges, karakteres akusztikai környezetet, mely természetesen nem univerzális, de egy adott előadás, műfaj, együttes esetén – éppen akusztikai tervezetlenségéből, „szabálytalanságából” eredően – különleges szépséget kölcsönöz a felvételnek, s hogy mindez miért éppen a historizmushoz köthető, annak egyszerű a magyarázata: míg egy nagy szimfonikus zenekar elhelyezése a zenei stúdiókon vagy hangversenytermeken kívül nagyon nehézkes (talán a nagyobb templomokat leszámítva), addig az általában lényegesen kisebb historikus együttesek esetében ilyen nehézség ritkán lép fel. Ráadásul a preklasszikus zene, vagy a korabeli hangszerekkel megszólaltatott klasszikus szimfóniák eleve tiszta, világos, áttetsző hangzása még a hosszabb utözengésű barokk termekben, templomokban is zavaró elmosódások nélkül érvénye-

Békésy György (Budapest, 1899 – Honolulu 1972) biofizikus és akusztikus. 1961-ben elnyerte az orvostudományi Nobel-díjat „a belső fül, a csiga ingerlésének fizikai mechanizmusával kapcsolatos felfedezéseiért”

sül. Emellett a zengőbb környezetek természetes akusztikai erősítése a halkabb hangszerek esetében – melyekből a historikusok körében bőven találunk – az előadók számára megnyugtató érzést jelent.

Az sem elhanyagolandó, hogy a historikus zene érzelmileg és vizuálisan is jobban kötődik a történeti helyszínekhez, mint – egyes kivételektől eltekintve – pl. a 20. század zenéje. Ráadásul két egyforma hangzású zenei stúdiót hamarabb találunk, mint két egyforma történeti helyszínt, ami a felvételek hangzási változatossága szempontjából sem közömbös. Ám e lelkesedés közben ne felejtszünk el a stúdiókon kívüli felvételek nehézségeiről sem. Az egyik műszaki természetű: ami egy stúdió esetében adott (fixen telepített kábelezések, műszaki eszközök), az egy külső helyszínen esetenként kiépítendő, s az általában műemléki környezet csak ritkán teszi lehetővé a mikrofonok befüggesztését. A másik nehézség akusztikai természetű, hiszen meg kell oldani a készülő felvétel folyamatos hallgatásának, ellenőrzésének zavartalan feltételeit, s emellett – míg a stúdióknál a külső zajok beszűrődése nem fordulhat elő – egy templom esetében elegendő például egy rosszul záródó ablak, s a külső zajok máris zavarhatják a felvétel menetét. Ám mindent egybevetve a végeredmény szépsége minden kellemetlenségért kárpótolható.

Az utözengési idő és az előadás kapcsolata

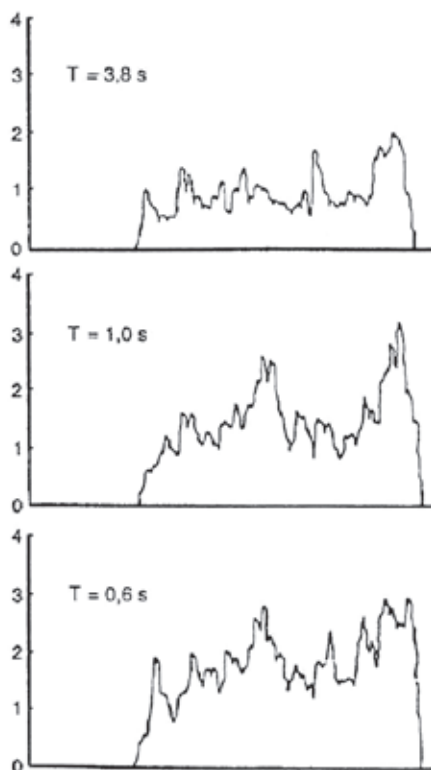
Az akusztikai szakirodalom és a napi zenei gyakorlat is azt bizonyítja, hogy a helyszín akusztikája – és ezen belül is elsősorban utözengési idejének nagysága – befolyásolja az előadás agókikáját, frazeálását és tempóját, kicsit műszaki nyelven fogalmazva „finom struktúráját”. Szárazabb térben az előadó ösztönösen hosszabb hangokat játszik – ezzel mintegy pótolja a számára is hiányzó zengést –, hosszabb utözengés esetén a hangok kicsengetését inkább rábízza a hangtérre. Egy szárazabb környezet megengedi a gyorsabb tempókat, míg a nagyobb zengésekben – az összemosódás elkerülése érdekében – inkább kimértebb tempókat választ. Ezzel kapcsolatban Tarnóczy Tamás (többek között az Erkel Színház sikeres rekonstrukciójának akusztikai tervezője) és munkatársai egy tanulmányukban már 1960-ban egyértelműen kimutatták az összefüggést. Van azonban egy ritkán idézett jelenség: az utözengési idő és az előadás dinamikájának (a leghalkabb és legerősebb hang hangosság-különbségének) kapcsolata.

Ezt Nobel-díjas akusztikusunk, Békésy György – akinek nevéhez a Magyar Rádió 6-os stúdiójának akusztikai tervezése is fűződik – az alábbi, szellemes kísérlettel bizonyította be. A kísérlet során arra kért egy zongoraművészt, hogy ugyanazt a művet három különböző zengésű helyszínen szólaltassa meg, miközben műszeresen mérte az előadás dinamikáját. Ezt nem a hangtérben, a zongora előtt felállított mikrofonnal mérte, mert akkor már nem pusztán magát az előadást, hanem a termet is vizsgálta volna, hiszen a terem válasza meghamisította volna a mérést. Ehelyett a billentyűk lenyomásának sebességét, azaz a húrok alatti rezonáns rezgés-amplitúdóját érzékeltte, mert a rezonáns kitérése jól megfelel annak, hogy az előadó „milyen erősen” szólaltatja meg az egyes hangokat.

Az első esetben egy viszonylag nagy utözengésű helyszínen ($T_{\text{közepes}} = 3,8\text{s}$) a művész a hangosabb részeket is valamivel halkabbra vette, attól tartva, hogy a zengés okozta „erősítés” következtében azok már túlságosan hangosak lesznek. Egy másik, tompa, száraz környezetben ($T_{\text{köz.}} = 0,6\text{s}$) viszont a halkabb részeket játszotta erősebben, nehogy a terem akusztikai csillapítása következtében azok már túlságosan halkak legyenek. Tehát mindkét esetben az előadás dinamikája az akusztikai környezet hatására lecsökkent. Amikor az utözengési idő mértéke egyik irányban sem volt szélsőséges, ($T_{\text{köz.}} = 1\text{s}$), akkor az előadás dinamikája „kinyílt”, azaz a művész a halk részeket valóban halknak, a hangosakat pedig hangosnak játszotta, nem tartva a terem kialakuló „túl hangos-túl halk” hatástól, vagyis a szerző dinamikai előírásait itt valószínűleg a legkövetkezetesebben.

Békésy a vizsgálatot néhány évvel az 1972-ben bekövetkezett halála előtt végezte, tehát az „ideális” környezetként említett egy másodperces utözengési idő – amely kb. egy kamarazenei stúdió utözengési ideje – a zongora felvételek szempontjából akkor valóban ideális volt. Ma már azonban nem ritkák az ennél zengőbb környezetekben készített zongorafelvételek, ám ilyenkor a művész nem a terem közönségének, hanem kifejezetten a „mikrofonnak” játszik, ezért nem kell attól félnie, hogy valami túl hangos, vagy túl halk lesz.

A Békésy kísérlet szintdiagramjai

A vízszintes tengely az idő (a vizsgált időtartam kb. a zenemű egy percnyi időtartama), a függőleges tengely a zongorarezonánsának kitérése. Látható, hogy a leghalkabb és legerősebb hang közötti dinamika-különbség (azaz a dinamika-görbék legalacsonyabb és legmagasabb helyzetének különbsége) a középső diagramon a legnagyobb.

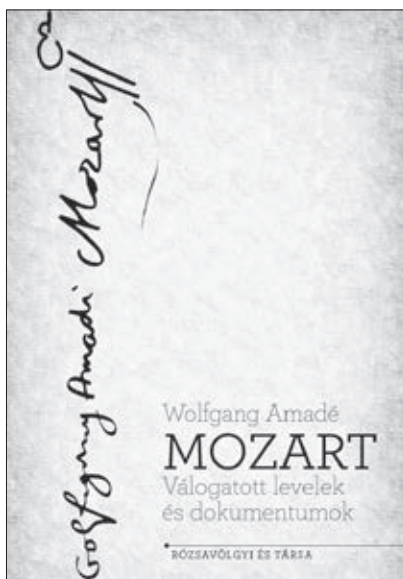
Az említett jelenségek okán érdemes visszatérnünk Harnoncourt gondolataihoz, melyből burkoltan az is kiviláglik, hogy a hangfelvételeknél az utólagos teremszimuláció (azaz mesterséges zengetés, amit az előadó nem érezhet) szélsőséges esetekben ellentmondást hoz létre a stúdióban elhangzott és a kész felvételen hallható előadás között. Természetesen itt az utözengési időben nem a néhány tizedmásodperces különbségekről, azaz csupán a teremhatás finom mesterséges korrekciójáról van szó, hanem pl. egy nagyon csillapított stúdió felvételének utólagos zengetéséről.

* * *

A fentiekben az előadó és az akusztikai környezet kapcsolatának néhány jelenségéről írtunk, sietve hozzátéve, hogy ez egy sokkal bonyolultabb kapcsolat ahhoz képest, hogy műszerekkel minden kis apró összetevője mérhető vagy tapasztalati úton megfeythető lenne. Ám a zene „technológiai láncolatában” még egy lépcsőfokkal, egészen az „ösforrásig” visszatérkinthetünk, amikor azt vizsgáljuk, hogy a zeneszerzőt hogyan befolyásolta az a konkrét akusztikai környezet, melyre művét megírta. Ez is egy igazi historikus téma, hiszen vissza kell tekintenünk a szabványos hangversenytermek előtti időkre. Következő írásunkban többek között erről olvashatnak. ■

GRAMOFON

ZENEKRITIKAI MŰHELY

WOLFGANG AMADÉ MOZART: VÁLOGATOTT LEVELEK ÉS DOKUMENTUMOK

Kovács János Mozart-breviárium című kötetének átdolgozásával és bővítésével közreadja: Kárpáti János
Rózsavölgyi és Társa, 2017.

Megint remekelt a Szabolcsi-iskola. A Zeneakadémia zenetudományi tanszaka első évfolyamának egyetlen élő tagjaként Kárpáti János közhasznú feladatra vállalkozott. Egykori évfolyamtársa, Kovács János 1961-ben megjelent Mozart-breviáriumának nyomdokán haladva, naprakész olvasnivalót kínálva. Mert időközben elképesztő méreteket öltött a Mozart-kutatás eredményeit rögzítő, elsősorban német és angol nyelvű szakirodalom, amelynek áttekintése Mozart-kutatóknak is komoly feladat – az érdeklődő viszont megérdemli, hogy a tudomány mai állásának megfelelő, aktuális tudnivalót kapja.

Tehát korántsem afféle „revízióról” van szó csupán. Ezért is a megváltozott cím – és azért, mert nemigen nevezhető rövid olvasmánynak a jelentősen megnőtt terjedelmű, 629 számozott oldalt tartalmazó kötet. A szerkezet hasonló; legfeljebb

némely fejezetek alfejezetként tömörültek, avagy tagolódtak. A fejezetcímek közül A művész és az ember szabadságharca – a hercegerseki szolgálatból való kilépés történetét anekdota-szinten ismertnek tekintve – Lázadássá egyszerűsödött. Kárpáti zenetörténeszi vállalkozásának lényege, hogy átfogó szakirodalmi ismeretek birtokában olyan többlet-információkkal gyarapítsa a gyűjteményt, amelyek élet és életmű szempontjából egyaránt fontosak, és a széleskörű olvasótábornak is sokatmondóak. A válogatás felelősségteljes feladat, annál is inkább, hiszen általános érvényéből adódóan ez a könyv – a breviárium sorsából kiindulva – mintegy fél évszázadig alapmű lesz, amelynek egyes szakaszait részletezően dolgozzák ki a szakkönyvek.

Kárpáti János már a címadással fontos tudnivalót sugall: Mozart ugyanis nem használta nevét Amadeusként. Ezt a keresztnévet leginkább a népszerű, ám a valóságtól nem ritkán költőien elrugaszkodó film tette adat-rangúvá. Nagy érényre, hogy megkülönböztetett figyelmet fordít arra, hogy lehetőség szerint előtérbe helyezze a levélváltásokat: tehát nemcsak azt olvashatjuk, hogy mit írt Mozart, hanem azt is, hogy hogyan reagált arra a címzett. Ahogy lenni szokott, különböző megítélésekben részesült a csodagyermekséget kiaknázó apa szerepe, illetve befolyásának megannyi következménye önállóságra törekvő fia életében. Kárpáti nem sugall véleményt, gazdag dokumentációs anyag közreadásával az olvasóra bizza az értékelést. Kortörténeti adalékok tapintatos közlésével teszi helyre a magánlevelekben szereplő „malacságokat”, korabeli elterjedt rigmusok ismeretében közülük megannyi csupán utalással finomodik. Rendkívül érzékeny a stílris árnyalatokra – áttekintő ismeretei birtokában megítélve, mikor tér el természetes kifejezőmódjától a levélíró, mikor protokollárisan udvarias, és mikor rajzolja el a tényeket, konkrét motivációs szándékkal.

A dokumentumokhoz kapcsolódó jegyzetanyag értékes információkat tartalmaz. Innen értesü-

lünk például arról, hogy Mozart felvétele a bécsi Tonkünstler-Sozietäthez azon hiúsult meg, hogy keresztlevelét nem tudta vagy nem akarta benyújtani. (Vajon azért, hogy ne derüljön ki az a turpisság, hogy apja a nagyobb hatás kedvéért egy évvel fiatalabbként propagálta a csodagyereket?) A híres-hírhedt elbocsátás története is kicsit más színezetet ölt, s itt kell megemlíteni egy, az olvasó számára megszívlelendő tény: a keresztnevek fontosságát. Mert Arco gróf (akitől a híres fenéken rúgás származik) – egy személy, de van két további Arco gróf is, akik szerepelnek a levelezésben. A köztük lévő, valamint további, azonos vezetéknevű szereplők családi viszonylatainak tisztázása kedves feladat a filológiai érdeklődéssel rendelkezők számára.

A jegyzetekkel kapcsolatban egy megjegyzés: az olvasó szempontjából hasznosabb lett volna, ha a névmutatóba kerül a személyek születési és halál dátuma, az egyes dokumentumok jegyzetanyaga így módon némileg csökkenthető lett volna. Esetleg átvehette volna Kovács Jánostól azt a gyakorlatot, hogy a szöveg-kontextustól amúgyis kiderülő minimális lényegi közlendő is oda kerüljön. A dokumentumokban Kárpáti ragaszkodik a neveknek a forrásokban szereplő írásmódjához, azonban a jegyzetekben és a névmutatóban jó lett volna a még nagyobb pontosság. Szakmabeliek és nem-zenészek számára egyaránt rendkívül hasznos olvasmány. Kézikönyv a szó legnemesebb értelmében – azoknak is ajánlott, akik a saját könyvtárral szemben a világhálón elérhetőt részesítik előnyben.

Fittler Katalin

JELMAGYARÁZAT A KRITIKAI ROVATHOZ

Remekmű
Kiváló
Jó
Átlagos
Elfogadható
Gyenge

WAGNER: PARSIFAL
Callas, Panerai, Baldelli, Christoff,
A RAI Szimfonikus Zenekara,
Vittorio Gui
 Warner Classics – Magneoton
 0190295844455

GLUCK: ALCESTE
Callas, Gavarini, Silveri, Panerai,
A Milánói Scala Ének- és Zenekara,
Carlo Maria Giulini
 Warner Classics – Magneoton
 0190295844554

DONIZETTI: POLIUTO
Callas, Corelli, Bastianini, Zaccaria,
A Milánói Scala Ének- és Zenekara,
vezényel: Antonino Votto
 Warner Classics – Magneoton
 0190295844455

Igazi ritkaság az 1951-es Parsifal. Hangminősége nagyon jó, vérbeli RAI produkció. Dicséret illeti meg – egyáltalán nem rossz. Pedig olaszul van, s Wagner olaszul bizony problémás, nagyon más a két nyelv (míg a Werther például Gencerrel és Ferruccio Tagliavinivel olaszul szerintem az eredetnél is jobb). Gui jól vezényel, bár a nyitány után kissé gyorsít, de Boulez rémes igyekezetétől azért elmarad. Christoff nagyon érdekes Gurnemanzként, hozza a formáját, lenyűgöző, csak épp a figura bölcs nyugalma helyett Christoff vehemenciája dominál. Mindenesetre érdekes. Az 1960-as Cluytens-vezényelte Scala-felvétel (Opera Depot) azonban alkalmazkodott a szerephez. Alfrico Baldelli nem igazi Parsifal, az I. felvonásban elég kemény is, de a II. felvonásban érzékenyebb, egész meggyőző, bár nem wagneri hang. Ez a felvonás amúgy is érdekes az olasz nyelv miatt, hiszen a ravellói Villa Ruffolo ihlette Wagnert. Panerai jó énekes, de fiatalon túl keményen fogta meg Amfortast, s a sietség sem tesz jót, nagy áriája csúcspontján épp ellentétes José van Dammal és Karajannal, akik zseniálisan lasztanak. És Callas milyen Kundry? Hangilag szép és differenciált. Ami furcsa, az a fordítás miatti nagyon más deklamáció. Nem Mödl vagy Meier intenzitása, de érdekes. Tulajdonképpen részben illik hozzá a szerep pszichológiailag: a negatívabb tartományban. Persze kérdés, kell-e ez, hiszen a művész ábrázol és megjelenít. Mindenképp nagyon érdekes. Az igazi callasi többlet fel-felcsillan ugyan, de gyanítom, hogy a fenn nem maradt Trisztánban és A walkürben több lehetett belőle. Az egészre érvényes, hogy a szereplők megértését és átélését segíthette az olasz nyelv, de az egész mégis elég szokatlan. Kifejezetten igényes és kidolgozott előadás remek énekesekkel, csak éppen nagyon-nagyon alternatív mindenekelőtt a némettől eltérő nyelv miatt.

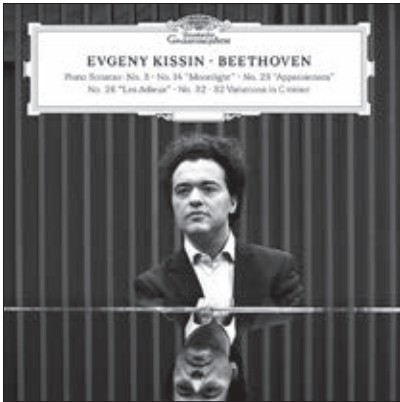
Az 1954-es Alceste csodálatos, bár a hangminőség nagyon gyenge; viszont a magánének egész jól átjön, inkább a tuttknál zavaros. Ez egy nagy zenei emlék: hajdanán szerették és értették ezt az operát, mára feledésbe merült, s az uralkodó stílus sem kedvez a zenének. A régi lassabb, a dallamokat kiéneklő megközelítésben ez egy csodálatos zene. Giulini felkészültsége és felkészítése remek, mindenki nagyon koncentráltan működik közre, lépten-nyomon hallani, hogy hangról-hangra mindent nagyon alaposan kidolgoztak. Meg kell jegyezni mindennek ellenére, hogy Gencer, Picchi és Gui 1967-es római felvétele simább és epikusabb. Callas fantasztikus – főképp akkor, ami-

kor halkabban énekel, nekem néha sok a dramtizálás, szeressék bár sokan épp ezért. Alcseste szerepének kidolgozottsága is maximális, ugyanakkor én kicsit visszafogtam volna dramtizálásban és hangerőben. Előadása kiváló, lebilincselő, egész ritka magasságokban van, ugyanakkor nem mondanám, hogy a lemezfelvételt soha nem készítette Gencer (aki helyettesítette is Callast) gyengébb volna. Nem olyan intenzív, de folyékonyabb. Mindenki precíz, de Picchi – Gui előadásában – szebb és fényesebb, mint itt Gavarini. Az egészben még benne van a régi romantikus és a zenei gondolatokat szépen kiemelő stílus, részletekben gazdagabban is, de egészében mégis kicsit darabosabban, mint a Gui-előadásban.

Az 1960-as Poliuto azért érdekes elsősorban, mert Callas utolsó új olasz teljes operaszerepe. Azután már csak korábbi sikereit – Norma, Tosca – énekelte újra, és persze Bizet Carmenjében remekelt. Ezt még szépen megcsinálta: mindenre hanggal, a technikával. Nem a legbonyolultabb szerep, ám kifejezetten jó Callast nem kihegyezett helyzetben hallani. Hangja tekintetében mindig öröndetes, amikor visszafogottabb tudott maradni. A felvétel hangminősége közepes. Votro remekül vezényel. Szerintem kitűnő operadirigens volt, akit helytelenül becsülnék alá. Az általa dirigált Callas-lemezek nem gyengébbek azoknál, amelyeket Serafin vezényel. Ez is még a régi szép bel canto hagyományok talaján áll, bár az énekesek már ki-kilógnak ebből a tradícióból. Corelli férfias, határozott, jól énekel, Bastianini és Zaccaria hozza a szokott jó formát.

Milyen fantasztikus volna, ha mindez létezne stúdiófelvételen. De nem létezik, ezért a tapsok és olykor zavaró hangzás ellenére is felbecsülhetetlen értékek ezek. Amikor Callas színpadra lép a Poliutóban, megőrül a közönség. Votro vezényel tovább, s alig hallunk valamit egy jó ideig. Borzalmasnak tartom: lehetne a felvonás végeztével is hosszan tapsolni, de tudom, ezzel eléggé egyedül vagyok; a közönséget gyakorta nárcisztikus igézzel tölti el saját ottléte. Csodálatos, de sok tekintetben problémás műfaj az opera. Remélem, lesz még folytatása az élő felvételek kiadásának, mivel rendelkezésre állnak még jelentős felvételek, melyek nem kerültek be a mostani Class-széria összesen húsz kiadványa közé. Mindenekelőtt a milánói Traviata Giulinivel, az élő Álarcosbál Gavazzenivel, több Alvajáró, Norma és Medea – utóbbiak közt a jó hangminőségű kései londoni, Nicola Rescigno vezényletével.

Zay Balázs

BEETHOVEN: ZONGORASZONÁTÁK, 32 VARIÁCIÓ

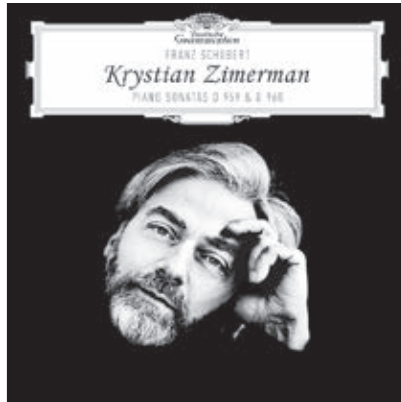
Jevgenyij Kiszin – zongora

★★★★★

Meglesni az egyik legnagyobb élő zongorista és Beethoven találkozását. Tényleg. Általában jobban szeretem a stúdiófelvételeket, de Kissin saját elmondása szerint segíti a közönség közelsége, ugyanakkor nehezíti helyzetét az üres stúdió. S tényleg így van, emlékszem olyan korábbi stúdiófelvételére, mely persze nem rossz, de nem az igazi. Ezek az igaziak. Még akkor is, ha az alapkonceptió más, mint az én alapvető elképzelésem. Például az Op. 111 esetében. Az első tétel gyors, de nemcsak fergeteges, hanem nagyon izgalmas és átél. Épp az van benne, ami egyes stúdiófelvételekből hiányzik, a pillanat ihletése, amikor Kissin és Beethoven találkozik. A program Kissin képe arról, hogyan fejlődött Beethoven: egy már előremutató korai műtől a végső kiteljesedésig. Csupa inspiráció, mikor az alapkonceptió szinte nem is érdekes, mert lépten-nyomon vannak érdekességek. Az orosz iskola kivételes iskolapéldája, erős dinamika, mellette az anyag intenzív újraélése. Széles dinamikai skála, de nem a megszokott módon, hanem elsősorban a bontás differenciáltsága által. csupacsupa inspirált pillanat. S ebben ezek szerint fontos, hogy a csodagyerekként kivételes fejlődést megélt művész közel van a közönséghez. És egyúttal nagyon távol van a közönségtől. Igazából fel sem merül a művek végleges – vagy aktuálisan véglegesnek vélt – formájának megközelítése, itt inkább a pillanatnyi megküzdésről van szó az anyaggal, mely ihletett megmutatkozik, majd rendre tovaillan. Van, aki inkább megjegyzi a megérett formát. Kissin nem ezt a formát hajszolja, hanem azt a pillanatot keresi, amikor megint megmutatkozik. Nagyon remélem, hogy lesz folytatás.

Zay Balázs

Deutsche Grammophon – Universal
479 7581

SCHUBERT: ZONGORASZONÁTÁK – D959 ÉS D960

Krystian Zimerman – zongora

●●●●●

Krystian Zimerman az egyik legnagyobb élő zongorista, a két mű pedig (különösen a B-dúr) az egyik legnehezebben megfogható. Még a legnagyobbak is csak közelítgetik. Egyszerűnek látszik, és roppant bonyolult. Zimerman saját hangszert készített hozzá, legalábbis részben: Steinway instrumentumon játszik maga készítette klaviatúrán, módosított kalapálással. A hang egész varázslatos, lírai, de nem gyenge, éneklő, ami Schuberthez nagyon kell, korszerűen (mármint a még kalapácsolás időkre gondolva) áttetsző és áttekinthető hangkép. Ugyanakkor – valamelyest párhuzamban a nem régi Barenboim-hangszerral – a regiszterek töredezettsége nélkül, s érdekes módon erősen megcsillanó magas hangok. Alapvető kvalitásai Zimerman játékának a tisztaság, az összeszedettség – nem csak úgy, hanem a tőle megszokott módon nagyon –, valamint az éneklő karakter, továbbá a keresztzölömök adta játék kiemelése, ami nagyon sikerül neki. Példa erre a B-dúr szonáta I. tételének csendesen megszólaló főtémája melletti kíséret nem túlzott kiemelése, de felemelése a megszokottnál magasabb szintre. Érdekes, főleg az A-dúr szonáta Andantino tételében tűnik fel, mikor Zimerman egy pillanatra improvizatívabbá válik. Ritka, hogy egy művész ennyit készüljön egy projektre, bár ilyen kiemelkedő alkotások esetén tulajdonképpen alapvetően szükséges volna. Olyan ez, mint a Bach Csellószvitok Rosztropoviccsal. Elérte az álmodott szintet? Igen is, nem is. Igen, mert küzdött érte, és nem, mert nem lehet. Egyszerűen nem lehet. Talán tévedek, de a B-dúr szonátát megközelíthetetlennek látom, metafizikus jelenségnek. Amit lehet, Zimerman megtett, s közel jutott a megközelíthetetlenhez. Az utóbbi idők egyik legjelesebb lemeze.

Zay Balázs

Deutsche Grammophon – Universal
479 7588

CHOPIN EVAOCATIONS

Daniil Trifonov – zongora, Mahler Kamara-zenekar, vezényel: Mihail Pletnev

●●●●●

Két bevett nézettel nem értek egyet nagy zeneszerzők hangszerelésének megítélését illetően: nevezetesen azzal, hogy Schumann szimfóniáinak és Chopin zongoraversenyeinek rossz a hangszerelése. Igazából azzal sem, hogy Paganini versenyműveit rossz, ott azonban az egyszerűség aligha tagadható. Messzemenően támogatom ugyanakkor a zenék szabadabb megközelítését, az átdolgozás szabadságát. Ahogy mindig is volt: nagy zeneszerzők becsülték, ugyanakkor gyakorta át is dolgozták mások műveit. Miért is ne? Ezen az albumon Chopin két versenyműve Mihail Pletnev hangszerelésében csendül fel. Nem rossz alternatíva. Pletnev hangszerelése kétségkívül könnyedebb, s így az eredmény kamarazeneibb. Trifonov egyszer már lemezevre vette Lengyelországban az e-moll versenyműnek egy másik alternatív hangszerelését is, melyet Wojciech Rajski vonószekarra készített. A két koncertet egyéb Chopin-művek és más szerzők Chopin-reminiscenciái veszik körül (Schumann, Grieg, Barber, Csajkovszkij, Mompou), ami nagyon érdekes. Például Mompou hosszabb variációs műve igazi ritkaság, melyben különös, hogy a legtöbb variációt a feldolgozott motívumhoz nagyon közel kezdi. Az album fő erénye persze Trifonov zongorázása. Igen tehetséges pianista, aki élvezi a játékot, lazán játszik, miközben differenciált a játék, kissé improvizatív. A magabiztos és virtuóz zongorista átéli és élvezi a játékot. Trifonov nem olyan pianista, aki küzd a darabok ideális formájának megközelítésével, hanem olyan, aki örömet lel a művek fordultatos előadásában. Nemcsak technikája, stílusérzéke is kimagasló. Trifonov elsősorban virtuóz, de sok öncélú virtuóztól eltérően a zene megszállottjaként.

Zay Balázs

Deutsche Grammophon – Universal
479 7518

BACH, BUSONI ÉS BEETHOVEN MŰVEI
Yuuko Shiokawa – hegedű,
Schiff András – zongora ★★★★★

A megannyi „egy-szerzős” hangverseny adó és lemezt készítő Schiff Andrásról első pillantásra talán kissé szokatlan, hogy feleségével, Yuuko Shiokawa hegedűművésznővel közös lemezükre ezúttal nem homogén műsort választottak, hanem három különböző zeneszerzőtől játszanak egy-egy szonátát. A CD műsora viszont ezúttal is mélyebb eszmei mondanivalót sugall, s megmutatja a három komponista között meglévő szoros kapcsolatot. Kézenfekvő, hogy mindhármuk családi neve azonos betűvel kezdődik, ám ez csak külsőség, az őket összekötő közös szálatok mélyebben kell keresni. A gyökerek pedig Bach-hoz vezetnek. Egy dokumentumfilmben nyilatkozta Schiff, hogy minden reggel a Wohltemperiertes Klavier valamelyik darabjával kezdi a napot, és ha az elmúlt századokból csak egyetlen zenei géniussal találkozhatna, Bachot választaná. Busoniról nem kell bizonygatni, hogy korának egyik legelkötelezettebb Bach-hívója volt, aki alkotóművészként és pedagógusként is sokat tett a lipcsei mester 20. századi recepciójáért. A lemezen hallható e-moll hegedű-zongoraszonátájának (op. 36a) 4. tételében Bach nemcsak áthallásként, hanem konkrétan is megjelenik: a variációs tétel témáját egy Bach-korál adja. Busoni e műve több Beethoven-darabdal – így a korongon felhangzó G-dúr hegedű-zongoraszonátával (op. 96) – is párhuzamba állítható. A kör pedig bezárul: szintén Schiff nyilatkozta, hogy Beethoven művésze (is) Bachtól származtatható. A Beethoven-mű letisztultságával, különleges formáival valóban a komponista e műfajban alkotott műveinek csúcsát képviseli. A két művész játéka is az előadóművészet csúcsa. Kristálytisza hangzás, világos formálás jellemzi játékukat, mely a legmagasabb rendű szellemi összhanggal társul. Kovács Ilona

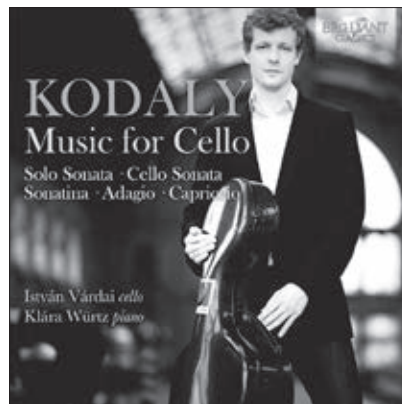
ECM Records – Hangvető
 481 5767

GERSHWIN: KÉK RAPSZÓDIA ÉS MÁS ZONGORAMŰVEK
Balog József – zongora ●●●●●

George Gershwin nagyon tudott zongorázni. Számos korabeli felvétel őrzi a játékát, s a megfakult celluloid szalagok mellett zongoraműveinek kottái sejtetik meg azt a boszorkányos technikát, aminek már tinédzser korában birtokában volt. Csak kevesen tudták megközelíteni előadasmódjának utánozhatatlan hangulatát, ahol nyoma sincs erőlködésnek: mintha a virtuóz futamok, az eltolt hangsúlyok, a szinkópás ragtime ritmusok színes kavalkádjának megszólaltatása a világ letermészetesebb dolga lenne. Darabjai ma is kihívást jelentenek a zongoraművészeknek, mert a klasszikus alapokon nyugvó, jazzes hangvétel autentikus reprodukcióját nem lehet tanulni, ennek belülről kell jönni. Pontosan ezért érezzük úgy, hogy Balog József is nagyon tud zongorázni. Gershwin-műveket tartalmazó lemezén nemcsak egyszerűen lejátsza a hangokat, hanem hihetően teremt meg a darabok sajátos miliójét is. A lemezt nyitó Rialto Ripples Rag-et (a zeneszerző első publikált hangszeres művét) vagy a CD utolsó darabját – az etüddé feldolgozott I Got Rythm lüktetését – hallgatva minden nehézség nélkül megjelenik lelki szemeink (és füleink) előtt az amerikai filmekből jól ismert, pianóját nem kímélő bázongorista képe, szája sarkában az elmaradhatatlan cigarettával. A kiadvány Gershwin minden korszakából izelítőt ad: szerepel a Summertime a Porgy és Bess című operából, a Daloskönyv hét dala (köztük az első átütő siker, a Swanee), a Három prelúd, a Rhapsody in Blue szóló-zongora változata, és végül hét etűd népszerű Gershwin-dallamokra, Earl Wild átdolgozásában. Balog József teljesen azonosul Gershwin zenéjével. Játékát maximális alázat, fölényes hangszerkezelés jellemzi, ezeket pedig a tartalom leghívebb tolmácsolásának szolgálatába állítja. Kovács Ilona

Hungaroton
 HCD 32806

KODÁLY ZOLTÁN: CSELLÓMŰVEK
Várdai István – gordonka,
Würtz Klára – zongora ●●●●●

In medias res: a Szólószonátával (Op. 8) kezdődik a műsor, nem kis feladat elé állítva a hallgatót. Bár a darabok sorrendje érdemben nem meghatározója egy-egy felvételnek, hiszen az érdeklődő maga dönt arról, mit akar meghallgatni. Mégis, a hagyományos (passzív) gyakorlat a végighallgatásnak kedvez. Ezúttal nem biztos, hogy hasznos, hiszen az impozáns nyitódarab után óhatatlanul is kevesebb figyelem juthat a Szonatinának, Kodály gordonka-zongora együttesére komponált utolsó művének. A program a szerző életében nem publikált szóló-tétellel, a Capriccióval folytatódik, majd az eredetileg hegedű-zongorára készült, majd a gordonkások és brácsások repertoárját gazdagító átiratokban is méltán népszerűvé vált, korai Adagio következik, s befejező számnak marad az időrendben azt követő Gordonkaszonáta (op. 4). Kodály gordonkamuzsikájának külföldön is méltó népszerűsítője Várdai István, aki 2015 augusztusában készítette a felvételt Pécsen, a Kodály-Központban. Akkor még 1720-ban készült Montagnana-hangszerén játszott, a „Du Pré” Stradivariusszal a következő év végén debütált. De Várdai esetében másodlagos a hangszer; a játékos bármely mesterhangszerrel úgy bánik, hogy plasztikusan érvényesüljön interpretációs szándéka. Érdemes művenként ismerkedni előadásában a darabokkal, hogy a műismeret birtokában mind több kompozitórius és előadói részletre felfigyelhessünk. Zongorista-partnerével összhangban úgy adják elő a műveket, hogy azok érzelmi-indulati tartalma magától értetődően alakítja a formákat; a recitív részletek afféle „Der Dichter spricht” vallomáshangon szólnak, s a virtuóz szakaszok sohasem a technikai felkészültség megcsillogtatásának a területei. Fittler Katalin

Brilliant Classics – Karsay és Társa
 95574

KORCSOLÁN ORSOLYA – SILENCED
Kuti Sándor hegedűs kamarazenéje

Hogy Kuti Sándor (1908–1945) műveit ma lemezen hallgathatjuk, annak épp annyira regényes története van, mint a tragikusan fiatalon elnémított, s így elfeledett zeneszerző életének, művei keletkezésének. Korcsolán Orsolya hegedűművésznőnek Solti György mesélt a 20. század egyik legígéretesebb magyar zeneszerzőjéről, de csak évekkel később, a komponista lányával való találkozás során kerültek elő – egy dobozból – Kuti kézíratai. A lemez dramaturgiája remekbe szabott: a legszemélyesebb vallomástól, a hegedűre írt Szólószonátától a két-hegedűs szonáta párbeszéde, majd két vonóstrió: a 2. és 3. Szerenád útján nyílik meg a 2. vonósnégyes energikus befejezése felé. Kuti kompozíciói sokszínűségükben is varázslatosak, a két vonóstrió formái és melódiái egyéni hangon idézik Stravinsky neoklasszikus stílusát, tisztelegve a bécsi klasszikus szerzők előtt is. A friss ötletekkel teli, modern hangvételű vonósnégyes a folklorizmus jegyeit viseli magán, míg a hegedűduó egyértelműen bartóki hatást tükröz. A Szólószonáta igazi gyöngyszem, az utolsó elkészült darab egyszersmind a szerző ars poeticája is. Kuti 1944-ben a kárpátaljai munkatáborban kitépve, maga vonalazta iskolai füzetlapokra írta le és egy keretlegénnyel küldte el Budapesten bujkáló, várandós feleségének a művet. Az első tétel szívzaggató monológjának és a második tétel áriájának feszültségét a harmadik tétel mindenén átvilágító büszkesége és reménytelisége oldja fel. Korcsolán Orsolya kamarapartnerit, a Liszt Ferenc Kamarazenekar művészeit megannyiszor méltatták már, mi sem tehetünk most másképp. A hegedűművésznő meleg tónusán, intelligens játékmódján túl a végletekig megható személyes átélés teszi ezt az értékmentő felfedezést tökéletessé.

Józsa Botond

Deutsche Grammophon – Universal
481 5697

HEAVY – KORTÁRSZENE HEGEDŰRE
Zádory Édua – hegedű

A hegedűművész azon előadók közé tartozik, akik – felismerve korunk sajátos körülményeit – tevékenyen részt vállalnak pályájuk alakulásában. Ízig-vérig korának embere, szívesen dolgozik együtt zeneszerzőkkel (alkotóként maga a vizuális művészetek területén próbálta ki magát), akiket darabok komponálására inspirál. Zádory Éduának érdemes írni: nemcsak bemutatja a neki ajánlott műveket, hanem repertoárban tartja őket. CD-j-e hat szerző hét művét tartalmazza – valamennyinek az ajánlása Zádory Éduának szól. Közülük a „legrégebbi” (Johanna Dederer: In Breth of Time) 2010 és 2012 között készült, a legfrissebbet, live-elektronikus darabját idén fejezte be Federico Placidi. Tájékozódhatunk e hangzó pillanatképek segítségével a nemzetközi hegedűirodalom legújabb alkotásaiból kapva ízelítőt. Nem korpék, nem is keresztmetszet, hanem élményforrás. És főképp, annak bizonyossága, hogy lehet szeretni a kortárszenét! Mert nem kell hegedűsnek lenni annak megállapításához, hogy nem egy közülük technikailag nehéz, sőt, bizonyos szempontból virtuóz – és Zádory Édua hallható lelkesedéssel szólaltatja meg mindegyiket, érezhető játék-örömmel a hegedűst próbáló részleteket. Ebből adódóan egyidejűleg figyelünk a művekre és az interpretációra – ami a hallgatóra nézve azzal a haszonnal jár, hogy megpróbál tájékozódni a számára új művekben. Feladata van tehát, vagyis személyesen érdekeltté válik a zenehallgatásban – s akkor voltaképp szinte mindegy, hogy személyes ízléséből adódóan melyik tetszik neki, s melyiket utasítja el. Amikorra pedig a miértet is szavakba tudja önteni, bennfentesnek érezheti magát, aki nem idegenül áll szemben a szokatlan hangzásokkal. Ez pedig a kortárszenével való kapcsolat alapfeltétele!

Fittler Katalin

Genuin – Mevex
GEN 17473

CSAJKOVSKIJ: HEGEDŰVERSENY, ROKÓKÓ VARIÁCIÓK

Nemanja Radulovic – hegedű; Isztambuli Burosan Filharmonikus Zenekar, Sascha Goetzel, Double Sens

Nemanja Radulovic fiatal szerb hegedűs fura figura. Laza és alternatív kinézete játékában részben tükröződik, részben nem. Amiben nem tükröződik: Radulovic hangvétele átvitt és szó szerinti értelemben egyaránt lírai fogantatású. Ha belépését halljuk, biztos, hogy nem ilyen külső jut eszünkbe. S amiben tükröződik a szerb hegedűs láttatni akart egységese és lazasága: a néha-néha meglepő hirtelen váltás, egy-egy radikálisabban kivitelezett epizód. Az amplitudó igen nagy, a tempók illetően is, a játék érzelmi töltését tekintve is. Csajkovszkij Hegedűversenyének alternatív előadása egy olyan művésztől, aki egyszerre hűséges muzsik és önálló személyiség. A sokszor játszott koncertet olykor jó a megszokottól eltérően, de ízléses keretek közt maradvá hallani. A párdarab nagyon érdekes. A Rokokó variációkat Yvan Cassar filmzene-szerző átíratában halljuk brácsára, vonószekarra és zongorára. Bevallom, nekem nagyon tetszik. Izgalmasabbá teszi a szép, ám Csajkovszkijtől szokatlan módon végig a lágyság tartományában mozgó, s onnan ki nem lépő művet. Ad absurdum még Berg remek kamarakoncertjével is párosítani lehetne, bár itt a vonós szólista szerepe nagyobb. Ebben Radulovic inkább a hűség felé hajlik, a cselló brácsán való megszólaltathatóságát keresve. Nem csak ez a lemez ébreszti fel bennem a gondolatot, hogy talán paradigmaváltás küszöbén állunk, s a szerzői intenciókhoz való minél hűségesebb ragaszkodni akarást, részben ismét, növekvő variációs kedv váltja fel. Miért is ne? Különösen a Cassar-féle átdolgozás mintájára. Hát nem jó például Schumann Csellóversenye Sosztakovics hangszerelésében, és/vagy hegedűn? Zay Balázs

Deutsche Grammophon – Universal
479 8089

QUELLA FIAMMA
Nathalie Stutzmann – ének,
Orfeo 55 ●●●●○

Aki a különleges hangokat szereti, annak ez a lemez bizonyosan elnyeri a tetszését: a ritka hangfajú Nathalie Stutzmann énekel, és az Orfeo 55 játszik a felvételeken. A kiadvány azok érdeklődését is felkeltheti, akik a régizenei csemegéket keresik. A lemezen ismert (Händel) és kevésbé vagy egyáltalán nem játszott szerzők művei – áriák, dalok, zenekari tételek – szólnak meg. A darabok egy részének változatos kísérleteiről a hangszerelő gondoskodtak, frissebbé téve a hangzást. A gazdag műfaji választék az énekesnő számára egyfajta utazás, az érdeklődő pedig körülbelül 150 évnyi késő reneszánsz és barokk zenéből kap egy csokrot. A legkorábban keletkezett dal Caccinié, az ismert Amarillist választotta az énekesnő; szintén kedvelt az egyik legkésőbb keletkezett Martini-dal. A vokális művek többsége szomorú, melankolikus, szívhez szóló, olyan tolmácsolásban halljuk ezeket, hogy belefeledkezünk a zenébe, előadásmódba. Stutzmann hangja fantasztikus mélységig terjed, kis C-ig megy le az egyik áriában. Éneklése megkapó, kifejező, zenei szempontból átgondolt. Az Orfeo 55 együttes hangzása ideális, az énekesnőt nem csak kísérik, hanem részt vesznek a zenei folyamatban, gazdagítják az érzelmek megjelenítését. A zenekari daraboknál különösen kitűnik az együttes finom, míves játéka, egy-egy hangszer vagy hangszercsoport kiemelése. A zenekar tagjai nagyon jártasak ebben a stílusvilágban, a fagottos és a lantos játéka remek. Nagyon visszhangos a tempóban készült felvétel (újabbán mintha divat lenne nagy terű, sokáig zengő helyszínt választani az előadáshoz). Bár néha kifejezetten élvezetes a hosszan tartó zengés, de egy idő után ez fárasztó a fülnek. *Lehotka Ildikó*

Erato/Warner – Magneoton
0190295765293

ANGELA GHEORGHIU – ETERNAMENTE
Angela Gheorghiu – ének, Prágai Filharmónia, Emmanuel Villaume ●●●●●

Az album a verizmus dal- és áriakincséből ad válogatást, kilenc szerzőn keresztül. Angelo Mascheroni címadó dala köré állították össze Angela Gheorghiu lemezének programját, hatalmas érzelmek áradnak az elhangzó zenéből. Az első verista operát ki Mascagninak (Parasztbecsület), ki Boitónak (Mefistofele) tulajdonítja. Mascagni és Leoncavallo iskolát teremtettek, sorra-másra kerültek színpadra a verista operák – a közönség a mítoszok, a történelmi drámák helyett a való életből vett történeteket kereste. Az irányzat az irodalomból indult ki, a festészetben folytatódott, a zenében teljesedett ki. A verizmus lényege a sokkolás, a nyersségében erőteljes történet, talán ezért is volt szűkre szabva ez a korszak. Angela Gheorghiu tolmácsolása szöveg- és kottahűen mutatja a különféle érzelmeket, a szerelmet, annak minden fajtáját, a halálvágyat, a halálra készület. A válogatásból nem hiányoznak a sikeráriák, de alig ismertek is helyet kaptak. Gheorghiu éneke drámaiságával hat: sűrítve mutatja be az érzelmeket, rögtön behelyezkedik az adott ária atmoszférájába, előadása tagadhatatlanul izgalmas. Gyorsan változó színekkel jellemzi az adott karakter érzésvilágát. A kevésbé sistergő áriákban, dalokban talán kevésbé ihletett Gheorghiu éneklése, de ezekben is kiegyenlített hangot hallunk. A két énekes partner – Joseph Calleja és Richard Novak – közreműködése szép pillanatokot hoz, a Prágai Filharmónia Énekkara is nagyon jó. A Prágai Filharmónia játéka remek, Emmanuel Villaume keze alatt gyönyörű színeket játszik az együttes, a dinamika remek, a zenekar nem kísérőként funkcionál. Villaume nem fukarkodik a bombasztikus hatásokkal, de ez a verizmus egyik összetevője. *Lehotka Ildikó*

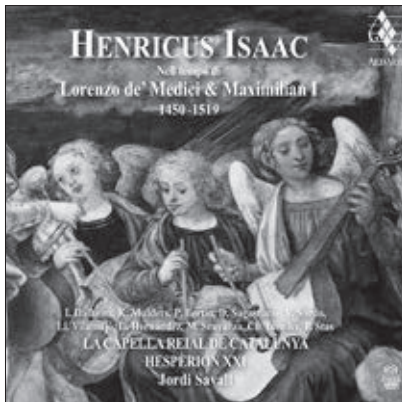
Warner Classics – Magneoton
0190295780241

SECRETS – FRANCIA DALOK
Marianne Crebassa – ének,
Fazil Say – zongora ●●●●○

A francia zene hangzásvilága egyedi; kecses, légiés, eltéveszthetetlen. Ezért is érdemes meghallgatni azt a lemezt, melyen francia sanzonok, dalok, melodie-k szerepelnek Marianne Crebassa és Fazil Say előadásában. 18 év dalaiból áll össze az anyag, mely a francia zenén belül is különösen különleges zenei világot mutat be, a 19-20. század fordulójának kompozícióit, annak vokális szelét. Négy francia szerző - Debussy, Ravel, Fauré és Henri Duparc – izgalmas világában merülhetünk el, a dalok mellett dalciklusok szólnak meg. Debussy Bilitis-dalai talán a legismertebbek, de rendkívül élvezetes a kevésbé ismert Henry Duparc négy darabja. E kompozíciók szinte kivétel nélkül a lélek mélyét, a legrejtettebb, kimondatlan érzéseket ábrázolják, túlnyomóan melankolikus, rezignált, szomorú dalokat hallunk, remek válogatásban. Say kamarazeneszként is első rendű, nem csak szólistaként. Zongorajátéka ezen a felvételen varázsos, a művész atmoszférateremtő képessége bámulatos. Pianói gyengédek, néha suttozóak vagy sejtelmesek. A hangszínével remekül bánik a zongorista, ezernyi árnyalatot hallunk, hullámokat, kiteljesedést. Say időkezelése egyszerűen felülmúlhatatlan. Crebassa éneklése kellemes, de inkább átlagos, hangja néha éles a magasabb tartományban. A megejtő versekre írt zenék hangulatát nem adja át teljes valójában, visszafogottan énekel, sokkal több apró mozzanattal lehetne előre vinni a dalokat, jelezni e stílus álomszerűségét, a pillanat varázsát. Ravel Shéhérazade ciklusának középső dalában Bernhard Krabasch fuvolásza rendkívül hangulatteremtő. Bónuszként Say Gezi Park 3. című balladája szólal meg – annak is vokális-zongora változata. Crebassa ebben a darabban a legjobb. *Lehotka Ildikó*

Erato/Warner – Magneoton
0190295768973

HEINRICH ISAAC MŰVEI

La Capella Reial de Catalunya, Hespèrion XXI, Jordi Savall

★★★★★

A tehetség és a tudás mellett elképesztő munkabírási jellemző Jordi Savallra. Egyaránt sokat tett a viola da gamba-játék népszerűsítéséért, továbbá – zenei források rekonstruálásával és megszólaltatásukra hivatott együttesek alapításával – a zenetörténet fehér foltjainak megszüntetéséért. Koncertező és felvételek készítő gyakorlatlaltal nemzeti közí méretű rajongótáborhozott létre a régi-zenének, koncepciózusan tágtíva annak térbeli és időbeli határait. Mert Savall számára a zene olyan közösségi produktum, amelynek szerves része a mindenkor közönség is. 1998-ban saját céget alapított felvételeinek megjelentetésére: az Alia Vox kiadványainak száma ma már több mint 120. Kivitelezésük kezdettől minden igényt kielégítő, a hatnyelvű kísérőszövegek hiánypótlóan informatív, közzétéve a zenetörténeti kutatások legújabb adalékait, s a képi illusztrációról is csak szuperlatívuszokban lehet szólni. Az egy-egy forrásanyagot hangzó életre keltő gyűjtemények mellett a legértékesebb kiadványok közé tartoznak azok, amelyeket jubileumi alkalom hívott életre. A Heinrich Isaac születésének 500. évfordulójára megjelent összeállítás gazdag-részletező képet ad a nálunk leginkább az Innsbrucklied szerzőjeként számon tartott, korszakos jelentőségű reneszánsz komponistáról. A 15 műsorszám végighallgatásra szánt, érdekes program, melyben hangszeres és vokálistételek váltakoznak. A lényeglátó ismertető, de főképp a lebilincselő hallgatnivaló által – a gyönyörködésen túl – betekintést nyerünk a reneszánsz zene formavilágába, szerkesztésmódjába. S akinek mindez a jó kevés, az további, irodalmi értékű olvasnivalóhoz kap inspirációt (Huxley, Stendhal) korunk meghatározó értékű előadóművésztől. *Fittler Katalin*

Alia Vox – Karsay és Társa
AVSA 9922

UN OPÉRA POUR TROIS ROIS

Santon-Jeffery, Baráth, Dolié, Orfeo Zenekar, Purcell Kórus, Vashegyi György

★★★★★

2011-ben kezdődött a Versaille-i Barokk Zenei Centrum és a Vashegyi György vezette Purcell Kórus és Orfeo Zenekar termékeny együttműködése. Vashegyi György több mint 25 éves munkája beérett: a barokk zene ismert és még felfedezésre váró szerzőinek műveit mutatja be, nagy sikerrel. Az Opera a három királynak című darab tulajdonképpen pasticcio-opera: 15 szerző operájából szóllal meg 24 részlet. Áriák, baettek, kórusok, induló, égháború, táncok – a felsorolás közel sem teljes. A felhangzó részletek bemutatják a barokk operazene gazdagságát, szerves egységbe rendeződik a történet a három allegorikus szereplő bevonásával. Jól megfér egymás mellett Mondonville, Dauvergne, Lully, Rameau vagy Rebel zenéje, stílusa. Az összeállítás erénye az igényesen választott, egymáshoz igazított hangszerösszeállítás, különféle karakterű részletek színészsége. Egészen kivételes felvételt tarthat kezében a hallgató. A kétrészes képzeletbeli opera minden pillanata arra készíti az érdeklődőt, hogy figyeljen az előadásra, a zene megteremti a saját belső feszültségét, amit a hallgató pontosan érez. Az Orfeo Zenekar kitűnő – a 17. és 18. századi francia királyi udvari zene a maga pompájában, ünnepélyességében, táncosságával tárul elénk, a hangszínek pazarul sorjázhatnak. A Purcell Kórus hangzása kezdettől egyedi volt, s most is az. Chantal Santon-Jeffery, Baráth Emőke és Thomas Doilé érzékenyen formálják meg vokális szólamaikat, Vashegyi György maximális hűfokon irányítja a közreműködőket. A két lemez közel hozza a korszakot a mában élőknek. Valószínűleg a Napkirály, XV. és XVI. Lajos is szívesen hallgatná Versailles-ban az előadást.

Lehotka Ildikó

Glossa – Karsay és Társa
GCD 924002

WAGNER: PARSIFAL

Vogt, Pankratova, Zeppenfeld, McKinny Bayreuthi Ünnepi Játékok, Hartmut Haenchen

●●●●●

A Grál-varázs a mű kicsengése után is még hosszú másodpercekig a színpad fölött lebeg a tájat kizöldítő, tavaszi zápor okozta pára alakjában. A hangos ovációk a nézőtéri fények kigyulladásával sem rögtön csattannak fel. Van min gondolkodnia az estélyruhás-szmingos közönségnek: Uwe Eric Laufenberg rendezése legalább oly zavarba ejtő logikus, mint amilyen megvesztegethetetlenül pontos Haenchen vezénylete. Amit kapunk: „szent ünnepi színjáték” helyett emberi dráma; Montsalvat gótikus vára helyett lepusztult – ám háborús menekülteknek így is oltalmat nyújtó – keresztény bazilika a monoteista kultúrák bölcsőjében, valahol a vallási fanatizmus szaggatta, mai Közél-Keleten; Klingsor mór varázskertje helyett csempeborításos törökfürdő; viráglányok helyett előbb csadorba burkolózó muszlim nők, majd bájaikat nem titkoló háremhölgyek, végül a nagypénz-tekri varázs (!) áldásában is részesülő, emancipált hajadonok. Az első felvonásban a Grál felzárása helyett a Krisztusként reinkarnálódó Amfortas seibeiből fakad fel vér, amelyet a szerzetesek (= Grállovagok) kis kelyhekben magukhoz is vesznek. A kereszténység helyett az iszlámra áttért Klingsor trófeaként falra aggatott feszületei porba hullanak, miközben a tőle visszaszerzett, szent lándzsát Parsifal közkatona kettétöri, és keresztte alakítja, de csak azért, hogy a harmadik felvonásban – civilként – ismét szétszedje, s mint küldetését betöltött, feleslegessé váló kegytárgyat tegye a halott Grál- király, Titurel koporsójába. Aminként Korán- és Biblia-kötetek, valamint menórák is idekerülnek, hogy immáron az „egy igaz hitek” ballasztjait levető emberiség léphessen ki a bazilika falait szétfeszítő, megtisztító szabadságba... *Mesterházi Máté*

Deutsche Grammophon – Universal
073 5350

DONIZETTI: LAMMERMOORI LUCIA
 Damrau, Castronovo, Tézier, Youn
 Covent Garden, Daniel Oren

Látszólag minden együtt volna az öt ponthoz: a világ egyik vezető operaháza, világsztár énekesek, neves karmester és rendező... Mégsem lehet szeretni e tavaly tavasszal bemutatott produkciót. Diana Damrau kiváló énekesnő – a német repertoárban (Mozart, Weber)! Hangja, lényé sehogyan sem illik a romantikus olasz bel canto-hoz. Pedig igazán szépen énekel, csak a csúcshangjai csúfak (de azok aztán nagyon!)... Játéka, mely Luciát – a női rendező instrukciói nyomán – nem légies áldozatnak, hanem zsarnok bátyjával akaratosan szembeszegülő, vérbő leányszónak mutatja be, helyenként már-már paródiába hajlik. Partnere, Charles Castronovo (Edgardo) remek adottságú tenor. Nemcsak jól énekel, hanem azt is megengedheti magának, hogy derékig vetkőzzék a színpadon... Hangja mindazonáltal ma már túl hősies, túl vastag e szerephez. Csupán a pianóban, amelyek valóban szépek, felel meg a bel canto eszményének. Maradéktalan Kavalierbariton-élményt köszönhetünk viszont az Enricót csúcsmódban alakító Ludovic Tézier-nek. Katie Mitchell – a cselekményt a zeneszerző századába helyező – rendezése realiztikus részletekkel vezeti vissza Donizetti operáját annak irodalmi előképéhez vagyis a Walter Scott-i kísértetromantikához: a színpadon minduntalan felbukkan nemcsak a címszereplőnő elhalt anyjának, hanem az Edgardo őse által meggyilkolt lánynak a szelleme is. Ami ugyebár még Skóciában is meghaladja az egy négyzetméterre eső kísértetek számát. Első, szerelmi kettősüket Lucia és Edgardo – lovagló pózban lefolytatott – kopulációjuk közben éneklik, a bel canto dallamvirágok létjogosultságát a vaginális penetrációt keltette izgalommal indokolva... Ez már kimeríti a nézők „szexuális” zaklatásának tényálladékát. *Mesterházi Máté*

Erato/Warner – Magneoton
 0190295792053

DONIZETTI: A KEGYENCNŐ
 Garanča, Polenzani, Kwiecień, Kares
 Bayerische Staatsoper, Mark Chichon

Amiként a Don Carlos (1867) Verdi oeuvre-jében, úgy A kegyencnő (1840) Donizetti pályáján foglal el megkülönböztetett helyet. Mindkét remekmű franciául, a grand opéra műfaji szabályai szerint íródott, és bár számos hasonlóság köti össze őket, Donizettinek talán még Verdinél is inkább kellett meghaladnia saját olasz stílusát Párizs – a világ akkori fővárosa – meghódításáért. Ám nem az igényes zenekari letét, a szólamok gyakran polifonikus, fugatoba hajló szövése okozza a La Favorite viszonylag gyér játszottóságát. Mint ahogy a darab utóbbi években tapasztalható reneszánsza is tulajdonképpen ama tény ellenére következett be, hogy a cselekmény és benne az alapkonfliktus reménytelenül avitt. Egy párkapcsolat azért ne teljesülhetne be, mert az asszonyról kiderül: a király (vagy miniszterelnök, vezérigazgató, stb.) szeretője volt? Manapság kit zavarna ez? Ellenkezőleg! Amélie Niermeyer minimalista eszközökkel is hatásos rendezése nem a társadalmi konfliktust aktualizálja, hisz ez eleve kilátástalan próbálkozás volna. Hanem lélektanilag hiteles megfigyelésekkel állít középpontba egy modern nőt (Léonor de Guzman), akit szíve fokozatosan elhidegit az attraktív, domináns hímtől (XI. Alfonz, Kasztília királya), és másik, érzékenyebb, intellektuálisabb férfinővel (Fernand) vonz. Szereplők és szerepek egybeesése példamutató! Elina Garanča fenomenális kegyencnő: az előadás az ő valóságos jutalomjátéka. Matthew Polenzani nem kifejezetten szép tenorral, de ki egyenlített, kifinomult, stílusosan énekel. Mariusz Kwiecień játéka, lényé, erőteljes és nyers baritonja tökéletesen fedi az általa megjelenítendő – hol gyerekes, hol taszítóan agresszív – macsót. Referenciafelvétel! *Mesterházi Máté*

Deutsche Grammophon – Universal
 00440 073 5358

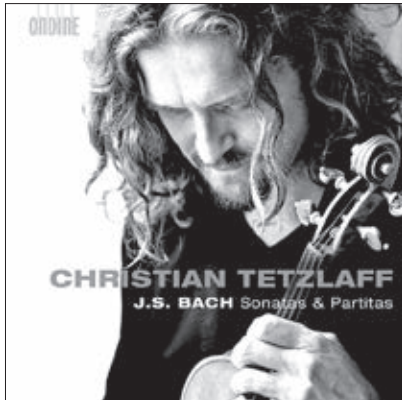

OFFENBACH: HOFFMANN MESÉI
 Grigòlo, Lindsey, Fomina, Rice, Yoncheva,
 Hampson, Covent Garden, Evelino Pidò

Íme, a legújabb – 2016 novemberében rögzített – felvétele Offenbach posztumusz, ezer alakban játszott, elpusztíthatatlan remekének. Új fényt nem vet rá – sem a 2003-ban elhunyt John Schlesinger ósrégi, aprólékosan felújított rendezése által, sem a megszólaló műalak révén. Amelyik persze nem tud a legutóbbi évtizedekben előkerült részletekről, így a Múza által kezdeményezett, Hoffmann megvigasztaló záró apoteózisról sem. Hogy középső felvonásként itt a velencei szín látható, melynek helyébe záró felvonásként az Antonia-szín került, az annál is kevésbé tűnik értelmesnek, minthogy az epilógus előtti színváltáshoz ismét elhangzik a Barkarola (ezúttal zenekari közjátékként)... A három női főszereplő mindegyike remek: Sofia Fomina (Olympia) kifejezetten virtuóz, Sonya Yoncheva (Antonia) szívet tépő, de igazán szép hangja csak a Giuletta alakító Christine Rice-nak van. A Gonosz négyes szerepét Thomas Hampson személyisége teszi emlékezetessé: szövege már nem a régi fényében tündöklő baritonja számára helyenként kicsit mélyen fekszik, ám ez megbocsátható, minthogy Lindorf tanácsosként Hampson még mindig egy Burt Lancaster charme-jával rendelkezik. Szintén figyelemreméltó a Nicklause-ként és Múzsaként egyaránt szépséges Kate Lindsey; Antonia-felvonásbeli áriája az előadás egyik kiemelkedő pillanata. Ellenben a címszerepet alakító Vittorio Grigòlo nem a szép hangú tenoristák közé tartozik. Mégis: éneklése annyira hibátlan, játéka annyira átélte, fiatalsága olyannyira sugárzó, hogy – ha egyáltalán, akkor – ómiatta érdemes e felvételt megvenni és többször megnézni/meghallgatni. *Mesterházi Máté*

Sony Classical
 88985376619

J. S. BACH: SZONÁTÁK ÉS PARTITÁK

Christian Tetzlaff – hegedű

●●●●○

Sei solo – írta Bach a kész hegedűsorozat fölé. Vajon miért nem a „soli” szót használta? Így utalt a szerző az előadó magányosságára? Van-e magyarázat arra, hogy az első szonáta a hegedű legelső, míg az utolsó partita a legmagasabb húr, a fényes E-dúr hangnemét kapta? Christian Tetzlaff számos olyan kérdést vet fel lemezének kísérőfüzetében, melyekre nem kaphatunk már választ. A hegedűművész rengeteg oldalról közelíti meg a témát, olvasmányos a szöveg, érződik, hogy a Bach-művek bűvöletében él, rajong a szerzőért. Alázatosság, elkötelezettség sugárzik a sorokból. A hegedűirodalom egyik ékköve a hat mű. Bach egyik tanítványától tudjuk, hogy a Mester – aki maga is hegedült – gyakran játszott csembalón (hangzatokkal alátámasztva) a szonátákat, partitákat a saját örömeire. A ciklus első négy darabja moll, az utolsó kettő pedig dúr hangnemű. A ciklus emblematikus tétele a d-moll partita Chaconne-ja, mely az öttételes darab felét teszi ki. Zavarban van a hallgató, mialatt Christian Tetzlaff játékát hallgatja. Tetzlaff nem követi a konvencionális megoldásokat, ez nagyon jó. Nem csak egyféle vibrátót használ, sőt vannak olyan motívumok, ahol egyáltalán nem él a hangok ilyen féle dúsitásával, ez is izgalmassá teszi az előadást. Gyönyörű lassú tételeket is hallunk, merész tolmácsolásban, egyszerre éterien, mégis határozottan. Helyenként azonban zabolátlan Tetzlaff játéka a gyors tételekben – nem mindig érezzük a pregnáns ritmikát, a súlyokat, máskor harsány a játékmód. Tetzlaff nem spórol az elementáris erővel, azonban az emblematikus Chaconne-ban benne van a világmindenség. A megközelítés rendkívüli: gazdag hangszínskála, érzékletes sotto voce, karaktergazdagság, gyengédség jelzi Tetzlaff játékát.

Lehotka Ildikó

Ondine – Mevex
ODE 1299

MOZART: ZONGORAVERSENYEK ÉS DIVERTIMENTÓK

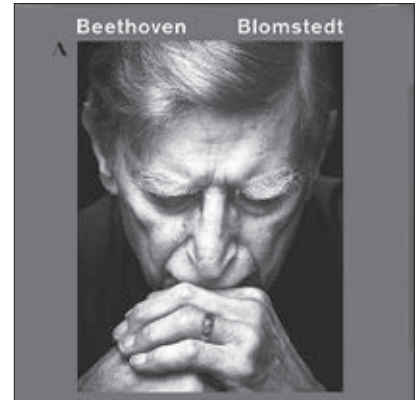
Jean-Efflam Bavouzet, Manchester Camerata, Takács-Nagy Gábor

★★★★★

Hetven perc felhőtlen boldogság. Ilyen interpretáció hallatán értjük meg a költői képekre és hasonlatokra kényszerülő zeneiről-előddöket! Megbizonyosodunk Mozart zsenijének időtlen értékeiről, és arról: tudatos és ösztönös ízlésbeli elkötelezettségek és divatirányzatok időhöz-kötöttsége felett van valami állandó, a minőség üzenete. Takács-Nagy Gábor, több kamaragyüttes (és kamarazenekar) alapítója 2011-ben vette át a Manchester Camerata irányítását. Vérteli Kapellmeisterként kialakította azt a közös zenei nyelvet, amelyen „dialektusmentesen” szól Mozart zenéje. Ezzel az együttessel és Bavouzet-val készült már Haydn- és Mozart-lemezük, így a meggyező irányú zenei gondolkodás maradéktalanul megvalósulhat. Hogy ez a „csoda” korántsem csupán csillagóra szülötte, hanem tudatos művészi koncepció áll mögötte, arról bárkit meggyőzhet a kísérőfüzetnek a szólista által írott szakasza. Noha nyilvánvaló, hogy a tempó- és karakterválasztás mindig a szerzői előírások jegyében történt, mégis a spontaneitás légköre hatja át ezt a muzsikálást. Ugyanez érvényes a kisebb apparátust foglalkoztató divertimentókra is: az adott mederben kötetlenül áradó muzsikálás. Bavouzet, megfelelően a mozarti követelményeknek, jól érzi magát ebben a zenei világban, érezhetően minden zengőgát ismeri, és örömmel invitálja felfedezőútra potenciális hallgatóit. Lenyűgöző mindkét zongoraverseny valamennyi tétele; végighallgatásuk után emlékezetes élménnyel gazdagabbnak érezzük magunkat. Bavouzet azzal zárja rövid írását, hogy – Takács Nagy Gáborral együtt – Kocsis Zoltán emlékének ajánlják ezt a felvételt. Méltó ajándék, ajándékozóhoz és megajándékozotthoz egyaránt.

Fittler Katalin

Chandos – Karsay és Társa
CHAN 10908

BETHOVEN: HÁRMASVERSENY, V. SZIMFÓNIA

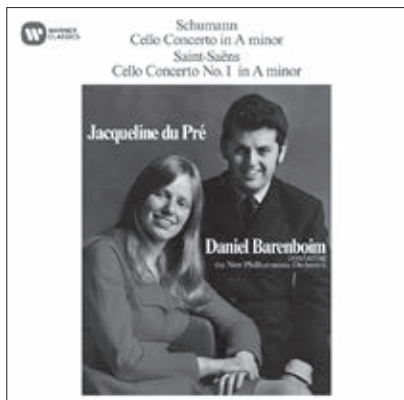
Faust, Queyras, Helmchen, Gewandhausorchester, Herbert Blomstedt

●●●●●

Herbert Blomstedt idén júliusban ünnepelte 90. születésnapját. Idős kora ellenére még mindig csodálatra méltóan aktív: rendszeresen hangversenyezik (októberben a Müpában is hallhatták a szerencsések) és lemezeket ad ki. A legfrissebb, amivel meglepte rajongóit, a Lipcsei Gewandhaus Zenekarával az év elején, az együttes otthonában adott koncertjének DVD-felvétele. Két Beethoven-mű szerepel a programon: a C-dúr hármasszóna (op. 56) – Isabelle Faust (hegedű), Jean-Guihen Queyras (gordonka) és Martin Helmchen (zongora) közreműködésével – és az V., c-moll (op. 67) szimfónia. Két mű, mely nemcsak az egynevéű maggiore-minore hangnemek szembeállításai miatt lehet érdekes, hanem azért is, mert ugyanabban az időben készültek, így összehasonlításra adnak alkalmat. A Hármasszóna már bemutatója óta valamiért a hangversenyműsorok perifériáján húzza meg magát, míg a „Sors-szimfónia” az egyik leggyakrabban játszott Beethoven-mű. Nos, az előadók mindent megtettek azért, hogy koncertáló szimfónia ne legyen többé „mostohagyermek”: a három szólista kiváló teljesítményt nyújt, szólistákkal és kamarajátékkal is a legmagasabb nívót képviselik. A vonós szólisták kristálytisza intonációja, a zongora lágy hangszíne, hármójuk éneklő dallamformálása, előadásmódjuk friss, feszes ritmusai felszínre hozzák a mű értékeit és ötletgazdagságát. Blomstedt pedig irigylésre méltóan energikus mindkét műben. Egyszer megkérdezték tőle, hogyan bírja a fizikai és szellemi megterhelést, és állóképessége annak köszönhető-e, hogy vegetáriánus, nem fogyaszt sem alkoholt, sem kávé. Lakonikusan csak annyit válaszolt: „imádom a zenét”.

Kovács Ilona

Accentus – Mevex
ACC 20411

**SCHUMANN, SAINT-SAËNS:
CSELLÓVERSENYEK**

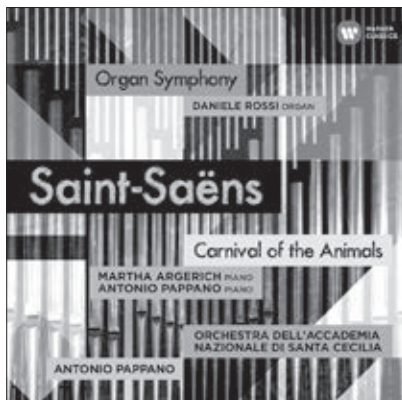
Jacqueline du Pré – cselló, New Philharmonia Orchestra, Daniel Barenboim

Hosszú betegség és csend után harminc éve hunyt el Jacqueline du Pré, minden idők egyik legnagyobb csellistája. Néhány lemezét újra megjelentette kiadójának jogutódja. Schumann egyetlen és Saint-Saëns I. versenyművének párosítása érdekes, főleg du Pré játéka mellett. Schumann műve nem igazán népszerű, igen introvertált darab, egészen más, mint Saint-Saëns pazar darabja, melyet persze szintén félreérthetni – hiszen díszes felszínű ugyan, de nem felületes. Du Pré előadásában feloldódik ez az ellentét. Du Pré és Barenboim nem a szokott visszafogottsággal és halk hanggal indítják Schumann művét, hanem lendületesen és eléggé dinamikusán, s aztán a későbbiekben persze élnek a tempósabb és hevesebb részek nyújtotta kifejezési lehetőségekkel. Ugyanez Saint-Saëns alkotásában néha fordított, s egész visszavett dinamikát jelent a széles kifejezési skála érdekében. Du Pré e művekben is hozza megszokott egyediségét, a mély átélést, a rapszodikus megközelítést, a bőséggel alkalmazott agogikát. Stúdiófelvételek ugyan, de az élő felvételek elevenségével. Barenboim és a zenekar felkészülten és figyelemmel követi du Prét. Érdekes esete ez annak, amikor szinte átírja egy darab hangvételt az előadó, mégis hű marad hozzá, mivel hitelesen teszi. Az introverzió kivonását Schumann Csellóversenyéből nem tartom helyesnek, ezúttal azonban autentikus. Érdekes ez azért is, mert a depresszió könnyen látszólagos ellentétévé is alakulhat, s erre bizony épp szegény Schumann esete is példa. Du Pré személyisége elválaszthatatlan volt a gondoktól, ezért megrázó, hogy el kellett válnia tőle. Felvételei azt fejezik ki, amit sokan átélnek, de nem tudnak így művészi formába önteni.

Zay Balázs

Warner Classics – Magneoton
0190295775087

**SAINT-SAËNS: ORGONASZIMFÓNIA,
AZ ÁLLATOK FARSANGJA**

Daniele Rossi, Martha Argerich, Római Santa Cecilia Akadémia, Antonio Pappano

A szerző két legnépszerűbb műve sajátos portrét ad Saint-Saënsről. Az elismert, tisztelt muzsikusk nagylélegzetű alkotását követő „zoológiai fantázia” titokban maradt a nagyközönség előtt: nyilvános bemutatójára csak a komponista halála után, 36 évvel a zárt körű premier után kerülhetett sor. Pedig aligha ásta volna alá a méltán kiérdemelt tekintélyt. Santa Cecilia Live – hirdeti a kísérőszöveg, de ez valójában a III. szimfóniára vonatkozik csak. Az állatok farsangját másik teremben, mintegy fél évvel később rögzítették a híres római zenekar szólistái, karmesterük és Argerich partnereként. A szimfónia esetében minden elismerés a felvételkészítő kollégáké: olyan, mesterséges beavatkozások érzete nélküli hangzásképet hoztak létre, amely plasztikusan teszi hangzó valósággá a partitúra – egyébként gyakran eliskadó – részletszépségeit. Finoman kiegyensúlyozott a zenekarnak, az orgonának és a két zongorista szólamainak az aránya. Bátorság kellett ahhoz, hogy Az állatok farsangjának új, poentírozott interpretációját rögzítsék. Első hallásra örvendetes és megdöbbentő az a szabadság, amellyel szinte nyersanyagként kezelik a kottát. Minden poent felfedezett és reflektorfénybe állított a tizenegy muzsikusk, ám a hallgató figyelmére ennek ellenére nem a műre, hanem az ő elképesztően virtuóz teljesítményükre irányul. A zongoristaként is fenomenális Pappano és Argerich „olvasata” viszont épp a Zongoristák-tétel esetében megkérdőjelezhető. Zenekari játékos partnereik valamennyi tételben hangvarázsról gondoskodnak, és az idézetek megformálása oly plasztikus, hogy ha valaki nem ismerné az eredetit, akkor is megérzi a szellemi „idézőjeleket”.

Fittler Katalin

Warner Classics – Magneoton
0190295755553

**SZYMANOWSKI, KARŁOWICZ:
HEGEDŰVERSENYEK**

Tasmin Little – hegedű, BBC Szimfonikus Zenekar, Edward Gardner

Pár éve már nemcsak Lengyelország határain belül ismeri a közönség a rövid életű Mieczysław Karłowicz munkásságát. Mindenekelőtt nagyszabású, Újjászületés című szimfóniája, valamint néhány komorabb hangvételtű szimfonikus költeménye kér magának helyet a kánonban, s nem mellesleg A-dúr hegedűversenye, mely mind több figyelemre érdemes darabot. Szemben Karłowicz koncertjével, a nála mindössze hat évvel fiatalabb Karol Szymanowski hegedűversenyei nem szorulnak ismertetésre, hiszen jó ideje megkapják a nekik járó figyelmet a glóbusz hangversenytermeiben. Voltaképpen Karłowicz éppen olyan jól beilleszthető a késő romantikus kánonba, ahogyan Szymanowski legjobb munkái a klasszikus modernség széttartó világába. Utóbbi egyre izgalmasabb, s talán egyre jelentősebb zeneszerzőnek is tűnik a szemünkben, amennyiben kitaró dallaminvenció, briliáns, hallatlanul szingazdag hangszerelés, virtuóz kivitel és persze nagy ívű formakultúra jellemzi a kompozícióit. Tasmin Little és az őt kísérő Edward Gardner is ezen a pontokon ragadja meg a hegedűversenyeket, színpompás és eleven hangzásképet hozva létre, kiemelve Szymanowski eredeti ötletességét, élenk poézisét és magával ragadó muzikalitását. Karłowicz darabosabb művében már apróbb-nagyobb tömbök mozognak, a hangszerszóló alaphangja is közelebb áll Brahmséhoz, mint Sosztakovicséhoz. Igazi „romantikus” versenymű ez, mely Sibelius-hasonló műfajú kompozíciójával egy időben született, ám nem éri el annak színvonalát. Mindazonáltal Little érzékeny és lírai előadásában elnyeri eddigi legjobb rögzítését.

Balázs Miklós

Chandos – Karsay és Társa
CHAN SA 5185

PROKOFJEV: HEGEDŰVERSENYEK
**Franziska Pietsch – hegedű, Deutsches
 Symphonie-Orchester Berlin, Cristian
 Măcelaru** ●●●●○

„Kelet-Németország Anne-Sophie Muttere” – emlegették régebben Franziska Pietsch hegedűművésznőt. A néhai NDK kulturális diplomáciája arra vágyott, hogy igazi nemzetközi sztár faragjon a kivételes tehetségű fiatal lányból, s ehhez minden eszközt bevetett. Pietsch gyermekkorától fogva a legmagasabb elvárások között élt, tudatosan arra trenírozták, hogy szólóhegedűs legyen, méghozzá olyan, akire méltán lehet büszke a nép és a párt. A hegedűművésznő azonban nehezen bírta a megfelelési kényszerrel járó nyomást, különösen azután, hogy apja 1984-ben disszidált, s rendszer ezt igyekezett az otthon maradt családon megtorolni – Pietsch és édesanyja így két évvel később követték a családfőt a szabad Nyugatra. Ezután tudatosan került a szólómuzsikusi szerepet, s inkább koncertmesteri feladatokat vállalt Svájcban és Luxemburgban, majd különböző kamarazenei formációkban, többnyire triókban működött közre. Csak az utóbbi években szakadt fel nála a gát, s vált ismét szólóhegedűssé. Ebbéli minőségében is készít immár lemezeket a német Audite kiadónál; legutóbb Prokofjev két hegedűversenyének friss rögzítését jelentette meg. A merészebb D-dúr és visszafogottabb g-moll versenymű Pietsch-nél nincsenek kontrasztba állítva, sőt keletkezési idejük viszonylagos távolsága ellenére mintha egyenes, szerves folytonosságot mutatnának. A hegedűhangzás sosem görcsös, inkább simulékony és választékos, a rubatók nem igazán tartalmasak; Pietsch mintha a kései romantikus iskola felől olvasná ezeket a darabokat. A Deutsches Symphonie-Orchestert vezénylő, román-amerikai Cristian Măcelaru is ezt a koncepciót követi: tompítja a diszsonáns mozzanatok életét.

Balázs Miklós

Audite
 97.733

**SZKRJABIN: II. SZIMFÓNIA,
 ZONGORAVERSENY**
**Kirill Gerstein – zongora, Oslói Filharmoni-
 kusok, Vaszilij Petrenko** ●●●●●

Sokan afféle különutas muzsikusként mondják Alekszandr Szkrjabin. Pedig ha jobban megismerjük műveinek mintáit és eredőit, az azokat meghatározó zenei előképeket és formákat, s lefejtjük róla a spirituális hagymázt és a zenén kívüli, kétes miszticizmushoz kötődő elemeket, nagyon is besorolható zeneszerzőt kapunk. Öntörvényű művészt, aki olyan „rég” orosz mesterek kortársa volt, mint Glazunov vagy éppen Rahmanyinov – csak éppen más észjárás vezérelte, amikor a kottapapír fölé hajolt. Szimfóniái kétségkívül kevésbé „szlávosak”, mint honfi- és kortársainak (Kalinnyikov, Glazunov) munkái, és formailag is jellegzetes különbségeket hordoznak. Szkrjabiné, kissé szokatlan módon, öt-tételes nagyforma, gyakori hangulatváltásokkal, sűrű szövésű, gazdag, színpompás hangszerezéssel, mely állja a nyugati élharcosokkal való összehasonlítást. Tudatosan épít a nagy szimfonikus zenekar kínálta teljes hangzó spektrumra, kiaknázza annak minden lehetséges mélységét, kivált dinamikában, harmonizálásban és a lehetséges szólamok nyújtotta szinte korlátlan variációs lehetőségekben. Vaszilij Petrenko – akit ma bátran nevezhetünk a kontinens egyik legizgalmasabb fiatal karmesterének – 2013 óta az Oslói Filharmonikusok zeneigazgatója. Korábbi mestere, Mariss Jansons címét örökölte, aki a kilencvenes évek elejére Európa élvonalába emelte az együttest. A zenekari összjáték egyszerűen példás: hol olvadték, hol erős és masszív, tele lebíráhatatlan, fékezni nem akaró lendülettel. Kirill Gerstein szólója a Zongoraversenyben hallatlanul finom árnyalatokat közvetít, a saroktételekben tiszta és pregnáns marad, a lassú tétel szinte bódítón fűszeres és lírai egyszerre.

Balázs Miklós

Lawo
 LWC 1139

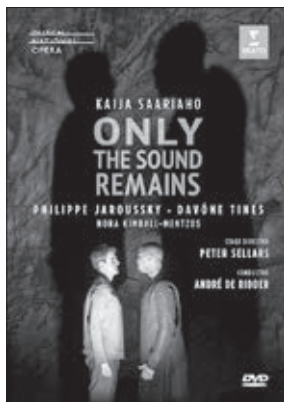

DEBUSSY: SZONÁTÁK, TRIÓ
**Emmanuel Pahud – fuvola, Renaud
 Capuçon – hegedű, Bertrand Chamayou
 – zongora etc.** ●●●●●

A 2018-as Debussy-centenárium előzeteseként került piacra az Erato új kiadványa, melyhez a frankofón hangszervirtuóz elit krémjét hívták össze a szerkesztők, hogy a zeneszerző legjobb kamaraműveit bemutassák. Bár Debussy korabeli, vagy akár jelenkori elismertségét nem elsősorban kamarazenei munkái alapozták meg, sőt, vonósnégyesen kívül alig ragadt meg a egyik is az alapreperatóárból, évfordulótól függetlenül érdemes őket felidézni. A lemez nyitószáma, a nemrégiben Budapesten is sikerrel bemutatkozó Edgar Moreau, valamint Bertrand Chamayou közreműködésével rögzített Gordonkaszonáta, talán kevésbé nagy ívű, vagy mutatós előadás, mint a huszadik század ünnepeit csellistáinak interpretációja, de elég takarosan kidolgozott és tudatosan felépített ahhoz, hogy érdemes legyen a figyelemre. A rövid, szóló-fuvolára írt Sryn ideális olvasatát nyeri el Emmanuel Pahud kezei között, ugyanígy a hegedű-zongora duószonáta is megkapóan szép és érett előadást nyer Renaud Capuçon ékesszóló produkciójában, a már említett Chamayou érzékeny kíséretével. A triók a fentieknél nem kevésbé gondolatgazdag, intelligens, sűrűn szövött munkák, kivált a kissé szokatlan hangszerhármásra, fuvola, brácsa és hárfa triójára komponált „szonáta” kínál nem mindennapi zenei csemegét. Marie-Pierre Langlamet hárfajátéka pazar, Gérard Caussé mélyhegedűn és Chamayou zongorán igyekeznek felérni hozzá, legtöbbször sikerrel; markáns előadásuk nyomán alig érthető, mint nem ismerjük még eléggé a művet? A szerző halálának századik évfordulója bizonyosan előadók tucatjait meghleti majd, ám az is meglehet, a Debussy-emlékév legszebb terméséhez nem kell a tárgyvetet kívánni.

Balázs Miklós

Erato/Warner – Magneoton
 0190295577396

KAIJA SAARIAHO: ONLY THE SOUND REMAINS

Jaroussky, Tines, André de Ridder

A Távoli szerelem kontinenseken átívelő sikere után Kaija Saariaho ismét a színpad felé fordult. Only the Sound Remains című darabja a Holland Nemzeti Opera felkérésére készült, amszterdami bemutatóját fényes diadal kísérte 2016 tavaszán. Még annyira sem „hagyományos” opera, mint a Távoli szerelem, sőt határozottan távol tart magától minden tradicionális európai dalszínházi mintát. Áttört, finom szimbolikájú, magas intellektust és komoly szellemi befektetést igénylő darab, mely nem csupán az előadókat állítja szembe a fizikai feladat elé, de próbára teszi a képzetesebb befogadót is. Voltaképpen nem egy, hanem két színműről van szó, melyek csupán két énekest foglalkoztatnak, teljes létszámú szimfonikus zenekar helyett pedig egy vonósnégyes, egy szintén négy tagból álló énekegyüttes, valamint három hangszeres (kantele, fuvola, ütők) együttesét írja elő. A japán nő színház két történetét viszi színpadra: előbbiben egy lantjátékos, a másikban egy halász a főhős. Őket Davone Tines amerikai basszbariton jeleníti meg, akihez Philippe Jaroussky csatlakozik, az előadás rendezője pedig a sokat látott Peter Sellars. Saariaho zenéje mindenekelőtt a nyugati tradíció tagadására épít, kifejezőmódja végletesen letisztultnak hat, mégis elsősorban elidegenítő hatású. A szöveg és a cselekmény nem értelmezhető a megszokott operai keretek között, amennyiben a nő színház nem a szöveggel magyarázott cselekményre, hanem mozgás, érzés és gondolkodás összetett ötvözetére épít. A színpadi mozgás lényege egyfajta lassú és pontos, szertartásos színpadi viselkedést követel, melyben Tines és Jaroussky pazar teljesítménnyel szolgál hangilág és színészileg egyaránt.

Balázs Miklós

Erato/Warner – Magneoton
019029575395

DUETTEK

Rolando Villazón – tenor, Ildar Abdrazakov – basszus, Montreali Városi Zenekar, Yannick Nézet-Séguin

Ízlésesen és alapos kidolgozottsággal elkészített felvétel, bár jócskán vannak fenntartásaim vele kapcsolatban. A Donizetti-részletekbe kevesebb komikumot vittem volna. Egy kulturált stílusú, vékonyabb, kicsit baritonális basszus (Abdrazakov) és egy jelentős tenorista (Villazón) koprodukciója. Utóbbi még fiatal, bőven pályája csúcán lehetne, de sajnálatos módon hamar megtört a karrierje. Hangja azonban a többszöri kényszerű visszavonulás után is jó, de fénye eléggé megkopott. Mozart és a francia romantika mellett véleményem szerint a bel canto lírai repertoárja volna adekvát számára, mely amúgy is napjainkban elhanyagolt területnek számít. Ebben hangja mai állapota mellett szerintem igen jó teljesítményt nyújthatna. Énekelhetne teljes műveket is, kiválasztott áriákat vagy jeleneteket is. Szép hang ez, s talán lassan visszanyeri egykori fényét és erejét is. Jó lenne. De most is megvan az a tartomány, ahol majdnem intakt. Erre kellene koncentrálni. Sokaknak jobban megy épp az ének, de ő az, aki a nagy generáció utániak közül messze kimagaslik. Yannick Nézet-Séguin kivételes intelligenciájú kísérte dicséretet érdemel. Villazónnak bátran vállalnia kellene a belülről lelkes líraiságot, s dobni az elvárt vagy kompenzativ külsődleges lelkesedést. A lemez mősora kicsit vegyes, egy egységesebb program alighanem nagyobb élményt nyújtana. Bőséggel lehetett volna tenor-basszus (vagy Abdrazakov számára megoldható bariton) duettekkel találni. A program végén egy mexikói és egy orosz dal duett-átdolgozása hallható. Vitathatatlan, hogy három igen magas színvonalat képviselő zenész odaadásal és örömmel létrehozott lemezéről van szó.

Zay Balázs

Deutsche Grammophon – Universal
479 6901

RUSSIAN LIGHT

Olga Peretyatko – szoprán

Öt orosz szerző darabjából kap egy csokorra valót az érdeklődő Olga Peretyatko negyedik, zenekari kísértes szólólemezen. A mindössze 55 perces kiadvány mősora igencsak érdekes, olyan operarészleteket hallunk, melyeket (szinte) sosem, és újra rácsodálkozunk az orosz zene szépségére, különlegességére. A kiválasztott áriák, a románcok a szerzők születése szerinti időrendbe soroltattak, így stílustörténeti összegzést is kapunk. Peretyatko hangja gyönyörű, kiegyenlített, a különféle érzelmeket képes átadni az énekesnő. Rahmanyinov Vocalise-e felejthetetlen, árad a bensőséges zene, hihetetlenül szépen szólal meg a darab. Peretyatko érezhetően otthonos a romantikus darabokban, azonban az egyetlen Stravinsky-ária, A pacsirta dala távol áll az énekesnőtől. Az intonáció itt igencsak bizonytalan, bár a magasságok csodásak.

LI

Sony Classical

88985352232

HASSE:

ATTILIO REGOLO

Cappella

Sagittariana

Dresden, Frieder

Bernius

Johann Adolphe Hasse (1699–1783) termékeny zeneszerzőnek bizonyult, operái népszerűségnek örvendtek. A Gluck-féle operareform érájában működött, ő is elősegítette az opera nyelvének megújítását. Az olasz származású, Németországban működő Hasse stílusváltása előtti utolsó operája a Metastasio szövegére készült, háromfelvonásos Attilio Regolo. Az 1750-as bemutatón felesége, a kiváló Faustina Bordini énekelte az egyik főszerepet. A drama per musica zenei anyaga izgalmas, a recitativók peregnak, a virtuozitás nem hiányzik, ám az áriák még követik az „ABA – da capo” sablonját. Az élő felvétel éppen 20 éve készült (akkor még a barokk operák játsszása gyerekipőben járt), s most a Semperoper-sorozatban újra kiadták, éppen a zenei megvalósítás kiválósága miatt. Remek énekeseket hallunk és szép zenekari megoldásokat.

LI

Profil – Karsay és Társa
PH 07035

**A REFORMÁCIÓ
ÉS J. S. BACH**

●●●●○

A reformáció 500. évfordulója tiszteletére reprezentatív válogatás jelent meg J. S. Bach egyházi műveiből. A Bachok lutheránusok voltak: ismeretes, hogy a „nagy Bach” egyik őse, Vitus Bach molnár és pékmester a 16. században éppen vallása miatt kényszerült menekülni Magyarországról. „Látván, hogy Thüringia földjén vallása miatt biztonságban lehet, a Gotha melletti Weckmarban telepedett le” – olvassuk a Johann Sebastian készítette család-történeti írásban, akinek zenei örökségét nagyrészt az egyházi évhez kötődő kantáták, oratóriumok, passiók és egyéb liturgikus célt szolgáló kompozíciók teszik ki. Ezekből hallhatunk részleteket a Hungaroton reformációt köszöntő kiadványán. A lemezen adventi, karácsonyi, húsvéti, pünködsi és a Szentháromság ünnepéhez köthető dallamok szerepelnek: korálfeldolgozások, valamint a Magnificat és a két passió legszebb dallamaival. *KI*

Hungaroton HCD

32763

AFUVOLASZONÁ-TÁK NAGYKÖNYVE – III. KÖTET

Ittész Gergely – fuvola, Szilasi Alex – zongora

●●●●●

A francia zenekultúrában közismerten fontos szerepet játszott a fuvola. A három évszázad francia muzsikájából közreadott válogatás – Devienne, Gaubert, Mouquet, Pierné és Poulenc egy-egy művével – telitalálat. Az interpretáció jóvoltából 79 perc tömény gyönyörködnivalót kapunk. A közös kamarazenei múlttal rendelkező két előadó összeszokottan remekel. Perfekción jellemzi az előadást, ami szabad utat enged a játékörömnek, ráadásul stúdiófelvétel keretében – egészen kivételes jelenség. A fuvolahang kontrollált szépsége egyúttal ékes bizonyossága annak, hogy a hangszerral való kísérletezés, az újfajta játékmódok keresése (és találása) nem megy a hagyományos technika, igény és ízlés rovására. Ráadásul remekeltek a felvétel készítői is, szép, „teres” hangzás biztosításával. *FK*

Hungaroton

HCD 32775

HÄNDEL GOES WILD

L'Arpeggiata, Christina Pluhar

●●●●○

Christina Pluhar lemezének címe – Händel Goes Wild – szabadon értelmezhető, és épp oly talányos, mint maga a CD. Utalhat például a zeneszerző legendás dührohamaire. Ennek egyik leghíresebb esete volt, mikor a szoprán Francesca Cuzzoni az egyik próbán nem úgy énekelt az Ottone egyik áriáját, ahogy a szerző a kottába leírta. Händel begorombult és a legkomolyabban azzal fenyegette az énekesnőt, hogy kidobja az ablakon. De célozhat a cím azokra a különleges effektusokra is, ami Pluhar feldolgozásainak köszönhetően a korhű barokk és a jazz jellegzetes hangszereinek együtt-hangzásából született. Mindenki maga döntheti el, hogy e sajátos keverék netán egy új, izgalmas vállalkozás része, avagy a jazz-zel és a világzenével dúsított „új” műveket az eredeti Händel-zenék megszenteltetésének tekinti. Mindez akár a „Caro Sassone” (a Kedves Szász) képzeletbeli márványba vésett monumentális szobrát is ledönti. Mindjárt a CD-t nyitó Sinfonia meglepő: az ötcsillagos szállodák visszafogott szalonzenéjének hangulata, a vonósok által megszólaltatott „eredeti Händel” idézete az Alcina című operából és a klezmer idéző klarinét szóló keveredik benne. A Händel-operák és -oratóriumok (Alcina, Amadigi di Gaula, Il trionfo del Tempo e del Disinganno, Julius Ceasar, Rinaldo, Semele, Solomon, Xerxes) mellett egy Vivaldi-concerto tétel (RV 157) és egy egzotikus tánc, a canario is helyet kapott a lemezen. Utóbbiak minden bizonnyal azért, mert a mindkettőben folyamatosan ismétlődő, kromatikus lefelé lépegető basszusmenet nemcsak a barokk variációkban volt rendkívül kedvelt, hanem a lemezen közreműködő L'Arpeggiata muzsikusaiknak is ideális alapot ad improvizációs technikájuk megcsillogtatására. *Kovács Ilona*

Erato/Warner – Magneoton

0190295811693

CELLO ABBEY

WALTON, BOYLE ÉS ELGAR MŰVEI

Nadege Rochat – cselló, Staatskapelle Weimar, Paul Meyer

●●●●○

A cím Abbey szava nem a szűkebb szakrális, hanem a tágabb uradalmi és kulturális térre utal. Közelebről Angliában és Írországban a 20. században keletkezett, csellóra és zenekarra írt művek köré. Két angol szerző koncertje közt egy új felfedezés: a szinte teljesen ismeretlen ír Ina Boyle 1913-as Elégiája. A lemez Walton (Piatigorsky megrendelésére írt) Csellóversenyével indul. Gyönyörű darab egy olyan időszakból, amikor kevés mű ragadt meg a repertoárban. Ez megérdemelten lett sokszor játszott mű, lágy romantika kombinálva némi modernizmussal. Rochat előadása abszolút illik a darabhoz, annak lírai karakterét emeli ki, ehhez járul a zenekar e modorhoz alkalmazkodó kísérete. Így – bár a műveket nem keletkezésük sorrendjében halljuk – egységes a lemez. Elgar Gordonkaversenyét Rochat érdekes finomsággal és visszafogottsággal tolmácsolja. Szép és egyedi megszólaltatás, de némiképp lagymatag is. Nem a lassú tempóval van gond, az adott esetben megfelelő lehet, de ezúttal hiányzik a mű által mindenképp megkívánt intenzív érzelmi töltés megmutatása. Középen a teljesen ismeretlen ír komponista(nő) kis alkotása, amely gyönyörű. Azt hiszem, hatott rá Bruch Kol Nidreje is. Igen szép kis darab, s nem tartom elképzelhetetlennek, hogy egyre több csellista veszi fel repertoárjára. Fontos lenne Boyle további műveit is lemezre venni. Nem alakítja át a zenetörténetet, de igényes lokál-kolorittal teszi gazdagabbá. Noha az Elgar-darab előadása szép hangzása és egy-egy tényleg megragadó megoldása ellenére sem igazán meggyőző, a Walton-darab kifejezetten finom szövetű megszólaltatása és az új felfedezés izgalmasága (és szép előadása) miatt igen jeles kiadvány. *Zay Balázs*

Ars Produktion

ARS 38221

THE HÄNDEL ALBUM

Philippe Jaroussky, Artaserse
Erato/Warner – Magneoton
 0190295759667 ●●●●●

Tíz Händel-operából válogatta Philippe Jaroussky új árialemezének anyagát. Ez alkalommal is befeleledkezünk a hegedűsből lett kontratenor hangjába, csodálatos zenei megoldásaiba. Ahogy Händel nem habozott transzponálni egy-egy áriát egy új szereplő beállításánál, Jaroussky is a számára kényelmes hangneme(ke)t választotta. Virtuozitás és lélekre ható légység jelzi az újabb felvételt, megfoghatatlan, földöntúli érzéseket keltenek a lassú áriák – megáll az idő a hallgató számára. A gyors(abb) áriák peregnak, de nem a bravúrtechnika az énekes fő célja. Minden egyes részlet a végsőig csiszolt, a hallgató nem kérdőjelezi meg az előadói stílust, a tempót, csak élvezi Jaroussky és az énekes által alapított Artaserse előadását. A zenekar játéka, a hangszínek, a dinamika, az énekessel való együtt lélegzés remek kiadványt eredményezett. *LI*

MENDELSSOHN:
II. SZIMFÓNIA (LOBGESANG)
Londoni Szimfonikus Zenekar, Sir John Eliot Gardiner
LSO – Mevex
 LSO 0803 ●●○○○

Néha a legnagyobb művészek is okoznak csalódást. A Gramofonban sok hízelgőt írtam már Gardiner londoni Mendelssohn-ciklusáról, de most, a sorozat záró epizódját értékelendő, kevés pozitív dolgot tudnék mondani erről a Lobgesangról. Ha-

csak annyit nem, hogy az énekes szólisták igen jók, s persze a Monteverdi Kórus is megbízhatóan helytáll. A karmester azonban a szimfóniához a hagyományos módon társított költőiség és ünnepélyesség helyett valami rigorózus, „régizenes” keménységet rendel, ami aligha illik egy vállaltan fennkölt hangvéttel, kifejezetten a romantikus pátosz érzemi töltetében fogant darabhoz. Gardiner a zenekart szándékosan fogja vissza, s szabályozza egy nehezen értelmezhetően szűk megszűgyén. Valósággal kilúgozza a mű eredendően emelkedett, érzelmileg fokozott jellegét. *BM*

STRAVINSKY
Barbara Hannigan,
Londoni Szimfonikusok,
Sir Simon Rattle
LSO – Mevex
 LSO 3028 ●●●●●

Noha egy cseppet sem diszkrét STRA-VIN-SKY felirat feszül a Bluray borítóján, éppen nem a Tavasz áldozat előadásáról marad emlékeztetés ez az 2016-os londoni hangverseny. Sir Simon Rattle olvasata most is precíz és lendületes, mint minden eddigi lemeze a darabból (egy stúdióalbum Birminghamból és két koncertfelvétel Berlinből), de semmi újdonsággal nem szolgál. Nem így Barbara Hannigan fellépése a Barbicanben, aki előbb Alban Berg három Wozzeck-töredékében excelál, majd Ligeti György Mysteries of the Macabre-jában alakít maradandót. Hannigan hangilág rendkívül meggyőző, színészileg egészen kiváló: expresszív, sugárzó egyéniség, előadásának kifejezőereje magával ragadó. Rattle humorérzéke a helyén van, így maga is és a Londoni Szimfonikusok is része lesz e koncertterembe szorult modern színháznak. *BM*

RICHARD STRAUSS: HŐSI ÉLET, HALÁL ÉS MEGDICSŐÜLÉS
Göteborgi Szimfonikusok,
Kent Nagano
Farao Classics – Mevex
 B 108092 ●●○○○

A Kent Nagano pálcája alatt muzikáló Göteborgi Szimfonikus Zenekar mintha szánt szándékkal dacolna a skandináv hagyományokkal (vagy sztereotípiákkal), hiszen hangzásuk olyan meleg és dús, mintha egy átlagon felüli képzettségű amerikai együttest hallanánk. De ezzel Nagano Strauss-olvasatainak minden érényét ki is merítettem. A Hősi élet, valamint a Halál és megdicsőülés itt megszólaló előadásai ugyanis kissé lomhák és nehézkesek, továbbá teljesen arctalanok, más szóval: karakter nélküliek. A gazdag basszusban burjánzó zenekari hangzás, a pusztán professzionális kivitel csak igen nehezen rajzolja ki a kontúrokat. A darabok ezúttal is képesek organikus egészként megjelenni, Nagano vezénylése egyszerre terjedős és sekélyes, a mélyen oldott tartalomból így csak keveset képes a felszínre hozni. *BM*

LIVE AT THE MARIINSKY
George Li – zongora
Warner Classics – Magneoton
 0190295812942 ●●●●○

George Li élete első lemezének borítóján felszabadultan nevet. Teheti, hiszen a mindössze 22 éves, kínai származású amerikai zongoraművész 2015-ben második helyezést ért el a világ egyik leghíresebb zenei

megmérettetésén, a moszkvai Csajkovszkij-zongoraversenyen. Azóta a világ legrangosabb hangversenytermeiben koncertezik. Bátorságra vall, hogy debütáló CD-jén szentpétervári estjének élő felvételét hallhatjuk, ám igaza volt: az általa előadott Haydn-, Chopin-, Rahmanyinov- és Liszt-művek interpretációinak tényleg nincs szüksége utólagos kozmetikázásra. A közönség is „jól viselkedett”. Az anekdota szerint Rahmanyinov néha elhagyott egy-két változatot Corelli-variációiból, ha a hallgatóság túl sokat köhögött. Sőt, egyszer csak a felét játszotta el. Li mind a húsz variációval megajándékozta hallgatóit... *KI*

KOMITAS: SEVEN SONGS – ZONGORAMŰVEK
Lusine Grigoryan
ECM Records – Hangvető
 481 2556 ●●●●○

A modern örmény zene atyjának tekintett Komitas (1869–1935) gyakran ciklusokba sorolta az 1910-es években komponált rövid tételeket. A kísérőfüzet ismertetője segíti a külföldi „tájékozódását” a saját népzenei feldolgozások és a saját kompozíciók világában, ahol tetszetős karakterdarabok, zsánerképet sorjáznak. A metrikus tartás, a ritmikus karakter gyakran táncot idéz, az artikuláció és a regiszterhasználat pedig a népzenében kedvelt, jellegzetes hangszereket idézi meg. A zeneszerzőként is tevékenykedő előadó, Lusine Grigoryan ugyanis mindvégig arra törekedett, hogy a hagyományos örmény instrumentumok (tar, duduk, zurna) tónusát felidézze. Sajnos nem kapunk viszont információt a darabok kottaanyagát illetően – ez még akkor is fontos lett volna, ha a zongoraművészet korántsem tartozik Komitas sokrétű munkásságának fővonalába. *FK*

**SYRIUS LEGACY:
SZÉTTÖRT ÁLMOK SZVIT**

Aligha van a hazai „könnyűzene” kedvelői között olyan személy, akinek a Syrius név elhangzása után a csillagkép jutna az eszébe az ellenkultúra legendás hazai csapata helyett. Az utóbbi években újjáéledt Syrius-kultuszt mutatja, hogy monográfia és a korábban nem publikált felvételek kiadása is megtörtént. De az igazi áttörést egy olyan zenekar alapítása hozta meg, amely arra hivatott, hogy megőrizze ezt a hallatlanul fontos magyar zenei értéket, örökséget. A hazai jazzelit legjobb fiatal muzikusait tudták megnyerni, akik ráéreztek a feladat szépségére, és tökéletesen oldották meg azt. A zenekar „lelke” a dobos, Benkő Ákos, aki Orszáczky Jackie-t idéző énekével és kiemelkedő hangszeres tudásával kiemelkedő teljesítményt nyújt. Óriási meglepetés a két fúvós szolista, Ludányi Tamás és Vidákovics Izsák, a billentyűs Tempfli Erik valamint a basszusgitár avatott mestere Fonay Tibor. Jazzhatterükből adódóan már Az ördög álarcosbálja – Újratöltve című debütáló albumukon is megmutatták, hogy méltó folytatói a nagy elődök művészetének. Múltidéző, hagyományörző játéku egyúttal korszerű, friss, mai hangvételű muzsika. A biztató fogadtatás után alig másfél év elteltével elkészítették a hatalom által az 1970-es években gyakorlatilag lehetetlenné tett Széttört álmodók szvit új feldolgozását. A hattedetes műben az akkori progresszív kortárs hazai költők versei szolgáltatták az egyes dalok szövegeit, a zseniális muzsika pedig a zenekar kollektív munkája volt. Bónuszként Orszáczky Ne sírjátok lányok című dala is felkerült az albumra. A manapság végképpen elhanyagolt borítók és kísérőfüzetek korában üdítő kivétel Barcsik Géza csodaszép munkája, amely még a magvas versek szövegeit is tartalmazza.

Márton Attila

Tom-Tom Records
TTCD 267

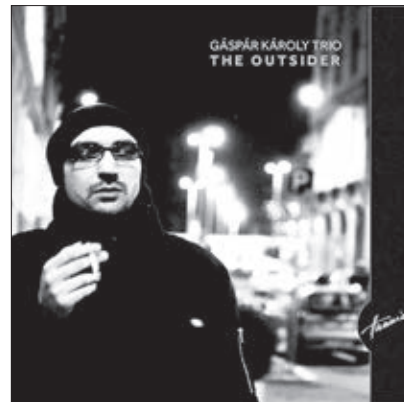
**KOVÁCS LINDA:
RECYCLE**

Feladvány ez a lemez. Három szám más sorrendben hangzik el, mint ahogy a borítón szerepel, a 18:15 perc hosszúságúnak jelölt utolsó felvétel pedig 6:40-kor befejeződik, majd négy perc után úgy folytatódik, mintha víz alól szólna. Ha ez posztmodern játék, akkor megfejtést igényel, de valószínűbb, hogy a technika ördöge a ludas benne. A szlovák kiadó gondozásában megjelent CD a budapesti Opus jazzklubban 2015 februárjában rögzített koncert feltehetőleg nem teljes anyagát tartalmazza; a tiszta játékidő ugyanis 38 perc. Kevés. Ének, gitár, efektek, ütőhangszerek – olvasható az előadók, azaz Kovács Linda, Fenyvesi Márton és Dész András neve után. Más típusú zene esetében hiányosnak érezhetnénk a felállást, az elektronika azonban radikálisan kitágítja a megszólalás lehetőségeit. Három saját, közös szerzeményen kívül három átértelmezett örökzöld (I'll Remember April; Bye, Bye Blackbird; The Way You Look Tonight) és egy popfeldolgozás (Kurt Cobain: Come As You Are) hangzik el, korántsem a hagyományos szólista-kíséret szereposztásában. A rögtönzéses játékban az ének gyakran szöveg nélküli, vokális szólamként illeszkedik az instrumentális hangképbe. Akár együttesként is jegyezhetnék az anyagot, hiszen a hangszerek és a gerjesztett hanghullámok az elektronikusán átalakított emberi hanghoz hasonló mértékben veszik ki részüket a zene létrehozásából (A Just Thinking of You című rövid etűdben nincs is ének.) A hangzás olykor Pat Metheny 1980-es évekbeli vokális lemezeinek vagy Winand Gábor felvételeinek auráját idézi, a játék azonban a bevett (jazz)fordulatokat tudatosan kerülő experimentális irányok felé nyit. Az előadómód visszafogott, melankolikus – kevesebb technika, több szenvedély, nagyobb dinamikai amplitúdó hatásosabbá tehetné volna.

Turi Gábor

Hevhetia Records
HV 0142-2-331

**GÁSPÁR KÁROLY TRIO:
THE OUTSIDER**

A kitűnő zongorista maga magyarázza meg a borítón az album címét. „A kívülálló című lemez igaz vallomás életemről és sorsomról. Nem tartozom semmilyen csoporthoz a jazz zenészek körében. Saját, nagyon nehéz utamat követtem eddig is, és büszke vagyok arra, hogy mindent kemény munkával, tisztességgel és művészi alázattal értem el.” Karcsi nemcsak zenész és zeneszerző (egy szám kivételével valamennyit ő jegyzi), de avatott tollú „írástudó” ember is, akinek lemezkritikái komoly szaktudásról tesznek tanúbizonyságot. Bámulatos aktivitását is joggal csodálhatjuk, mert életeleme a játék, a legkülönbözőbb formációkban is gyakran találkozhatunk vele, és éveken át rendezett jam sessionokat, most pedig triójával és alkalmanként két meghívott fúvóssal játszik rendszeresen. Szíve csücske persze saját zongoratriója, amelynek ez a debütáló albuma. Talán merészség saját szerzeményekkel bemutatkozni, de Karcsi számára a komponálás nem a divatos elvárás, hanem olyan természetes, mint a lélegzetvétel. Jól bizonyítja ezt, hogy Horváth Jenő slágere a Gáspár-opusok szerkesztésének folytatása a lemezen. Egy tökéletességre törekvő művész őszinte kitarulkozása. A kompozíciók jól felépített darabok, főként balladák, a klasszikus zenében való jártasságot, Keith Jarrett és Bill Evans hatásokat tükrözik (utóbbi előtt tisztelgés a One for B.E.). Karcsi akár a free mezejére is eljut a lendületes Loading-ban. A szerző-előadó segítőitársai a hazai jazz-szcéna kiválóságai: a minden formációban helytálló Horváth Balázs és a fiatal dobos generáció egyik legjobbika, Varga Bendegúz. Kettőjük szenzitív kísérlete teszi teljessé Karcsi kompozícióinak megszólaltatását. Őszintén reméljük, hogy a folytatásra nem kell ilyen sokáig várni.

Márton Attila

Hunnia Records
HRCD 1702

BIGATEQUE ÉS BARABÁS LŐRINC: JERICO

Szerencsés találkozásnak lehetünk tanúi az orosz Bigateque és Barabás Lőrinc közös lemezét hallgatva. A darkjazz, mint kategóriái megjelölés ma még szinte csak szakmai körökben elterjedt, noha már lassan tizenöt éve, hogy először találkoztunk e szóösszetétellel. Ebben a műfajban a jazz improvizatív elemeit az elektronikus ambient downtempo lüktetésével, meditatív hangulatával kombinálják. A Bigateque azonban a hangsúlyt nem is az elektronikára, mint inkább az együttzenélés dinamikájára helyezi. Törekvéseik e szempontból abszolút egybevágnak Barabás Lőrinc kvartettjének zenei felfogásával. Ambient-muzsika lévén a közép- és az annál is lassabb tempók dominálnak. A témák sokszor nehezen megfoghatók, hiszen a számok főleg (igen sötét, elvágódó vagy magányos) hangulatokból építkeznek. Az ilyesfajta kollektív zeneszerzés absztrakt hangozhat, pedig cseppet sem az: az együttes tagjai itt egyszerre individuumok, akik egy-egy erőteljesebb „megindulással” alakíthatják is a folyamatokat, vagy dönthetnek úgy, hogy alázatosan egymás játékára építkeznek. A lemezanyagon inkább az utóbbi felfogás érvényesül, épp ezért nehéz lenne kiemelni egy vagy több domináns hangszerest, ám a pontot az i-re azért mindenképpen a két trombitás, és főleg Barabás Lőrinc játéka teszi fel, akinek ez a stílus egyszerűen a vérében van. A Miles Davis-re jellemző sound, minimalista felfogás erősen érezteti hatását. Kevésbé hangsúlyosan, de jelen van a fiatal Elena Folk ízléses fuvalójátéka, míg a ritmusszekció visszafogottan kísér: biztos dob-basszus kooperációt és kellemes billentyűjátékot hallhatunk. A Barabás Lőrinc Quartet rajongóinak kötelező darab, de akik nyitottak az ambientre és kedvelik az improvizatív acid jazzt, azoknak is bátran ajánlható a Jericho. *Szentgally György*

Mars Records
katalógusszám nélkül

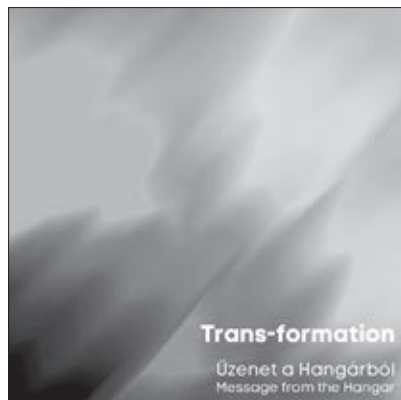

SZENDŐFI PÉTER: QUINTESSENCE

Képtelenség lenne elvitatni azt a tényt, hogy Szendőfi Péter anyanyelvi szinten beszéli a fúziós jazzt. A Quintessence című lemez, ahogy a címe is jelzi, egyszerre mutatja be Szendőfi és a modern jazzrock kvintesszenciáját. Az albumot egy hihetetlenül tehetséges, nagy létszámú alkotógárda készítette el. A nevetek böngészve egyaránt találkozhattunk „rég motorosokkal”, akik már évtizedek óta zenélnek Szendőfi különböző projektjeiben – elég csak Elek István és Kormos János nevét felhozni, akik a Fusio Group színpadon tagjaként Péterrel közösen járták be hazánkat és a világot. És egészen fiatalokkal is, mint a már élő legendának számító Tólas Áron vagy a fantasztikus Varga Gergely. Két dalban a George Whitty–Will Lee billentyűs-basszusgitáros páros is tiszteletét teszi, akik gyakorlatilag a fúziós jazz világsztárjainak számítanak. A Quintessence zenei világát tekintve könnyen behatárolható jazz-rock apró meglepetésekkel tarkítva. Szendőfi esetében a precíz dobolás (Péter az egyik legragyogóbb session-dobos is hazánkban, mely munkakör megköveteli az alázatos precizitást) a kreatív, izgalmas megoldásokkal ötvöződik. Az ilyen típusú, leginkább talán Mike Sternre vagy az UZEB-re jellemző fusion lételeme a pregnáns, rockzenei megszólalás, a változatos, de alapvetően minél világosabb hangszerelés és az a dögösség, ami Billy Cobham Spectrum című lemeze óta a műfaj része. A megszólalás, a hangszerelés és a dögösség ez esetben csillagos ötöst érdemel. Változatosságban sincs hiány, ám ha maguk a szerzemények egy hajszálnyival talán jobban elkülönülnek egymástól, a Quintessence meg sem állna a jazzrock halhatatlanjainak listájáig. Így „csak” egy nagyon szórakoztató, roppant igényes, zeneileg parádés anyag. *Szentgally György*

Art Music Records
19106143631

TRANS-FORMATION: ÚZENET A HANGÁRBÓL

A Trans-formation négy változatos háttérű zenész szokatlan hangszer-összetételű formációja. Az alapító Pozsár Eszter – ő fuvolázik és szaxofonozik –, a ritmusszekcióban pedig Eichinger Tibor gitározik, Frey György basszusgitározik és Pusztai Csaba dobol és ütőhangszereken játszik. A zenekar egyetlen tagcserétől és egy pár éves szünetről eltekintve 2005 óta változatlanul létezik, és idén jelent meg negyedik lemeze Úzenet a Hangárból címmel. A különleges hangszerelés önmagában is egyedi hangzásvilágot eredményez, de a Trans-formation műfaji szempontból sem mondható szokványosnak. Ha szó szerint vesszük az együttes saját stílusmeghatározását, akkor kortárs és világszenei hatásokkal színesített jazzt, avagy „kortárs jazz-fantáziákat” játszanak. Ez találó jellemzés az Úzenet a Hangárból tucatnyi szerzeményére is, melyeken csaknem fele-fele arányban osztozik szerzőként Pozsár Eszter és Eichinger Tibor, egyet pedig Frey György jegyez. Több változatos hangulatú fantáziakép elevenedik meg a számokban, s amikor ezek életre kelnek és igazán működnek, azok a korong legemlékezetesebb pillanatai. Ilyenek például a felkavaró Jazz-matiné az üvegházban, a nosztalgikus Az a drága jó bukta illat, az ábrándos Egy nap Trogirban vagy a latin ritmusú Külvárosi tánc. A melodikus témáknak köszönhetően többnyire hatásos is az utazás, de a perfekcionista kíséret és a precíz szólók között időnként hiányzik a meglepetés ereje. A kicsiszolt hangszerelésben izgalmas volna egy kis érdekesség. A funkos és swinges tételek energiája ezt ellensúlyozza, a Hip Hop szaxofonpárba és az utolsóként elhangzó Blues for V kifejezetten lelkesítő, de az egész albumnak jól állna egy kicsit több fésületlen szenvedély. *Laczkó Krisztián*

LV Records
katalógusszám nélkül

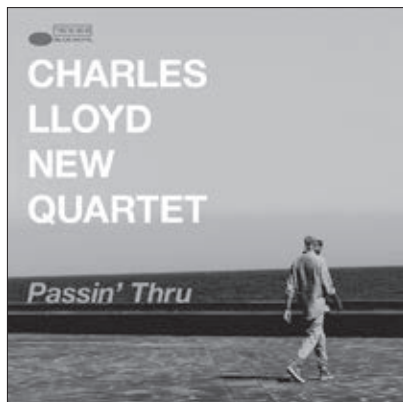

**OLÁH SZABOLCS & CSEKE GÁBOR:
MESSAGE FROM THE SUN**

★★★★★

A zongora-gitár duó nehéz műfaj, hiszen nem elég, hogy ez a két hangszer hagyományosan ugyanazt a funkciót látta el a jazzben, sokszor ugyanabban a regiszterben szólnak, hangszínből gyakran találkoznak, de ráadásul mindketten egyszerre akkord- és dallamhangszerek is, tehát a lehetőségek szinte végtelenek rajtuk (még ha a gitár talán egy fokkal behatároltabb is, mint a zongora). Ha ezeket a technikai-zenei nehézségeket leküzdjük, még mindig előttünk áll a nagy rejtély: hogy alkossunk valami markánsat ebben a felállásban? Oláh Szabolcs gitáros és Cseke Gábor zongorista találkozására talán a legjobb dolog, ami történhetett a magyar jazzéletben. Ha valami, akkor a Message from the Sun tökéletesen bemutatja a zongora-gitár duó erősségét. Oláh Szabolcs sorozatosan bizonyítja, hogy milyen lélegzetelállítón nagy zeneszerző is. Legelőször maguk a szerzemények tisztasága, esztétikája fogja meg a hallgatót (az egész lemezanyag Oláh Szabolcs kompozícióiból áll), amit szinte csak alátámaszt a duófelállás intimitása. Oláh gitárjából gyönyörű, meleg, épp csak egy leheletnyit szűrős, tűpontos hangok törnek elő. Nem akkordozik sokat, ha kísér, akkor is a lehető legóvatosabban bánik a ritmizálással. A gitár itt egyértelműen fúvósokat idéző szólóhangszer. A harmóniai és dinamikai kíséretet Cseke Gábor biztosítja, de értelemserűen ennél többről is szó van: a sokéves közös munka stabilan összeszokott duót eredményezett. Két hasonló szellemiségű, egymás játékára érzékeny, nagy zenész produkciója ez, ami egyszerre improvizatív kamarazene és folyékony eszmecsere. Háttérzeneként alkalmazni bűn lenne, ezt az anyagot sokszor és komoly odafigyeléssel érdemes, kell hallgatni. *Szentgally György*

Szerzői kiadás
katalógusszám nélkül

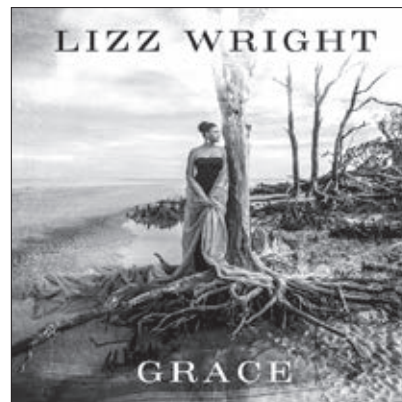

**CHARLES LLOYD:
PASSIN' THRU**

★★★★★

A jazz még él, de a régi nagyok közül már csak néhányan maradtak köztünk. Ők se mind hagyományörzők. Akit a 1960-as évek jazzkísérleteinek mai továbbélése érdekel, nehezen talál hozzá dokumentumokat a lemezbolti újdonságok polcán. A Passin' Thru kivétel. Pontosabban: Charles Lloyd a kivételek egyike. Lemezein nem találni meglepetéseket. A zenekarvezető a tőle fél évszázada megszokott vizionárius erővel fúj bármilyen formációban és kontextusban. Melódiaérzékenysége elkápráztat, kontemplatív attitűdje megráz és játékosága megmósolyogtat. Nyilván bölcsőbb és tapasztaltabb lett ötven év alatt, de zenéjében a változatlanságon maradt a hangsúly. Lloyd önmagával azonos a nála sokkal fiatalabb tagokból álló New Quartetben is, melynek három kísérője (Reuben Rogers, Jason Moran, Eric Harland) egyébként mindegyik régi-új zenei kirándulásán mesterien, értsd: példás stíláris érzékenységgel támogatja a tenorszaxofonost. Aki viszont a legnagyobb természetességgel nyúl vissza korai számaihoz. A mostani koncertlemezt például az 1966-os Dream Weaverrel kezd: egy majdnem 18 perces magasztos rubato nyitánnyal, melyben a fenséges intró és a Coltrane stílusában szóló középhészt egy váratlanul közérthető és könnyed népies téma követi. A Nu Blues laza ujjakkal felvázolt bebop szerzemény; a groove-os Tagore on the Delta-ban megszólal Lloyd fuvalója, megint retró stílusban. A Part 5, Ruminations a hatvanas évek másik nagy kísérletezője, Ornette Coleman világát idézi. A címadó szám a szaxofonos egészen korai pályaszakaszából való, amikor még Chico Hamilton zenekarában fújt. A CD-t záró Shiva Prayer pedig meditatív gyászzene, a Dream Weaver mellett érzésem szerint az album legmélyebb spirituális kompozíciója, Lloyd újabb remekműve. *Máté J. György*

Blue Note – Universal
002681502

**LIZZ WRIGHT:
GRACE**

●●●●○

Már a borító fotói is egyértelművé teszik, hogy az amerikai Dél világába utazik az, aki meghallgatja ezt a korongot. Az istenadta tehetséggel és erőteljes althanggal megáldott fekete diva korábbi lemezei nem kaptak túl jó fogadtatást kritikusainktól, bár két évvel ezelőtt a Freedom & Surrender című album már jelezte azt a változást, amit a Grace beteljesít. Nyilvánvaló, hogy most végre rátalált igazi énjére a Georgiából származó énekesnő. Némi képzavarral és kellő pátosszal a „tékozló leány” hazatéréséről szól az új korong. Ezt mutatja a repertoár megválasztása is, hiszen a címadó dal vagy Ray Charles sikerszáma (What Would I Do Without You) mellett Allen Toussaint songbook-slagere, a Southern Nights vagy a nagy gospel-szerző, Thomas A. Dorsey nevével fémjelezett Singing in my Soul is elhangzik. De Bob Dylan Every Grain of Sand-je és az előadó ezúttal egyetlen saját kompozíciója, az All the Way Here is szervesen illeszkedik a sorba. Lizz Wright egyike az igazán karakteres előadóművészeknek az amerikai „könnyűzene” világában tapasztalható énekesnő-dömpingben, sőt kitűnő dalszerző is, mint ezt korábban többször is bizonyította, különösen az említett előző albumán. Purista füllel persze nem jazzt hallunk, de aki szereti a műfajjal oly' szoros kapcsolatban álló zenéket, mint a spirituálé, a gospel vagy a soul, az igazi csemegére lel ebben az albumban. Mahalia Jackson, Clara Ward vagy akár az Edwin Hawkins Singers legszebb felvételeinek méltó folytatása ez a lemez, az összes szükséges kellelkekkel: a bluesos-spirituálés harmonizáció, a lüktető ritmus, az ekzsztatikus előadásmód, a Hammond orgona használata és a nyolctagú gospel kórus (sajnos csak három számban). Erősen szekularizált világunkban igazi reveláció. *Márton Attila*

Concord – Universal
0888072028654

**GARY PEACOCK TRIO:
TANGENTS**

A veterán bőgősről kevesen tudják, hogy az 1950-es években katonazenekarokban zongorázott és csak húszévesen kezdett el bőgőzni. Németországban még Zoller Attilát is kísérte. Hat évtizedes gazdag pályája során sok mindenkiel játszott, de leginkább zongoratriókban remekelt: pl. Bill Evansnál és Paul Blyenél. Legismertebbé persze a több mint harminc éven keresztül létezett Keith Jarrett Standard Trio oszlopos tagjaként vált. Ahogy ezt oly' sok kiemelkedő jazzbőgős képes volt megtenni, ő sem törekedett egyéni babérokra: mindig az a művészi alázattal betöltött szerep jellemzte, amelytől sok magamutogató zenész visszolyog. Saját nevével igen kevés albuma született, pedig hangszer tudása mellett komponistaként sem utolsó. Ezt pótolta mostanában a tekintélyes kiadó, amellyel évtizedek óta (már csak Jarrett miatt is) szerződésben áll. Két éve készült a *Now This* című lemezalbuma, és íme, itt van a folytatás. Mégpedig ugyanabban a felállásban: azaz Marc Copland zongorázik, és Joey Baron dobol. Igazi remekmű – eszményi partnerekkel. (E sorok írója mind a Jim Hall trióban, mind a John Abercrombie kvartettben megcsodálhatta Baron finom, szenzitív kíséretét, utóbbiban pedig Marc Copland intellektusát is.) Ezúttal négy remek opus Peacocktól, két Baront, egy Copland és egy kollektív szerzemény hangzik el. A *Spartacus* film főcímdala és Miles Davis örökbeű Blue in Green-je egészíti ki a repertoárt. A lemez felépítése is jól eltalált, hiszen a nehezebb darabok közé helyezték el az említett standardeket. A „főhős” arányérzéke, ízes, precíz bőgőjátéka, kivételes technikai tudása, és mindenekfelett gyönyörű sound-ja nagyszerűen érvényesül ezen a kivételes lemezen. Sideman-jeit is csak dicséret illeti: nem akartak pót-Jarrett triót imitálni.

Márton Attila

ECM Records – Hangvető
ECM 2533

AVI AVITAL MEETS OMER AVITAL

Az októberben, a CAFe Kortárs Művészeti Fesztivál alkalmából az Uránia moziban fellépett marokkói-izraeli-amerikai együttest – melyet két névkrón, Avi és Omer Avital irányít – a jól hangzó, ám nem sokat mondó „klasszikus crossover” műfaji besorolással látták el. A definíció másik hibája, hogy ez a zene se nem klasszikus, se nem crossover. Jó szívvel azt se mondhatjuk rá, hogy a közel-keleti népzene és a jazz ötvözete, ugyanis ez utóbbiból sincs benne szinte semmi. Aki tehát azt reméli, hogy a CD-n Ahmed Abdoul-Malik, Anour Brahmeh vagy Rabih Abou-Khalil zenei rokonaival találkozók majd, csalódní fog. A két Avital lemeze nem keleti(es) etnojazz, hanem egy klasszikus képzettségű mandolinós és egy Amerikában élő jazzbőgős arab zenei közhelyekre épített híg világzenéje. A balladákban szirupos: itt a mandolin úgy szól, mint szentimentális szovjet háborús filmekben a balalajka vagy a gitár a turistákra szakosodott nápolyi utcazenész kezében. Az up-tempós darabokban pedig sematikus, álegzotikus táncmuzsika. Az arab feelinget alkalmasint egy kis balkáni íz váltja fel, például a 11/8-os *Avi's Song*-ban, a mandolinós egyik első saját szerzeményében. Avi Avital gyerekkorában kezdett mandolinózni, és elhatározta, hogy a 19. században népszerűtlenné vált húros hangszer visszacsempészi a nemzetközi zenei köztudatba: régi (barokk) darabok revitalizálásával, valamint kortárs szerzők mandolinra írt műveinek tolmácsolásával. Így vette lemeze Avner Dorman Mandolinversenyét, majd 2012-ben szerződést kötött a Deutsche Grammophonnal klasszikus darabok rögzítésére. A jelen lemez is e kontraktus jegyében fogant. Állítólag a két Avital párbeszédére épül a zene; én sokkal inkább a mandolinós lemezének érzem, akit a többiek csak kísérnek.

Máté J. György

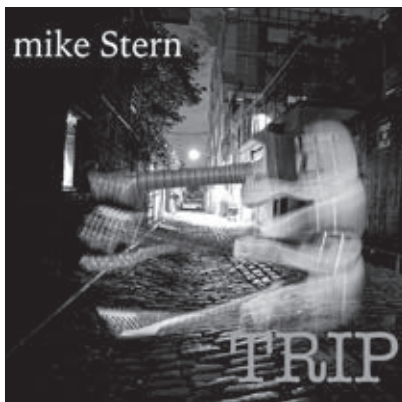
Deutsche Grammophon – Universal
4796523

**STEFANO BATTAGLIA:
PELAGOS**

Nincs menekvés: a népvándorlás immár a jazzbe is begyűrűzött. Olaszország ebben kétségkívül jobban érintett, mint Észak-Korea, így nem csoda, ha a mediterrán és balkáni országok sorsáért aggódó Battaglia legfrissebb, dupla CD-jét a száműzetés és a migráció kérdése ihlette. Aligha feltételezhető, hogy az érző szívű zongorista fizetett ügynök volna, a darabok sem brüsszeli sugallatra kaphatták címüket, mindenesetre a *Migralia*, *Lampedusa*, *Migration Mantra*, az arab *Lamma Bada Yatathanna*, vagy (hogy Magyarország se maradjon ki) a *Halap*, *Horgos* e Roszke szavak egyértelműen utalnak a témára. Mivel nem programzenéről van szó, csak találgathatjuk, hogy a települések milyen értelmzési tartománnyal kerültek be a művész zenei univerzumába, de érijük be azzal, hogy a tizenhét számból hét saját kompozíció, illetve feldolgozás, a többi koncerten és a sacilei Fazoli teremben rögzített spontán improvizáció. Kétórányi szóló-zongora produkcióval manapság előállni rendkívüli merészség és önbizalom függvénye, de nem maradhat kétség afelől, hogy előadó és kiadó részéről egyaránt igazolt vállalkozás. Ebben a műfajban majdnem mindenki Keith Jarrett köpönyegéből bújt elő, és ami a lenyűgözően szép témákat, a lírai előadásmódot és a kivételes formakultúrát illeti, Battaglia is sokat köszönhet a mesternek. Vannak azonban csak rá jellemző ismérvek, mint a tematikus meditáció, a gazdaságos szerkesztésmód, a preparált zongora használata. A dallamok, hangszínek, textúrák gazdagsága, a folklorisztikus feldolgozásmód, a tonális és atonális nyelvezet párhuzamos használata, a drámai kifejezőerő, ami az európai jazz-zongoristák élményébe emeli Battagliát. Új opusa egy, a világ problémáit iránt fogékony művész érzéseinek és gondolatainak felkavaró lenyomata.

Turi Gábor

ECM Records – Hangvető
ECM 2570

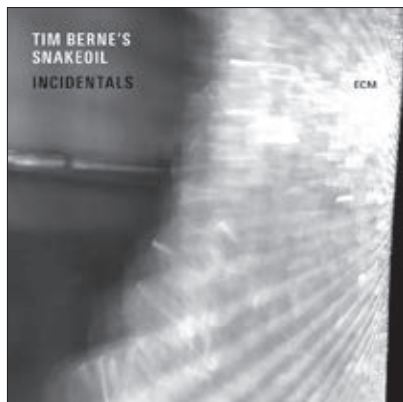

MIKE STERN:
TRIP ●●●●○

A stílus, amit Mike Stern már bő három évtizede űz, egészen könnyen felismerhető. Nevezhetjük persze szimplán jazz-rocknak, de a Stern-féle megközelítés ennél több pontosságot igényel. Az ő zenéje egyszerre erős, könnyűzenei hangzású, belső dimenzióiban azonban bőséges jazztartalom rejlik. Az ideális Mike Stern szerzemény alapját pregnáns basszus-groove és rockos dobolás hozza, a harmóniai világában egyaránt találhatunk popzenei és jazzes akkordokat, míg a téma a blues-os dögösség és egészen nyaktörő, kromatikus figurák találkozásából tevődik össze. Az utóbbi magára a gitárosra, azaz a játékára is jellemző: egyik pillanatban rockszárokat megszegyenítő, blues-os motívumokat játszik, majd hirtelen a legprofibb bebop tör elő belőle. A fent leírtak, ha nem is minden egyes számban, de bőven tetten érhetőek a Trip című lemezen, ami jelen esetben pozitívum és negatívum is egyben. A magam részéről rajongok Mike Sternért, de el kell ismerni, hogy – hasonlóan a szintén fusion-zseni Marcus Millerhez – az általa kifejlesztett, kidolgozott stílusból egy jöttányit sem kíván engedni. A Trip című lemez a klasszikus Stern-albumok jegyében egy Chroma-zone-hoz hasonló számmal indít, de hallhatunk itt tipikus, torzított gitáros bebopot (Mike Stern jellegzetesség), popos balladákat etno-hangszerekkel és agresszív swinget is. A Tripet egy szimpla sorlemeztől főleg az elképesztő line-up választja el: mintegy húsz vendégzenész az elektronikus jazz krémjéből. Vannak olyan jazzrajongók, akik jobban szeretik, ha valaki albumról albumra megújul, míg mások szerint a non plus ultra az, ha egy zenész összetéveszthetetlen. Stern (aki tavalyi balesete után ezzel a lemezzel tér vissza a zenei világba) ismét bizonyítja, hogy inkább az utóbbi csoportba tartozik.

Szentgally György

Heads Up/Concord – Karsay és Társa
CON-151222

TIM BERNE'S SNAKEOIL:
INCIDENTALS ●●●●○

A szaxofonos és komponista Tim Berne neve méltatlanul ismeretlen itthon annak ellenére, hogy a New York-i „Downtown-szcéna” egyik kulcsfigurája az 1970-es évek vége óta. Olyan zenészek társaként hallhattuk, mint John Zorn, Django Bates, Chris Speed vagy Craig Taborn. Az általa vezetett Snakeoil zenekar eddig megjelent öt lemezéből négyet az ECM publikált, mindössze a limitált példányszámú 2015-ös Spare jelent meg Berne magánkiadásában. Az album első hallgatása alatt Bill Frisell szavai jutottak eszembe, aki Derek Bailey angol gitárosról nyilatkozta egyszer, hogy ő még ilyen jó és ilyen rossz gitározást senkitől sem hallott. Az anyag írott része szinte tökéletes. Egyik izgalmas téma váltja a másikat, a korszerű, mégsem erőltetetten modern zenei szövetet kiváló hangszerezésekkel szövegezte meg a zenekar. Másfelől viszont fájoan hiányoznak a nagyívű szólók. Úgy gondolom, Tim Berne – a többi zenészt eddig nem ismertem, de az itt hallott játékok alapján róluk is feltételezem – könnyűszerrel tudna jobban altsaxofonozni tradicionális értelemben, ám ehhez fel kellene adni valamennyit az avantgárd megszólalásból. Ilyen értelemben pedig könnyen lehet, hogy saját egyéniségéből is. Ugyanígy csalódás számomra David Torn gitáros – az ő Prezens című CD-jén (ECM, 2007) Berne közreműködött – vendégszereplése is a lemezen. Ryan Ferreira, a kvintett gitárosa Tornhoz hasonlóan sok effektet használva szövegezte meg hangszereit. Észre sem vettem volna, hogy két gitáros szerepel az albumon, ha nem olvasok utána. Mindezzel együtt: ha Berne kigyóolaja nem is lesz csodaszor minden bajra, de biztosan sok avantgárd jazzt szerető szívét megdobogtatja majd.

Pármiczky András

ECM Records – Hangvető
5767257

TROMBONE SHORTY:
PARKING LOT SYMPHONY ●●●●○

Trombone Shorty – Troy Andrews trombonos-trombitás-énekes produkciója és alteregója – a „húsztíz” évtized meghatározó hangja. Ez a már csúcsra ért nemzedék minimum divatot teremt (Shorty például már ötször szerepelt a Fehér Házban), maximum meg odáig is eljuthat, hogy valóban átalakítja kicsit a jazzfelfogásunkat. Valahol az old-timer és a funky tájainak találkozásánál, New Orleans környékén terül el Trombone Shorty zenéjének forrásvidéke – a név gyerekkorában ragadt rá. Ezekből a nedvekből kifogyhatatlan energiák sarjadnak, Shorty a számok többségében is szerzője vagy társszerzője. Összedobta egyedül a számok jó részét otthon, amikor a folyamatos turnék között volt egy lélegzetvétele hazamenni, azután megint az úton elő-elő vett belőlük egy-egyét és együtt kiérlelték őket a zenekarral. Nemcsak energikusak, de tetszetősek, hatásosak lettek, csupaelet számok, sikerült tehát az örök szakadékot a stúdió és a koncert között jól áthidalni. A Parkolószimfónia tele van iszonyú jól sikerült slágerrel, mégsem fog csalódást okozni annak, aki funky Blue Note-lemezt akart hallani. Nagy pátoaszú fúvószenekari gyászad ad New Orleans-i dimenziót a nyitószámban, hogy azután beinduljon a funky ritmusgépezet. Alig van olyan szám, amin a csodagyerek-csupazene Shorty ne énekelne. A hangszerezés számokra is lehet táncolni; be is kerültek a R&B-re nyitott kereskedelmi rádiók műsorába. A második egy The Meters-feldolgozás, akkora beindulás, amekkorát tényleg csak parkolóból lehet csinálni. Nem kevésbé ellenállhatatlan a még „feketébb” címadó, és vonzani fogja a hip-hop és a rap kedvelőit is néhány további szám és betét. Vegyes salátának tökéletes, és ha majd kiállja az idő próbáját, azt inkább szakácsának, mint a felhasznált anyagoknak köszönheti.

Zipernouszky Kornél

Blue Note–Universal
2557431148

**BÉLA FLECK:
JUNO CONCERTO**

●●●●○

A lemez arra készíti a hallgatót, hogy újragondolja a bluegrass zenében és a tradicionális jazzben használt „legamerikaibb” hangszerről kialakított véleményét. Béla Fleck, a bendzsó virtuóza legutóbb Chick Coreával duóban készített dupla lemezével lepte meg rajongótáborát (Gramofon, 2016 tél), pár éve pedig közreadta The Impostor című első koncertjét is. Most egy háromtételű, félórányi terjedelmű érett zeneművel jelentkezett, amelyet elsőszülött fiáról nevezett el. Bármennyire bizarrnak tűnik is, Fleck öthúros bendzsója szervesen illeszkedik a hetventagú szimfonikus zenekar játékához. A műben érezhető a nagy amerikai zeneszerző, Aaron Copland hatása és persze Bartóké is (nem véletlen a születőitől kapott név). A lemezen még további két remek Fleck-originál is hallható a szerző és a Brooklyn Rider vonós-kvartett előadásában. *MA*

Rounder Records – Karsay és Társa
1166100200

**ANDREA MOTIS:
EMOTIONAL
DANCE**

●●●●○

A gyengébb nem szerepe a jazzben inkább az énekesnői pályára szorítkozik; igaz, olykor még az elvárásnak megfelelően zongoráznak is. A fúvósok világában már sokkal ritkábban fordulnak elő, bár vannak kivételek. Ez a mindössze 22 éves katalán hölgy nemcsak kitűnően énekel, de remekül trombitál is, sőt szerzőként sem utolsó. Négy dalt, köztük a címadót is ő jegyzi a tizennégyből, amelyet tíz zenésztársával ad elő különféle felállásokban. A további tíz szám ismert standard Cole Portertől Horace Silverig. Az egészet kellemes, mindenki által élvezhető interpretációban nyújtják át, amit még a rangos kiadó is kellően értékelt. Motis előadásmódja valahol Billie Holiday és Diana Krall között helyezkedik el, trombitájátéka pedig Ruby Braff-re és/vagy Chet Bakerre hajaz. Ez a fajta amerikai zene – főleg ilyen korszerű tolmácsolásban – soha nem megy ki a divatból. *MA*

Impulse! – Universal
2557317947

**ADAM BALDYCH & HELGE LIEN TRIO
+ TORE BRUNBORG: BROTHERS**

●●●●○

Lengyelország Európa egyik jazzközpontja, ahol világhírű hegedűsök kezdték pályájukat. Zbigniew Seifert, Michał Urbaniak és Krzesimir Dębski – hangszerük kiválóságai – mind a lengyel jazz hírnevét öregbítették. A harmincegy éves „Wunderkind”, Adam Baldych méltó utódjuknak tűnik. Egyesek szerint ma ő az első számú jazzhegedűs a világon, akinek páratlan technikája valójában a holnapot idézi. A hegedűs korán eltávozott fivérének dedikált CD címe a testvéri összetartást hirdeti „a félelemmel és magánnyal teli világban”. Az már az album első négy számából is kiderül, hogy a norvég és a lengyel zenekarvezető pompásan összeszokott korábbi, szintén az ACT-nál megjelent Bridges című lemezükön. Ekkor szólal meg először a szintén norvég – Tord Gustavsen és Manu Katché lemezeiről már ismert – Tore Brunborg tenorszaxofonos, aki a One című számban szólózik, némileg ECM-stílusban. E lírai-meditatív jelleg azonban nem uralkodik el a CD-n: a szinte fenséges Elegy remekül megfőr a játékos Love-val, melyben Baldych kizárólag pizzicato használja hangszert. A címadó szám egy free elemeket is tartalmazó, kissé disszonáns első és egy ismét magasztos hangulatú második részből áll. A Baldych-kompozíciók között feltűnik a Hallelujah is, egy világhírű Leonard Cohen-szerzemény, melyet talán sikerszámnak szánt a jazzegyüttes. Magam se az eredetiért, de a feldolgozásért sem lelkesedem különösebben. Mire a CD végére érünk, megerősödik bennünk a gondolat, hogy Baldych valóban lényegesen sokoldalúbb és érdekesebb szólista a szaxofonosnál, aki Garbarek-követőnek mutatkozik e lemezen. Az északiasan egyenes, tiszta, közérthető trióval dialógust folytató, a „dirty soundoktól” se visszariadó lengyel hegedűs játéka emlékezetes marad. *Máté J. György*

ACT – Hangvető
ACT 9817-2

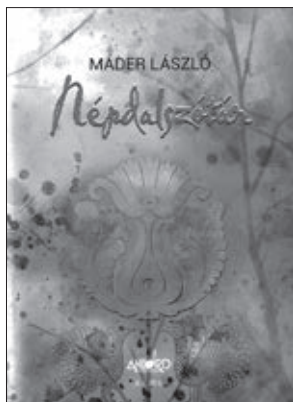

**GERGELY ZOLTÁN:
MEZŐSÉGI KÁNTÁLÓ ÉNEKEK**

A mezőszégi magyarság néphagyományait viszonylag későn kezdték el gyűjteni, a nagy áttörést Kallós Zoltánhoz köthetjük. Hogy mégis vannak feltáratlan vagy kevésbé feldolgozott területek, azt jelzi ez a kötet, mely a mezőszégi kántáló énekeket mutatja be és elemzi. Gergely Zoltán kötete doktori disszertációjára épül, a szerző a témával már tíz éve foglalkozik, beleértve a népdalgyűjtést is. A kántálás (vagy kántálás, kóringyálás, pászslizás, mendikálás, székben kólingyálás) nagyon népszerű szokás volt a 20. század közepéig; vannak olyan erdélyi falvak, ahol a mai napig él a hagyomány. A kántálás általában karácsony előestéjén történik, „nemzedéki és nemi hovartartozás alapján összeálló csoportok” járnak házról házra, énekelnek, rigmusokat mondanak. A kántáláskor énekeltek, esetleg hangszerrel kísért dalok egy része a népekekből származik, a szövegek eredhetnek a kollégiumi diákkörből, versekből, énekeskönyvekből. Gergely Zoltán végigvezeti azt a folyamatot, hogyan változtak a karácsonyi dalok, hogyan népiesedtek el az egyházi énekek. A világos szerkezetű kötet olvasható, a Magyarbörzson született szerző (aki maga is járt társaival házról házra karácsonykor) bemutatja a falvak kántálási szokásait, olvashatunk rövid interjúkat is. Gergely Zoltán nem hagyatkozik csak a dalok elemzésére, interdiszciplináris módon vezeti végig az olvasót a karácsonyi ünnepekörön. A kántálással kapcsolatos elemzések alaposak, érdekesek, összesítő táblázatok teszik szemléletessé a korábban leírtakat. Az énekek szövegtípusai mellett számos kottapélda dúsítja a tanulmányt. A kötethez tartozik egy igazán érdekes melléklet (DVD-ROM), interjúszövegekkel, hangzóanyaggal, fotókkal.

Lehotka Ildikó

Hagyományok Háza
350 oldal

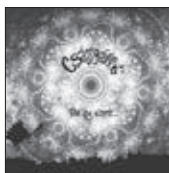
MÁDER LÁSZLÓ: NÉPDALSZÓTÁR

Úgy hozta a sors, hogy ez a kiadvány afféle zenei végrendelete lett a szerzőnek. Mader László (1939-2017) nevét igényes népzenei rádióműsorai alapján tanulta meg egy ország. Invenció-inspirálta sorozatainak kivitelezése magasra állított belső mércéről tanúskodik. Ez a magas mérce azonban mindig azzal járt, hogy Mader törekedett – sikerrel – a közérthetőségre. Mint korunk nyitott szemmel járó, kommunikatív embere, nem tudta nem észrevenni azt a jelenséget, hogy szókincsünk aktív és passzív tartományának lassú, de állandó módosulása következtében mind nagyobb mennyiségben szorulnak az utóbbiba a népdalokban otthonos szavak, kifejezések. Ez arra inspirálta, hogy összeállítson egy szótárt, amelynek magyarázatra szoruló szókincsét főként a Kodály-Vargyas néven közismert kötet példatárából, valamint Járdányi Pál: Magyar népdaltípusok című munkájából vette. Minden bizonnyal örömet lelt ebben a munkában, miközben „ingoványos talajon” járt. Hiszen számára jelentéssel bírtak ezek a szavak is, legfeljebb a közérthető pontosításhoz volt szüksége lexikonokra, szakkönyvekre. Az intellektuálisan szórakoztató gyűjteményben egymás tőszomszédságában szerepelnek szinte ismert, definiálásra szoruló kifejezések, valamint másodlagosan történelmi vagy földrajzi ismeretekkel gazdagított információk. Arra is találunk példát, amikor meghatározott népdalbeli előfordulását értelmezi egy szó, és derülhetünk azokon a nyelvi leleményeken, amelyek hangulati töltésük által adtak egyedi jelentést valamely köznyelvi fordulathoz. Játszva tanító ez a 40 számozott oldalt tartalmazó, terjedelmében füzetnyi kiadvány, amely ajánlott olvasmány lehet pedagógusoknak és diákoknak, valamint az anyanyelv iránt elkötelezettséget érző, bármely korosztályhoz tartozó érdeklődő számára.

Fittler Katalin

Akkord Zenei Kiadó

A – L 016

CSÁNGÁLLÓ: FEL AZ ÚTON

●●●●○

„A Csángálló zenekar egy kis család, mely nevéhez híven, együtt csángáll az Úton. Léptük nyomán zeneszó és vigadalom...” A zenekar 2009-ben alakult olyan fiatal zenészekből, akiket a népzene szeretete, a közös muzsikálás öröme és a barátság kovácsolt össze. Azóta visszatérő vendégei a fesztiválok világzenei színpadainak és a táncházaknak is. Zenéjükben a gyimesi és moldvai csángók világa találkozik a Balkán népzenejével – olykor esetleg egy kis swinggel –, s az elegyet saját képzeletükön átszűrve magával ragadó élménnyé alakítják. Az album anyaga könnyen befogadható, de csak annak érdemes meghallgatnia, aki kész teljes valóját átadni ennek a tőlünk nem is oly távoli, mégis egzotikus élménynek. A zenekar tagjai a legmagasabb szintű profizmussal, bámulatos lezsértséggel és tökéletes összehangoltsággal játszanak. Első lemezük korábban rögzített felvételekből jelent meg a Fonónál.

HZS

Fonó Budai Zeneház

FA 386-2

KALÁSZ BANDA: DÜZS 2017

●●●●●

A Junior Prima-díjas Kalász Máté a Téka együttes hegedűseként vált ismertté, most pedig megjelentette első saját lemezét barátai és barátá vált mesterei (például Halmos Attila és Fekete Antal „Puma”) közreműködésével. Az erdélyi és kelet-, illetve észak-kelet-magyarországi autentikus népzenei összeállítást személyes élményei ihlették, melyek közül néhányat – például Róka Szabolcs kobzajátékát – mi magunk is hallhatunk a lemezen. Az album „előszavában” így ír a primás a népzeneről: „Én annak örülnék, ha mindenkinek a legkevesebb befolyás nélkül lehetne része ebben a csodában: szabadon, a saját fantáziájára bízva.” Mindez remekül tükröződik a felvételeken: Kalász Máté irányítása alatt minden ismerős dallam újszerűen hat, játéka egyéni gesztusaival, díszítésével eredeti, magával ragadó, ugyanakkor szerény és hagyománytisztelő.

HZS

Fonó Budai Zeneház

FA 397-2

CHABANDA: FLOW

●●●●●

„Fókuszálni. Csak arra figyelni, amit éppen teszünk, elvinni saját magunkat és másokat a belőlünk folyó energia által. Médiumként szolgálni a zenét, hagyni ki- és átáradni magunkon, rajtunk keresztül, egy lehetőség szerint minél inkább akadálymentes pályán”. Kézdy Luca, a nagyszerű jazz-hegedűs találó gondolatai ezek barátai, a Gyulai Csaba (gadulka, ütőhangszerek) vezette Chabanda új lemezéről. Jazz és világzene összemosódó határmezsgyéjén, az értelmetlen műfaji határokat maga mögött hagyva hömpölyög a hét kompozíció, amelyekben döntő mozzanat a „flow-élmény” vagyis a zene és a zenélés öröme. Gyulai kiváló társa ebben két énekesnő (Horváti Kata és Lovászi Edina), valamint a zongorista Márkus Tibor, a szaxofonos Ávéd János és Zana Zoltán, a gitáros Rácz Krisztián, az ütőhangszeres Mogyoró Kornél és Keöncz László Farkas. Szép zenei szövet, ízlésesen alkalmazott elektronikával.

ReA

Hunnia Records

online kiadás

KRONOS QUARTET ÉS ÉNEKES SZÓLISTÁK: FOLK SONGS

●●●●○

2014-ben a kortárszene és a world music területén figyelemre méltó eredményeket felmutató Nonesuch kiadó Londonban és New York-ban ünnepelte 50. születésnapját. Nyilvánvaló volt, hogy az ünnepi szériából nem maradhat ki a label ikonikus művésze, a napjainkig 47 Nonesuch-albumot produkáló Kronos Quartet. A vonósnegyes műfaji kereteit jelentősen kitágító San Francisco-i együttes erre az alkalomra énekes-dalszerzőkkel állított össze egy speciális programot, amelynek az egyszerű Folk Songs (Népdalok) címet adta. A kvartett érzékeny kíséretével valójában inkább megzenésített versek hangzanak el, amelyek etnikus gyökere ugyanakkor nem vitatható. Az énekesek közül Olivia Chaney és Rhiannon Giddens klasszikus iskolázottságú, Sam Amidon „világzenész”, Natalie Merchant pedig a rockvilágból jött: egykor a 10.000 Maniacs frontembere volt.

ReA

Nonesuch/Warner – Magneoton

559151

A Gramofon Könyvek 2017-ben megjelent kötetei:

Gádor Ágnes:

A Zeneakadémia könyvtárának története dokumentumokban (1875–2005)

Deseő Csaba: Kettősfogás

Friedrich Ádám: Kényszerleszállás

Friedrich Ádám: Réz-Metszetek (második, javított kiadás)

Könyvrendelés: zene@gramofon.hu

A Gramofon Könyvek 2001 és 2017 között megjelent kiadványairól
bővebb információ, megrendelés:
www.gramofon.hu

Gramofon – 1996 óta a klasszikus zene és a jazz szolgálatában

Folyamatosan frissül a Gramofon internetes oldala:

www.gramofon.hu

GAZDAG TARTALOM, ÁTTEKINTHETŐ ROVATSRUKTÚRA

- Minden, amit a Gramofon folyóiratról, a Gramofon Könyvekről, a Gramofon-díjkiosztóról és az ICMA díjkiosztóról tudni érdemes
- Hanglemezkritikák és koncertbeszámolók
- A folyóirat tartalmától eltérő, értékes zenei írások
- Cikkarchívum 2011–2016
- Letölthető korábbi lapszámok (PDF)

Gramofon – 1996 óta a klasszikus zene és a jazz szolgálatában

ÉRTÉK, ÉLMÉNY, ARÁNY

Nemzeti
Filharmonikusok
www.filharmonikusok.hu

HAMAR ZSOLT

zeneigazgató

Nemzeti Filharmonikus Zenekar

SOMOS CSABA

karigazgató

Nemzeti Énekkar

Töltse velünk a téli estéket, várjuk Önt
**ROSSINI, PENDERECKI, MAHLER, CSAJKOVSZKIJ,
MOZART, DVOŘÁK, BRAHMS, PUCCINI, BACH,
REGER, HAAS, TOURNIER** műveivel.

KERI-LYNN WILSON ZEMLÉNYI ESZTER

Két Hölgy, két Zeneszerző
és a Zenekar

Keri-Lynn Wilson karmesternő,
Zemlényi Eszter szoprán

Penderecki, Mahler
december 14. MŰPA

A ZENE AJÁNDÉK!

Megvette már
a karácsonyi ajándékot?
Januári és februári
hangversenyeinkre

20 % kedvezménnyel
vásárolhat jegyeket
– honlapunkon keresztül –
december 20-ig.

BANDA ÁDÁM HAMAR ZSOLT

Dohnányi, Durkó és Liszt,
Zenekarunk
és Nemzeti Énekkarunk Nőikara

Hamar Zsolt karmester
Banda Ádám hegedű
január 25. Pesti Vigadó

Fenntartó:

Tájékozódjon koncertjeinkről gyorsan és egyszerűen mobiltelefonján,
töltse le a Nemzeti Filharmonikusok mobil applikációját:

CZIFFRA

CZIFFRA GYÖRGY FESZTIVÁL

2017. FEBRUÁR 19–27.
MOMKULT | MÜPA | ZENEAKADÉMIA

BALÁZSJÁNOS
MŰVÉSZETI VEZETŐ

ARCADI VOLODOS

PIERRE-LAURENT AIMARD

MIKLÓSAERIKA

DARKO BRLEK

COSIMA SOULEZ LARIVIÈRE

EÖTVÖSJÓZSEF

VÁSÁRY TAMÁS

GWENDOLYN MASIN

SZAKCSILAKATOS BÉLA

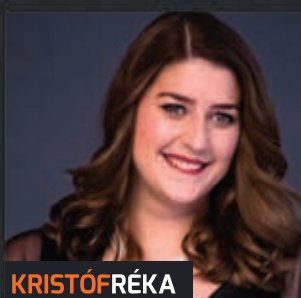
PRESSER GÁBOR

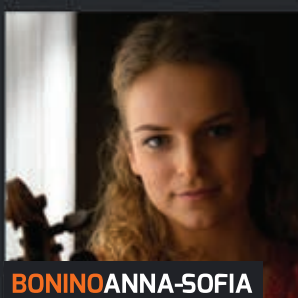
BÉNYEI TAMÁS

KÁLLAI ERNŐ

KRISTÓFRÉKA

BONINO ANNA-SOFIA

BŐSZE ÁDÁM

VÁRKONYI
ATTILA

FastVentures

EuroVentures

REKECZKY
CSABA

momkult

mupa
Szabó

ZENEAKADÉMIA

VIOLIN TRAVEL

Budapest Főváros
XIII. kerületi
Önkormányzat

TAKLER
KÖBÁNYA
KÖZTISZTÁS

FONO

MOM
PÁBA

OPERA
ZONGORATÉREM

ARCHIMEDIA

SHARPEY ÜNNEPEL

